

ओ३म्

यजुर्वेदसंहिता

प्रधान-सम्पादकः

डॉ० धर्मेन्द्रकुमारः

सह-सम्पादकः

प्रद्युम्नचन्द्रः

दिल्ली संस्कृत अकादमी

(राष्ट्रिय राजधानी क्षेत्रम्, दिल्ली सर्वकारः)

(२०१३-२०१४)

प्रकाशकः : सचिवः, दिल्ली-संस्कृत-अकादमी
(राष्ट्रीय-राजधानी-क्षेत्रम्, दिल्लीसर्वकारः)

ISBN : 978-81-925829-9-3

प्रथम-संस्करणम् : ईस्वी सन् २०१३ (१००० प्रतयः)

मूल्यम् : २५० रूप्यकाणि

प्राप्तिस्थानम् : प्रकाशन-विभागः
दिल्ली-संस्कृत-अकादमी
(राष्ट्रीय-राजधानी-क्षेत्रम्, दिल्लीसर्वकारः)
प्लॉट सं०-५, झण्डेवालानम्, करोलबागोपनगरम्,
नवदेहली-११०००५
दूरभाष : ०११-२३६३५५९२, २३६८१८३५,
२३५५५६७६
अनुप्रेस : delhisanskritacademy@gmail.com

मुद्रकः : डॉलफिनप्रिंटोग्राफिक्सः
४ई/७, पाबला बिल्डिंगः, झण्डेवालानविस्तारः,
नवदेहली-११००५५
दूरभाष : ०११-२३५९३५४१

सम्पादकीयम्

मनुजानां कर्तव्याकर्तव्यविबोधनपुरस्सरं शरीर-मन-आत्मोन्नतिसाधनेन प्रेयश्श्रेयस्साधकं ज्ञानं खलु वेदो नाम । मानवानां परमश्रद्धाभाजनं वेदः सर्गारम्भादद्यावधि ज्ञानदीपेन जगद् दीपयन् किमप्यनिर्वचनीयतयोपकरोतीति नात्र संशयः । उक्तञ्चात्र—

प्रत्यक्षेणानुमित्या वा यस्तूपायो न विद्यते । एतं विदन्ति वेदेन तस्माद् वेदस्य वेदता ॥

अनादि-निधनो नित्यो ह्ययम्—ज्ञानस्यानादिनिधनत्वादीश्वरप्रभवत्वाच्च । न हि ज्ञानमिदमप्रथमतया कदाचिदपि समुत्पद्यते । निमित्तमादाय हि प्राकट्यं प्राप्नोति तत् । यन्नोत्पद्यते न तद् विनश्यति । अत उत्पादविनाशरहितत्वाज्ज्ञानस्य नित्यत्वं सिद्धमेव । वेदस्य ज्ञानस्वरूपत्वादयमपि नित्य एव ।

अपरतश्च—ईश्वरप्रभवः खल्वयम् । ईश्वरो हि नित्यः । नित्यस्य सामर्थ्यमपि नित्यमेव भवति । वेदस्य चेश्वरसामर्थ्यादुत्पन्नत्वाद् वेदोऽपि नित्यः । उक्तं चात्र—

अनादिनिधना नित्या वागुत्सृष्टा स्वयम्भुवा । आदौ वेदमयी दिव्या यतः सर्वाः प्रवृत्तयः ॥

जैमिनिरप्यत्र—नित्यस्तु स्याद् दर्शनस्य परार्थत्वात् —पूर्वमीमांसा १.१.१८

अस्यार्थं दर्शयन् महर्षिदयानन्द आह—

“विनाशरहितत्वाच्छब्दो नित्योऽस्ति, कस्माद्-दर्शनस्य परार्थत्वात् । दर्शनस्योच्चारणस्य परस्यार्थस्य ज्ञापनार्थत्वात्, शब्दस्यानित्यत्वं नैव भवति । अन्यथाऽयं गो-शब्दार्थोऽस्तीत्यभिज्ञाऽनित्येन शब्देन भवितुमयोग्योऽस्ति । नित्यत्वे सति ज्ञाप्य-ज्ञापकयोर्विद्यमानत्वात् सर्वमेतत् सङ्गतं स्यात् ।”

—ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका वेदनित्यत्वविषयः

वैशेषिककारः कणादोऽप्यत्र—“तद्वचनादाग्रायस्य प्रामाण्यम्” —१.१.३

अर्थात्—तयोर्धर्मेश्वरयोर्वचनाद् धर्मस्यैव करणीयत्वेन प्रतिपादनादीश्वरेणैवोक्तत्वाच्चाग्नायस्य प्रामाण्यं नित्यत्वेन स्वीकार्यम् ।

सोऽयं संसारसारो वेदो नामेश्वरानुग्रहविग्रहः प्रतिसर्गं रजस्तमसी पराभूय सत्वैकनिष्ठतया विराजिते निर्मले प्रथमर्षिस्वान्तःपटले किल भगवता ब्रह्मणा प्रदीयते । अस्मिन्सर्गेऽग्नि-वायु-आदित्य-अङ्गिरसां-महर्षीणां विमलेऽन्तःकरणे स प्रादायि । उवाचात्र मनुः—

अग्निवायुरविभ्यस्तु त्रयं ब्रह्म सनातनम् । दुदोह यज्ञसिद्धयर्थमृग्यजुः सामलक्षणम् ॥ —१.१३

“अध्यापयामास पितृन् शिशुराङ्गिरसः कविः ॥” —मनु० २.२.१५१

निजगादात्र सांख्यकारः कपिलः—“निजशक्त्यभिव्यक्तेः स्वतः प्रामाण्यम् ।”

अर्थात् वेदानामीश्वरस्य विद्याख्यायाः स्वाभाविकशक्तेः प्रकटत्वात् स्वतः प्रामाण्यं नित्यत्वञ्च स्वीकार्ये ।

उत्तरमीमांसायां वादरायणोऽप्येतदेव द्रढयन्नुवाद—“शास्त्रयोनित्वात्” १.१३ ।

आद्यशङ्कराचार्योऽस्यार्थमेवं व्याचख्यौ—“ऋग्वेदादेः शास्त्रस्यानेकविद्यास्थानोपबृंहितस्य प्रदीपवत् सर्वार्थावद्योतिनः सर्वज्ञकल्पस्य योनिः कारणं ब्रह्म ।”

वेदाः खल्वृषिमुखनिस्सृतत्वादृषिसृष्टा एव ऋषीणाञ्च मनुष्यत्वाद् वेदा अपि मनुष्यप्रणीता-एवेति

न शङ्कनीयम् । उक्तं हि वेदा वै ज्ञानमयाः । मनुष्याणां ज्ञानग्रहणवृत्तिः नैमित्तिक्येव । सामान्यव्यवहारेऽपि ते ज्ञाननिमित्तमन्तरेण न ज्ञानाग्रगतिं लभन्ते, किं पुनर्वेदनिभगभीरतत्त्वज्ञानविषये । अतो ज्ञाननिमित्तत्वेन किञ्चिन्निमित्तमवश्यं स्वीकरणीयम् । तत्तु परमेश्वर एव भवितुं क्षमते तस्यैव सर्वज्ञानमयत्वात् सकलज्ञानैकशरणत्वाच्च ।

कोऽयं वेदो नामेत्यस्मिन् विषये सन्ति वै भूरीणि संशयस्खलितानि । केचन तत्र कात्यायनोक्तेः प्रामाण्यान्मन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयमामनन्ति, अपरे च तदितरर्षिवचनप्रामाण्यबलान्मन्त्रभागसंहितामेव वेदत्वेनातिष्ठन्ते । द्वितीयं मतं प्रमाणयन्नाह महर्षिदयानन्दः—“न ब्राह्मणानां वेदसंज्ञा भवितुमर्हति । कुतः? पुराणेतिहाससंज्ञकत्वाद् वेदव्याख्यातत्वादृषिभिरुक्तत्वादनीश्वरोक्तत्वात् कात्यायन-भिन्नैर्ऋषिभिर्वेदसंज्ञायामस्वीकृतत्वान्मनुष्यबुद्धिरचितत्वाच्चेति ।”

—ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका-वेदसंज्ञाविचारः

न ब्राह्मणादिग्रन्थेष्विव वेदेष्वपि नामसादृश्यदर्शनाद् एतेषां समानत्वं सिद्धयति । तत्र यानि ब्राह्मणग्रन्थेषु नामानि तानि लौकिकानि रूढानि, यानि च वेदेषु तानि खलु यौगिकानि, ब्राह्मणग्रन्थैरेवैवं स्वीकरणान्नात्र स्वमतपक्षपातदोषः । यथा हि—

त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् ।

यद्देवेषु त्र्यायुषं तन्नोऽस्तु त्र्यायुषम् ॥

—यजु० ३.६२

इत्यादिमन्त्रेषु जमदग्न्यादिनामानि न लौकिकनामसमानान्यैतिहासिकानि सन्ति, अपि तु यौगिकान्येव ।

उच्यते चात्र ब्राह्मणेन—

“चक्षुर्वै जमदग्निर्ऋषिर्यदेनेन जगत् पश्यत्यथो मनुते तस्माच्चक्षुर्जमदग्निर्ऋषिः ।”

—शतपथे काण्डम् ८ । अध्यायः १ । ब्राह्मणम् २ । कण्डिका ३

“कश्यपो वै कूर्मः, प्राणो वै कूर्मः ।”

—शतपथे कां० ७ । अ० ५ । ब्रा० १ । कं० ५,७

एवमत्र दृश्यते यच्चक्षुरत्र जमदग्निसंज्ञकं प्राणश्च कश्यपाख्यः ।

भगवान् पतञ्जलिरपि महाभाष्ये लौकिकवैदिकशब्दान् प्रस्तुवन् वैदिकशब्दत्वेन मन्त्रभागस्थानेव शब्दानुपस्थापयति । तद्यथा—“केषां शब्दानाम्? लौकिकानां वैदिकानाञ्च । तत्र लौकिकास्तावद् गौरश्वः पुरुषो हस्ती शकुनिर्मृगो ब्राह्मण इति, वैदिकाः खल्वपि” शन्नो देवी, इषे त्वोर्जे त्वा०, अग्निमीडे पुरोहितम्०, अग्न आयाहिवीतये०—इति ।

अतस्तर्कप्रमाणैरिदं निश्चीयते यन्मन्त्रभाग एव वेदसंज्ञक इति ।

बहुकालतो वेदानां सङ्ख्यामाश्रित्य वरीवर्ति भूयो मतवैमत्यम् । तत्र केचन त्रित्वम्, अपरे च चतुष्ट्वं सङ्गिरन्ते । त्रिपक्षश्रिताः खलु—“अग्निवायुरविभ्यस्तु त्रयं ब्रह्म सनातनम्०” ॥

—मनु० १.२३

“त्रयो वेदा अजायन्त । अग्नेर्ऋग्वेदः, वायोर्यजुर्वेदः, सूर्यात् सामवेदः ।”—श० ११.५.८.३

“नानृग्वेदविनीतस्य नायजुर्वेदधारिणः । नासामवेदविदुषः शक्यमेवं प्रभाषितुम् ॥”

—रामायणे ४.३.२९

इत्यादिग्रन्थवचनप्रामाण्येन स्वमतं द्रढयन्ति । इतरे च—“चतुर्वेदविद्भिर्ब्रह्मभिर्ब्राह्मणैर्महर्षिभिः प्रोक्तानि यानि वेदव्याख्यानानि तानि ब्राह्मणानीति” ॥ —व्याकरण महाभाष्ये ५.१.१

“ऋग्यजुः सामाथर्वण्येषा व्याहृतिश्चतुर्णां वेदानामानुपूर्व्येणोम् भूर्भुवः स्वरिति व्याहृतयः ।”
—गो०ब्रा० १.१७

“तत्रापरा ऋग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्ववेदः ।” —मु०उ० १.५

“ऋग्वेदः सामवेदश्च यजुर्वेदश्च पाण्डवः, अथर्ववेदश्च तथा सर्वशास्त्राणि चैव हि ॥”
—महाभारते सभापर्वणि ११.३२

इत्येवम्प्रकारकाणि प्रमाणग्रन्थवचनानि स्वमतपोषणायोपस्थापयन्ति ।

आपाततोऽतत्र सङ्ख्याभेदवैमत्यदर्शनेऽपि न तत्त्वविदोऽत्र विमुह्यन्ति । वस्तुतो रचनाशैलीभेदेन वेदास्त्रयः, विषयभेदेन च चत्वारः । उक्तं ह्यत्र जैमिनिना—

“तेषामृग् यत्रार्थवशेन पादव्यवस्था ।” —मी० २.१.३५

“गीतिषु सामाख्या ।” —मी० २.१.३६

“शेषे यजुः ।” —मी० २.१.३७

अर्थात् यत्र अर्थानुविधायिनी पादव्यवस्था तत्र ऋक्, यत्र गायनशैल्या मन्त्रप्रस्तुतिस्तत्र साम, यत्र च—ताभ्यां भिन्नत्वं तत्र यजुरिति ज्ञेयम् । सर्वेष्वपि वेदेषु अन्योऽन्यमन्त्रसमावेशो दृश्यते । एतस्यैतदेव कारणमस्ति यत्—यो यो मन्त्रो यया यया शैल्या प्रस्तूयते स स मन्त्रस्तस्यास्तस्याः शैल्याः स्वकीयसंज्ञया अभिधीयते ।

वेदानां चतुष्ट्वपक्षे विषयभेद एवाश्रीयते । ऋग्यजुः सामाथर्वाणो ज्ञानकर्मोपासनविज्ञानभेदाच्चत्वारः सन्तीति विदुषामास्थितिः ।

तेऽमी चत्वारो वेदा मूलतोऽपरिवर्तिता अपि व्याख्यातृशाखाभेदेन बहुशाखाः समजायन्त । उक्तं च पतञ्जलिना—

“एकशतमध्वर्युशाखाः, सहस्रवर्त्मा सामवेदः, एकविंशतिधा बाह्वृच्यम्, नवधाथर्वणो वेदः ।” —(व्या०म०भा० पस्पशाह्निके)

वेदानां शाखासङ्ख्याविषये विदुषां मध्ये सुबहुतरं वैमत्यं नितरां परिलक्ष्यते । वयमत्र प्रमाण-शिरोभूषणतां गतं दयानन्दवचनं प्रमाणत्वेनोद्धरिष्यामः—“ग्यारह सौ सत्ताईस वेदों की शाखा, जो वेदों की व्याख्यान है, परतः प्रमाण मानता हूँ ।” —स्वमन्तव्यामन्तव्यप्रकाशे

अत्र दयानन्देनोक्तं सप्तविंशत्यधिकैकादशशतसंख्यामिता वेदशाखास्तद्व्याख्यानानि । एतैः सह मूलानि चतुरो वेदान् संयुज्य एकत्रिंशदधिकैकादशशतमिता जायन्ते सशाखा वेदाः । संवदतीदं मतं पतञ्जलिमतेन । भवत्वियं सङ्ख्या पतञ्जलिकाले सुलभा, परं नेदानीं लभ्यते । एतच्चापि नानिवार्यं यत् पतञ्जलेः प्रागपि इत्येवासीत् सङ्ख्या वेदशाखानाम् । व्याख्यानानां मनुष्यकृतत्वात्रैकस्थिति-स्तेषामित्यास्थितिरैवाशङ्क्यस्थितिरिति नो मतिः । शाखानामेतेन भेदेन न मूलस्य वेदचतुष्टयस्य स्वरूपप्रच्युतिराशङ्कनीया । शाखाप्रभेदस्तु प्रस्तुतिप्रकारविशेषजभेदमेव प्रस्तौति ।

वेदेषूपलभ्यमानान्यृषिनामानि कमपि निगूढार्थभावमुद्भावयन्ति । ऋषिशब्दः “ऋषी गतौ” इत्यस्मात् तौदादिकाद् धातोः “इगुपधात् कित्”—(उणा० ४.१.२०) इति सूत्रेण ‘इन्’ प्रत्यये कृते

(च)

यजुर्वेदः

सम्पादकीयम्

सिद्धयति । गतेस्त्रयोऽर्था भवन्ति—ज्ञानं गमनं प्राप्तिश्चेति । एतेन ऋषिशब्दस्य व्युत्पत्तिलभ्योऽर्थ इत्थं प्रस्फुटति—ऋषति जानाति गच्छति प्राप्नोति स ऋषिः, मन्त्रार्थद्रष्टा ।

राधाकान्तदेवोऽत्र—“ऋषिः पुंल्लिंगः ऋषति प्राप्नोति सर्वान् मन्त्रान् ज्ञानेन पश्यति संसारपारं वा इति ।” —शब्दकल्पद्रुमे

महर्षियास्कोऽत्राह—

“ऋषिर्दर्शनात्, स्तोमान् ददर्शेत्यौपमन्यवः । तद् यद् एनांस्तपस्यमानान् ब्रह्म स्वायम्भ्वभ्यानर्षत् त ऋषयोऽभवंस्तद् ऋषीणाम् ऋषित्वम् ।” —निरुक्ते २.११

“साक्षात्कृतधर्माण ऋषयो बभूवुः”

—निरुक्ते १.१०

इत्येवं विविधप्रमाणैर्ज्ञायते यद् ऋषिशब्दो मन्त्रद्रष्टरि प्रयुज्यते, न पुनः मन्त्रकर्तारि । वेदेषूपलभ्यमाना ऋषिशब्दास्तन्मन्त्रार्थद्रष्टृणामेव ज्ञातव्याः । केचन विद्वांसोऽत्र विद्यमानानि ऋषिवाचकपदान्यपि यौगिकान्येव मन्यन्ते । प्रतिमन्त्रं तत्र दृष्टर्षिपदेन तन्मन्त्रस्य देवताया अस्ति कश्चिदान्तरः सम्बन्धः । मन्त्रस्य योऽशोऽन्यापेक्षयाधिकमहत्त्वशाली भवति, स खल्वस्य प्रतिपाद्यो विषयो देवतात्वेन ज्ञायते । प्रतिमन्त्रं नियतर्षिपदेन ज्ञातुं शक्यते यत् कतमो भागो मन्त्रस्य अधिकतरबलभागिति । यथा हि—

बृहद्भिरग्रे अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषा ।

भरद्वाजे समिधानो यविष्ठ्य रेवत् पावक दीदिहि ॥

—साम०आ०प० ४.३

अस्य मन्त्रस्य ऋषिः तृणपाणिः, देवता चाग्निः, अग्नेः समिन्धनमत्र वर्ण्यते । को नु खलु तृणपाणेरपरः शक्नुयाद् अग्निं सम्यग् दीपयितुम्? ऋषि-देवतयोरस्त्यत्र कश्चिदन्योऽन्यापेक्षः सहजः सम्बन्धः । तथा च—

समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः संमातरा चिन्न समं दुहाते ।

यमयोश्चिन्न समा वीर्यीणि ज्ञाती चित्सन्तौ न समं पृणीतः ॥

—ऋ० १०.११७.९

अत्र ऋषिर्भिक्षुः देवता च धनान्नदानप्रशंसा । अपूर्वं खल्वत्र साङ्गत्यम् । यथा हि कश्चिद् भिक्षुः धनान्नदानमहिमानं सम्यक्तया अवगच्छति न तथान्यः कश्चित् । इत्थं सुव्यक्तमेवैतद् यद् वेदस्थ-देवतर्षिपदानां मिथोऽस्ति कश्चिद् गूढतरोऽपि सुसङ्गतः सम्बन्धविशेषो येन वेदाशयोऽधिगन्तुं सुशकः ।

सन्ति वै वेदेषु आ तृणाद् ब्रह्म पर्यन्तं भूरयो विषयाः सूत्रत्वेन सुग्रथिताः । न ह्यल्पमेधसः प्रभवो वेदार्थस्वारस्यमास्वदितुम् । नियतेन्द्रियाः श्रमशीला योगप्रज्ञा एव बुधवरा निगमरत्नाकरस्य गभीरतलदेशाद् विविधानि ज्ञानरत्नानि समुद्धरन्ति । एतस्मिन् प्रसङ्गे युगद्रष्टा महर्षिदयानन्दः सङ्क्षिप्य वेदविद्याविषयान् ब्रवीति—

“वेदेषु द्वे विद्ये वर्तेते, अपरा परा चेति । तत्र यथा पृथिवीतृणमारभ्य प्रकृतिपर्यन्तानां पदार्थानां ज्ञानेन यथावदुपकारग्रहणं क्रियते सा अपरोच्यते । यथा चादृश्यादिविशेषणयुक्तं सर्वशक्तिमद् ब्रह्म विज्ञायते सा परा ।” —ऋग्वेदादिभाष्यभूमिकावेदविषयविचारः

अपराशब्देन सर्वापि भौतिकविद्या—विज्ञानकलाकौशलादिरूपा सङ्गृह्यते । पराशब्देन च आध्यात्मिकी विद्या गृह्यते । उभयोरेतयोर्विद्ययोः सम्यग् ज्ञानादेव मनुजजनिसाफल्यम् । तदुक्तं यजुषि—

विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयःसह।

अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययामृतमश्नुते॥

—यजुर्वेदः ४०.१४

विद्या खल्वत्र आध्यात्मिकी विद्या, अविद्या च भौतिकी विद्या । भगवान् वेदो निर्दिशति यद् यो हि केवलां भौतिकीमेव विद्यामुपास्ते नूनं सोऽध्यात्मविद्यामन्तरेण विवेकमूढोऽलब्धशान्ति-कश्चेखिद्यमानोऽन्धन्तमः प्रविशति । यश्चासौ केवलाम् अध्यात्ममेव विद्यामुपास्ते स तु विवेकहतस्ततोऽपि महान्धतमः प्रविशति । उक्तं हि तत्—

अन्धन्तमः प्र विशन्ति येऽसम्भूतिमुपासते।

ततो भूयऽइव ते तमो यऽउ सम्भूत्याऽ रताः॥

—यजुर्वेदः ४०.९

वेदस्य ज्ञानमयत्वाद् ईश्वरोद्भवत्वाच्च वेदाध्ययनं मनुजैरनिवार्यतया करणीयमिति शास्त्रविदः । सत्स्वपि सर्वेषु ज्ञानेषु न ह्येकस्मिन्नेव काले सर्वाणि ज्ञानानि युगपत् प्रादुर्भवन्ति—मनुष्याणां तथाकर्तुं माध्यमत्वेनासामर्थ्यात्, सर्वज्ञानानां सर्वदा प्रासङ्गिकत्वाभावात् सर्वदा समुचितप्रकटनसामग्र्यभावाच्च । अतो यद् यज्ज्ञानं प्रादुर्भूय व्यवहृतिमागतं भवेत्, तत् तज्ज्ञानं जगद्धितायाग्रे सरणीयम् । अत इदमुक्तं— सर्वैः अवश्यं वेदोऽध्येय इति । पतञ्जलिरत्र भणति—

“ब्राह्मणेन निष्कारणो धर्मः षडङ्गो वेदोऽध्येयो ज्ञेयश्च ॥”

मनुरप्यत्राह—

“वेदोऽखिलो धर्ममूलं स्मृतिशीले च तद्विदाम् । आचारश्चैव साधूनामात्मनस्तुष्टिरेव च ॥”

—मनु० २.६

तथा चेदमपि—

वेदानधीत्य वेदौ वा वेदं वापि यथाक्रमम् । अविप्लुतब्रह्मचर्यो गृहस्थाश्रममाविशेत् ॥

—मनु० ३.२

वेदेषु यजुराख्यो वेदश्चत्वारिंशदध्यायसमन्वितो विलसति । शुक्लकृष्णभेदेनास्य प्रथमतः शाखाद्वितयमुपलभ्यते । शुक्लशाखा याज्ञवल्क्यवाजसनेयीत्यप्युच्यते स्वप्रयोक्तुर्याज्ञवल्क्य वाजसनेयस्य संज्ञया लब्धसंज्ञत्वात् । शुक्लकृष्णेत्ययं संज्ञाभेदस्तत्र ब्राह्मणांशस्य सदभावभावत्वात् क्रियते । एते अपि शाखे नैकशाखासु विभक्ताः सन्ति ।

तासु केनच्छुक्लशाखाध्यायिना मध्यन्दिनाख्येनाचार्येण अध्याप्यमाना शाखा माध्यन्दिनीत्युच्यते । प्रस्तुतोऽयं प्रकाशयमानो यजुर्वेदोऽस्य एव शाखाया वर्तते ।

यजुषो विषयः कर्मप्रधानः । आश्रमचतुष्टयस्य, चातुर्वर्ण्यस्य, राज्ञः, अधिकारिणाम्, कर्मचारिणाम्, प्रजायाः, पारिवारिकसदस्यानां चेत्यादीनां कर्तव्याकर्तव्यनिर्देशनमत्र स्पष्टतया क्रियते । सत्यपि चतुर्णामपि वेदानां ज्ञानकर्मोपासनविज्ञानमयत्वे ‘प्राधान्येन व्यपदेशः’ इत्यभिधानकरणन्यायमार्गेण चतुर्वर्षेषु विषयेषु यस्य यत्र वेदे प्राधान्यं तेन स वेदः संज्ञायते । यजुरपि विहिताविहितकार्याणां विधायकत्वात् कर्मप्रधान-मित्युच्यते ।

यजुर्वेदोऽयं यज्ञयागादिक्रियाकलापानुरोधेन मन्त्रघटितत्वात् अन्वर्थनामा, देवपूजासंगतिकरण-दानाद्यर्थकाद्यजतेर्निष्पन्नः । ऋग्भिः स्तुवन्ति यजुर्भिर्यजन्तीति तद्व्युत्पत्तेः ।

सोऽयं यजुर्वेदः चत्वारिंशद(४०)ध्यायघटितः त्रिंशतोत्तरत्रि(३०३)भिरनुवाकैर्निबद्धः

पञ्चसप्तत्युत्तरैकोनविंशतिशत(१९७५) मितकण्डिकाभिर्मण्डितः २९६२५ शब्दैरलंकृतः, ८८८७५ मिताक्षरैः संवलितश्च ।

वस्तुतो यजुर्वेदे मानवसमाजकल्याणार्थं वर्णाश्रमव्यवस्थानिर्देशकातिरिक्तं अन्यान्यान्यपि इतिकर्तव्यतोपदेशपराणि आध्यात्मिकोन्नतिविषयाणि वचनानि उपलभ्यन्ते । मनुष्येण तावत् बलवता ओजस्विना तेजस्विना च भवितव्यं सर्वतः प्रागिति मौलिको सर्वसम्मतः कल्पः । शक्तिशाली पुरुषः एव प्रेयः श्रेयश्च साधयितुं शक्नोति नाशक्तः, इति प्रार्थनारूपेणोपदिशति—

तेजोऽसि तेजोऽमयि धेहि.....(यजु० १९.९) प्रत्येकस्मिन् राष्ट्रेऽस्मिन् तिस्रो देव्यो नितरां वर्धनीयाः संरक्षणीयाश्च तत्र प्रथमा सरस्वती शिक्षा, विद्या, द्वितीया इळा भूमिः राष्ट्रमित्यर्थः तृतीया भारती संस्कृतिश्चेति तिस्रः शक्तयो राष्ट्रं सुसमृद्धं कुर्वन्ति इति—

तिस्रो देवीर्हविषा वर्द्धमानाऽइन्द्रं जुषाणा जनयो न पत्नीः।

अच्छिन्नं तन्तुं पर्यसा सरस्वतीडा देवी भारती विश्वतूर्तिः॥ —यजु० २०.४३

अपि च—

पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः॥—यजु० २०.८४

यजुर्वेदेऽस्मिन् सर्वेषां मनुजानां मनुष्यमात्रकृते ज्ञानोपदेशः वर्तते—

यथेमां वाचं कल्याणीमावदानि जनेभ्यः । ब्रह्मराजन्त्याभ्यांशूद्राय चार्थीय च स्वाय चारणाय च । प्रियो देवानां दक्षिणायै दातुरिहभूयासमयं मे कामः समृध्यतामुप मादो नमतु॥ —यजु० २६.२

सर्वैः परस्परं कथं व्यवहर्तव्यम् इत्यपि उपदिष्टम् अस्ति—

दृते दृहं मा मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम्।

मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे । मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे ॥

—यजु० ३६.१८

सर्वे जनाः दीर्घजीविनो भवेयुरिति प्रार्थ्यते वेदे—

तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् । पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतं शृणुयाम शरदः शतं प्र ब्रवाम शरदः शतमदीनाः स्याम शरदः शतं भूर्यश्च शरदः शतात्॥ २४॥ —यजु० ३६.२४

एवमन्यान्यपि सामाजिकराजनीतिकार्थतन्त्रतत्वानि आम्नातानि वेदेऽस्मिन् तानि तु विद्वद्भिस्तत्र तत्रैव यथाप्रकरणमनुसन्धेयानि इति ।

अस्मिन् सांस्कृतिकहासमानमुपगच्छति काले संस्कृतमुद्रणव्यवस्था सुदुर्लभेति कथनं नातिशयितम् । तत्रापि उदात्तादिस्वरव्यवस्थापुरस्सरं वेदप्रकाशनं नूनं किञ्चिदनितरसाधारणश्रमम् अपेक्षते । पुनरपि अभूदस्मन्मनसि निगमैकनिष्ठनिष्ठैकशरणो नः सङ्कल्पो वेदं प्रकाशयितुम् । तीर्णोऽयमद्यास्माभिः दुस्तरतारः सङ्कल्पसागरः । एतदर्थं करुणावरुणालयदेवस्त्रैलोक्याधिपतिर्नमन्यते विनतशिरोभिः ।

—डॉ० धर्मेन्द्रकुमारः

सचिवः, दिल्ली-संस्कृत-अकादमी

ओ३म्

यजुर्वेद-संहिता

अथ प्रथमोऽध्यायः

—:०:—

॥ ओ३म् ॥ ॠ इषे त्वोर्जे त्वा वायव स्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु
श्रेष्ठतमाय कर्मणऽआप्यायध्वमघ्न्याऽइन्द्राय भागं प्रजावतीरन-
मीवाऽअयक्ष्मा मा व स्तेनऽईशत माघशःसो ध्रुवाऽअस्मिन् गोपतौ
स्यात बह्वीर्यजमानस्य पशून् पाहि॥ १॥

वसोः पवित्रमसि द्यौरसि पृथिव्यसि मातरिःश्वनो घर्मोऽसि
विश्वधाऽअसि। परमेण धाम्ना दृहस्व मा ह्वामा ते यज्ञपतिर्हार्षीत्॥ २॥

वसोः पवित्रमसि शतधारं वसोः पवित्रमसि सहस्रधारम्।

देवस्त्वा सविता पुनातु वसोः पवित्रेण शतधारेण सुप्वा कामधुक्षः॥ ३॥

सा विश्वायुः सा विश्वकर्मा सा विश्वधायाः।

इन्द्रस्य त्वा भागःसोमेनातनन्मि विष्णो हव्यरक्ष॥ ४॥

अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम्।

इदमहमनृतात् सत्यमुपैमि॥ ५॥

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्ति कस्मै त्वा युनक्ति तस्मै त्वा युनक्ति।

कर्मणे वां वेषाय वाम्॥ ६॥

प्रत्युष्टरक्षः प्रत्युष्टाऽअरातयो निष्टप्तरक्षो निष्टप्ताऽअरातयः।

उर्वृन्तरिक्षमन्वेमि॥ ७॥

धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान् धूर्वति तं धूर्व यं वयं धूर्वीमः।

देवानामसि वह्नितमःसस्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं देवहूर्तमम्॥ ८॥

अहुतमसि हविर्धानं दृहस्व मा ह्वामा ते यज्ञपतिर्हार्षीत्।
विष्णुस्त्वा क्रमतामुरु वातायापहतश्रक्षो यच्छन्तां पञ्च॥ ९॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्।
अग्नये जुष्टं गृह्णाम्यग्नीषोमाभ्यां जुष्टं गृह्णामि॥ १०॥

भूताय त्वा नारातये स्वरभिविख्येषं दृहन्तां दुर्याः पृथिव्या-
मुर्व्वन्तरिक्षमन्वेमि पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयाम्यदित्याऽउपस्थेऽग्ने
हव्यश्रक्ष॥ ११॥

पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण
सूर्यस्य रश्मिभिः। देवीरापोऽअग्रेगुवोऽअग्रेपुवोऽग्रऽइममद्य यज्ञं नयताग्रे
यज्ञपतिः सुधातुं यज्ञपतिं देवयुवम्॥ १२॥

युष्माऽइन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्ये प्रोक्षिता
स्थ। ^कअग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि । ^रदैव्याय
कर्मणे शुन्धध्वं देवयज्यायै यद्वोऽशुद्धाः पराजघ्नुरिदं वस्तच्छुधामि ॥ १३॥

शर्मास्यवधूतश्रक्षोऽवधूताऽअरातयोऽदित्यास्त्वर्गसि प्रति त्वादितिर्वेत्तु ।
अद्रिरसि वानस्पत्यो ग्रावासि पृथुबुध्नः प्रति त्वादित्यास्त्वर्गवेत्तु ॥ १४॥

^कअग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा गृह्णामि बृहद् ग्रावासि
वानस्पत्यः सऽइदं देवेभ्यो हविः शमीष्व सुशमि शमीष्व। ^रहविष्कृदेहि
हविष्कृदेहि॥ १५॥

^ककुक्कुटोऽसि मधुजिह्वऽइषमूर्जमावद त्वया वयःसङ्घातःसङ्घातं
जेष्म वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु परापूतश्रक्षः परापूता
अरातयोऽपहतश्रक्षो वायुर्वो विविनक्तु ^रदेवो वः सविता हिरण्यपाणिः
प्रतिगृष्णात्वच्छिद्रेण पाणिना॥ १६॥

धृष्टिरस्यपाऽग्नेऽअग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादःसेधा देवयजं वह।
ध्रुवमसि पृथिवीं दृह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य
वधाय॥ १७॥

३ अग्ने ब्रह्म गृभ्णीष्व ध्रुणमस्यन्तरिक्षं दृःह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय । ४ धर्त्रमसि दिवं दृःह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय । ५ विश्वाभ्यु-स्त्वाशाभ्युऽउपदधामि चितं स्थोर्ध्वचितो भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वम् ॥ १८ ॥

शर्मास्यवधूतः रक्षोऽवधूताऽअरातयोऽदित्यास्त्वर्गसि प्रति त्वादितिर्वेत्तु । धिषणासि पर्वती प्रति त्वादित्यास्त्वर्गवेत्तु दिव स्कम्भनीरसि धिषणासि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वती वेत्तु ॥ १९ ॥

धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणाय त्वोदानाय त्वा व्यानाय त्वा । दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति-गृभ्णात्वच्छिद्रेण पाणिना चक्षुषे त्वा महीनां पयोऽसि ॥ २० ॥

६ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । संवपामि समापऽओषधीभिः समोषधयो रसेन । सरेवतीर्जगतीभिः पृच्यन्ताः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्ताम् ॥ २१ ॥

७ जनयत्यै त्वा संयौमीदमग्नेरिदमग्नीषोमयोरिषे त्वा घर्मोऽसि विश्वार्युरुप्रथाऽउरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामग्निष्टे त्वचं मा हिःसीद्देवस्त्वा सविता श्रपयतु वर्षिष्टेऽधि नाकैः ॥ २२ ॥

मा भेर्मा संविकथाऽअतमेरुर्यज्ञोऽतमेरुर्यजमानस्य प्रजा भूयात् त्रिताय त्वा द्विताय त्वैकताय त्वा ॥ २३ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददेऽध्वरकृतं देवेभ्युऽइन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा वायुरसि तिग्मतेजा द्विषतो वधः ॥ २४ ॥

पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा हिःसिषं व्रजं गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौर्बिधान देव सवितः परमस्यां पृथिव्याः शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् ॥ २५ ॥

कअपाररुं पृथिव्यै देवयजनाद्व्यासं ब्रजं गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां पृथिव्यां शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् । १अररो दिवं मा पप्तो द्रुप्सस्ते द्यां मा स्कन् ब्रजं गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां पृथिव्यां शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् ॥ २६ ॥

गायत्रेण त्वा छन्दसा परिगृह्णामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा परिगृह्णामि जागतेन त्वा छन्दसा परिगृह्णामि । सुक्ष्मा चासि शिवा चासि स्योना चासि सुषदा चास्यूर्जस्वती चासि पर्यस्वती च ॥ २७ ॥

पुरा क्रूरस्य विसृपो विरष्णिनुदादाय पृथिवीं जीवदानुम् । यामैर्यँश्चन्द्रमसि स्वधाभिस्तामु धीरांसोऽनुदिश्य यजन्ते । प्रोक्षणीरासादय द्विषतो वधोऽसि ॥ २८ ॥

क प्रत्युष्टरक्षुः प्रत्युष्टाऽअरातयो निष्टप्तरक्षो निष्टप्ताऽअरातयः । अनिशितोऽसि सपत्नक्षिद्वाजिनं त्वा वाजेध्यायै सम्मार्ज्मि । १ प्रत्युष्टरक्षुः प्रत्युष्टाऽअरातयो निष्टप्तरक्षो निष्टप्ताऽअरातयः । अनिशिताऽसि सपत्नक्षिद्वाजिनीं त्वा वाजेध्यायै सम्मार्ज्मि ॥ २९ ॥

अदित्यै रास्नासि विष्णोर्वेषोस्यूर्जे त्वाऽदब्धेन त्वा चक्षुषावपश्यामि । अग्नेर्जिह्वासि सुहूर्देवेभ्यो धाम्नेधाम्ने मे भव यजुषेयजुषे ॥ ३० ॥

क सवितुस्त्वा प्रसवऽउत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । सवितुर्वः प्रसवऽउत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । तेजोऽसि शुक्रमस्यमृतमसि धाम नामासि प्रियं देवानामनाधृष्टं देवयजनमसि ॥ ३१ ॥

अथ द्वितीयोऽध्यायः

—:०:—

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वेदिरसि बर्हिषे त्वा
जुष्टां प्रोक्षामि बर्हिरसि स्त्रुग्भ्यस्त्वा जुष्टं प्रोक्षामि॥ १॥

अदित्यै व्युन्दनमसि विष्णो स्तुपोऽस्यूर्णम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासुस्थां
देवेभ्यो भुवंपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहा॥ २॥

३गन्धर्वस्त्वा विश्वावसुः परिदधातु विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य
परिधिरस्यग्निरिडऽईडितः। ४ इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणो विश्वस्यारिष्ट्यै
यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिडऽईडितः। ५ मित्रावरुणौ त्वोत्तरतः परिधत्तां
ध्रुवेण धर्मणा विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिडऽईडितः॥ ३॥

वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तःसमिधीमहि । अग्ने बृहन्तमध्वरे॥ ४॥

समिदसि सूर्यस्त्वा पुरस्तात् पातु कस्याश्चिदभिशास्त्यै। सवितुर्बाहू
स्थऽऊर्णम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासुस्थं देवेभ्यऽआ त्वा वसवो
रुद्राऽआदित्याः सदन्तु॥ ५॥

६ घृताच्यसि जुहूर्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियः सदऽआसीद
घृताच्यस्युपभृन्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियः सदऽआसीद घृताच्यसि
ध्रुवा नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियः सदऽआसीद ७ प्रियेण धाम्ना
प्रियः सदऽआसीद। ध्रुवाऽअसदन्नृतस्य योनौ ता विष्णो पाहि पाहि
यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञन्यम्॥ ६॥

अग्ने वाजजिद् वाजं त्वा सरिष्यन्तं वाजजितः सम्मार्जिम्। नमो
देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यः सुयमे मे भूयास्तम्॥ ७॥

अस्कन्नमद्य देवेभ्यऽआज्यः संभ्रियासुमङ्घ्रिणा विष्णो मा त्वावक्रमिषं
वसुमतीमग्ने ते च्छायामुपस्थेषं विष्णो स्थानमसीतऽइन्द्रो वीर्यम-
कृणोदूर्ध्वाऽध्वरऽआस्थात्॥ ८॥

अग्ने वेहोत्रं वेदूत्युमवतां त्वां द्यावापृथिवीऽअव त्वं द्यावापृथिवी
स्विष्टकृद्देवेभ्यऽइन्द्रऽआज्येन हविषा भूत्स्वाहा सं ज्योतिषा ज्योतिः॥ ९॥

मयीदमिन्द्रऽइन्द्रियं दधात्वस्मान् रायो मघवानः सचन्ताम्। अस्माकं
सन्त्वाशिषः सत्या नः सन्त्वाशिषऽउपहूता पृथिवी मातोप मां पृथिवी
माता ह्वयतामग्निराग्नीध्रात् स्वाहा॥ १०॥

उपहूतो द्यौषितोप मां द्यौषिता ह्वयतामग्निराग्नीध्रात् स्वाहा । देवस्य
त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । प्रतिगृह्णाम्यग्नेष्ट्रास्येन
प्राश्नामि॥ ११॥

एतं ते देव सवितर्यज्ञं प्राहुर्बृहस्पतये ब्रह्मणौ।

तेन यज्ञमव तेन यज्ञपतिं तेन मामव॥ १२॥

मनो जूतिर्जुषतामाज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमं तनोत्वरिष्टं यज्ञसमिमं
दधातु। विश्वे देवासऽइह मादयन्तामोऽम्प्रतिष्ठ॥ १३॥

क एषा तेऽअग्ने समित्तया वर्धस्व चा च प्यायस्व। वर्धिषीमहि च
वयमा च प्यासिषीमहि। र अग्ने वाजजिद्वाजं त्वा ससृवाथऽ स वाजजितऽ-
सम्मार्ज्मि॥ १४॥

क अग्नीषोमयोरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि। अग्नीषोमौ
तमर्पनुदतां योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि ।
र इन्द्राग्नोरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि । इन्द्राग्नी तमर्पनुदतां
योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि॥ १५॥

क वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वादित्येभ्यस्त्वा संजानाथां द्यावापृथिवी
मित्रावरुणौ त्वा वृष्ट्यावताम् । र व्यन्तु वयोक्तऽरिहाणा मरुतां पृषतीर्गच्छ
वशा पृश्निर्भूत्वा दिवं गच्छ ततो नो वृष्टिमावह । चक्षुष्याऽअग्नेऽसि
चक्षुर्मे पाहि॥ १६॥

यं परिधिं पर्यधत्थाऽअग्ने देवपणिभिर्गुह्यमानः । तं तऽएतमनु जोषं
भराम्येष नेत्त्वदपचेतयाताऽअग्नेः प्रियं पाथोऽपीतम्॥ १७॥

सथंस्त्रवभागा स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठाः परिधेयाश्च देवाः। इमां
वाचमभि विश्वे गृणन्तऽआसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वथंस्वाहा
वाट्॥ १८॥

घृताचीं स्थो धुर्यो^१ पातः सुम्ने स्थः सुम्ने मां धत्तम् । यज्ञ नमश्च
तेऽउप च यज्ञस्य शिवे सन्तिष्ठस्व स्विष्टे मे सन्तिष्ठस्व॥ १९॥

अग्नेऽदब्धायोऽशीतम पाहि मां दिद्योः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै
पाहि दुरङ्गन्याऽअविषं नः पितुं कृणु सुषदा योनौ स्वाहा वाङ्गनये
संवेशपतये स्वाहा सरस्वत्यै यशोभगिन्यै स्वाहा॥ २०॥

वेदोऽसि येन त्वं देव वेद देवेभ्यो वेदोऽभवस्तेन मह्यं वेदो भूयाः।
देवां गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित्ता। मनसस्पतऽइमं देव यज्ञथंस्वाहा
वाते धाः॥ २१॥

सं बर्हिरङ्क्ताथं हविषा घृतेन समादित्यैर्वसुभिः सम्मरुद्भिः।
समिन्द्रो विश्वदेवेभिरङ्क्तां दिव्यं नभो गच्छतु यत् स्वाहा ॥ २२॥
कस्त्वा विमुञ्चति स त्वा विमुञ्चति कस्मै त्वा विमुञ्चति तस्मै
त्वा विमुञ्चति । पोषाय रक्षसां भागोऽसि॥ २३॥

सं वर्चसा पर्यसा सन्तनूभिरगन्महि मनसा सःशिवेन।
त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम्॥ २४॥

^३ दिवि विष्णुर्व्यक्रथंस्त जागतेन च्छन्दसा ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्मो^कऽन्तरिक्षे विष्णुर्व्यक्रथंस्त त्रैष्टुभेन च्छन्दसा ततो
निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः पृथिव्यां विष्णुर्व्यक्रथंस्त
गायत्रेण च्छन्दसा ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मोऽस्मादन्नादस्यै
प्रतिष्ठायाऽअगन्म स्वः सं ज्योतिषाभूम॥ २५॥

स्वयंभूरसि श्रेष्ठो रश्मिर्वर्चोदाऽअसि वर्चो मे देहि।
सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते॥ २६॥

क अग्ने गृहपते सुगृहपतिस्त्वया ऽग्ने ऽहं गृहपतिना भूयासः सुगृहपतिस्त्वं मया ऽग्ने गृहपतिना भूयाः। १ अस्थूरि णौ गार्हपत्यानि सन्तु शतः हिमाः सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ॥ २७ ॥

अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मे ऽराधीदमहं यऽएवा ऽस्मि सो ऽस्मि ॥ २८ ॥

अग्नये कव्यवाहनाय स्वाहा सोमाय पितृमते स्वाहा।

अर्पहता ऽअसुरा रक्षांश्सि वेदिषदः ॥ २९ ॥

ये रूपाणि प्रतिमुञ्चमाना ऽअसुराः सन्तः स्वधया चरन्ति।

परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्ठाँल्लोकात् प्रणुदात्यस्मात् ॥ ३० ॥

अत्र पितरो मादयध्वं यथाभागमावृषायध्वम्।

अमीमदन्त पितरो यथाभागमावृषायिषत ॥ ३१ ॥

क नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शोषाय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः स्वधायै नमो वः पितरो घोराय नमो वः पितरो मन्यवे १ नमो वः पितरः पितरो नमो वो गृहान्नः पितरो दत्त सतो वः पितरो देष्मैतद्वः पितरो वासः ॥ ३२ ॥

आर्धत्त पितरो गर्भं कुमारं पुष्करस्त्रजम् । यथेह पुरुषो ऽसत् ॥ ३३ ॥

ऊर्जं वहन्तीरमृतं घृतं पर्यः कीलालं परिस्त्रुतम्।

स्वधा स्थं तर्पयत मे पितृन् ॥ ३४ ॥

इति द्वितीयोऽध्यायः ॥

अथ तृतीयोऽध्यायः

—:०:—

समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥१॥
सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन । अग्नये जातवेदसे ॥२॥
तं त्वा समिद्धिरङ्गिरो घृतेन वर्द्धयामसि । बृहच्छोचा यविष्ठ्य ॥३॥
उप त्वाग्ने हविष्मतीघृताचीर्यन्तु हर्यत । जुषस्व समिधो मम ॥४॥
क भूर्भुवः स्वर् १ द्यौरिव भूमना पृथिवीव वरिम्णा ।

तस्यास्ते पृथिवि देवयजनि पृष्ठे ऽग्निमन्नादमन्नाद्यायादधे ॥५॥
आयं गौः पृश्निरक्रमीदसदन् मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्तस्वः ॥६॥
अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती । व्यख्यन् महिषो दिवम् ॥७॥
त्रिंशद्भाम विराजति वाक् पतङ्गार्य धीयते । प्रति वस्तोरह द्युभिः ॥८॥
क अग्निज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहा सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा ।
अग्निर्वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा सूर्यो वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा ।
१ ज्योतिः सूर्यः सूर्यो ज्योतिः स्वाहा ॥९॥

क सजूर्देवेन सवित्रा सजू रात्र्येन्द्रवत्या । जुषाणोऽग्निर्वेतु स्वाहा ।
१ सजूर्देवेन सवित्रा सजूरुषसेन्द्रवत्या । जुषाणः सूर्यो वेतु स्वाहा ॥१०॥
उपप्रयन्तोऽअध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये । आरेऽअस्मे च शृण्वते ॥११॥
अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् ।
अपांश्चरेतांश्चसि जिन्वति ॥१२॥
उभा वामिन्द्राग्नीऽआहुवध्याऽउभा राधसः सह मादयध्वै ।
उभा दाताराविषांश्चरयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् ॥१३॥
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातोऽअरोचथाः ।
तं जानन्नग्नऽआरोहाथा नो वर्द्धया रयिम् ॥१४॥

अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्यः।
 यमर्जवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्रं विशेविशे॥१५॥
 अस्य प्रत्नामनु द्युतःशुक्रं दुदुहेऽअहयः । पर्यः सहस्रसामृषिम् ॥१६॥
 तनूपाऽअग्नेऽसि तन्वं मे पाह्यायुर्दाऽअग्नेऽस्यायुर्मे देहि
 वर्चोदाऽअग्नेऽसि वर्चोमे देहि । अग्ने यन्मे तन्वाऽऊनं तन्मऽआपृण ॥१७॥
 इन्धानास्त्वा शतःहिमा द्युमन्तःसमिधीमहि । वयस्वन्तो वयस्कृतः-
 सहस्वन्तः सहस्कृतम् । अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासोऽअदाभ्यम् । चित्रावसो
 स्वस्ति ते पारमशीय॥१८॥
 सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसागथाः समृषीणांस्तुतेन । सं प्रियेण
 धाम्ना समहमायुषा सं वर्चसा सं प्रजया सःरायस्पोषेण ग्मिषीय ॥१९॥
 अन्ध स्थान्धो वो भक्षीय मह स्थ महो वो भक्षीयोर्ज स्थोर्ज वो
 भक्षीय रायस्पोष स्थ रायस्पोष वो भक्षीय॥२०॥
 रेवती रमध्वमस्मिन्योनावस्मिन् गोष्ठेऽस्मिल्लोकेऽस्मिन् क्षये।
 इहैव स्त मापगात॥२१॥
 १ सःहितासि विश्वरूप्यूजा माविश गौपत्येन। २ उप त्वाग्ने दिवेदिवे
 दोषावस्तर्धिया वयम् । नमो भरन्तऽएमसि ॥२२॥
 राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्द्धमानंस्वे दमे ॥२३॥
 स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ॥२४॥
 अग्ने त्वं नोऽअन्तमऽउत त्राता शिवो भवा वरुथ्यः।
 वसुर्गनिर्वसुश्रवाऽअच्छा नक्षि द्युमत्तमःरयिं दाः॥२५॥
 तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः।
 स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्या णोऽअघायतः समस्मात्॥२६॥
 इडऽएह्यदितऽएहि काम्याऽएत । मयि वः कामधरणं भूयात् ॥२७॥
 सोमानंस्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तं यऽऔशिजः ॥२८॥

यो रेवान् योऽअमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः । स नः सिषक्तु यस्तुरः ॥२९॥
 मा नः शंसोऽअररुषो धूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य ।
 रक्षा णो ब्रह्मणस्पते ॥३०॥
 महि त्रीणामवोऽस्तु द्युक्षं मित्रस्यार्यम्णः । दुराधर्ष वरुणस्य ॥३१॥
 नहि तेषाममा चन नाध्वसु वारणेषु । ईशे रिपुरघशंसः ॥३२॥
 ते हि पुत्रासोऽअदितेः प्र जीवसे मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ॥३३॥
 कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे ।
 उपोपेन्नु मघवन् भूयऽइन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते ॥३४॥
 तत् सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥३५॥
 परि ते दूडभो रथोऽस्माँर ॥३६॥
 येन रक्षसि दाशुषः ॥३६॥
 भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याथ्सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः ।
 नर्यं प्रजां मे पाहि शथ्स्य पशून् मे पाह्यथर्य पितुं मे पाहि ॥३७॥
 आगन्म विश्ववेदसमस्मभ्यं वसुवित्तमम् ।
 अग्ने सम्राड्भि द्युम्नमभि सहऽआयच्छस्व ॥३८॥
 अयमग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यः प्रजाया वसुवित्तमः ।
 अग्ने गृहपतेऽभि द्युम्नमभि सहऽआयच्छस्व ॥३९॥
 अयमग्निः पुरीष्यो रयिमान् पुष्टिवर्धनः ।
 अग्ने पुरीष्याभि द्युम्नमभि सहऽआयच्छस्व ॥४०॥
 गृहा मा बिभीत मा वेपध्वमूर्ज बिभ्रतऽएमसि ।
 ऊर्ज बिभ्रद्वः सुमनाः सुमेधा गृहानैमि मनसा मोदमानः ॥४१॥
 येषामद्धयेति प्रवसन् येषु सौमनसो बहुः ।
 गृहानुपह्वयामहे ते नो जानन्तु जानतः ॥४२॥

उपहूताऽइह गावऽउपहूताऽअजावयः। अथोऽअन्नस्य कीलालऽउपहूतो
गृहेषु नः। क्षेमाय वः शान्त्यै प्रपद्ये शिवःशग्मःशंयोःशंयोः॥४३॥

प्रघासिनो हवामहे मरुतश्च रिशादसः । कुरम्भेण सजोषसः॥४४॥

यद् ग्रामे यदरण्ये यत् सभायां यदिन्द्रिये।

यदेनश्चकृमा वयमिदं तदवयजामहे स्वाहा॥४५॥

मो षू णऽइन्द्रात्रं पृत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः।

महश्चिद्यस्य मीढुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः॥४६॥

अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा।

देवेभ्यः कर्म कृत्वास्तं प्रेत सचाभुवः॥४७॥

अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः। अव देवैर्देवकृतमेनोऽ-
यासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृतं पुरुराव्णो देव रिषस्याहि॥४८॥

पूर्णां दर्वि परां पत सुपूर्णां पुनरापत।

वस्नेव विक्रीणावहाऽइषमूर्जं शतक्रतो॥४९॥

देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे।

निहारं च हरासि मे निहारं निहराणि ते स्वाहा॥५०॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रियाऽअधूषत।

अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजा न्विन्द्र ते हरी ॥५१॥

सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन् वन्दिषीमहि।

प्र नूनं पूर्णबन्धुर स्तुतो यासि वशांर ॥५२॥ अनु योजा न्विन्द्र ते हरी ॥५२॥

मनो न्वाह्वामहे नाराशसेन स्तोमैः । पितृणां च मन्मभिः॥५३॥

आ नऽएतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे ।

ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥५४॥

पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः । जीवं व्रातःसचेमहि ॥५५॥

वयस्सोम व्रते तव मनस्तनूषु बिभ्रतः । प्रजावन्तः सचेमहि ॥५६॥
 एष ते रुद्र भागः सह स्वस्त्राम्बिकया तं जुषस्व स्वाहैष ते रुद्र
 भागऽआखुस्तै पशुः ॥५७॥

अव रुद्रमदीमह्यव देवं त्र्यम्बकम् ।
 यथा नो वस्यसस्करद्यथा नः श्रेयसस्करद्यथा नो व्यवसाययात् ॥५८॥
 भेषजमसि भेषजं गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजम् । सुखं मेषाय मेधै ॥५९॥
 त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय
 माऽमृतात् । त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पतिवेदनम् । उर्वारुकमिव बन्धनादितो
 मुक्षीय मामुतः ॥६०॥

एतत्ते रुद्रावसं तेन परो मूर्जवतोऽतीहि ।
 अवततधन्वा पिनाकावसः कृत्तिवासाऽअहिंसन्नः शिवोऽतीहि ॥६१॥
 त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् ।
 यद्देवेषु त्र्यायुषं तन्नोऽस्तु त्र्यायुषम् ॥६२॥
 शिवो नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्तेऽस्तु मा मा हिंसीः ।
 निवर्त्तयाम्यायुषेऽन्नाद्याय प्रजननाय रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय
 सुवीर्याय ॥६३॥

इति तृतीयोऽध्यायः ॥

अथ चतुर्थोऽध्यायः

—:0:—

एदमगन्म देवयजनं पृथिव्या यत्र देवासोऽअजुषन्तु विश्वे।
ऋक्सामाभ्यां३३सन्तरन्तो यजुर्भी रायस्पोषेण समिषा मदेम। इमाऽआपः
शमु मे सन्तु देवीरोषधे त्रायस्व स्वधिते मैनःहिःसीः ॥१॥

आपोऽअस्मान् मातरः शुन्ध्यन्तु घृतेन नो घृतप्त्रः पुनन्तु। विश्वःहि
रिप्रं प्रवहन्ति देवीरुदिदाभ्यः शुचिरा पूतऽएमि। दीक्षातपसोस्तनूरसि
तां त्वा शिवा३३शग्मां परिदधे भद्रं वर्णं पुष्यन् ॥२॥

महीनां पयोऽसि वर्चोदाऽअसि वर्चो मे देहि।

वृत्रस्यासि कनीनकश्चक्षुर्दाऽअसि चक्षुर्मे देहि॥३॥

चित्पतिर्मा पुनातु वाक्पतिर्मा पुनातु देवो मा सविता पुनात्वच्छिद्रेण
पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः। तस्य ते पवित्रपते पवित्रपूतस्य यत्कामः पुने
तच्छकेयम्॥४॥

आ वो देवासऽईमहे वामं प्रयत्यध्वरे।

आ वो देवासऽआशिषो यज्ञियासो हवामहे॥५॥

स्वाहा यज्ञं मनसः स्वाहोरोरन्तरिक्षात् स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां३३स्वाहा
वातादारभे स्वाहा॥६॥

ॠआकृत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा दीक्षायै
तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहा। ॠआपो देवीर्बृहती-
विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवीऽउरोऽअन्तरिक्ष। बृहस्पतये हविषा विधेम
स्वाहा॥७॥

विश्वो देवस्य नेतुर्मतो वुरीत सख्यम्।

विश्वो रायऽइषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा॥८॥

ऋक्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामारभे ते मा पातमास्य यज्ञस्योदृचः ।

शर्मासि शर्म मे यच्छ नमस्तेऽस्तु मा मा हिंसीः ॥१॥

क ऊर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदाऽऊर्जं मयि धेहि । सोमस्य नीविरसि विष्णोः
शर्मासि शर्म यजमानस्येन्द्रस्य योनिरसि सुसस्याः कृषीस्कृधि । उच्छ्रयस्व
वनस्पतऽऊर्ध्वो मा पाह्यःहसऽआस्य यज्ञस्योदृचः ॥१०॥

क व्रतं कृणुत व्रतं कृणुताग्निर्ब्रह्माग्निर्यज्ञो वनस्पतिर्यज्ञियः । देवीं
धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसःसुतीर्था नोऽअसद्वशे ।
ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवस्ते नोऽवन्तु ते नः पान्तु तेभ्यः
स्वाहा ॥११॥

शवात्राः पीता भवत यूयमापोऽअस्माकमन्तरुदरे सुशेवाः ।
ताऽअस्मभ्यमयक्ष्माऽअनमीवाऽअनागसः स्वदन्तु देवीरमृताऽ-
ऋतावृधः ॥१२॥

इयं ते यज्ञिया तनूरपो मुञ्चामि न प्रजाम् ।

अहोमुचः स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशत पृथिव्या सम्भव ॥१३॥

अग्ने त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहि ।

रक्षा णोऽअप्रयुच्छन् प्रबुधे नः पुनस्कृधि ॥१४॥

पुनर्मनः पुनरायुर्मऽआगन्पुनः प्राणः पुनरात्मा मऽआगन्पुनश्चक्षुः
पुनः श्रोत्रं मऽआगन् । वैश्वानरोऽअदब्धस्तनूपाऽअग्निर्नः पातु दुरिताद-
वद्यात् ॥१५॥

त्वमग्ने व्रतपाऽअसि देवऽआ मर्त्येष्व । त्वं यज्ञेष्वीड्यः ।

रास्वेर्यत्सोमा भूयो भर देवो नः सविता वसोर्दाता वस्वदात् ॥१६॥

एषा ते शुक्र तनूरेतद्वर्चस्तया सम्भव भ्राजङ्गच्छ ।

जूरसि धृता मनसा जुष्टा विष्णावे ॥१७॥

तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे तन्वो यन्त्रमशीय स्वाहा ।

शुक्रमसि चन्द्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवमसि ॥१८॥

चिदसि मनासि धीरसि दक्षिणासि क्षत्रियासि यज्ञियास्यदितिर-
स्युभयतः शीर्ष्णी । सा नः सुप्राची सुप्रतीच्येधि मित्रस्त्वा पदि बध्नीतां
पूषाऽध्वनस्यात्विन्द्रायाध्यक्षाय ॥ १९ ॥

क अनु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः ।
र सा देवि देवमच्छेहीन्द्राय सोमं रुद्रस्त्वावर्त्तयतु स्वस्ति सोमसखा
पुनरेहि ॥ २० ॥

वस्व्यस्यदितिरस्यादित्यासि रुद्रासि चन्द्रासि ।

बृहस्पतिष्ट्वा सुम्ने रम्णातु रुद्रो वसुभिराचके ॥ २१ ॥

अदित्यास्त्वा मूर्द्धन्नाजिघर्मि देवयजने पृथिव्याऽइडायास्पदमसि घृतवत्
स्वाहा । अस्मे रमस्वास्मे ते बन्धुस्त्वे रायो मे रायो मा वयः रायस्पोषेण
वियौष्म तोतो रायः ॥ २२ ॥

समख्ये देव्या धिया सं दक्षिणयोरुचक्षसा ।

मा मऽआयुः प्रमोषीर्मोऽअहं तव वीरं विदेय तव देवि सन्दृशि ॥ २३ ॥

क एष ते गायत्रो भागऽइति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो भागऽइति
मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भागऽइति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोनामानाऽ-
साम्राज्यङ्गच्छेति मे सोमाय ब्रूतादास्माकोऽसि शुक्रस्ते रग्रहो विचितस्त्वा
विचिन्वन्तु ॥ २४ ॥

क अभि त्वं देवः सवितारमोण्योः कविक्रतुमचीमि सत्यसवः रत्नधामभि
प्रियं मतिं कविम् । ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भाऽअदिद्युतत्सवीमनि हिरण्य-
पाणिरमिमीत रसुक्रतुः कृपा स्वः । प्रजाभ्यस्त्वा प्रजास्त्वाऽनुप्राणन्तु
प्रजास्त्वमनुप्राणिहि ॥ २५ ॥

शुक्रं त्वा शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन । सग्मे ते गोरस्मे
ते चन्द्राणि तर्पसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णः परमेण पशुना क्रीयसे सहस्रपोषं
पुषेयम् ॥ २६ ॥

मित्रो नऽएहि सुमित्रधुऽइन्द्रस्योरुमाविश दक्षिणमुशन्नुशन्तंऽस्योनः
स्योनम् । स्वान् भ्राजाङ्घारे बम्भारे हस्त सुहस्त कृशानवेते वः
सोमक्रयणास्तात्रक्षध्वं मा वो दभन् ॥ २७ ॥

कपरि माग्ने दुश्चरिताद् बाधस्वा मा सुचरिते भज ।

रउदायुषा स्वायुषोदस्थाममृताँर ॥ २८ ॥

प्रति पन्थामपद्महि स्वस्तिगामनेहसम् ।

येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु ॥ २९ ॥

कअदित्यास्त्वगस्यदित्यै सद्ऽआसीद । रअस्तभ्नाद् द्यां वृषभोऽ-
अन्तरिक्षमर्मिमीत वरिमाणम्पृथिव्याः । आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड्
विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि ॥ ३० ॥

वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान् वाजमर्वत्सु पयऽउस्त्रियासु ।

हत्सु क्रतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधात् सोममद्रौ ॥ ३१ ॥

सूर्यस्य चक्षुरारोहाग्नेरक्षणः कनीनकम् ।

यत्रैतशेभिरीयसे भ्राजमानो विपश्चिता ॥ ३२ ॥

कउस्त्रावेतं धूर्षाहौ युज्येथामनश्रूऽअवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ ।

रस्वस्ति यजमानस्य गृहान् गच्छतम् ॥ ३३ ॥

कभद्रो मेऽसि प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि । रमा त्वा
परिपरिणो विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृकाऽअघायवो
विदन् । उश्येनो भूत्वा परापत यजमानस्य गृहान् गच्छ तन्नौ संस्कृतम् ॥ ३४ ॥

नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतःसंपर्यत ।

दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शःसत ॥ ३५ ॥

वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनी स्थो वरुणस्यऽऋतसद-
न्यसि वरुणस्यऽऋतसदनमसि वरुणस्यऽऋतसदनमासीद ॥ ३६ ॥

या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् ।
गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्रचरा सोम दुर्यान् ॥ ३७ ॥

इति चतुर्थोऽध्यायः ॥

अथ पञ्चमोऽध्यायः

—:०:—

अग्नेस्तनूरसि विष्णावे त्वा सोमस्य तनूरसि विष्णावे त्वा ऽतिथेरा-
तिथ्यमसि विष्णावे त्वा श्येनार्य त्वा सोमभृते विष्णावे त्वा ऽग्नये त्वा
रायस्पोषदे विष्णावे त्वा ॥१॥

क अग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थऽउर्वश्यस्यायुरसि पुरुरवाऽअसि।
र गायत्रेण त्वा छन्दसा मन्थामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा मन्थामि जागतेन
त्वा छन्दसा मन्थामि ॥२॥

भवतं नः समनसौ सचेतसावरेपसौ। मा यज्ञः हिंसिष्टं मा यज्ञपतिं
जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥३॥

अग्नावग्निश्चरति प्रविष्टऽऋषीणां पुत्रोऽअभिशस्तिपावा।

स नः स्योनः सुयजा यजेह देवेभ्यो हव्यः सदमप्रयुच्छन्त्स्वाहा ॥४॥

क आपतये त्वा परिपतये गृह्णामि तनूनज्रै शाक्वराय शक्वर्नऽ-
ओजिष्ठाय । र अनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामाजो ऽनभिशस्त्यभिशस्तिपाऽ-
अनभिशस्तेन्यमज्जसा सत्यमुपगेषश्चिस्विते मा धाः ॥५॥

अग्ने व्रतपास्त्वे व्रतपा या तव तनूरियःसा मयि यो मम तनूरेषा सा
त्वयि । सह नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षां दीक्षार्पतिर्मन्यतामनु
तपस्तपस्पतिः ॥६॥

क अशुरःशुष्टे देव सोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविदे । आ तुभ्यमिन्द्रः
प्यार्यतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्व । र आप्याययास्मान्तसखीन्त्सन्त्या मेधया
स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीय । एष्टा रायः प्रेषे भगायऽऋतमृतवादिभ्यो
नमो द्यावापृथिवीभ्यो ॥७॥

क या तैऽअग्नेऽयःश्या तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा । उग्रं वचोऽअपावधीत्त्वेषं
वचोऽअपावधीत् स्वाहा । र या तैऽअग्ने रजःश्या तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा ।
उग्रं वचोऽअपावधीत्त्वेषं वचोऽअपावधीत् स्वाहा । उ या तैऽअग्ने हरिश्या
तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठा । उग्रं वचोऽअपावधीत्त्वेषं वचोऽअपावधीत् स्वाहा ॥८॥

१ तृप्तायनी मेऽसि वित्तायनी मेऽस्यर्वतान्मा नाथितादर्वतान्मा व्यथितात् । २ विदेदग्निर्नभो नामाग्नेऽअङ्गिर्ऽआयुना नाम्नेहि योऽस्यां पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभो नामाग्नेऽअङ्गिर्ऽ- आयुना ३ नाम्नेहि यो द्वितीयस्यां पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभो नामाग्नेऽअङ्गिर्ऽआयुना नाम्नेहि यस्तृतीयस्यां पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वा दधे । ४ अनु त्वा देव- वीतये ॥१॥

सिंश्रुसि सपत्नसाही देवेभ्यः कल्पस्व सिंश्रुसि सपत्नसाही देवेभ्यः शुन्धस्व सिंश्रुसि सपत्नसाही देवेभ्यः शुम्भस्व ॥१०॥

इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु विश्वकर्मा त्वादित्यैरुत्तरतः पत्विदमहं तप्तं वाबर्हिर्धा यज्ञान्निःसृजामि ॥११॥

सिंश्रुसि स्वाहा सिंश्रुस्यादित्यवनिः स्वाहा सिंश्रुसि ब्रह्मवनिः क्षत्रवनिः स्वाहा सिंश्रुसि सुप्रजावनी रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंश्रुस्यावह देवान्यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा ॥१२॥

ध्रुवोऽसि पृथिवीं दृंह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं दृहाच्युतक्षिदसि दिवं दृहाग्नेः पुरीषमसि ॥१३॥

युञ्जते मनऽउत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाविदेकऽइन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः स्वाहा ॥१४॥

इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् ।

समूढमस्य पाशसुरे स्वाहा ॥१५॥

इरावती धेनुमती हि भूतःसूयवसिनी मनवे दशस्या । व्यस्कभ्ना रोदसी विष्णवेते दाधर्था पृथिवीमभितो मयूखैः स्वाहा ॥१६॥

देवश्रुतौ देवेष्वाघोषतं प्राची प्रेतमध्वरं कल्पयन्तीऽऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जिह्वरतम् । स्वं गोष्ठमावदतं देवी दुर्येऽआयुर्मा निर्वीदिष्टं प्रजां मा निर्वीदिष्टमत्र रमेथां वर्षन् पृथिव्याः ॥१७॥

विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विममे रजांश्चसि ।
योऽअस्कभायदुत्तरःसधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णवे त्वा ॥१८॥

दिवो वा विष्णाऽउत वा पृथिव्या महो वा विष्णाऽउरोरन्तरिक्षात् ।
उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वा प्रयच्छ दक्षिणादोत सव्याद्विष्णवे त्वा ॥१९॥

प्र तद्विष्णुं स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।

यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥२०॥

विष्णो रराटमसि विष्णोः शनज्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोऽसि ।

वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॥२१॥

ॠदेवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे
नार्यसीदमहरक्षसां ग्रीवाऽअपि कृन्तामि । बृहन्नसि बृहद्रवा बृहतीमिन्द्राय
वाचं वद ॥२२॥

३रक्षोहणं वलगहनं ॠवैष्णवीमिदमहं तं वलगमुत्किरामि ४यं मे
निष्ट्यो यममात्यो निचखानेदमहं तं वलगमुत्किरामि यं मे समानो
यमसमानो निचखानेदमहं तं वलगमुत्किरामि ५यं मे सबन्धुर्यमसबन्धुर्नि-
चखानेदमहं तं वलगमुत्किरामि यं मे सजातो यमसजातो निचखानोत्कृत्या-
ङ्किरामि ॥२३॥

स्वराडसि सपत्नहा संत्राडस्यभिमातिहा जनराडसि रक्षोहा सर्वराडस्य-
मित्रहा ॥२४॥

ॠरक्षोहणो वो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवात्रक्षोहणो वो वलगहनोऽ-
वनयामि वैष्णवात्रक्षोहणो वो वलगहनोऽवस्तृणामि वैष्णवात्रक्षोहणो
५वां वलगहनाऽउपदधामि वैष्णवी रक्षोहणो वां वलगहनौ पर्यूहामि
वैष्णवी वैष्णवमसि वैष्णवा स्थ ॥२५॥

ॠदेवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
आददे नार्यसीदमहरक्षसां ग्रीवाऽअपि कृन्तामि । ५वोऽसि यवयास्मद्
द्वेषो यवयारातीर्दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः
पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥२६॥

उद्दिर्वथंस्तभानान्तरिक्षं पृण दृहस्व पृथिव्यां द्युतानस्त्वा मारुतो
मिनोतु मित्रावरुणौ ध्रुवेण धर्मणा। ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि
पर्यहामि । ब्रह्म दृह क्षत्रं दृहायुर्दृह प्रजां दृह ॥२७॥

ध्रुवासि ध्रुवोऽयं यजमानोऽस्मिन्नायतने प्रजयां पशुभिर्भूयात्। घृतेन
द्यावापृथिवी पूर्येथामिन्द्रस्य छदिरसि विश्वजनस्य छाया ॥२८॥

परि त्वा गिर्वणो गिरऽड्मा भवन्तु विश्वतः।

वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः ॥२९॥

इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवोऽसि। ऐन्द्रमसि वैश्वदेवमसि ॥३०॥

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः।

श्वात्रोऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदाः ॥३१॥

उशिर्गसि कविरङ्गारिरसि बम्भारिरवस्यूरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि
मार्जालीयः सम्राडसि कृशानुः परिषद्योऽसि पर्वमानो नभोऽसि प्रतक्वा
मृष्टोऽसि हव्यसूदनऽऋतधामासि स्वर्ज्योतिः ॥३२॥

समुद्रोऽसि विश्वव्यचाऽअज्जोऽस्येकपादहिरसि बुध्यो वागस्यैन्द्रमसि
सदोऽस्यृतस्य द्वारौ मा मा सन्ताप्तमध्वनामध्वपते प्र मा तिर स्वस्ति
मेऽस्मिन् पृथि देवयाने भूयात् ॥३३॥

मित्रस्य मा चक्षुषेक्षध्वमग्नयः सगराः सगरा स्थ सगरेण नाम्ना
रौद्रेणानीकेन पात माग्नयः पिपृत माग्नयो गोपायत मा नमो वोऽस्तु
मा मा हिंसिष्ट ॥३४॥

ज्योतिरसि विश्वरूपं विश्वेषां देवानांऽसमित् । त्वसोम तनूकृद्भ्यो
द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्यऽउरु यन्तासि वरुथंस्वाहा जुषाणोऽअप्तराज्यस्य
वेतु स्वाहा ॥३५॥

अग्ने नय सुपथा रायेऽअस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।

युयोध्युस्मज्जुहुराणमेनो भूरिष्ठां ते नमऽउक्तिं विधेम ॥३६॥

अ॒यं नोऽअ॒ग्निर्वरि॑वस्कृ॒णोत्व॒यं मृ॒धः पु॒रऽए॒तु प्र॒भि॒न्दन् ।

अ॒यं वा॒जाञ्ज॒यतु॑ वा॒जसा॒ताव॒यःश॒त्रूञ्ज॒यतु॑ ज॒र्ह॑षा॒णः स्वा॒हा ॥३७॥

उ॒रु वि॒ष्णो॒ विक्र॑मस्वो॒रु क्षया॑य नस्कृ॒धि।

घृ॒तं घृ॒तयो॑ने पि॒ब प्र॒प्र य॒ज्ञप॑तिं ति॒र् स्वा॒हा॥३८॥

ॐ दे॒व स॒वित॑रेष॒ ते सो॒मस्त॑रक्ष॒स्व मा॒ त्वा द॑भन्। १ ए॒तत्त्वं दे॒व सो॒म
दे॒वो दे॒वाँ२ ॥ऽउ॒पा॒गाऽइ॒दम॑हं म॒नुष्या॑न्त॒सह॑ रा॒यस्यो॑षेण॒ स्वाहा॑ निर्व॒रुण॑स्य
पाशा॑न्मु॒च्ये ॥३९॥

अ॒ग्ने व्र॑तपा॒स्त्वे व्र॑तपा॒ या तव॑ त॒नूर्म॑य्यभू॒देषा॑ सा त्वयि॒ यो म॑म
त॒नूस्त्व॑य्यभू॒दिय॑सा मयि॒ यथा॑यथं नो॑ व्र॒तप॑ते व्र॒तान्य॑नु॒ मे दी॒क्षां
दी॒क्षाप॑ति॒रम॑स्तानु॒ तप॑स्तप॒स्पतिः॑ ॥४०॥

उ॒रु वि॒ष्णो॒ विक्र॑मस्वो॒रु क्षया॑य नस्कृ॒धि।

घृ॒तं घृ॒तयो॑ने पि॒ब प्र॒प्र य॒ज्ञप॑तिं ति॒र् स्वा॒हा॥४१॥

अ॒त्य॒न्याँ२ ॥ऽअ॒गां ना॒न्याँ२ ॥ऽउ॒पा॒गाम॑र्वाक् त्वा॒ परे॑भ्योऽवि॒दं
प॒रोऽव॑रेभ्यः । तं त्वा॑ जुषामहे दे॒व व॑नस्प॒ते दे॒वय॑ज्यायै॒ देवा॑स्त्वा
दे॒वय॑ज्यायै जुष॒न्तां वि॑ष्णवे॒ त्वा । ओष॑धे॒ त्राय॑स्व॒ स्वधि॑ते॒ मैःहि॑सीः ॥४२॥

द्यां मा॑ ले॒खी॒रन्त॑रि॒क्षं मा॑ हि॑सीः पृथि॒व्या स॑म्भ॒व। अ॒यःहि॑ त्वा
स्वधि॑ति॒स्तेति॑जानः प्र॒णि॒नाय॑ मह॒ते सौ॑भ॒गाय॑। अ॒तस्त्वं दे॒व व॑नस्प॒ते
श॒तव॑ल्शो॒ विरो॑ह॒ सह॑स्त्र॒वल्शा॑ वि॒ वयः॑रु॒हेम॑ ॥४३॥

इति पञ्चमोऽध्यायः ॥

अथ षष्ठोऽध्यायः

—:0:—

३देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्। आददे नार्यंसीदमहः रक्षसां ग्रीवाऽअपि कृन्तामि। ७यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीर् १दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि॥१॥

७अग्नेरीरसि स्वावेशऽउन्नेतृणामेतस्य वित्तादधि त्वा स्थास्यति १देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः। द्यामग्नेणास्पृक्षुऽआन्तरिक्षं मध्येनाप्राः पृथिवीमुपरेणादृंहिः॥२॥

३या ते धामान्युश्मसि गर्मध्ये यत्र गावो भूरिशृङ्गाऽअयासः। ७अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमवभारि भूरि। १ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि पर्यूहामि। ब्रह्म दृंह क्षत्रं दृंहायुर्दृंह प्रजां दृंह॥३॥

विष्णोः कर्मीणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा॥४॥

तद्विष्णोः परमं पदंसदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम्॥५॥

७परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां परीमं यजमानंरायो मनुष्याणाम् । १दिवः सूनुरस्येष ते पृथिव्याँल्लोकऽआरण्यस्ते पशुः॥६॥

उपावीरस्युप देवान्दैवीर्विशः प्रागुरुशिजो वह्नितमान्।

देव त्वष्टर्वसु रम हव्या ते स्वदन्ताम्॥७॥

७रेवती रमध्वं बृहस्पते धारया वसूनि।

१ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेन प्रतिमुञ्चामि धर्षा मानुषः॥८॥

७देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्। १अग्नीषोमाभ्यां जुष्टं नियुनज्मि । अद्भ्यस्त्वौषधीभ्योऽनु त्वा माता मन्यतामनु पितानु भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः। अग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि॥९॥

क अ॒पां पे॒रुर॒स्यापो॑ दे॒वीः स्व॑दन्तु स्वा॒त्तं चि॒त्सद्दे॒वह॒विः।

१सं ते प्रा॒णो वा॒तेन॑ गच्छता॒थं॑ सम॒ङ्गानि॑ यज॒त्रैः सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषा॑॥१०॥

क घृ॒तेना॒क्तौ प॒शूँस्त्रा॑येथा॒थं॑ रेव॒ति य॑ज॒माने प्रि॒यं धाऽआ॑विश।

१उ॒रोर॒न्तरि॑क्षात्स॒जूर्दे॒वेन॑ वा॒तेना॒स्य ह॒विष॑स्त्वना॒ यज्ञ॑ सम॒स्य त॒न्वा भ॑व।

३व॒र्षो व॒र्षी॑यसि य॒ज्ञे य॒ज्ञप॑तिं धाः स्वाहा दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा ॥११॥

माहि॑र्भूर्मा पृ॒दाकु॑र्नमस्तऽआ॒ताना॑न॒र्वा प्रेहि॑।

१घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याऽउ॒पऽऋ॒तस्य॑ पथ्याऽअ॒नु॥१२॥

दे॒वीरा॑पः शु॒द्धा वो॑ड्द्व॒ सु॒परि॑विष्टा दे॒वेषु॑ सु॒परि॑विष्टा व॒यं परि॑वेष्टारो॑
भूया॑स्म॥१३॥

वाचं॑ ते शु॒न्धामि॑ प्रा॒णं ते॑ शु॒न्धामि॑ चक्षु॒स्ते शु॒न्धामि॑ श्रोत्रं॑ ते
शु॒न्धामि॑ नाभिं॑ ते शु॒न्धामि॑ मेढ्रं॑ ते शु॒न्धामि॑ पा॒युं ते॑ शु॒न्धामि॑ च॒रित्राँ॑स्ते
शु॒न्धामि॑॥१४॥

क मन॑स्तऽआ॒प्याय॑तां वाक् तऽआ॒प्याय॑तां प्रा॒णस्तऽआ॒प्याय॑तां
चक्षु॑स्तऽआ॒प्याय॑ता॒थं॑ श्रोत्रं॑ तऽआ॒प्याय॑ताम् । १यत्ते॑ कूरं॒ यदा॑स्थितं
तत्तऽआ॒प्याय॑तां नि॒ष्ट्याय॑तां तत्ते॑ शु॒ध्यतु॑ शमहो॑भ्यः । ओष॑धे॒ त्राय॑स्व
स्वधि॑ते॒ मैन्ः॑हिः॒सीः॑॥१५॥

क रक्ष॑सां भा॒गोऽसि॑ निर॑स्तः॒रक्षो॑ऽइ॒दम॒हः॒रक्षो॑ऽभि॒तिष्ठा॑मी॒दम॒हः॒
रक्षो॑ऽव॒बाधऽइ॒दम॒हः॒ रक्षो॑ऽध॒मं तमो॑ नयामि । १घृ॒तेन॑ द्यावापृथि॒वी प्रो॑र्णु॒वाथां
वायो॑ वे स्तो॒काना॑म॒ग्निरा॑ज्यस्य वेतु॒ स्वाहा॑ स्वाहा॒कृतेऽऊ॒र्ध्वन॑भसं मा॒रुतं॑
गच्छ॑तम्॥१६॥

इ॒दमा॑पः प्र॒वह॑ताव॒द्यं च॒ मलं॑ च॒ यत् । यच्चा॑भिदु॒द्रोहा॑नृतं॒ यच्च॑
शे॒पेऽअ॑भीरु॒णम् । आपो॑ मा॒ तस्मा॑दे॒नसः॑ प॒र्वमा॑नश्च मुञ्चतु॥१७॥

क सं ते॑ मनो॒ मन॑सा॒ सं प्रा॒णः प्रा॒णेन॑ गच्छताम् । १रे॒डस्य॑ग्नि॒ष्ट्वा
श्री॑णा॒त्वाप॑स्त्वा॒ सम॑रिण॒न्वात॑स्य त्वा॒ ध्राज्यै॑ पू॒ष्णो रथं॑ ह्याऽऊ॒ष्मणो॑
व्यथि॑ष॒त्प्रयु॑तं॒ द्वेषः॑॥१८॥

घृतं घृतपावानः पिबतु वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि
स्वाहा । दिशः प्रदिशःऽआदिशो विदिशःऽउद्दिशो दिग्भ्यः स्वाहा ॥ १९ ॥

ऐन्द्रः प्राणोऽअङ्गेऽअङ्गे निदीध्यदैन्द्रऽउदानोऽअङ्गेऽअङ्गे निधीतः । देव
त्वष्टर्भूरि ते सःसमेतु सलक्ष्मा यद्विषुरूपं भवाति । देवत्रा यन्तमवसे
सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु ॥ २० ॥

कसमुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा खदेवःसवितारं गच्छ
स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा छन्दाश्सि गच्छ
स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा रयज्ञं गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ स्वाहा
दिव्यं नभो गच्छ स्वाहाग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा उमनो मे हार्दि यच्छ
दिवं ते धूमो गच्छतु स्वर्ज्योतिः पृथिवीं भस्मनापृण स्वाहा ॥ २१ ॥

कमापो मौषधीर्हिःसीर्धाम्नो धाम्नो राजस्ततो वरुण नो मुञ्च ।
यदाहुरध्याऽइति वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुञ्च । रसुमित्रिया
नऽआपऽओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च
वयं द्विष्मः ॥ २२ ॥

हविष्मतीरिमाऽआपो हविष्माँर ॥ २ ॥ आविवासति ।

हविष्मान्देवोऽअध्वरो हविष्माँर ॥ २ ॥ अस्तु सूर्यः ॥ २३ ॥

कअग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामीन्द्राग्न्योर्भागधेयी स्थ
मित्रावरुणयोर्भागधेयी स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयी स्थ । रअमूर्याऽउप
सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह । ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥ २४ ॥

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वा ।

ऊर्ध्वमिममध्वरं दिवि देवेषु होत्रा यच्छ ॥ २५ ॥

कसोमं राजन्विश्वास्त्वं प्रजाऽउपावरोह विश्वास्त्वां प्रजाऽउपावरोहन्तु ।
रशृणोत्वग्निः समिधा हव मे शृण्वन्त्वापो धिषणाश्च देवीः । श्रोता
ग्रावाणो विदुषो न यज्ञःशृणोतु देवः सविता हव मे स्वाहा ॥ २६ ॥

देवीरापोऽअपान्नपाद्यो वऽ ऊर्मिर्ह^१विष्णुऽइन्द्रियावान् मदिन्तमः।
 तं देवेभ्यो देवत्रा दत्त शुक्रपेभ्यो येषां भाग स्थ स्वाहा॥२७॥
 कार्षीरसि समुद्रस्य त्वा क्षित्याऽउन्नयामि।
 समापोऽअद्भिरगमत समोषधीभिरोषधीः॥२८॥
 यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः ।
 स यन्ता शश्वतीरिषः स्वाहा ॥२९॥

^१देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्। आददे
 रावासि गभीरमिममध्वरं कृधीन्द्राय सुषूतमम्। ^२उत्तमेन पविनोर्ज^३स्वन्तं
 मधुमन्तं पर्यस्वन्तं निग्राभ्यां स्थ देवश्रुतस्तर्पयत मा॥३०॥

^४मनो मे तर्पयत वाचं^५मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयत चक्षुर्मे मे तर्पयत
 श्रोत्रं^६मे तर्पयतात्मानं^७मे तर्पयत ^८प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गुणान्मे
 तर्पयत गुणा मे मा वितृषन्॥३१॥

इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवतऽइन्द्राय त्वादित्यवतऽइन्द्राय त्वाभिमातिघ्ने।
 श्येनाय त्वा सोमभृतेऽग्नये त्वा रायस्पोषदे ॥३२॥

यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदुरावन्तरिक्षे।
 तेनास्मै यजमानायोरु राये कृध्यधि दात्रे वौचः॥३३॥

श्वत्रा स्थ वृत्रतुरो राधौगूर्ताऽअमृतस्य पत्नीः।
 ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं नयतोपहूताः सोमस्य पिबत॥३४॥

मा भेर्मा संविक्थाऽऊर्जं^१ धत्स्व धिषणे वीड्वी सती वीडयेथामूर्जं^२
 दधाथाम् । पाप्मा हतो न सोमः॥३५॥

प्रागपागुदगधराक्सर्वतस्त्वा दिशऽआधावन्तु।

अम्ब निष्पर् समरीर्विदाम्॥३६॥

त्वमङ्ग प्रशंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम्।

न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्दितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः॥३७॥

अथ सप्तमोऽध्यायः

—:0:—

वाचस्पतये पवस्व वृष्णोऽअंशुभ्यां गर्भस्तिपूतः।

देवो देवेभ्यः पवस्व येषां भागोऽसि॥१॥

मधुमतीर्नऽइषस्कृधि यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम
सोमाय स्वाहा स्वाहोर्वृन्तरिक्षमन्वेमि॥२॥

स्वाङ्कृतोऽसि विश्वेभ्यऽइन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु
स्वाहा त्वा सुभव सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यो देवांशु यस्मै त्वेडे
तत्सत्यमुपरिप्रुता भङ्गेन हतोऽसौ फट् प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा॥३॥

उपयामर्गहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् पाहि सोमम्।

उरुष्य रायऽएषो यजस्व॥४॥

अन्तस्ते द्यावापृथिवी दधाम्यन्तर्दधाम्युर्वृन्तरिक्षम्।

सजूर्देवेभिरवरैः परैश्चान्तर्यामे मघवन् मादयस्व॥५॥

स्वाङ्कृतोऽसि विश्वेभ्यऽइन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु
स्वाहा त्वा सुभव सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यऽउदानाय त्वा॥६॥

आ वायो भूष शुचिपाऽउप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।

उपो तेऽअन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयं वायवे त्वा॥७॥

क इन्द्रवायुऽइमे सुताऽउप प्रयोभिरागतम् । इन्द्रवो वामुशन्ति हि।
उपयामर्गहीतोऽसि वायवऽइन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सजोषोभ्यां
त्वा॥८॥

क अयं वा मित्रावरुणा सुतः सोमऽऋतावृधा ।

ममेदिह श्रुतःहवम्। र उपयामर्गहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वा॥९॥

राया वयंससवाथ्सौ मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः। तां धेनुं मित्रावरुणा युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीमेष ते योनिर्ऋतायुभ्यां त्वा॥१०॥

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती । तथा यज्ञं मिमिक्षतम् । उपयामगृहीतो ऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥११॥

कृतं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषदथ्स्र्वर्विदम् । प्रतीचीनं वृजनं दोहसे धुनिमाशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे । १ उपयामगृहीतो ऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाह्यपमृष्टः शण्डो देवास्त्वा शुक्रपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टासि॥१२॥

कसुवीरो वीरान् प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम् । संजग्मानो दिवा पृथिव्या शुक्रःशुक्रशोचिषा निरस्तः शण्डः १ शुक्रस्याधिष्ठानमसि॥१३॥

अच्छिन्नस्य ते देव सोम सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य ददितारः स्याम ।

सा प्रथमा संस्कृतिर्विश्ववारा स प्रथमो वरुणो मित्रोऽअग्निः॥१४॥

स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वाँस्तस्माऽइन्द्राय सुतमा जुहोत स्वाहा । तृप्पन्तु होत्रा मध्वो याः स्विष्टा याः सुप्रीताः सुहुता यत्स्वाहायाडुग्नीत् ॥१५॥

कअयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने । इममपाथ्सङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभीं रिहन्ति । १ उपयामगृहीतो ऽसि मर्काय त्वा॥१६॥

मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता । आ यः शयीभिस्तुविनृम्णोऽअस्याश्रीणीतादिशं गभस्तावेष ते योनिः प्रजाः पाह्यपमृष्टो मर्को देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टासि॥१७॥

कसुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम् । संजग्मानो दिवा पृथिव्या मन्थी मन्थिशोचिषा निरस्तो मर्को १ मन्थिनोऽधिष्ठानमसि॥१८॥

ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ।

अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम्॥१९॥

उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणः । पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं
विष्णुस्त्वामिन्द्रियेण पातु विष्णुं त्वं पाह्यभि सर्वनानि पाहि॥२०॥

ॠसोमः पवते सोमः पवतेऽस्मै ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्रायास्मै सुन्वते यजमानाय
पवतऽइषऽऊर्जे पवतेऽद्भ्यऽओषधीभ्यः पवते द्यावापृथिवीभ्यां पवते
सुभूताय पवते विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यऽ एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः॥२१॥

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वतऽउक्थाव्यं गृह्णामि।
यत्तऽइन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वेष ते योनिरुक्थेभ्यस्त्वा देवेभ्यस्त्वा
देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामि॥२२॥

१मित्रावरुणाभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राय त्वा देवाव्यं
यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राग्निभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्रावरुणाभ्यां
त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राबृहस्पतिभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे
गृह्णामीन्द्राविष्णुभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामि ॥२३॥

मूर्द्धानं दिवोऽअरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृतऽआजातमग्निम्।
कविःसम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥२४॥

ॠउपयामगृहीतोऽसि ॠध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोऽच्युतानामच्यु-
तक्षित्तमऽएष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा । ॠध्रुवं ध्रुवेण मनसा वाचा
सोममवन्यामि । अथा नऽइन्द्रऽइद्विशोऽसपत्नाः समनसस्करत् ॥२५॥

यस्ते द्रप्स स्कन्दति यस्तेऽअशुर्गावच्युतो धिषणयोरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा
परि वा यः प्रवित्रात्तं ते जुहोमि मनसा वर्षट्कृतं स्वाहा देवानामुत्क्रमण-
मसि॥२६॥

१प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व १व्यानाय मे वर्चोदा वर्चसे
पवस्वोदानाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व १वाचे मे वर्चोदा वर्चसे
पवस्व १क्रतूदक्षाभ्यां मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व १श्रोत्राय मे वर्चोदा
वर्चसे पवस्व १चक्षुभ्यां मे वर्चोदसौ वर्चसे पवेथाम्॥२७॥

आत्मने मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वौजसे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वायुषे
मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व विश्वाभ्यो मे प्रजाभ्यो वर्चोदसौ वर्चसे
पवेथाम् ॥ २८ ॥

क्कोऽसि कतमोऽसि कस्यासि को नामासि। यस्य ते नामामन्महि
यं त्वा सोमेनातीतृपाम। १भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याथ्सुवीरो
वीरैः सुपोषः पोषैः ॥ २९ ॥

१उपयामगृहीतोऽसि मध्वे त्वोपयामगृहीतोऽसि माधवाय त्वोपयाम-
गृहीतोऽसि शुक्राय त्वोपयामगृहीतोऽसि शुचये त्वोपयामगृहीतोऽसि
नभसे त्वोपयामगृहीतोऽसि नभस्याय त्वोपयामगृहीतोऽसिषे त्वोपयाम-
गृहीतोऽस्यूर्जे त्वोपयामगृहीतोऽसि सहसे त्वोपयामगृहीतोऽसि सहस्याय
त्वोपयामगृहीतोऽसि तपसे त्वोपयामगृहीतोऽसि तपस्याय त्वोपयाम-
गृहीतोऽस्यहसस्पतये त्वा ॥ ३० ॥

इन्द्राग्नीऽआगतसुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम्। अस्य पातं धियेषिता।

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वैष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां त्वा ॥ ३१ ॥

क्आ घा येऽअग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिर्नानुषक्। येषामिन्द्रो युवा
सखा। १उपयामगृहीतोऽस्यग्नीन्द्राभ्यां त्वैष ते योनिरग्नीन्द्राभ्यां त्वा ॥ ३२ ॥

क्ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवासऽआगत। दाश्वाथ्सौ दाशुषः
सुतम्। १उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यऽएष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः ॥ ३३ ॥

क्विश्वे देवासऽआगत शृणुता म इमहवम्। एदं बर्हिर्निषीदत।
१उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यऽएष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः ॥ ३४ ॥

क्इन्द्रं मरुत्वऽइह पाहि सोमं यथा शार्यातेऽअपिबः सुतस्य। तव
प्रणीती तव शूर शर्मन्नाविवासन्ति क्वयः सुयज्ञाः। १उपयामगृहीतोऽ-
सीन्द्राय त्वा मरुत्वतऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥ ३५ ॥

१ मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमर्कवारिं दिव्यंशासमिन्द्रम्। विश्वासाहमवसे
नूतनायोग्रसंहोदामिह तंहुवेम। २ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वतऽएष
ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते। ३ उपयामगृहीतोऽसि मरुतां त्वौजसे॥३६॥

क सजोषाऽइन्द्र सगणो मरुद्धिः सोमं पिब वृत्रहा शूरं विद्वान्। जहि
शत्रूँ१॥ऽरप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः। १ उपयामगृहीतोऽ-
सीन्द्राय त्वा मरुत्वतऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते॥३७॥

क मरुत्वौ२॥ऽइन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय। आसिञ्चस्व
जठरे मध्वंऽऊर्मि त्वंराजासि प्रतिपत्सुतानाम्। १ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा मरुत्वतऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते॥३८॥

क महौं२॥ऽइन्द्रो नृवदाचर्षणिप्राऽउत द्विबहीऽअमिनः सहोभिः।
अस्मद्र्यग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत्। १ उपयामगृहीतोऽसि
महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥३९॥

क महौं२॥ऽइन्द्रो यऽओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ२॥ऽइव। स्तोमैर्वत्सस्य
वावृधे। १ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥४०॥

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः।

दृशे विश्वाय सूर्यंश्वाहा ॥४१॥

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आप्रा
द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षं सूर्यंऽआत्मा जगतस्तस्थुषश्च स्वाहा॥४२॥

अग्ने नय सुपथा रायेऽअस्मान्निश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।

युयोध्युस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमऽउक्तिं विधेम स्वाहा ॥४३॥

अयं नोऽअग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुरऽएतु प्रभिन्दन्।

अयं वाजाञ्जयतु वाजसातावयंशत्रूञ्जयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥४४॥

रूपेण वो रूपमभ्यागां तुथो वो विश्ववेदा विभजतु। ऋतस्य पथा
प्रेतं चन्द्रदक्षिणा वि स्वः पश्य व्युत्तरिक्षं यतस्व सदस्यैः॥४५॥

ब्राह्मणमद्य विदेयं पितृमन्तं पैतृमत्यमृषिमार्षेयः सुधातुदक्षिणम्।
अस्मद्राता देवत्रा गच्छत प्रदातारमाविशत ॥४६॥

१अग्नये त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोऽमृतत्वमशीयायुर्दात्रऽएधि मयो
मह्यं प्रतिग्रहीत्रे २रुद्राय त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोऽमृतत्वमशीय प्राणो
दात्रऽएधि वयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे ३बृहस्पतये त्वा मह्यं वरुणो ददातु
सोऽमृतत्वमशीय त्वग्दात्रऽएधि मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे ४यमाय त्वा मह्यं
वरुणो ददातु सोऽमृतत्वमशीय हयो दात्रऽएधि वयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे ॥४७॥

कोऽदात्कस्माऽअदात्कामोऽदात्कामायादात्।

कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामैतत्ते ॥४८॥

इति सप्तमोऽध्यायः ॥

अथाष्टमोऽध्यायः

—:०:—

उपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा।

विष्णाऽउरुगायैष ते सोमस्तरक्षस्व मा त्वा दभन् ॥१॥

कदा च न स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे।

उपोपेन्नु मधवन्भूयऽइन्नु ते दानं देवस्य पृच्यतऽआदित्येभ्यस्त्वा ॥२॥

कदा च न प्रयुच्छस्युभे निपासि जन्मनी।

तुरीयादित्य सवनं तऽइन्द्रियमातस्थावमृतं दिव्यादित्येभ्यस्त्वा ॥३॥

यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वोऽर्वाचीं सुमतिर्वृत्त्याद्ऽहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासदादित्येभ्यस्त्वा ॥४॥

ॠविवस्वन्नादित्यैष ते सोमपीथस्तस्मिन् मत्स्व। ॠश्रदस्मै नरो वचसे दधातन् यदाशीर्दा दम्पती वाममश्नुतः। पुमान् पुत्रो जायते विन्दते वस्वधा विश्वाहारपऽएधते गृहे ॥५॥

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यःसावीः।

वामस्य हि क्षयस्य देव भूरैर्या धिया वामभाजः स्याम ॥६॥

उपयामगृहीतो ऽसि सावित्रो ऽसि चनोधाश्चनोधाऽअसि चनो मयि धेहि। जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिं भगाय देवाय त्वा सवित्रे ॥७॥

ॠउपयामगृहीतो ऽसि ॠसुशमीसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षाय नमः।

विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यऽएष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥८॥

ॠउपयामगृहीतो ऽसि ॠबृहस्पतिमुतस्य देव सोम तऽइन्द्रौरिन्द्रियावतः पत्नीवतो ग्रही २ ॥६॥ ॠह्रथ्यासम्। ॠअहं परस्ताद्दहमवस्ताद्यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूत्। अहःसूर्यमुभयतो ददर्शाहं देवानां परमं गुहा यत् ॥९॥

अग्ना ३ ॥६॥ इ पत्नीवन्त्सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब स्वाहा। प्रजापतिर्वृषासि रेतोधा रेतो मयि धेहि प्रजापतेस्ते वृष्णो रेतोधसो रेतोधामशीय ॥१०॥

उप्यामर्गृहीतो ऽसि हरिरसि हारियोजनो हरिभ्यां त्वा।

हर्यैर्धाना स्थ सहसोमा ऽइन्द्राय ॥ ११ ॥

यस्ते ऽअश्वसनिर्भक्षो यो गोसनिस्तस्य त ऽइष्टयजुष स्तुतस्तोमस्य
शस्तोक्थस्योर्पहूतस्योर्पहूतो भक्षयामि ॥ १२ ॥

१ देवकृतस्यैनसो ऽवयजनमसि २ मनुष्यकृतस्यैनसो ऽवयजनमसि
३ पितृकृतस्यैनसो ऽवयजनमस्यात्मकृतस्यैनसो ऽवयजनमस्येनस ऽएनसो ऽ-
वयजनमसि । ४ यच्चाहमेनो विद्वाँश्चकार यच्चाविद्वाँस्तस्य सर्वस्यैनसो ऽ-
वयजनमसि ॥ १३ ॥

सं वर्चसा परसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सःशिवेन।

त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायो ऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥ १४ ॥

समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सःसूरिभिर्मघवन्त्सथःस्वस्त्या । सं
ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानांथःसुमतौ यज्ञियानांथःस्वाहा ॥ १५ ॥

सं वर्चसा परसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सःशिवेन।

त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायो ऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥ १६ ॥

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपा देवो ऽअग्निः ।

त्वष्टा विष्णुः प्रजया सःरराणा यजमानाय द्रविणं दधात स्वाहा ॥ १७ ॥

सुगा वो देवाः सदाना ऽअकर्म य ऽआजग्मेदःसर्वनं जुषाणाः ।

भरमाणा वहमाना हवीथःष्यस्मे धत्त वसवो वसूनि स्वाहा ॥ १८ ॥

याँ २ ॥ ऽआर्वह ऽउशतो देव देवाँस्तान् प्रेरय स्वे ऽअग्ने सुधस्थे ।

जक्षिवाथःसः पपिवाथःसश्च विश्वे ऽसु घर्मथःस्वरातिष्ठतानु स्वाहा ॥ १९ ॥

वयःहि त्वा प्रयति यज्ञे ऽअस्मिन्नग्ने होतार मवृणीमहीह । ऋधगया ऽ-

ऋधगुताशमिष्ठाः प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्त्स्वाहा ॥ २० ॥

देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित।

मनसस्पत ऽइमं देव यज्ञथःस्वाहा वाते धाः ॥ २१ ॥

क्यज्ञ यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं गच्छ स्वाहा।

एष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाक्ः सर्ववीरस्तं जुषस्व स्वाहा ॥ २२ ॥

ॐमाहिर्भूर्मा पृदाकुः । ॐउरुंहि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्था-
मन्वेतवाऽउ । अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् ।
ॐनमो वरुणायभिष्ठितो वरुणस्य पाशः ॥ २३ ॥

अग्नेरनीकमपऽआविवेशापान्नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्यम् ।
दमेदमे समिधं यक्ष्यग्ने प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्यत् स्वाहा ॥ २४ ॥
समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः ।
यज्ञस्य त्वा यज्ञपते सूक्तोक्तौ नमोवाके विधेम यत् स्वाहा ॥ २५ ॥
देवीरापऽएष वो गर्भस्तःसुप्रीतःसुभृतं बिभृत ।
देव सोमैष ते लोकस्तस्मिञ्छञ्च वक्ष्व परि च वक्ष्व ॥ २६ ॥

ॐअवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः । ॐअव देवैर्देवकृतमेनोऽ-
यासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृतं पुरुराव्यो देव रिषस्पाहि देवानांश्चसमिदसि ॥ २७ ॥

ॐएजतु दशमास्यो गर्भो जरायुणा सह । ॐयथायं वायुरेजति यथा
समुद्रऽएजति । ॐवायं दशमास्योऽअस्त्रज्जरायुणा सह ॥ २८ ॥

यस्यै ते यज्ञियो गर्भो यस्यै योनिर्हिरण्ययी ।

अङ्गान्यहुता यस्य तं मात्रा समजीगमश्चस्वाहा ॥ २९ ॥

पुरुदस्मो विषुरूपऽइन्दुरन्तर्महिमानमानञ्ज धीरः । एकपदीं द्विपदीं
त्रिपदीं चतुष्पदीमष्टापदीं भुवनानुं प्रथन्ताश्चस्वाहा ॥ ३० ॥

मरुतो यस्य हि क्षयै पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ॥ ३१ ॥

मही द्यौः पृथिवी च नऽइमं यज्ञं मिमिक्षताम् ।

पिपृतां नो भरीमभिः ॥ ३२ ॥

ॐआतिष्ठ वृत्रहत्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी । अर्वाचीनःसु ते मनो
ग्रावा कृणोतु वग्नुना । ॐउपयामर्गहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनऽएष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनैः ॥ ३३ ॥

ॐयुक्त्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा । अथा नऽइन्द्र सोमपा
गिरामुपश्रुतिं चर । ॐउपयामर्गहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनऽएष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनैः ॥ ३४ ॥

ॐ इन्द्रमिद्धरीं वहतो ऽप्रतिधृष्टशवसम् । ऋषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं च
मानुषाणाम् । ॐ उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनऽएष ते योनिरिन्द्राय
त्वा षोडशिनैः ॥ ३५ ॥

यस्मान्न जातः परोऽअन्योऽअस्ति यऽआविवेश भुवनानि विश्वा ।
प्रजापतिः प्रजयां सः शरणस्त्रीणि ज्योतींश्च सचते स षोडशी ॥ ३६ ॥

ॐ इन्द्रश्च सम्राड् वरुणश्च राजा तौ ते भक्षं चक्रतुरग्रऽएतम् ।
तयोरहमनु भक्षं भक्षयामि वाग्देवी जुषाणा सोमस्य तृप्यतु सह प्राणेन
स्वाहा ॥ ३७ ॥

ॐ अग्ने पवस्व स्वपाऽअस्मे वर्चः सुवीर्यम् । दधद्रयिं मयि पोषम् ।
ॐ उपयामगृहीतो ऽस्यग्ने त्वा वर्चसऽएष ते योनिरग्ने त्वा वर्चसे ।
अग्ने वर्चस्विन्वर्चस्वास्त्वं देवेष्वसि वर्चस्वानहं मनुष्येषु भूयासम् ॥ ३८ ॥

ॐ उत्तिष्ठन्नोर्जसा सह पीत्वी शिप्रेऽअवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् ।
ॐ उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वौर्जसऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वौर्जसे ।
इन्द्रौर्जिष्ठौर्जिष्ठस्त्वं देवेष्वस्योर्जिष्ठोऽहं मनुष्येषु भूयासम् ॥ ३९ ॥

ॐ अदृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनाँरऽअनु । भ्राजन्तो अग्नयो
यथा । ॐ उपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्याय त्वा
भ्राजाय । सूर्यं भ्राजिष्ठं भ्राजिष्ठस्त्वं देवेष्वसि भ्राजिष्ठोऽहं मनुष्येषु
भूयासम् ॥ ४० ॥

ॐ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ।
ॐ उपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजाय ॥ ४१ ॥

आजिघ्र कलशं मह्या त्वा विशन्त्विन्दवः । पुनरूर्जा निवर्त्तस्व सा
नः सहस्रं धुक्ष्वोरुधारा पर्यस्वती पुनर्माविशताद्रयिः ॥ ४२ ॥

इडे रन्ते हव्ये काम्ये चन्द्रे ज्योते ऽदिते सरस्वति महि विश्रुति ।

एता तैऽअघ्ये नामानि देवेभ्यो मां सुकृतं ब्रूतात् ॥ ४३ ॥

ॐ वि नऽइन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः । योऽअस्माँरऽ-
अभिदासत्यधरं गमया तमः । ॐ उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा विमृधऽएष
ते योनिरिन्द्राय त्वा विमृधे ॥ ४४ ॥

ॐ वाचस्पतिं विश्वकर्माणमृतये मनोजुवं वाजेऽअद्या हुवेम। स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा । १ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा विश्वकर्मणऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्मणे ॥४५॥

ॐ विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विश्वः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत्। २ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा विश्वकर्मणऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्मणे ॥४६॥

उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा गायत्रच्छन्दसं गृह्णामीन्द्राय त्वा त्रिष्टुच्छन्दसं गृह्णामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जगच्छन्दसं गृह्णाम्यनुष्टुप्तेऽभिगरः ॥४७॥

१ त्रेशीनां त्वा पत्मन्नाधूनोमि २ कुकूनानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि। ३ भन्दनानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि ४ मदिन्तमानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि। ५ मधुन्तमानां त्वा पत्मन्नाधूनोमि ६ शुक्रं त्वा शुक्रऽआधूनोम्यहो रूपे सूर्यस्य रश्मिषु ॥४८॥

ॐ ककुभरूपं वृषभस्य रोचते बृहच्छुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः सोमः सोमस्य पुरोगाः । १ यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै त्वा गृह्णामि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा ॥४९॥

उशिक् त्वं देव सोमाग्नेः प्रियं पाथोऽपीहि वशी त्वं देव सोमेन्द्रस्य प्रियं पाथोऽपीह्यस्मत्सखा त्वं देव सोम विश्वेषां देवानां प्रियं पाथोऽपीहि ॥५०॥

इह रतिरिह रमध्वमिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा। उपसृजन्धरुणं मात्रे धरुणो मात्रं धरन्। रायस्पोषमस्मासु दीधरत् स्वाहा ॥५१॥

सत्रस्यऽऋद्धिरस्यगन्म ज्योतिर्मृताऽअभूम।

दिवं पृथिव्याऽअध्यारुहामाविदाम देवान्स्वर्ज्योतिः ॥५२॥

१ युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तन्तमिद्धतं वज्रेण तन्तमिद्धतम् । २ दूरे चत्तार्य छत्सद् गहनं यदिकक्षत् । ३ अस्माकं शत्रून् परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षीष्ट विश्वतः । ४ भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याम सुवीरा वीरैः सुपोषाः पोषैः ॥५३॥

परमेष्ठ्युभिधीतः प्रजापतिर्वाचि व्याहृतायामन्धोऽअच्छेतः।

सविता सन्यां विश्वकर्मा दीक्षायां पूषा सोमक्रयण्याम् ॥५४॥

इन्द्रश्च मरुतश्च क्रयायोपोत्थितोऽसुरः पण्यमानो मित्रः क्रीतो
विष्णुः शिपिविष्टऽकुरावासन्नो विष्णुर्नरन्धिषः॥५५॥

प्रोह्यमाणः सोमऽआगतो वरुणऽआसन्द्यामासन्नोऽग्निराग्नीध्रऽइन्द्रो
हविर्द्धानिऽथर्वोपावहियमाणः॥५६॥

विश्वे देवाऽअंशुषु न्युप्तो विष्णुराप्रीतपाऽआप्याय्यमानो यमः सूयमानो
विष्णुः सम्भ्रियमाणो वायुः पूयमानः शुक्रः पूतः । शुक्रः क्षीरश्रीर्मन्थी
सक्तुश्रीः॥५७॥

विश्वे देवाश्चमसेषूनीतोऽसुहोमायोद्यतो रुद्रो हूयमानो वातोऽभ्यावृतो
नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्षो भक्ष्यमाणः पितरो नाराशंसाः॥५८॥

सन्नः सिन्धुरवभृथायोद्यतः समुद्रोऽभ्यवहियमाणः सलिलः प्रप्लुतो
ययोरोजसा स्कभिता रजांशसि वीर्येभिर्वीरतमा शविष्ठा । या
पत्येतेऽअप्रतीता सहोभिर्विष्णुऽअगन्वरुणा पूर्वहूतौ॥५९॥

देवान् दिवमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु मनुष्यान्तरिक्षमगन्यज्ञस्ततो
मा द्रविणमष्टु पितृन् पृथिवीमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु यं कं च
लोकमगन्यज्ञस्ततो मे भद्रमभूत्॥६०॥

चतुस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्त्रिरे यऽइमं यज्ञंस्वधया ददन्ते।

तेषां छिन्नं सम्वेतद्दधामि स्वाहा घर्मोऽअप्येतु देवान्॥६१॥

यज्ञस्य दोहो विततः पुरुत्रा सोऽअष्टधा दिवमन्वार्ततान।

स यज्ञ धुक्ष्व महि मे प्रजायांशरायस्पोषं विश्वमायुरशीय स्वाहा॥६२॥

आपवस्व हिरण्यवदश्वत्सोम वीरवत् वाजं गोमन्तमाभर् स्वाहा॥६३॥

अथ नवमोऽध्यायः

—:0:—

देव सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय। दिव्यो गन्धर्वः केतपूः
केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाजं नः स्वदतु स्वाहा ॥१॥

कध्रुवसदं त्वा नृषदं मनःसदमुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष
ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् । अप्सुषदं त्वा घृतसदं व्योमसदमु-
पयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम्।
पृथिविसदं त्वाऽन्तरिक्षसदं दिविसदं देवसदं नाकसदमुपयामगृहीतोऽ-
सीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम्॥२॥

अपांशरसमुद्वयसुसूर्ये सन्तःसमाहितम्। अपांशरसस्य यो रसस्तं
वो गृह्णाम्युत्तममुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय
त्वा जुष्टतमम्॥३॥

ग्रहाऽऊर्जाहुतयो व्यन्तो विप्राय मतिम् । तेषां विशिप्रियाणां
वोऽहमिषमूर्जः समग्रभमुपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते
योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् । समृचौ स्थः सं मा भद्रेण पृङ्गं विपृचौ
स्थो वि मा पाप्मना पृङ्गम्॥४॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वाजसास्त्वयाऽयं वाजसेत् । वाजस्य नु प्रसवे
मातरं महीमदितिं नाम वर्चसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश
तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत्॥५॥

अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवत वाजिनः।

देवीरापो यो वऽऊर्मिः प्रतूर्तिः ककुम्भान्वाजसास्तेनायं वाजसेत्॥६॥

वातो वा मनो वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः।

तेऽअग्रेऽश्वमयुज्जस्तेऽअस्मिन् जवमादधुः॥७॥

वातरहा भव वाजिन् युज्यमानऽइन्द्रस्येव दक्षिणः श्रियैधि।

युज्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदसऽआ ते त्वष्टा पत्सु जवं दधातु ॥८॥

ज्वो यस्ते वाजिन्निहितो गुहा यः श्येने परीत्तोऽअचरच्च वाते । तेन
नो वाजिन् बलवान् बलेन वाजजिच्च भव समने च पारयिष्णुः ।
वाजिनो वाजजितो वाजःसरिष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत ॥ १ ॥

देवस्याहःसवितुः सवे सत्यसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकःरुहेयम् ।
देवस्याहःसवितुः सवे सत्यसवसोऽइन्द्रस्योत्तमं नाकःरुहेयम् ।
देवस्याहःसवितुः सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकमरुहम् ।
देवस्याहःसवितुः सवे सत्यप्रसवसोऽइन्द्रस्योत्तमं नाकमरुहम् ॥ १० ॥

बृहस्पते वाजं जय बृहस्पतये वाचं वदत बृहस्पतिं वाजं जापयत ।
इन्द्र वाजं जयेन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयत ॥ ११ ॥

एषा वः सा सत्या संवागभूद्यया बृहस्पतिं वाजमजीजपताजीजपत
बृहस्पतिं वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम् । एषा वः सा सत्या संवागभूद्ययेन्द्रं
वाजमजीजपताजीजपतेन्द्रं वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम् ॥ १२ ॥

देवस्याहःसवितुः सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेर्वाजजितो वाजं जेषम् ।
वाजिनो वाजजितोऽध्वन स्कभ्नुवन्तो योजना मिमानाः काष्ठां
गच्छत ॥ १३ ॥

एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धोऽअपिकक्षऽआसनि ।
क्रतु दधिक्राऽअनु सःसनिष्यदत्पथामङ्गाथस्यन्वापनीफणत् स्वाहा ॥ १४ ॥

उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनुवाति प्रगर्धिनः । श्येनस्यैव
ध्रजतोऽअङ्गसं परि दधिक्राव्याः सहोर्जा तरित्रतः स्वाहा ॥ १५ ॥

शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः ।

जम्भयन्तोऽहिं वृक्ःरक्षाथसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥ १६ ॥

ते नोऽअर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः ।

सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवो महो ये धनःसमिथेषु जधिरे ॥ १७ ॥

वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्राऽअमृताऽऋतज्ञाः ।

अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥ १८ ॥

आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादेमे द्यावापृथिवी विश्वरूपे। आ मा गन्तां पितरां मातरां चा मा सोमोऽमृतत्वेन गम्यात् । वाजिनो वाजजितो वाजससृवाथसो बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत निमृजानाः ॥१९॥

आपये स्वाहा स्वापये स्वाहाऽपिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाऽहर्षतये स्वाहाऽह्ने मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनः शिनाय स्वाहा विनःशिनऽआन्त्यायनाय स्वाहाऽऽन्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाऽधिपतये स्वाहा ॥२०॥

आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतांश्श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम्। प्रजापतेः प्रजाऽअभूम स्वर्देवाऽअगन्मामृताऽअभूम ॥२१॥

अस्मे वौऽअस्त्विन्द्रियमस्मे नृष्णमुत क्रतुरस्मे वर्चींश्सि सन्तु वः । नमो मात्रे पृथिव्यै नमो मात्रे पृथिव्याऽड्यं ते राड्यन्तासि यमनो ध्रुवोऽसि धरुणः । कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रथ्यै त्वा पोषाय त्वा ॥२२॥

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवेऽग्रे सोमःराजानमोषधीष्वप्सु।
ताऽअस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयःराष्ट्रे जागृयाम पुरोहिताः स्वाहा ॥२३॥
वाजस्येमां प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट् ।
अदित्सन्तं दापयति प्रजानन्त्स नो रयिःसर्ववीरं निर्यच्छतु स्वाहा ॥२४॥
वाजस्य नु प्रसव आर्बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः ।
सनेमि राजा परियाति विद्वान्प्रजां पुष्टिं वर्धयमानोऽअस्मे स्वाहा ॥२५॥
सोमःराजानमवसेऽग्निमन्वारभामहे।

आदित्यान्विष्णुःसूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिंश्स्वाहा ॥२६॥

अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय।

वाचं विष्णुःसरस्वतींश्सवितारं च वाजिनंश्स्वाहा ॥२७॥

अग्नेऽअच्छा वदेह नः प्रति नः सुमना भव।

प्र नो यच्छ सहस्रजित् त्वं हि धनंदाऽअसि स्वाहा ॥२८॥

प्र नो यच्छत्वर्थमा प्र पूषा प्र बृहस्पतिः।

प्र वाग्देवी ददातु नः स्वाहा ॥ २९ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रिये दधामि बृहस्पतेष्ट्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चाम्यसौ ॥ ३० ॥

अग्निरेकाक्षरेण प्राणमुदजयत्तमुज्जैषमश्विनौ द्वयक्षरेण द्विपदो मनुष्यानुदजयतां तानुज्जैषं विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रींल्लोकानुदजयत्तानुज्जैषं-सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत्तानुज्जैषम् ॥ ३१ ॥

पूषा पञ्चाक्षरेण पञ्च दिशऽउदजयत्ताऽउज्जैषंसविता षडक्षरेण षडृतनुदजयत्तानुज्जैषं मरुतः सप्ताक्षरेण सप्त ग्राम्यान् पशूनुदजयत्तानुज्जैषं बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयत्तामुज्जैषम् ॥ ३२ ॥

मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतंस्तोममुदजयत्तमुज्जैषं वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयत्तामुज्जैषमिन्द्रऽएकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयत्तामुज्जैषं विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयत्तामुज्जैषम् ॥ ३३ ॥

क्वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशंस्तोममुदजयत्तमुज्जैषंरुद्राश्च-तुर्दशाक्षरेण चतुर्दशंस्तोममुदजयत्तमुज्जैषमादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशंस्तोममुदजयत्तामुज्जैषमदितिः षोडशाक्षरेण षोडशंस्तोममुद-जयत्तमुज्जैषं प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशंस्तोममुदजयत्तमुज्जैषम् ॥ ३४ ॥

एष ते निरर्हते भागस्तं जुषस्व स्वाहाऽग्निनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पुरःसद्भ्यः स्वाहा यमनेत्रेभ्यो देवेभ्यो दक्षिणासद्भ्यः स्वाहा विश्वदेवनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा मित्रावरुणनेत्रेभ्यो वा मरुत्रेत्रेभ्यो वा देवेभ्योऽउत्तरासद्भ्यः स्वाहा सोमनेत्रेभ्यो देवेभ्योऽउपरिसद्भ्यो दुर्वस्वद्भ्यः स्वाहा ॥ ३५ ॥

ये देवाऽअग्निनेत्राः पुरःसद्भ्यः स्वाहा ये देवा यमनेत्रा दक्षिणासद्भ्यः स्वाहा ये देवा विश्वदेवनेत्राः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा ये देवा मित्रावरुणनेत्रा वा मरुत्रेत्रा वोत्तरासद्भ्यः स्वाहा ये देवाः सोमनेत्राऽउपरिसदो दुर्वस्वन्तस्तेभ्यः स्वाहा ॥ ३६ ॥

अग्ने सहस्व पृतनाऽअभिमातीरपास्य ।

दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाहसि ॥३७॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
उपाथंशोर्वीर्येण जुहोमि हतश्रक्षुः स्वाहा रक्षासां त्वा वधायावधिष्म
रक्षोऽवधिष्मामुमसौ हतः ॥३८॥

सविता त्वा स्वानांशुवतामग्निर्गृहपतीनांशुसोमो वनस्पतीनाम् ।
बृहस्पतिर्वाचऽइन्द्रो ज्यैष्ठ्याय रुद्रः पशुभ्यो मित्रः सत्यो वरुणो
धर्मपतीनाम् ॥३९॥

इमं देवाऽअसपत्नःसुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते
जानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय । इममुष्य पुत्रमुष्यै पुत्रमस्यै विशऽएष वोऽमी
राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानांशुराजा ॥४०॥

इति नवमोऽध्यायः ॥

अथ दशमोऽध्यायः

—:0:—

अपो देवा मधुमतीरगृभ्णन्नूर्जस्वती राजस्वुश्चितानाः।

याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः॥१॥

वृष्णाऽऋर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहा वृष्णाऽऋर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै देहि वृषसेनोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहा वृषसेनोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै देहि॥२॥

अर्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहार्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्तौजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहौजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्तार्पः परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहार्पः परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्तापां पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहाऽपां पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै देह्यापां गर्भोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहाऽपां गर्भोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै देहि॥३॥

सूर्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा सूर्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्त सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्त मान्दा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा मान्दा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्त ब्रजक्षित स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा ब्रजक्षित स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्त वाशा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा वाशा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्त शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्त शक्वरी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शक्वरी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्त जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्त विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्तार्पः स्वरार्ज स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुषै दत्त । मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्तां महि क्षत्रं क्षत्रियाय वन्वानाऽअनाधृष्टाः सीदत सहौजसो महि क्षत्रं क्षत्रियाय दधतीः॥४॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात् । अग्नये स्वाहा सोमाय
स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय
स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहाशंशाय स्वाहा भगाय स्वाहार्यम्णे
स्वाहा ॥५॥

पवित्रे स्थो वैष्णव्यो सवितुर्विः प्रसवऽउत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण
सूर्यस्य रश्मिभिः । अनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि
स्वाहा राजस्वः ॥६॥

सधमादो द्युम्निनीरापऽएताऽअनाधृष्टाऽअपस्यो वसानाः ।

पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपाशंशिशुर्मातृतमास्वन्तः ॥७॥

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य जराय्वसि क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य
नाभिरसीन्द्रस्य वार्धमसि मित्रस्यासि वरुणस्यासि त्वयायं वृत्रं वधेत् ।
दृवासि रुजासि क्षुमासि । पातैनं प्राञ्चं पातैनं प्रत्यञ्चं पातैनं तिर्यञ्चं
दिग्भ्यः पात ॥८॥

आविर्मर्याऽआवित्तोऽअग्निर्गृहपतिरावित्तऽइन्द्रो वृद्धश्रवाऽआवित्तौ
मित्रावरुणौ धृतव्रतावावित्तः पूषा विश्ववेदाऽआवित्ते द्यावापृथिवी
विश्वशम्भुवावावित्तादितिरुरुशर्मा ॥९॥

अवेष्टा दन्दशूकाः प्राचीमारोह गायत्री त्वावतु रथन्तरसामं त्रिवृत
स्तोमो वसन्तऽऋतुर्ब्रह्म द्रविणम् ॥१०॥

दक्षिणामारोह त्रिष्टुप् त्वावतु बृहत्सामं पञ्चदश स्तोमो ग्रीष्मऽऋतुः
क्षत्रं द्रविणम् ॥११॥

प्रतीचीमारोह जगती त्वावतु वैरूपसामं सप्तदश स्तोमो वर्षाऽऋतुर्विड्
द्रविणम् ॥१२॥

उदीचीमारोहानुष्टुप् त्वावतु वैराजसामैकविंश स्तोमः शरदृतुः
फलं द्रविणम् ॥१३॥

ऊर्ध्वामारोह पङ्क्तिस्त्वावतु शाक्वरैवते सामनी त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ
स्तोमो हेमन्तशिशिरावृतू वर्चो द्रविणं प्रत्यस्तं नमुचेः शिरः ॥१४॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात्।

मृत्योः पाह्योजोऽसि सहोऽस्यमृतमसि॥१५॥

हिरण्यरूपाऽउषसो विरोकऽउभाविन्द्राऽउदिथः सूर्यश्च । आरोहतं वरुण मित्रं गर्तं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च मित्रोऽसि वरुणोऽसि॥१६॥

सोमस्य त्वा द्युप्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण क्षत्राणां क्षत्रपतिरेध्यति दिद्यून पाहि॥१७॥

इमं देवाऽअसपत्नःसुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय । इमममुष्यं पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विशऽएष वोऽमी राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानांशराजा॥१८॥

प्र पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठान्नावश्चरन्ति स्वसिचऽइयानाः । ताऽ-
आववृत्रन्नधरागुदक्ताऽअहिं बुध्युमनु रीर्यमाणाः । विष्णोर्विक्रमणमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि विष्णोः क्रान्तमसि॥१९॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव । यत्कामास्ते
जुहुमस्तन्नोऽअस्त्वयममुष्यं पिताऽसावस्य पिता वयश्शस्याम पतयो
रयीणांस्वाहा । रुद्र यत्ते क्रिवि परं नाम तस्मिन् हुतमस्यमेष्टमसि
स्वाहा॥२०॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि ।
अव्यथायै त्वा स्वधायै त्वाऽरिष्टो अर्जुनो मरुतां प्रसवेन ज्यापाम
मनसा समिन्द्रियेण॥२१॥

मा तऽइन्द्र ते वयं तुराषाडयुक्तासोऽअब्रह्मता विदसाम ।

तिष्ठा रथमधि यं वज्रहस्ता रश्मीन्देव यमसे स्वश्वान्॥२२॥

अग्नये गृहपतये स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहा मरुतामोजसे
स्वाहेन्द्रस्येन्द्रियाय स्वाहा । पृथिवि मातर्मा मा हिःसीर्मोऽअहं त्वाम्॥२३॥

हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।
नृषद्वरसदृतसद्वयोमसदब्जा गोजाऽऋतजाऽअद्विजाऽऋतं बृहत् ॥२४॥

इयदस्यायुरस्यायुर्मयि धेहि युङ्ङसि वर्चोऽसि वर्चो मयि धेहूर्गस्यूर्ज
मयि धेहि । इन्द्रस्य वां वीर्यकृतो बहूऽअभ्युपावहरामि ॥ २५ ॥

स्योनासि सुषदासि क्षत्रस्य योनिरसि ।

स्योनामासीद सुषदामासीद क्षत्रस्य योनिमासीद ॥ २६ ॥

निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा । साम्राज्याय सुक्रतुः ॥ २७ ॥

अभिभूरस्येतास्ते पञ्च दिशः कल्पन्तां ब्रह्मस्त्वं ब्रह्मासि सवितासि
सत्यप्रसवो वरुणोऽसि सत्यौजाऽइन्द्रोऽसि विशौजा रुद्रोऽसि सुशेवः ।
बहुकार श्रेयस्कर भूयस्करेन्द्रस्य वज्रोऽसि तेन मे रध्य ॥ २८ ॥

अग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिर्जुषाणोऽअग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिराज्यस्य वेतु
स्वाहा । स्वाहाकृताः सूर्यस्य रश्मिभिर्यतध्वंसजातानां मध्यमेष्ठ्याय ॥ २९ ॥

सवित्रा प्रसवित्रा सरस्वत्या वाचा त्वष्ट्रा रूपैः पूष्णा पशुभिरिन्द्रेणास्मे
बृहस्पतिना ब्रह्मणा वरुणेनौजसाऽग्निना तेजसा सोमैः राज्ञा विष्णुना
दशम्या देवतया प्रसूतः प्रसर्पामि ॥ ३० ॥

अश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णो पच्यस्व । वायुः
पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्क्सोमो अतिस्त्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ३१ ॥

कुविद्ङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुहि
भोर्जनानि ये बर्हिषो नमऽउक्तिं यजन्ति । उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां
त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णो ॥ ३२ ॥

युवःसुराममश्विना नमुचावासुरे सचा ।

विपिपाणा शुभस्पतीऽइन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ३३ ॥

पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दःसनाभिः ।

यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णाक् ॥ ३४ ॥

अथैकादशोऽध्यायः

—:0:—

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः।
अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्यं पृथिव्याऽअध्याभरत्॥१॥
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे । स्वर्ग्याय शक्त्या॥२॥
युक्त्वाय सविता देवान्त्स्वर्यतो धिया दिवम्।
बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्रसुवाति तान्॥३॥
युञ्जते मनऽउत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेकऽइन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥४॥
युजे वां ब्रह्म पूर्य नमोभिर्वि श्लोकऽएतु पथ्येव सूरैः।
शृण्वन्तु विश्वेऽअमृतस्य पुत्राऽआ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः ॥५॥
यस्य प्रयाणमन्वन्यऽइद्युर्देवा देवस्य महिमानमोजसा। यः पार्थिवानि
विममे सऽएतशो रजांश्सि देवः सविता महित्वना ॥६॥
देव सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय।
दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतन्नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचं नः स्वदतु ॥७॥
इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्रणय देवाव्युःसखिविदःसत्राजितं
धनजितंस्वर्जितम् । ऋचा स्तोमःसमर्धय गायत्रेण रथन्तरं बृहद्
गायत्रवर्त्तनि स्वाहा॥८॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्। आददे
गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वत्पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभर
त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्॥९॥
अभ्रिरसि नार्यसि त्वया वयमग्निःशकेम खनितुःसधस्थ आ।
जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वत्॥१०॥

हस्तऽआधाय सविता बिभ्रदभ्रिःहिरण्ययीम्। अग्नेज्योतिर्निचाय्य
पृथिव्याऽअध्याभरदानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्॥११॥

प्रतूर्तं वाजिन्नाद्रव वरिष्ठामनु संवतम्।

दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे तव नाभिः पृथिव्यामधि योनिरित्॥१२॥

युज्जाथाऽऽरासभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू ।

अग्निं भरन्तमस्मयुम्॥१३॥

योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखायऽइन्द्रमृतये॥१४॥

प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यं मयोभूरेहि। उर्वुन्तरिक्षं व्रीहि
स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन् पूष्णा सयुजा सह॥१५॥

पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभराग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद-
च्छेमोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्यामः॥१६॥

अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः।

अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवीऽआततन्थ॥१७॥

आगत्य वाज्यध्वानःसर्वा मृधो विधूनुते।

अग्निःसधस्थे महति चक्षुषा निचिकीषते॥१८॥

आक्रम्य वाजिन् पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम्।

भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनेम तं वयम्॥१९॥

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षःसमुद्रो योनिः।

विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ पृतन्यतः॥२०॥

उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद् द्रविणोदा वाजिन्।

वयऽस्याम सुमतौ पृथिव्याऽअग्निं खनन्तऽउपस्थेऽअस्याः॥२१॥

उदक्रमीद् द्रविणोदा वाज्यर्वाकः सुलोकःसुकृतं पृथिव्याम्।

ततः खनेम सुप्रतीकमग्निऽस्वो रुहाणाऽअधि नाकमुत्तमम्॥२२॥

आ त्वा जिघर्मि मनसा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा ।
 पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्टमन्नै रभसं दृशानम् ॥ २३ ॥
 आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत ।
 मर्ष्यश्री स्पृहयद्वर्णोऽअग्निर्नाभिमृशे तन्वा जर्भुराणः ॥ २४ ॥
 परि वार्जपतिः क्विरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ २५ ॥
 परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रंसहस्य धीमहि ।
 धृषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावताम् ॥ २६ ॥
 त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि ।
 त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥ २७ ॥
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । पृथिव्याः
 सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामि । ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीक-
 मजस्त्रेण भानुना दीद्यतम् । शिवं प्रजाभ्योऽहिंसन्तं पृथिव्याः सधस्थादग्निं
 पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामः ॥ २८ ॥
 अपां पृष्ठमसि योनिर्ग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् ।
 वर्धमानो महँ २ ॥ २९ ॥ आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिष्णा प्रथस्व ॥ २९ ॥
 शर्म च स्थो वर्म च स्थोऽछिद्रे बहुलेऽउभे ।
 व्यचस्वती संवसाथां भृतमग्निं पुरीष्यम् ॥ ३० ॥
 संवसाथांस्वर्विदा समीचीऽउरसा त्मना ।
 अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्त्रमित् ॥ ३१ ॥
 पुरीष्योऽसि विश्वभराऽअथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने ।
 त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥ ३२ ॥
 तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्रऽईधेऽअथर्वणः । वृत्रहणं पुरन्दरम् ॥ ३३ ॥
 तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धनञ्जयःरणेरणे ॥ ३४ ॥

सीद' होतः स्वऽउ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञःसुकृतस्य योनौ।
 देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः॥३५॥
 नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीद्विवाँ२॥ऽअसदत्सुदक्षः।
 अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वोऽअग्निः॥३६॥
 सःसीदस्व महां२॥ऽअसि शोचस्व देववीतमः।
 वि धूममग्नेऽअरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्॥३७॥
 अपो देवीरुपसृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः।
 तासामास्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः॥३८॥
 सं ते वायुमीतरिश्वा दधातूत्तानाया हृदयं यद्विकस्तम्।
 यो देवानां चरसि प्राणथेन कस्मै देव वर्षडस्तु तुभ्यम्॥३९॥
 सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदत्स्वः।
 वासोऽअग्ने विश्वरूपःसंव्ययस्व विभावसो॥४०॥
 उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या धिया।
 दृशे च भासा बृहता सुशुक्वनिराग्ने याहि सुशस्तिभिः॥४१॥
 ऊर्ध्वऽऊ षु णऽऊतये तिष्ठा देवो न सविता।
 ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदज्जिभिर्वाघद्विर्विह्वयामहे॥४२॥
 स जातो गर्भोऽअसि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृतऽओषधीषु चित्रः
 शिशुः परि तमाँऽस्यक्तून् प्र मातृभ्योऽअधि कनिक्रदद् गाः ॥४३॥
 स्थिरो भव वीड्वङ्गऽआशुर्भव वाज्यर्वन्।
 पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहणः॥४४॥
 शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः।
 मा द्यावापृथिवीऽअभि शोचीर्मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन्॥४५॥
 प्रेतु वाजी कनिक्रदन्नानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीष्युं मा पाद्यायुषः
 पुरा । वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भःसमुद्रियम् । अग्नऽआयाहि वीतये ॥४६॥

ऋतःसत्यमृतःसत्यमग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरामः। ओषधयः प्रति-
मोदध्वमग्निमेतःशिवमायन्तमभ्यत्र युष्माः। व्यस्यन् विश्वाऽअनिराऽअमीवा
निषीदन्नोऽअप दुर्मतिं जहि ॥४७॥

ओषधयः प्रतिगृभ्णीत पुष्वतीः सुपिप्पलाः।

अयं वो गर्भऽऋत्विर्यः प्रत्नःसधस्थमासदत् ॥४८॥

वि पार्जसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसोऽअमीवाः ।

सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहःसुहवस्य प्रणीतौ ॥४९॥

आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता नऽऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥५०॥

यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥५१॥

तस्माऽअरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ ।

आपो जनयथा च नः ॥५२॥

मित्रः सःसृज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह ।

सुजातं जातवैदसमयक्ष्माय त्वा सःसृजामि प्रजाभ्यः ॥५३॥

रुद्राः सःसृज्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिरे ।

तेषां भानुरजस्रऽइच्छुक्रो देवेषु रोचते ॥५४॥

सःसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः कर्मण्यां मृदम् ।

हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनीवाली कृणोतु ताम् ॥५५॥

सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा ।

सा तुभ्यमदिते मह्योखां दधातु हस्तयोः ॥५६॥

उखां कृणोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया ।

माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु गर्भऽआ । मुखस्य शिरोऽसि ॥५७॥

क वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण छन्दसा ऽङ्गिरस्वद् ध्रुवासि पृथिव्यसि
धारया मयि प्रजाश्चरायस्पोषं गौपत्यःसुवीर्यःसजातान्यजमानाय रुद्रास्त्वा
कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा ऽङ्गिरस्वद् ध्रुवास्यन्तरिक्षमसि धारया मयि

प्रजा॑ऽराय॒स्पोषं॑ गौ॒पत्य॑ऽसु॒वीर्यं॑ऽसजा॒तान्य॑र्ज॒मानाया॑ऽऽदित्या॒स्त्वा कृ॑ण्वन्तु
जाग॑तेन॒ छन्द॑साऽङ्गि॒रस्वद् ध्रु॑वासि॒ द्यौर॑सि धा॒रया॑ मयि॒ प्रजा॑ऽराय॒स्पोषं॑
गौ॒पत्य॑ऽसु॒वीर्यं॑ऽसजा॒तान्य॑र्ज॒मानाय॑ विश्वे॑ त्वा दे॒वा वैश्वान॑राः
कृ॑ण्वन्त्वानु॒ष्टुभे॑न॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद् ध्रु॑वासि॒ दिशो॑ऽसि धा॒रया॑ मयि॒
प्रजा॑ऽराय॒स्पोषं॑ गौ॒पत्य॑ऽसु॒वीर्यं॑ऽ सजा॒तान्य॑र्ज॒मानाय॑॥५८॥

अदि॑त्यै रा॒स्नास्य॑दि॒तिष्टे॑ बिलं गृ॒ष्णातु॑ । कृ॒त्वाय॑ सा म॒हीमु॒खां
मृ॒न्मयीं॑ योनि॒मग्नये॑ । पु॒त्रेभ्यः॑ प्राय॑च्छ॒ददि॑तिः श्र॒पया॑निति॑॥५९॥

वस॑वस्त्वा धूप॒यन्तु॑ गाय॒त्रेण॑ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद् रु॒द्रास्त्वा॑ धूप॒यन्तु॑
त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वदा॑दित्या॒स्त्वा धूप॒यन्तु॑ जाग॑तेन॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद्
विश्वे॑ त्वा दे॒वा वैश्वान॑रा धूप॒यन्त्वानु॒ष्टुभे॑न॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वदिन्द्र॑स्त्वा
धूप॒यतु॑ वरु॒णस्त्वा धूप॒यतु॑ विष्णु॑स्त्वा धूप॒यतु॑॥६०॥

अदि॑तिष्ट्वा दे॒वी वि॒श्वदे॑व्यावती पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑ऽअङ्गि॒रस्वत्
ख॑नत्ववट दे॒वानां॑ त्वा प॒त्नीर्दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑ऽ-
अङ्गि॒रस्वद्द॑धतूखे धि॒षणा॑स्त्वा दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑ऽ-
अङ्गि॒रस्वद्भी॑न्धतामु॒खे वरु॑त्रीष्ट्वा दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः पृथि॒व्याः
स॒धस्थे॑ऽअङ्गि॒रस्वच्छ्र॑पयन्तू॒खे ग्ना॑स्त्वा दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः पृथि॒व्याः
स॒धस्थे॑ऽअङ्गि॒रस्वत्प॑चन्तू॒खे ज॑नय॒स्त्वाऽछिन्न॑पत्रा दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः
पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑ऽअङ्गि॒रस्वत्प॑चन्तू॒खे॥६१॥

मि॒त्रस्य॑ च॒र्षणी॑धृतोऽवो दे॒वस्य॑ सा॒नसि॑ । द्यु॒म्नं चि॒त्रश्र॑वस्तमम्॥६२॥

दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोद्व॑पतु सुपा॒णिः स्व॑ङ्गु॒रिः सु॑बा॒हुरु॑त शक्त्या॑ ।

अव्य॑थमा॒ना पृथि॒व्यामा॑शा दि॒शऽआ॑पृण॥६३॥

उ॒त्थाय॑ बृ॒हती॑ भ॒वोदु॑ तिष्ठ ध्रु॒वा त्वम्॑ ।

मि॒त्रैतां॑ तऽउ॒खां परि॑ददा॒म्यभित्या॑ऽए॒षा मा भे॑दि॥६४॥

वस॑वस्त्वाछन्द॒न्तु गाय॒त्रेण॑ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद् रु॒द्रास्त्वाछन्द॒न्तु त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑साङ्गि॒रस्वदा॑दित्या॒स्त्वाछन्द॒न्तु जाग॑तेन॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद्वि॒श्वे त्वा दे॒वा
वैश्वान॑राऽआछन्द॒न्त्वानु॒ष्टुभे॑न॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वत्॥६५॥

आकूतिमग्निं प्रयुज्थस्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुज्थस्वाहा चित्तं
विज्ञातमग्निं प्रयुज्थस्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुज्थस्वाहा प्रजापतये
मनवे स्वाहा ऽग्नये वैश्वानराय स्वाहा ॥६६॥

विश्वो देवस्य नेतुर्मतो वुरीत सख्यम्।

विश्वो राय ऽइषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥६७॥

मा सु भित्था मा सु रिषो ऽम्ब धृष्णु वीरयस्व सु।

अग्निश्चेदं करिष्यथः ॥६८॥

दृहस्व देवि पृथिवि स्वस्तय ऽआसुरी माया स्वधया कृतासि।

जुष्टं देवेभ्य ऽइदमस्तु हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञे ऽअस्मिन् ॥६९॥

द्रवन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः । सहसस्पुत्रो ऽअद्भुतः ॥७०॥

परस्या ऽअधि संवतो ऽवराँ २ ॥ ऽअभ्यातर । यत्राहमस्मि ताँ २ ॥ ऽअव ॥७१॥

परमस्याः परावतो रोहिदश्व ऽइहागहि।

पुरीष्यः पुरुप्रियो ऽग्ने त्वन्तरा मृधः ॥७२॥

यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारूणि दध्मसि।

सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥७३॥

यदत्पुपजिह्विका यद्वम्रो ऽअतिसर्पति।

सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥७४॥

अहरहरप्रयावं भरन्तो ऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै।

रायस्पोषेण समिषा मदन्तो ऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम ॥७५॥

नाभा पृथिव्याः समिधाने ऽअग्नौ रायस्पोषाय बृहते हवामहे।

इरम्मदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम् ॥७६॥

याः सेना ऽअभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा ऽउत।

ये स्तेना ये च तस्करास्ताँस्ते ऽअग्ने ऽ पिदधाम्यास्ये ॥७७॥

द॒श्ष॒ष्ट्राभ्यां॑ म॒लि॒म्लून्॑ ज॒म्भ्यै॒स्तस्कराँ॑ २ ॥५३॥ उ॒त ।
 ह॒नुभ्यां॑ स्ते॒नान् भ॑ग॒वस्ताँ॑स्त्वं खा॒द् सु॒खादि॑तान् ॥५४॥
 ये ज॒नेषु॑ म॒लि॒म्लव॑ स्ते॒नास॑स्तस्करा॒ वने॑ ।
 ये क॒क्षेष्वा॑य॒वस्ताँ॑स्ते॒ दधामि॑ ज॒म्भयोः॑ ॥५५॥
 योऽ॒स्मभ्य॑म॒राती॒याद्य॑श्च॒ नो॒ द्वेष॑ते॒ जनः॑ ।
 नि॒न्दाद्यो॑ऽ॒स्मान् धि॒प्साच्च॒ सर्वं॑ तं म॒स्मसा॑ कुरु ॥५६॥
 स॒शितं॑ मे॒ ब्रह्म॑ स॒शितं॑ वी॒र्युं॑ ब॒लम् ।
 स॒शितं॑ क्षु॒त्रं जि॒ष्णु॒ यस्या॑ह॒मस्मि॑ पुरो॒हितः॑ ॥५७॥
 उ॒देषां॑ बा॒हूऽ॒तिर॒मुद्व॑र्चो॒ऽअथो॑ ब॒लम् ।
 क्षि॒णोमि॑ ब्रह्म॒णामि॑त्रानु॒न्नयामि॑ स्वाँ॒ २ ॥५८॥ अ॒हम् ॥५९॥
 अ॒न्नप॑ते॒ऽन्नस्य॑ नो॒ देह्य॑नमी॒वस्य॑ शु॒ष्मिणः॑ ।
 प्र॒प्र॑ दा॒तारं॑ तारि॒षऽऊ॒र्जं॑ नो॒ धेहि॑ द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑ ॥६०॥

अथ द्वादशोऽध्यायः

—:0:—

दृशानो रुक्मऽउर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः।

अग्निर्मृतोऽभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥१॥

नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकःसमीची।

द्यावाक्षामा रुक्मोऽअन्तर्विभाति देवाऽअग्निं धारयन् द्रविणोदाः॥२॥

विश्वा रूपाणि प्रतिमुञ्चते कविः प्रासावीद् भद्रं द्विपदे चतुष्पदे।

वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो विराजति॥३॥

सुपर्णोऽसि गरुत्मौस्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुर्बृहद्रथन्तरे पक्षौ।
स्तोर्मऽआत्मा छन्दाश्स्यङ्गानि यजूंषि नाम। साम ते तनूर्वीमदेव्यं
यज्ञायज्ञियं पुच्छं धिष्यताः शफाः। सुपर्णोऽसि गरुत्मान्दिवः गच्छ स्वः
पत॥४॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा गायत्रं छन्दऽआरोह पृथिवीमनु विक्रमस्व
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा त्रैष्टुभं छन्दऽआरोहान्तरिक्षमनु विक्रमस्व
विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्दऽआरोह दिवमनु विक्रमस्व
विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभं छन्दऽआरोह दिशोऽनु विक्रमस्व॥५॥

अक्रन्ददग्नि स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्विरुधः समञ्जन्।

सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धोऽअख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः॥६॥

अग्नेऽभ्यावर्त्तिन्नभि मा निवर्त्तस्वायुषा वर्चसा प्रजया धनेन।

सन्या मेधया रय्या पोषेण॥७॥

अग्नेऽअङ्गिरः शतं तै सन्त्वावृतः सहस्रं तऽउपावृतः।

अथा पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमाकृधि पुनर्नो रयिमाकृधि॥८॥

पुनरूजा निवर्त्तस्व पुनरग्नऽडुषायुषा। पुनर्नः पाह्यःहंसः॥१॥
 सह रय्या निवर्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया।
 विश्वप्न्या विश्वतस्परि ॥१०॥
 आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः।
 विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत्॥११॥
 उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमंश्रथाय ।
 अथा वयमादित्य व्रते तवानागसोऽअदितये स्याम॥१२॥
 अग्ने बृहन्नृषसामूर्ध्वोऽअस्थान्निर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात् ।
 अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्गऽआ जातो विश्वा सद्धान्यप्राः ॥१३॥
 हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।
 नृषद्वरसदृतसद्वयोमसदब्जा गोजाऽऋतजाऽअद्विजाऽऋतं बृहत् ॥१४॥
 सीद त्वं मातुरस्याऽउपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान् ।
 मैनां तर्पसा मार्चिषाऽभिशोचीरन्तरस्यांशुक्रज्योतिर्विभाहि ॥१५॥
 अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायाः सदाने स्वे।
 तस्यास्त्वःहरसा तपज्जातवेदः शिवो भव॥१६॥
 शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽअथो सीद शिवस्त्वम्।
 शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः॥१७॥
 दिवस्परि प्रथमं जज्ञेऽअग्निरस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः।
 तृतीयमप्सु नृमणाऽअजस्त्रमिन्धानऽएनं जरते स्वाधीः॥१८॥
 विद्या तेऽअग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्या ते धाम विभृता पुरुत्रा।
 विद्या ते नाम परमं गुहा यद्विद्या तमुत्सं यतऽआजगन्थ॥१९॥
 समुद्रे त्वा नृमणाऽअप्स्वन्तर्नृचक्षाऽईधे दिवो अग्नऽऊर्धन्।
 तृतीये त्वा रजसि तस्थिवांशंसमपामुपस्थे महिषाऽअवर्धन्॥२०॥

अक्रन्ददग्नि स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद् वीरुधः समञ्जन्।
 सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धोऽअख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः॥२१॥
 श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्पणः सोमगोपाः।
 वसुः सूनुः सहसोऽअप्सु राजा विभात्यग्रऽउषसामिधानः॥२२॥
 विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भऽआ रोदसीऽअपृणाज्जायमानः ।
 वीडुं चिदद्रिमभिनत् परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ॥२३॥
 उशिक् पावको अरतिः सुमेधा मर्त्येष्वग्निरमृतो नि धायि ।
 इयर्त्ति धूममरुषं भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षन् ॥२४॥
 दृशानो रुक्मऽउर्व्या व्यद्यौहुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः।
 अग्निरमृतोऽअभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥२५॥
 यस्तेऽअद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने।
 प्र तं नय प्रतरं वस्योऽअच्छाभि सुम्नं देवभक्तं यविष्ठ ॥२६॥
 आ तं भज सौश्रवसेष्वग्नऽउक्थऽउक्थऽआभज शस्यमाने ।
 प्रियः सूर्ये प्रियोऽअग्ना भवात्युज्जातेन भिनदुज्जनित्वैः ॥२७॥
 त्वामग्ने यजमानाऽअनु द्यून् विश्वा वसु दधिरे वार्यीणि ।
 त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो विवव्रुः ॥२८॥
 अस्ताव्यग्निर्नरांश्सुशेवो वैश्वानरऽऋषिभिः सोमगोपाः ।
 अद्वेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् ॥२९॥
 समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन्हव्या जुहोतन ॥३०॥
 उदु त्वा विश्वे देवाऽअग्ने भरन्तु चित्तिभिः।
 स नो भव शिवस्त्वःसुप्रतीको विभावसुः॥३१॥
 प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिरर्चिभिष्ट्वम्।
 बृहद्विर्भानुभिर्भासन् मा हिंसीस्तन्वा प्रजाः॥३२॥

अक्रन्ददग्नि स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद् वीरुधः समञ्जन् ।
 सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धोऽअख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥३३॥
 प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्धाः ।
 अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्योऽअतिथिः शिवो नः ॥३४॥
 आपो देवीः प्रतिगृभ्णीत भस्मैतस्योने कृणुध्वःसुरभाऽउ लोके ।
 तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीमतिव पुत्रं बिभृताप्स्वेनत् ॥३५॥
 अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः ॥३६॥
 गर्भोऽअस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् ।
 गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भोऽअपामसि ॥३७॥
 प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने ।
 सःसृज्य मातृभिष्ट्वं ज्योतिष्मान् पुनरासदः ॥३८॥
 पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने ।
 शेषे मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्याथंशिवतमः ॥३९॥
 पुनरूर्जा निवर्त्तस्व पुनरग्नऽइषायुषा । पुनर्नः पाह्यःहसः ॥४०॥
 सह रय्या निवर्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया ।
 विश्वप्न्या विश्वतस्परि ॥४१॥
 बोधा मेऽअस्य वचसो यविष्ट मःहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः ।
 पीयति त्वोऽअनु त्वो गृणाति वन्दारुष्टे तन्वं वन्देऽअग्ने ॥४२॥
 स बोधि सूरिर्मघवा वसुपते वसुदावन् ।
 युयोध्युस्मद् द्वेषांशिसि विश्वकर्मणे स्वाहा ॥४३॥
 पुनस्त्वाऽऽदित्या रुद्रा वसवः समिन्धतां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ
 यज्ञैः । घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥४४॥
 अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः ।
 अदाद्यमोऽवसानं पृथिव्याऽअक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै ॥४५॥

संज्ञानमसि कामधरणं मयि ते कामधरणं भूयात् ।
 अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि चितं स्थ परिचितं ऊर्ध्वचितः श्रयध्वम् ॥४६॥
 अयंसोऽअग्निर्यस्मिन्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः ।
 सहस्त्रियं वाजमत्यं न सप्तिंससवान्त्सन्स्तूयसे जातवेदः ॥४७॥
 अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र ।
 येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरणवो नृचक्षाः ॥४८॥
 अग्ने दिवोऽअर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाँर ॥५०॥ ऊचिषे धिष्यया ये ।
 या रोचने परस्तात् सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्तऽआपः ॥४९॥
 पुरीष्यासोऽअग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः ।
 जुषन्तां यज्ञमद्रुहोऽनमीवाऽइषो मही ॥५०॥
 इडामग्ने पुरुदंसंसनिं गोः शश्वत्तमह्वमानाय साध ।
 स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥५१॥
 अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातोऽअरोचथाः ।
 तं जानन्नग्नऽआ रोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥५२॥
 चिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ।
 परिचिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥५३॥
 लोकं पृण छिद्रं पृणार्थो सीद ध्रुवा त्वम् ।
 इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन् ॥५४॥
 ताऽअस्य सूददोहसः सोमंश्श्रीणन्ति पृश्नयः ।
 जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः ॥५५॥
 इन्द्रं विश्वाऽअवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ।
 रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥५६॥
 समित्सं कल्पेथां संप्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ ।
 इषमूर्जमभि संवसानौ ॥५७॥

सं वां मनांश्चसि सं व्रता समु चित्तान्याकरम्।
अग्ने पुरीष्याधिपा भव त्वं नऽइषमूर्जं यजमानाय धेहि ॥५८॥
अग्ने त्वं पुरीष्यो रयिमान् पुष्टिमाँर ॥५९॥
शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः ॥५९॥
भवतं नः समनसौ सचेतसावरेपसौ।
मा यज्ञं हिंसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥६०॥
मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निंस्वे योनावभारुखा।
तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु ॥६१॥
असुन्वन्तमयजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यामन्विहि तस्करस्य।
अन्यमस्मदिच्छ सा तंऽइत्या नमो देवि निर्र्हते तुभ्यमस्तु ॥६२॥
नमः सु ते निर्र्हते तिग्मतेजोऽयस्मयं विचृता बन्धमेतम्।
यमेन त्वं यम्या संविदानोत्तमे नाकेऽअधि रोहयैनम् ॥६३॥
यस्यास्ते घोरऽआसन् जुहोम्येषां बन्धानामवसर्जनाय।
यां त्वा जनो भूमिरिति प्रमन्दते निर्र्हतिं त्वाहं परि वेद विश्वतः ॥६४॥
यं ते देवी निर्र्हतिराबन्ध पाशं ग्रीवास्वविचृत्यम्। तं ते विष्याम्यायुषो
न मध्यादथैतं पितुर्मद्धि प्रसूतः। नमो भूत्यै येदं चकार ॥६५॥
निवेशनः सङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाऽभिचष्टे शचीभिः।
देवऽइव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे पथीनाम् ॥६६॥
सीरा युञ्जन्ति क्वयो युगा वितन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुमन्या ॥६७॥
युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ वपतेह बीजम्।
गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीयऽइत्सृण्यः पक्वमेयात् ॥६८॥
शुनंसु फाला वि कृषन्तु भूमिंशुनं कीनाशाऽअभि यन्तु वाहैः।
शुनासीरा हविषा तोशमाना सुपिप्पलाऽओषधीः कर्त्तनास्मे ॥६९॥

घृतेन सीता मधुना समज्यतां विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्धिः।
 ऊर्जस्वती पर्यसा पिन्वमानास्मान्त्सीति पर्यसाभ्या ववृत्स्व॥७०॥
 लाङ्गलं पवीरवत्सुशेवःसोमपित्सरु।
 तदुद्धपति गामविं प्रफूर्व्यं च पीवरीं प्रस्थावद्रथवाहनम्॥७१॥
 कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय वरुणाय च।
 इन्द्रायाश्विभ्यां पूष्णे प्रजाभ्यःओषधीभ्यः॥७२॥
 वि मुच्यध्वमघ्न्या देवयानाःअगन्म तमसस्पारमस्य ।
 ज्योतिरापाम ॥७३॥

सजूरब्दोऽअर्यवोभिः सजूरूषाःअरुणीभिः। सजोषसावश्विना दःसोभिः
 सजूः सूरःएतशेन सजूर्वैश्वानरःइडया घृतेन स्वाहा ॥७४॥
 या ओषधीः पूर्वी जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा।
 मनै नु बभ्रूणामहःशतं धामानि सप्त च॥७५॥
 शतं वोऽअम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः।
 अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मेऽअगदं कृत॥७६॥
 ओषधीः प्रतिमोदध्वं पुष्पवतीः प्रसूवरीः।
 अश्वाःइव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः॥७७॥
 ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुपं ब्रुवे।
 सनेयमश्वं गां वासःआत्मानं तव पूरुष॥७८॥
 अश्वत्ये वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता।
 गोभाजःइत् किलासथ यत् सनवथ पूरुषम्॥७९॥
 यत्रौषधीः समगमत राजानः समिताविव।
 विप्रः सःउच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः॥८०॥
 अश्वावतीःसोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम्।
 आवित्सि सर्वाःओषधीरस्मा अरिष्टतातये॥८१॥

उच्छुष्माऽओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते।
 धनं सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुषः॥८२॥
 इष्कृतिर्नाम वो माताथो यूयश्स्थ निष्कृतीः।
 सीराः पतत्रिणीं स्थन यदामयति निष्कृथः॥८३॥
 अति विश्वाः परिष्ठा स्तेनऽइव व्रजमक्रमुः।
 ओषधीः प्राचुच्यवुर्यत्किं च तन्वो रपः॥८४॥
 यद्विमा वाजयन्नहमोषधीर्हस्तऽआदधे।
 आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा॥८५॥
 यस्यौषधीः प्रसर्पथाङ्गमङ्गं परुष्परुः।
 ततो यक्ष्मं विबाधध्वऽउग्रो मध्यमशीरिव॥८६॥
 साकं यक्ष्मं प्र पत चाषेण किकिदीविना।
 साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया॥८७॥
 अन्या वोऽअन्यामवत्वन्यान्यस्याऽउपावत।
 ताः सर्वाः संविदानाऽइदं मे प्रावता वचः॥८८॥
 याः फलिनीर्याऽअफलाऽअपुष्पा याश्च पुष्पिणीः।
 बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वहंसः॥८९॥
 मुञ्चन्तु मा शपथ्यादथो वरुण्यादुत।
 अथो यमस्य पड्वीशात्सर्वस्माद् देवकिल्बिषात्॥९०॥
 अवपतन्तीरवदन्दिवऽओषधयस्परि।
 यं जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः॥९१॥
 याऽओषधीः सोमराज्ञीर्बहीः शतविचक्षणाः।
 तासामसि त्वमुत्तमारं कामाय शहृदे॥९२॥
 याऽओषधीः सोमराज्ञीर्विष्ठिताः पृथिवीमनु।
 बृहस्पतिप्रसूताऽअस्यै सन्दत्त वीर्यम्॥९३॥

याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः।
सर्वाः सङ्गत्य वीरुधोऽस्यै सन्दत्त वीर्यम्॥१४॥
मा वो रिषत् खनिता यस्मै चाहं खनामि वः।
द्विपाच्चतुष्पादस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम्॥१५॥
ओषधयः समवदन्त सोमेन सह राज्ञां।
यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तःराजन् पारयामसि॥१६॥
नाशयित्री बलासुस्यार्शसऽउपचितामसि।
अथो शतस्य यक्ष्माणां पाकारोरसि नाशनी॥१७॥
त्वां गन्धर्वाऽअखनँस्त्वामिन्द्रस्त्वां बृहस्पतिः।
त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान् यक्ष्मादमुच्यत॥१८॥
सहस्व मेऽअरातीः सहस्व पृतनायतः।
सहस्व सर्वं पाप्मानं सहमानास्योषधे॥१९॥
दीर्घायुस्तऽओषधे खनिता यस्मै च त्वा खनाम्यहम्।
अथो त्वं दीर्घायुर्भूत्वा शतवल्शा वि रोहतात्॥१००॥
त्वमुत्तमास्योषधे तव वृक्षाऽउपस्तयः।
उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं योऽअस्माँर॥ऽअभिदासति॥१०१॥
मा मा हिःसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवःसत्यधर्मा व्यानट्।
यश्चापश्चन्द्राः प्रथमो जजान् कस्मै देवाय हविषा विधेम॥१०२॥
अभ्यावर्त्तस्व पृथिवी यज्ञेन पर्यसा सह।
वपां तेऽअग्निरिषितोऽअरोहत्॥१०३॥
अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यच्च यज्ञियम्।
तद्देवेभ्यो भरामसि॥१०४॥
इषमूर्जमहमितऽआदमृतस्य योनिं महिषस्य धाराम्।
आ मा गोषु विशत्वा तनूषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्॥१०५॥

अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्तेऽअर्चयो विभावसो।
 बृहद्भानो शर्वसा वाजमुक्थ्युं दधासि दाशुषे कवे॥१०६॥
 पावकवर्चाः शुक्रवर्चाऽअनूनवर्चाऽउदियर्षि भानुना।
 पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पृणक्षि रोदसीऽउभे॥१०७॥
 ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः।
 त्वेऽइषः सन्दधुर्भूरिवर्षसश्चित्रोतयो वामजाताः॥१०८॥
 इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायोऽअमर्त्य।
 स दर्शतस्य वपुषो विराजसि पृणक्षि सानसिं क्रतुम्॥१०९॥
 इष्कर्त्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तःरार्धसो महः।
 रातिं वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसिंरयिम्॥११०॥
 ऋतावानं महिषं विश्वदर्शतमग्निःसुम्नार्य दधिरे पुरो जनाः।
 श्रुत्कर्णःसप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा॥१११॥
 आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्यम्।
 भवा वाजस्य सङ्गथे ॥११२॥
 सं ते पर्याथ्सि समु यन्तु वाजाः सं वृष्यान्यभिमातिषाहः।
 आप्यार्यमानोऽअमृताय सोम द्विवि श्रवाथ्स्युत्तमानि धिष्व॥११३॥
 आप्यायस्व मदिन्तम् सोम विश्वेभिरःशुभिः।
 भवा नः सप्रथस्तमः सखा वृधे॥११४॥
 आ ते वत्सो मनो यमत्परमाच्चित्सधस्थात्।
 अग्ने त्वां कामया गिरा॥११५॥
 तुभ्यं ताऽअङ्गिरस्तम् विश्वाः सुक्षितयः पृथक्।
 अग्ने कामाय येमिरे॥११६॥
 अग्निः प्रियेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य।
 सप्राडेको विराजति॥११७॥

इति द्वादशोऽध्यायः॥

अथ त्रयोदशोऽध्यायः

—:0:—

मयि गृह्णाम्यग्नेऽअग्निःरायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय।
मामु देवताः सचन्ताम्॥१॥
अपां पृष्ठमसि योनिर्ग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्।
वर्धमानो महार॥२॥ऽआ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिष्णा प्रथस्व ॥२॥
ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेनऽआवः।
स बुध्न्याऽउपमाऽअस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः ॥३॥
हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽआसीत्।
स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम॥४॥
द्रुप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः।
समानं योनिमनु संचरन्तं द्रुप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः॥५॥
नमोऽस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु।
येऽअन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥६॥
याऽइषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीं१॥ऽरनु।
ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥७॥
ये वामी रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु।
येषामप्सु सदस्कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥८॥
कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाँ२॥ऽइभेन ।
तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः॥९॥
तव भ्रमासऽआशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः।
तपूँष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसन्दितो विसृज विष्वगुल्काः॥१०॥

प्रति स्पशो विसृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशोऽस्या अदब्धः ।
 यो नो दूरेऽअघशंसो योऽअन्त्यग्ने मार्किष्टे व्यथिरादधर्षीत् ॥११॥
 उदग्ने तिष्ठ प्रत्यातनुष्व न्युमित्रौ ॥२॥ऽओषतात्तिग्महेते।
 यो नोऽअरातिंसमिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम् ॥१२॥
 ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने। अर्वा स्थिरा
 तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं प्रमृणीहि शत्रून्। अग्नेष्ट्वा तेजसा
 सादयामि ॥१३॥

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम्।
 अपाथरेताथसि जिन्वति। इन्द्रस्य त्वौजसा सादयामि ॥१४॥
 भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः सचसे शिवाभिः ।
 दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षा जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ॥१५॥
 ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा।
 मा त्वा समुद्रऽउद्वधीन्मा सुपणोऽव्यथमाना पृथिवीं दृंह ॥१६॥
 प्रजापतिष्ट्वा सादयत्वपां पृष्ठे समुद्रस्येमन्।
 व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथस्व पृथिव्यसि ॥१७॥
 भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री ।
 पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृंह पृथिवीं मा हिंसीः ॥१८॥
 विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय ।
 अग्निष्ट्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्
 ध्रुवा सीद ॥१९॥

काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुषःपरुषस्परि।
 एवा नो दूर्वे प्रतनु सहस्रेण शतेन च ॥२०॥
 या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि।
 तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम् ॥२१॥

यास्तेऽअग्ने सूर्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः।

ताभिर्नोऽअद्य सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि॥२२॥

या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः।

इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते॥२३॥

विराड् ज्योतिरधारयत् स्वराड् ज्योतिरधारयत्। प्रजापतिष्ट्वा सादयत्
पृष्ठे पृथिव्या ज्योतिष्मतीम्। विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानाय विश्वं
ज्योतिर्यच्छ। अग्निष्टेऽधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद॥२४॥

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतूऽअग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां
द्यावापृथिवी कल्पन्तामापऽओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय
सव्रताः। येऽअग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवीऽइमे। वासन्तिका-
वृतूऽअभिकल्पमानाऽइन्द्रमिव देवाऽअभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद्
ध्रुवे सीदतम्॥२५॥

अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्व पृतनायतः।

सहस्रवीर्यासि सा मा जिन्व॥२६॥

मधु वाताऽऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः॥२७॥

मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवश्चरजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता॥२८॥

मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ२॥ऽअस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः॥२९॥

अपां गम्भन्त्सीद् मा त्वा सूर्योऽभिताप्सीन्माग्निर्वैश्वानरः।

अच्छिन्नपत्राः प्रजाऽअनुवीक्षस्वानु त्वा दिव्या वृष्टिः सचताम् ॥३०॥

त्रीन्त्समुद्रान्त्समसृपत् स्वर्गानपां पतिर्वृषभऽइष्टकानाम्।

पुरीषं वसानः सुकृतस्य लोके तत्र गच्छ यत्र पूर्वे परेताः॥३१॥

मही द्यौः पृथिवी च नऽइमं यज्ञं मिमिक्षताम्।

पिपृतां नो भरीमभिः॥३२॥

विष्णोः कर्मीणि पश्यत् यतो व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥३३॥

ध्रुवासि ध्रुणेतो जज्ञे प्रथममेभ्यो योनिभ्योऽअधि जातवेदाः।
 स गायत्र्या त्रिष्टुभानुष्टुभा च देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥३४॥
 इषे राये रमस्व सहसे द्युम्नऽऊर्जेऽअपत्याय।
 सम्राडसि स्वराडसि सारस्वतौ त्वोत्सौ प्रावताम् ॥३५॥
 अग्ने युक्त्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्ति मन्यवे ॥३६॥
 युक्त्वा हि देवहूतमाँर ॥ऽअश्वौँर ॥ऽअग्ने रथीरिवा।
 नि होता पूर्यः सदः ॥३७॥
 सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेनाऽअन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः।
 घृतस्य धाराऽअभिचाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्येऽअग्नेः ॥३८॥
 ऋचे त्वा रुचे त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा।
 अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च ॥३९॥
 अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिषान् रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्।
 सहस्रदाऽअसि सहस्राय त्वा ॥४०॥
 आदित्यं गर्भं पर्यसा समड्धि सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्।
 परिवृड्धि हरसा माभि मंथस्थाः शतायुषं कृणुहि चीयमानः ॥४१॥
 वातस्य जूतिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानःसरिरस्य मध्ये।
 शिशुं नदीनां हरिमद्रिबुध्नमग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् ॥४२॥
 अजस्रमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तिं नमोभिः।
 स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हिंसीरदितिं विराजम् ॥४३॥
 वरुत्रीं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानां रजसुः परस्मात्।
 महींसाहस्त्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् ॥४४॥
 योऽअग्निर्ग्नेरध्यजायत शोकात्पृथिव्याऽउत वा दिवस्परि।
 येन प्रजा विश्वकर्मा जज्ञान तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु ॥४५॥

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः।

आप्रा द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षःसूर्यऽआत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥४६॥

इमं मा हिंसीद्विपादं पशुंसहस्राक्षो मेधाय चीयमानः । मयुं पशुं मेधमग्ने जुषस्व तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । मयुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥४७॥

इमं मा हिंसीरेकशफं पशुं कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु । गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । गौरं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥४८॥

इमंसाहस्रशतधारमुत्सं व्यच्यमानसरिरस्य मध्ये । घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् । गव्यमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । गव्यं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥४९॥

इममूर्णायुं वरुणस्य नाभिं त्वचं पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम् । त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् । उष्ट्रमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । उष्ट्रं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥५०॥

अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकात्सोऽअपश्यज्जनितारमग्रे । तेन देवा देवतामग्रमायस्तेन रोहमायन्नूप मेध्यासः । शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । शरभं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥५१॥

त्वं यविष्ठ दाशुषो नूः पाहि शृणुधी गिरः । रक्षां तोकमुत त्मना ॥५२॥

अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोदन्त्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने सादयाम्यर्णवे त्वा सदनै सादयामि समुद्रे त्वा सदनै सादयामि सरिरे त्वा सदनै सादयाम्यपां त्वा क्षयै सादयाम्यपां त्वा सधिषि सादयाम्यपां त्वा सदनै सादयाम्यपां त्वा सधस्थै सादयाम्यपां त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पुरीषि सादयाम्यपां त्वा पार्थसि सादयामि गायत्रेण त्वा छन्दसा सादयामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा सादयामि जागतेन त्वा छन्दसा सादयाम्यानुष्टुभेन त्वा छन्दसा सादयामि पाङ्केन त्वा छन्दसा सादयामि ॥५३॥

अ॒यं पु॒रो भुव॑स्तस्य॒ प्रा॒णो भौ॒वाय॑नो वस॒न्तः प्रा॒णाय॑नो गाय॒त्री
वा॒स॒न्ती गाय॑त्र्यै गाय॒त्रं गाय॑त्रादु॒पा॒थं॑शुरु॒पा॒थं॑शोस्त्रि॒वृत्त्रि॒वृतो॑ रथ॒न्तरं॑
वसि॑ष्ठऽऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ प्रा॒णं गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यः॑ ॥५४॥

अ॒यं दक्षि॑णा वि॒श्वकर्मा॑ तस्य॒ मनो॑ वैश्व॒कर्म॑णं ग्री॒ष्मो मान॑स-
स्त्रि॒ष्टुब्गै॒ष्मीं त्रि॒ष्टुभः॑ स्वा॒र॒थं॑स्वा॒राद॑न्तर्या॒मोऽन्तर्या॑मात्पञ्च॒दशः॑ पञ्च-
द॒शाद् बृ॒हद् भ॒रद्वा॑जऽऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ मनो॑ गृ॒ह्णामि॑
प्र॒जाभ्यः॑ ॥५५॥

अ॒यं प॒श्चाद् वि॒श्वव्य॑चास्तस्य॒ चक्षुर्वै॑श्व॒व्यच॑सं व॒र्षाश्चा॑क्षुष्यो॒ जग॑ती
वा॒र्षी जग॑त्याऽऋ॒क्स॑म॒मृक्स॑माच्छु॒क्रः शु॒क्रात्स॑प्तद॒शः स॑प्तद॒शाद्वैरु॑पं
ज॒मद॑ग्निऽऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ चक्षुर्गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यः॑ ॥५६॥

इ॒दमु॑त्तरात् स्व॒स्तस्य॑ श्रोत्रं॒सौव॑शरच्छ्रौ॒त्र्यनु॑ष्टुप् शार॒द्दनु॑ष्टुभऽ
ऐ॒डमै॑डान्म॒न्थी म॒न्थिन॑ऽएकवि॒ंशऽएकवि॑ंशाद् वैरा॒जं वि॒श्वामि॑त्रऽऋषिः
प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ श्रोत्रं॑ गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यः॑ ॥५७॥

इ॒यमु॑परि॒ मति॑स्तस्यै॒ वाङ्मा॑त्या हे॒मन्तो॑ वा॒च्यः प॒ङ्क्ति॑र्हे॒मन्ती प॒ङ्क्त्यै॑
नि॒धन॑वन्नि॒धन॑वतऽआग्र॒यण॑ऽआग्र॒यणात् त्रि॑णवत्रयस्त्रि॒ंशौ त्रि॑णवत्रय-
स्त्रि॒ंशाभ्या॑थं॒शाक्वरै॑वते वि॒श्वकर्मा॑ऽऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ वाचं
गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यः॑ ॥५८॥

इति त्रयोदशोऽध्यायः॥

अथ चतुर्दशोऽध्यायः

—: 0:—

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमासीद साधुया।

उख्यस्य केतुं प्रथमं जुषाणाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥१॥

कुलायिनीं घृतवतीं पुरन्धिः स्योने सीद सद्ने पृथिव्याः। अभि त्वा रुद्रा वसवो गृणन्त्विमा ब्रह्म पीपिहि सौभगायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥२॥

स्वैर्दक्षैर्दक्षपितेह सीद देवानां३सुप्ने बृहते रणाय। पितेवैधि सूनवऽआ सुशेवा स्वावेशा तन्वा संविशस्वाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥३॥

पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वेऽअभिगृणन्तु देवाः। स्तोर्मपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥४॥

अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयाम्यन्तरिक्षस्य धर्त्रीं विष्टम्भनीं दिशामधिपत्नीं भुवनानाम्। ऊर्मिर्द्रप्सोऽअपामसि विश्वकर्मा तऽऋषिरश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥५॥

शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतूऽअग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामापऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः। येऽअग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवीऽइमे। ग्रैष्मावृतूऽअभिकल्पमानाऽइन्द्रमिव देवाऽअभिसंविशन्तु तथा देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥६॥

३ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैर्ग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजूर्देवैर्वयोनाधैर्ग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ४ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजू रुद्रैः सजूर्देवैर्वयोनाधैर्ग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ५ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः

सजुरादित्यैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह
त्वा सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा
वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥७॥

प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे पाहि चक्षुर्मऽउर्व्या विभाहि
श्रोत्रम्मे श्लोकय । अपः पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपादव चतुष्पात्पाहि दिवो
वृष्टिमेरय॥८॥

कमूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विष्टम्भो
वयोऽधिपतिश्छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो वस्तो वयो विवलं
छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं
छन्दः सिंहो वयश्छदिश्छन्दः पष्ठवाड् वयो बृहती छन्दऽउक्षा वयः
ककुप् छन्दऽऋषभो वयः सतोबृहती छन्दः॥९॥

अनड्वान्वयः पङ्क्तिश्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दस्त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप् छन्दो
दित्यवाड् वयो विराट् छन्दः पञ्चाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वयऽ
उष्णिक् छन्दस्तुर्यवाड् वयोऽनुष्टुप् छन्दः॥१०॥

इन्द्राग्नीऽअव्यथमानामिष्टकां दृंहतं युवम्।

पृष्ठेन द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षं च विबाधसे॥११॥

विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यर्चस्वतीं प्रथस्वतीमन्तरिक्षं
यच्छान्तरिक्षं दृंहान्तरिक्षं मा हिंसीः। विश्वस्मै प्राणायानाय
व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय। वायुष्ट्वाभिपातु मद्या स्वस्त्या
छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद॥१२॥

राज्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा दिक् सम्राडसि प्रतीची दिक्
स्वराडस्युदीची दिगधिपत्यसि बृहती दिक्॥१३॥

विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीम्। विश्वस्मै
प्राणायानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ। वायुष्टेऽधिपतिस्तया
देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद॥१४॥

नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतूऽअग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां
द्यावापृथिवी कल्पन्तामापऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय
सव्रताः। येऽअग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवीऽइमे। वार्षिकावृतूऽ-
अभिकल्पमानाऽइन्द्रमिव देवाऽअभिसंविशन्तु तथा देवतयाङ्गिरस्वद्
ध्रुवे सीदतम्॥१५॥

इषश्चोर्जश्च शारदावृतूऽअग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी
कल्पन्तामापऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः।
येऽअग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवीऽइमे। शारदावृतूऽअभिकल्प-
मानाऽइन्द्रमिव देवाऽअभिसंविशन्तु तथा देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम्॥१६॥

आयुर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि
श्रोत्रं मे पाहि वाचाम्मे पिन्व मनो मे जिन्वात्मानम्मे पाहि ज्योतिर्मे
यच्छ॥१७॥

मा च्छन्दः प्रमा च्छन्दः प्रतिमा च्छन्दोऽअस्त्रीवयश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दऽ-
उष्णिक् छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप् छन्दो विराट् छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्
छन्दो जगती छन्दः॥१८॥

पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो
वाक् छन्दो मनश्छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजाच्छन्दोऽ-
श्वश्छन्दः॥१९॥

अग्निर्देवता वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता
रुद्रा देवताऽऽदित्या देवता मरुतो देवता विश्वेदेवा देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो
देवता वरुणो देवता॥२०॥

मूर्धासि राड् ध्रुवासि धरुणा धर्त्र्यसि धरणी।

आयुषे त्वा वर्चसे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा॥२१॥

यन्त्री राड् यन्त्र्यसि यमनी ध्रुवासि धरित्री।

इषे त्वोर्जे त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा॥२२॥

क आशुस्त्रिवृद्धान्तः पञ्चदशो व्योमा सप्तदशो धरुणोऽएकविंशः
 प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो नवदशोऽभीवर्त्तः सविंशो वर्चो द्वाविंशः
 सम्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भाः पञ्चविंशोऽओर्जास्त्रिणवः
 क्रतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य विष्टप० चतुस्त्रिंशो नाकः
 षट्त्रिंशो विवर्त्तोऽष्टाचत्वारिंशो धर्त्रं चतुष्टोमः ॥ २३ ॥

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षायोऽआधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृत्स्तोमोऽइन्द्रस्य
 भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रं स्पृतं पञ्चदश स्तोमो नृचक्षसां भागोऽसि
 धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं सप्तदश स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि
 वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वातं स्पृतं एकविंश स्तोमः ॥ २४ ॥

वसूनां भागोऽसि रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पात् स्पृतं चतुर्विंश
 स्तोमोऽआदित्यानां भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भी स्पृताः पञ्चविंश
 स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्णोऽआधिपत्यमोर्जा स्पृतं त्रिणव स्तोमो
 देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशं स्पृताश्चतुष्टोम
 स्तोमः ॥ २५ ॥

यवानां भागोऽस्ययवानामाधिपत्यं प्रजा स्पृताश्चतुश्चत्वारिंश
 स्तोमोऽऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यं भूतं स्पृतं त्रयस्त्रिंश
 स्तोमः ॥ २६ ॥

क सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतूऽअग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां
 द्यावापृथिवी कल्पन्तामापऽओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय
 सव्रताः । रयेऽअग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवीऽइमे । हैमन्तिकावृतू-
 अभिकल्पमानाऽइन्द्रमिव देवाऽअभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद्
 ध्रुवे सीदतम् ॥ २७ ॥

एकयास्तुवत प्रजाऽअधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तुवत
 ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त
 भूतानां पतिरधिपतिरासीत् सप्तभिरस्तुवत सप्त ऋषयोऽसृज्यन्त
 धाताधिपतिरासीत् ॥ २८ ॥

क॒न॒व॒भि॒र॒स्तु॒वत॒ पि॒त॒रो॑ऽसृ॒ज्य॒न्तादि॒तिरधि॑पत्यासीदेकादशभि॒र॒स्तु॒वत॑ऽ-
 ऋ॒त॒वो॑ऽसृ॒ज्य॒न्ता॒र्त्त॒वाऽअधि॑पतयऽआसं॒स्रयो॑दशभि॒र॒स्तु॒वत॑ मा॒साऽअसृ॒ज्य॒न्त
 सं॒वत्स॒रो॑ऽधि॑पतिरासीत् पञ्चदशभि॒र॒स्तु॒वत॑ क्ष॒त्रम॑सृ॒ज्य॒तेन्द्रो॑ऽधि॑पतिरा-
 सीत्सप्तदशभि॒र॒स्तु॒वत॑ ग्रा॒म्याः प॒श॒वो॑ऽसृ॒ज्य॒न्त बृ॒हस्प॑तिरधि॑पतिरासीत्॥ २९॥

क॒न॒व॒द॒शभि॑रस्तुवत शू॒द्रा॒र्या॒व॒सृ॒ज्येता॑महो॒रा॒त्रेऽअधि॑पत्नीऽआस्ता॒मेक॑विं॒-
 श॒त्यास्तु॒वतैक॑शफाः प॒श॒वो॑ऽसृ॒ज्य॒न्त वरु॑णोऽधि॑पतिरासीत् त्रयो॒विं॒शत्या॑-
 स्तु॒वत॑ क्षु॒द्राः प॒श॒वो॑ऽसृ॒ज्य॒न्त पू॒षाधि॑पतिरासीत् पञ्चविं॒शत्या॑स्तु॒वताऽऽ-
 र॒ण्याः प॒श॒वो॑ऽसृ॒ज्य॒न्त वा॒युरधि॑पतिरासीत् सप्तविं॒शत्या॑स्तु॒वत॑ द्यावा॒पृथि॒वी
 व्यै॒तां वस॑वो रु॒द्राऽआ॑दि॒त्याऽअ॒नु॒व्या॒यँस्त॑ऽ ए॒वाधि॑पतयऽआसन्॥ ३०॥

न॒व॒विं॒शत्या॑स्तु॒वत॑ व॒नस्प॑तयोऽसृ॒ज्य॒न्त सोमो॑ऽधि॑पतिरासीदेकत्रिं॒शता॑-
 स्तु॒वत॑ प्र॒जाऽअसृ॒ज्य॒न्त यवा॑श्चा॒र्यवा॑श्चाधि॑पतयऽआसं॒स्रर्य॑स्त्रिं॒शता॑स्तु॒वत॑
 भू॒तान्य॑शा॒म्यन् प्र॒जाप॑तिः परमे॒ष्ठ्यधि॑पतिरासीत्॥ ३१॥

इति चतुर्दशोऽध्यायः॥

अथ पञ्चदशोऽध्यायः

—:0:—

अग्ने जातान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान्नुद जातवेदः।

अधि नो ब्रूहि सुमनाऽअहेडुँस्तव स्याम शर्मैस्त्रिवरूथऽउद्भौ॥१॥

सहसा जातान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व।

अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयथ्स्याम प्रणुदा नः सपत्नान्॥२॥

षोडशी स्तोमऽओजो द्रविणं चतुश्चत्वारिंश स्तोमो वर्चो द्रविणम्।
अग्नेः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वेऽअभि गृणन्तु देवाः। स्तोमपृष्ठा
घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्व॥३॥

एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्दऽआच्छच्छन्दो मनश्छन्दो
व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रश्छन्दः सरिरं छन्दः ककुप् छन्दस्त्रिककुप्
छन्दः काव्यं छन्दोऽअङ्कुपं छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दः पदपङ्क्तिश्छन्दो
विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः॥४॥

आच्छच्छन्दः प्रच्छच्छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरञ्छन्दो
निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः सथस्तुप् छन्दोऽनुष्टुप्
छन्दऽएवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विष्वर्द्धाश्छन्दो
विशालं छन्दश्छदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽअङ्गाङ्गं छन्दः॥५॥

रश्मिना सत्याय सत्यं जिन्व प्रेतिना धर्मणा धर्मं जिन्वान्वित्या दिवादिवं
जिन्व सन्धिनान्तरिक्षेणान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिना पृथिव्या पृथिवीं जिन्व
विष्टम्भेन वृष्ट्या वृष्टिं जिन्व प्रवयाऽह्नाहर्जिन्वानुया रात्र्या रात्रीं जिन्वोशिजा
वसुभ्यो वसूज्जिन्व प्रकेतेनादित्येभ्यऽआदित्याज्जिन्व॥६॥

तन्तुना रायस्पोषेण रायस्पोषं जिन्व सःसर्पेण श्रुताय श्रुतं
जिन्वैडेनौषधीभिरोषधीर्जिन्वोत्तमेन तनूभिस्तनूजिन्व वयोधसाधीतेनाधीतं
जिन्वाभिजिता तेजसा तेजो जिन्व॥७॥

प्रतिपदसि प्रतिपदे त्वानुपदस्यनुपदे त्वा सम्पदसि सम्पदे त्वा तेजोऽसि तेजसे त्वा ॥८॥

त्रिवृदसि त्रिवृते त्वा प्रवृदसि प्रवृते त्वा विवृदसि विवृते त्वा सवृदसि सवृते त्वाऽऽक्रमोऽस्याक्रमाय त्वा संक्रमोऽसि संक्रमाय त्वोत्क्रमोऽस्युत्क्रमाय त्वोत्क्रान्तिरस्युत्क्रान्त्यै त्वाधिपतिनोर्जोर्जं जिन्व ॥९॥

ॐराज्ञसि प्राची दिग्वसवस्ते देवाऽअधिपतयोऽग्निर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याऽश्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु रथन्तरसाम् प्रतिष्ठित्याऽअन्तरिक्षऽऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिष्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१०॥

ॐविराडसि दक्षिणा दिग्द्रास्ते देवाऽअधिपतयोऽइन्द्रो हेतीनां प्रतिधर्त्ता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याऽश्रयतु प्रऽउगमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु बृहत्साम् प्रतिष्ठित्याऽअन्तरिक्षऽऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिष्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥११॥

ॐसम्राडसि प्रतीची दिगादित्यास्ते देवाऽअधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधर्त्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याऽश्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु वैरूपसाम् प्रतिष्ठित्याऽअन्तरिक्षऽऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिष्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१२॥

ॐस्वराडस्युदीची दिङ् मरुतस्ते देवाऽअधिपतयोः सोमो हेतीनां प्रतिधर्त्तैकविंशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याऽश्रयतु निष्कैवल्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु वैराजसाम् प्रतिष्ठित्याऽअन्तरिक्षऽऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिष्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१३॥

कअधिपत्यसि बृहती दिग्विश्वे ते देवाऽअधिपतयो बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याथंश्रयतां वैश्व- देवाग्निमारुतेऽ उक्थेऽअव्यथायै स्तभ्नीताथंशाक्वररैवते सामनी प्रतिष्ठित्याऽ अन्तरिक्षऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिष्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु॥१४॥

अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृत्सश्च रथौजाश्च सेनानीग्रामण्यौ। पुञ्जिकस्थला च क्रतुस्थला चाप्सरसौ दङ्क्षणवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिस्तेभ्यो नमोऽअस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः॥१५॥

अयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानीग्रामण्यौ। मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षाथंसि प्रहेतिस्तेभ्यो नमोऽअस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः॥१६॥

अयं पश्चाद् विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरथश्च सेनानीग्रामण्यौ। प्रम्लोचन्ती चानुम्लोचन्ती चाप्सरसौ व्याघ्रा हेतिः सर्पाः प्रहेतिस्तेभ्यो नमोऽअस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः॥१७॥

अयमुत्तरात् संयद्वसुस्तस्य ताक्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानीग्रामण्यौ। विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिस्तेभ्यो नमोऽअस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः॥१८॥

अयमुपर्यर्वाग्वसुतस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानीग्रामण्यौ। उर्वशी च पूर्वर्चित्तिश्चाप्सरसाववस्फूर्जन् हेतिर्विद्युत्प्रहेतिस्तेभ्यो नमोऽअस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः॥१९॥

अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् ।

अपांश्चरेतांश्चसि जिन्वति॥२०॥

अयमग्निः सहस्त्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः । मूर्धा कवी
रथीणाम्॥२१॥

त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः॥२२॥

भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः सचसे शिवाभिः ।

दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षा जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम्॥२३॥

अबोध्याग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुर्मिवायतीमुषासम् ।

यद्वाऽइव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ॥२४॥

अवौचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे ।

गर्विष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिव्रीव रुक्ममुरुव्यञ्चमश्रेत्॥२५॥

अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्यः ।

यमर्जवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेषे॥२६॥

जनस्य गोपाऽअजनिष्ट जागृविर्ग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे ।

घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्विभाति भरतेभ्यः शुचिः॥२७॥

त्वामग्नेऽअङ्गिरसो गुहा हितमन्वविन्दज्छिश्त्रियाणं वनेवने ।

स जायसे मथ्यमानः सहो महत् त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः॥२८॥

सखायः सं वः सम्यञ्चमिषंस्तोमं चाग्नये ।

वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नष्ट्रे सहस्वते॥२९॥

संसमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्यऽआ ।

इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्याभर॥३०॥

त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः ।

शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढवे॥३१॥

एना वोऽअग्निं नमसोर्जो नपात्माहुवे ।

प्रियं चेतिष्ठमर्तिश्चस्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्॥३२॥

विश्वस्य दूतममृतं विश्वस्य दूतममृतम्।
 स योजतेऽअरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत् स्वाहुतः॥३३॥
 स दुद्रवत् स्वाहुतः स दुद्रवत् स्वाहुतः।
 सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवराधो जनानाम्॥३४॥
 अग्ने वाजस्य गोमतेऽईशानः सहसो यहो।
 अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः॥३५॥
 सऽइधानो वसुष्कविरग्निरीडेन्यो गिरा।
 रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि॥३६॥
 क्षुपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः।
 स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति॥३७॥
 भद्रो नोऽअग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रोऽअध्वरः।
 भद्राऽउत प्रशस्तयः॥३८॥
 भद्राऽउत प्रशस्तयो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये।
 येना समत्सु सासहः॥३९॥
 येना समत्सु सासहोऽव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धताम्।
 वनेमा तेऽअभिष्टिभिः॥४०॥
 अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः। अस्तमर्वन्तऽआशवोऽस्तं
 नित्यासो वाजिनऽइषथंस्तोतृभ्यऽआ भर ॥४१॥
 सोऽअग्निर्यो वसुर्गृणे सं यमायन्ति धेनवः।
 समर्वन्तो रघुद्रुवः सःसुजातासः सूरयऽइषथंस्तोतृभ्यऽआ भर॥४२॥
 उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीषऽआसनि।
 उतो नऽउत्पूर्याऽउक्थेषु शवसस्पतऽइषथंस्तोतृभ्यऽआ भर॥४३॥
 अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रःहृदिस्पृशम्।
 ऋध्यामा तऽओहैः॥४४॥

अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ ॥४५॥

एभिर्नोऽअर्कैर्भवा नो अर्वाङ् स्वर्ण ज्योतिः ।

अग्ने विश्वेभिः सुमनाऽअनीकैः ॥४६॥

अग्निः होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुः सूनुः सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् । यऽऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमुनु वष्टि शोचिषाऽऽजुह्वानस्य सर्पिषः ॥४७॥

अग्ने त्वं नोऽअन्तमऽउत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः । वसुर्-
ग्निर्वसुश्रवाऽअच्छा नक्षि द्युमत्तमः रयिन्दाः । तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः
सुम्नार्यं नूनमीमहे सखिभ्यः ॥४८॥

येनऽऋषयस्तपसा सत्रमायन्निन्धानाऽअग्निश्च स्वराभरन्तः ।

तस्मिन्नहं निदधे नाकेऽअग्निं यमाहुर्मनव स्तीर्णबर्हिषम् ॥४९॥

तं पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः ।

नाकं गृभ्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठेऽअधि रोचने दिवः ॥५०॥

आ वाचो मध्यमरुहद् भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः ।

पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः ॥५१॥

अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्त्रियो द्योततामप्रयुच्छन् ।

विभ्राजमानः सरिरस्य मध्यऽउप प्र याहि दिव्यानि धामा ॥५२॥

सम्प्रच्यवध्वमुप सम्प्रयाताग्ने पथो देवयानान् कृणुध्वम् ।

पुनः कृण्वाना पितरा युवानान्वाताश्च सीत् त्वयि तन्तुमेतम् ॥५३॥

उद् बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते सःसृजेथामयं च ।

अस्मिन्सधस्थेऽअध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥५४॥

येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् ।

तेनेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥५५॥

अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातोऽअरोचथाः ।

तं जानन्नग्नेऽआ रोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥५६॥

तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतूऽअग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी
कल्पन्तामापऽ ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः।
येऽअग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवीऽइमे । शैशिरावृतूऽअभिकल्प-
मानाऽइन्द्रमिव देवाऽअभिसंविशन्तु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवे
सीदतम्॥५७॥

परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे ज्योतिष्मतीम्। विश्वस्मै प्राणायानाय
व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ। सूर्यस्तेऽधिपतिस्तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्
ध्रुवा सीद ॥५८॥

लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद ध्रुवा त्वम्।

इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्॥५९॥

ताऽअस्य सूददोहसः सोमंश्रीणन्ति पृश्नयः।

जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वारोचने दिवः॥६०॥

इन्द्रं विश्वाऽअवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः।

रथीतमंरथीनां वाजानांशसत्पतिं पतिम्॥६१॥

प्रोथदश्वो न यवसेऽविष्यन्यदा महः संवरणाद्व्यस्थात्।

आदस्य वातोऽअनु वाति शोचिरथं स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति॥६२॥

आयोष्ट्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायांशसमुद्रस्य हृदये।

रश्मीवतीं भास्वतीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षम्॥६३॥

परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं दिवं यच्छ
दिवं दृह दिवं मा हिंसीः । विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानायोदानाय
प्रतिष्ठायै चरित्राय । सूर्यस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया
देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम्॥६४॥

सहस्रस्य प्रमासि सहस्रस्य प्रतिमासि सहस्रस्योन्मासि साहस्रोऽसि
सहस्राय त्वा॥६५॥

अथ षोडशोऽध्यायः

—:0:—

नमस्ते रुद्र मन्यवऽउतो तऽइषवे नमः। बहूभ्यामुत ते नमः॥१॥
या ते रुद्र शिवा तनूरघोराऽपापकाशिनी।
तया नस्तन्वा शन्तमया गिरिशन्ताभि चाकशीहि॥२॥
यामिषुं गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे।
शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं जगत्॥३॥
शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि।
यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मःसुमनाऽअसत्॥४॥
अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्।
अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वीश्च यातुधान्योऽधराचीः परा सुव॥५॥
असौ यस्ताम्रोऽअरुणऽउत बभ्रुः सुमङ्गलः।
ये चैनःरुद्राऽअभितो दिक्षु श्रिताः सहस्रशोऽवैषाऽहेडऽईमहे॥६॥
असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः।
उतैनं गोपाऽअदृश्रन्नदृश्रनुदहार्युः स दृष्टो मृडयाति नः॥७॥
नमोऽस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे।
अथो येऽअस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः॥८॥
प्रमुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोराल्योर्ज्याम्।
याश्च ते हस्तऽइषवःपरा ता भगवो वप॥९॥
विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाँ२॥ऽउत।
अनेशन्नस्य याऽइषवऽआभुरस्य निषङ्गधिः॥१०॥
या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः।
तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परि भुज॥११॥

परिं ते धन्व॑नो हे॒तिर॒स्मान् वृ॑णक्तु वि॒श्वतः॑ ।

अथो॒ यऽइ॑षुधिस्तव॒रेऽअ॒स्मन्निधे॑हि तम् ॥ १२ ॥

अ॒व॒त॒त्य॒ ध॒नु॒ष्ट्व॒ःस॒ह॒स्राक्ष॑ श॒तेषु॑धे ।

नि॒शीर्य॑ श॒ल्यानां॑ मु॒खा शि॒वो नः॑ सु॒मना॑ भव ॥ १३ ॥

नम॑स्त॒ऽआ॒यु॒धा॒या॒ना॒त॒ताय॑ धृ॒ष्णावै॑ ।

उ॒भा॒भ्या॑मु॒त ते॒ नमो॑ ब्रा॒हु॒भ्यां॑ तव॒ धन्व॑ने ॥ १४ ॥

मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ऽअ॒र्भ॒कं मा न॒ऽउ॒क्ष॑न्तमु॒त मा न॑ऽउ॒क्षि॑तम् ।

मा नो॑ व॒धीः पि॒तरं॑ मो॒त मा॒तरं॑ मा नः॑ प्रि॒यास्त॒न्वो रु॒द्र री॑रिषः ॥ १५ ॥

मा न॑स्तो॒के त॒नये॑ मा न॒ऽआ॒यु॒षि मा नो॑ गोषु॒ मा नो॑ऽअ॒श्वेषु॑ रीरिषः ।

मा नो॑ वी॒रान् रु॒द्र भ्रा॑मि॒नो व॒धीर्ह॑विष्म॒न्तः स॒द॒मित् त्वा॑ हवामहे ॥ १६ ॥

नमो॑ हि॒र॑ण्यबा॒हवे॑ से॒ना॒न्ये दि॒शां च॒ प॒तये॑ नमो॑ नमो॑ वृ॒क्षेभ्यो॑
हरि॑केशेभ्यः प॒शूनां॑ प॒तये॑ नमो॑ नमः॑ श॒ष्पि॒ञ्ज॒राय॑ त्विषी॒मते॑ प॒थीनां॑
प॒तये॑ नमो॑ नमो॑ हरि॑केशा॒योप॒वी॒तिने॑ पु॒ष्टानां॑ प॒तये॑ नमः॑ ॥ १७ ॥

नमो॑ ब॒भ्लु॒शाय॑ व्या॒धिने॑ऽन्ना॒नां प॒तये॑ नमो॑ नमो॑ भ॒वस्य॑ हे॒त्यै ज॑र्गतां
प॒तये॑ नमो॑ नमो॑ रु॒द्राया॑त॒ता॒यिने॑ क्षे॒त्राणां॑ प॒तये॑ नमो॑ नमः॑ सू॒ताया॑ह॒न्त्यै
व॒ना॒नां प॒तये॑ नमः॑ ॥ १८ ॥

नमो॑ रोहि॑ताय स्थ॒प॒तये॑ वृ॒क्षाणां॑ प॒तये॑ नमो॑ नमो॑ भु॒व॒न्तये॑
वा॒रि॒व॒स्कृ॒तायौष॑धी॒नां प॒तये॑ नमो॑ नमो॑ म॒न्त्रि॒णे वा॒णि॒जाय॑ क॒क्षाणां॑
प॒तये॑ नमो॑ नमः॑ उ॒च्चैर्घो॑षायाक्र॒न्दय॑ते प॒त्तीनां॑ प॒तये॑ नमः॑ ॥ १९ ॥

नमः॑ कृ॒त्स्नाय॑तया॒ धा॒व॒ते स॒त्व॒नां प॒तये॑ नमो॑ नमः॑ स॒ह॒मा॒नाय॑
नि॒व्या॒धि॒न॑ऽआ॒व्या॒धि॒नी॒नां प॒तये॑ नमो॑ नमो॑ नि॒ष॒ङ्गि॒णे क॒कु॒भाय॑ स्ते॒नानां॑
प॒तये॑ नमो॑ नमो॑ नि॒चे॒र॒वै परि॑च॒रा॒या॒र॒ण्यानां॑ प॒तये॑ नमः॑ ॥ २० ॥

नमो॑ व॒ञ्च॑ते परि॒व॒ञ्च॑ते स्ता॒यूनां॑ प॒तये॑ नमो॑ नमो॑ नि॒ष॒ङ्गि॒ण॑ऽइ॒षु॒धि॒मते॑
त॒स्करा॑णां॒ प॒तये॑ नमो॑ नमः॑ सू॒का॒यि॒भ्यो जि॒घा॑ँस॒द्भ्यो मु॒ष्णा॒तां प॒तये॑
नमो॑ नमो॑ऽसि॒म॒द्भ्यो न॒क्तं च॑र॒द्भ्यो वि॒कृ॒न्त॒ानां॑ प॒तये॑ नमः॑ ॥ २१ ॥

नमऽउष्णीषिणे गिरिचराय कुलुञ्चानां पतये नमो नमऽइषुमद्भ्यो
धन्वायिभ्यश्च वो नमो नमऽआतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो
नमऽआयच्छद्भ्यो ऽस्यद्भ्यश्च वो नमः ॥ २२ ॥

नमो विसृजद्भ्यो विद्भ्यद्भ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च
वो नमो नमः शयनेभ्यऽआसीनेभ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च
वो नमः ॥ २३ ॥

नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो ऽश्वेभ्यो ऽश्वपतिभ्यश्च
वो नमो नमऽआव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो
नमऽउगणाभ्यस्तृहतीभ्यश्च वो नमः ॥ २४ ॥

नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च
वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो
विश्वरूपेभ्यश्च वो नमः ॥ २५ ॥

नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्यो ऽअरथेभ्यश्च वो
नमो नमः क्षत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यो ऽअर्भकेभ्यश्च
वो नमः ॥ २६ ॥

नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्म्मारेभ्यश्च
वो नमो नमो निषादेभ्यः पुञ्जिष्ठेभ्यश्च वो नमो नमः श्वनिभ्यो
मृगयुभ्यश्च वो नमः ॥ २७ ॥

नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमो नमो भवार्य च रुद्राय च नमः
श्वार्य च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च ॥ २८ ॥

नमः कपर्दिने च व्युत्केशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च
नमो गिरिशयाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च ॥ २९ ॥

नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षीयसे च नमो
वृद्धाय च सवृधे च नमो ऽग्राय च प्रथमाय च ॥ ३० ॥

नमऽआशवे चाजिराय च नमः शीघ्राय च शीभ्याय च नमऽऊर्म्याय
चावस्वन्याय च नमो नादेयाय च द्वीप्याय च ॥ ३१ ॥

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च नमो
मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्न्याय च ॥३२॥

नमः सोभ्याय च प्रतिसूर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नमः
श्लोक्याय चावसान्याय च नमः उर्वर्याय च खल्याय च ॥३३॥

नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च
नमः आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभेदिने च ॥३४॥

नमो बिल्मिने च कवचिने च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमः
श्रुताय च श्रुतसेनाय च नमो दुन्दुभ्याय चाहन्याय च ॥३५॥

नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे
चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च ॥३६॥

नमः स्नुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः
कुल्याय च सरस्याय च नमो नादेयाय च वैशन्ताय च ॥३७॥

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वीध्याय चातप्याय च नमो
मेध्याय च विद्युत्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च ॥३८॥

नमो वात्याय च रेष्याय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च नमः
सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च ॥३९॥

नमः शङ्गवे च पशुपतये च नमः उग्राय च भीमाय च नमोऽग्रेवधाय
च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो
नमस्ताराय ॥४०॥

नमः शम्भवाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च
नमः शिवाय च शिवतराय च ॥४१॥

नमः पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमस्तीर्थ्याय
च कूल्याय च नमः शष्याय च फेन्याय च ॥४२॥

नमः सिकत्याय च प्रवाहाय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय च
नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमः इरिण्याय च प्रपथ्याय च ॥४३॥

नमो ब्रज्याय च गोष्ठ्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमो
हृदय्याय च निवेष्याय च नमः काठ्याय च गह्वरेष्ठाय च ॥४४॥

नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमः पांशुसव्याय च रजस्याय च
नमो लोप्याय चोलप्याय च नमः ऊर्व्याय च सूर्व्याय च ॥४५॥

नमः पर्णाय च पर्णशदाय च नमः उद्गुरमाणाय चाभिघ्नते च
नमः आखिदते च प्रखिदते च नमः इषुकृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्यश्च वो नमो
नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो
विक्षिणत्केभ्यो नमः आनिर्हतेभ्यः ॥४६॥

द्रापेऽअन्धसस्पते दरिद्र नीललोहित। आसां प्रजानामेषां पशूनां मा
भेर्मा रोड् मो च नः किं चनाममत् ॥४७॥

इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भरामहे मतीः।

यथा शमसद् द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामेऽअस्मिन्ननातुरम् ॥४८॥

या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वाहा भेषजी।

शिवा रुतस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे ॥४९॥

परि नो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः।

अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीद्वस्तोकाय तनयाय मृड ॥५०॥

मीदुष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव । परमे वृक्षऽआयुधं निधाय
कृत्तिं वसानऽआ चर पिनाकम्बिभ्रदा गहि ॥५१॥

विकिरिद्र विलोहित नमस्तेऽअस्तु भगवः।

यास्ते सहस्रः हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः ॥५२॥

सहस्राणि सहस्रशो बाह्वोस्तव हेतयः।

तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि ॥५३॥

असंख्याता सहस्राणि ये रुद्राऽअधि भूम्याम्।

तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥५४॥

अस्मिन् महत्पर्णवेऽन्तरिक्षे भवाऽअधि।

तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥५५॥

नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवःरुद्राऽउपश्रिताः।
 तेषां सहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि॥५६॥
 नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वाऽअधः क्षमाचराः।
 तेषां सहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि॥५७॥
 ये वृक्षेषु शष्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः।
 तेषां सहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि॥५८॥
 ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः।
 तेषां सहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि॥५९॥
 ये पथां पथिरक्षयऽऐलबृदाऽआयुर्युधः।
 तेषां सहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि॥६०॥
 ये तीर्थानि प्रचरन्ति सूकाहस्ता निषङ्गिणः।
 तेषां सहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि॥६१॥
 ये ऽत्रेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान्।
 तेषां सहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि॥६२॥
 यऽएतावन्तश्च भूयांश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे।
 तेषां सहस्रयोजने ऽव धन्वानि तन्मसि॥६३॥

नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां वर्षमिषवः। तेभ्यो दश प्राचीर्दश
 दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः। तेभ्यो नमोऽस्तु ते नोऽवन्तु
 ते नो मृडयन्तु ते यं द्विषो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः॥६४॥

नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये ऽन्तरिक्षे येषां वातऽइषवः। तेभ्यो दश प्राचीर्दश
 दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः। तेभ्यो नमोऽस्तु ते नोऽवन्तु
 ते नो मृडयन्तु ते यं द्विषो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः॥६५॥

नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येषामन्नमिषवः। तेभ्यो दश प्राचीर्दश
 दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः। तेभ्यो नमोऽस्तु ते नोऽवन्तु
 ते नो मृडयन्तु ते यं द्विषो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः॥६६॥

इति षोडशोऽध्यायः॥

अथ सप्तदशोऽध्यायः

—:0:—

अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणामद्भ्यऽओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽअधि
सम्भृतं पर्यः। तां नऽइषमूर्जं धत्त मरुतः संरराणाऽअश्मैस्ते क्षुन् मयि
तऽऊर्ग्यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु॥१॥

इमा मेऽअग्नऽइष्टका धेनवः सन्त्वेका च दश च दश च शतं च
शतं च सहस्रं च सहस्रं चायुतं चायुतं च नियुतं च नियुतं च प्रयुतं
चार्षुदं च न्यर्षुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्द्धश्चैता मेऽअग्नऽइष्टका
धेनवः सन्त्वमुत्रामुष्मिल्लोके॥२॥

ऋतव स्थऽऋतावृधऽऋतुष्ठा स्थऽऋतावृधः।

घृतश्च्युतो मधुश्च्युतो विराजो नाम कामदुघाऽअक्षीयमाणाः॥३॥

समुद्रस्य त्वावकयाग्ने परि व्ययामसि ।

पावकोऽअस्मभ्यःशिवो भव ॥४॥

हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि व्ययामसि ।

पावकोऽअस्मभ्यःशिवो भव ॥५॥

उप ज्मन्नूप वेतसेऽवतर नदीष्वा । अग्नेपित्तमपामसि मण्डूकि
ताभिरागहि सेमं नो यज्ञं पावकवर्णःशिवं कृधि॥६॥

अपामिदं न्ययनःसमुद्रस्य निवेशनम्।

अन्यास्तेऽअस्मत्तपन्तु हेतयः पावकोऽअस्मभ्यःशिवो भव॥७॥

अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया ।

आ देवान्वक्षि यक्षि च ॥८॥

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ२॥ऽइहावह ।

उप यज्ञःहविश्च नः ॥९॥

पावक्या यश्चितयन्त्या कृपा क्षामन् रुरुचऽउषसो न भानुना ।
 तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रणऽआ यो घृणे न ततृषाणोऽअजरः ॥१०॥
 नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्तेऽअस्त्वर्चिषे ।
 अन्याँस्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावकोऽअस्मभ्यःशिवो भव ॥११॥
 नृषदे वेडप्सुषदे वेड् बर्हिषदे वेड् वनसदे वेट् स्वर्विदे वेट् ॥१२॥
 ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञियानां संवत्सरीणमुप भागमासते ।
 अहुतादो हविषो यज्ञेऽअस्मिन्स्वयं पिबन्तु मधुनो घृतस्य ॥१३॥
 ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन्ये ब्रह्मणः पुरऽएतारोऽअस्य । येभ्यो
 नऽऋते पर्वते धाम किं च न ते दिवो न पृथिव्याऽअधि स्नुषु ॥१४॥
 प्राणदाऽअपानदा व्यानदा वर्चोदा वरिवोदाः ।
 अन्याँस्तेऽअस्मत्तपन्तु हेतयः पावकोऽअस्मभ्यःशिवो भव ॥१५॥
 अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यासद्विश्वं न्युत्रिणम् ।
 अग्निर्नो वनते रयिम् ॥१६॥
 यऽइमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता न्यसीदत्पिता नः ।
 सऽआशिषा द्रविणमिच्छमानः प्रथमच्छदवराँ ॥१७॥ आविवेश ॥१७॥
 किंस्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत् स्विक्कथासीत् ।
 यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः ॥१८॥
 विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् ।
 सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन्देवऽएकः ॥१९॥
 किंस्विद्वनं कऽउ स वृक्षऽआस यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः ।
 मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन् ॥२०॥
 या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा ।
 शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्वं वृधानः ॥२१॥

विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् ।
 मुहान्वन्त्येऽअभितः सपत्नाऽइहास्माकं मघवा सूरिरस्तु ॥ २२ ॥
 वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये मनोजुवं वाजेऽअद्या हुवेम ।
 स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा ॥ २३ ॥
 विश्वकर्मन् हविषा वर्द्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम् ।
 तस्मै विशः समनमन्त पूर्वोरयमुग्रो विहव्यो यथासत् ॥ २४ ॥
 चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेनेऽअजनन्नम्नमाने ।
 यदेदन्ताऽअददृहन्त पूर्वऽआदिद् द्यावापृथिवीऽअप्रथेताम् ॥ २५ ॥
 विश्वकर्मा विमनाऽआद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक् ।
 तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्रा सप्तऋषीन् परऽएकमाहुः ॥ २६ ॥
 यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेद् भुवनानि विश्वा ।
 यो देवानां नामधाऽएकऽएव तःसम्प्रश्नं भुवना यन्त्यन्या ॥ २७ ॥
 तऽआयजन्त द्रविणःसमस्माऽऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना ।
 असूर्ते सूर्ते रजसि निषत्ते ये भूतानि समकृण्वन्निमानि ॥ २८ ॥
 परो दिवा परऽएना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्यदस्ति ।
 किञ्चस्विद् गर्भं प्रथमं दध्नुऽआपो यत्र देवाः समपश्यन्त पूर्वे ॥ २९ ॥
 तमिद् गर्भं प्रथमं दध्नुऽआपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे ।
 अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुः ॥ ३० ॥
 न तं विदाथ यऽइमा जजानान्यद्युष्माकमन्तरं बभूव ।
 नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृपऽउक्थशासश्चरन्ति ॥ ३१ ॥
 विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देवऽआदिद् गन्धर्वोऽअभवद् द्वितीयः ।
 तृतीयः पिता जनिताषधीनामपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा ॥ ३२ ॥
 आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् ।
 संक्रन्दनोऽनिमिषऽएकवीरः शतसेनाऽअजयत्साकमिन्द्रः ॥ ३३ ॥

संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना ।
 तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा ॥ ३४ ॥
 सऽइषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सऽऽस्त्रष्टा स युधऽइन्द्रो गणेन ।
 सऽसृष्टजित् सोमपा बाहुशर्धुग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ ३५ ॥
 बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्रौ ॥ ३६ ॥ अपबाधमानः ।
 प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेद्धयविता रथानाम् ॥ ३६ ॥
 बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमानऽउग्रः ।
 अभिवीरोऽअभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमातिष्ठ गोवित् ॥ ३७ ॥
 गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा ।
 इमऽसजाताऽअनु वीरयध्वमिन्द्रऽसखायोऽअनु सऽरभध्वम् ॥ ३८ ॥
 अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदयो वीरः शतमन्युरिन्द्रः ।
 दुश्च्यवनः पृतनाषाड्युध्योऽस्माकऽसेना अवतु प्र युत्सु ॥ ३९ ॥
 इन्द्रऽआसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुरऽएतु सोमः ।
 देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥ ४० ॥
 इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञऽआदित्यानां मरुताऽशब्दऽउग्रम् ।
 महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥ ४१ ॥
 उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्त्वनां मामकानां मनाऽसि ।
 उद् वृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥ ४२ ॥
 अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं याऽइषवस्ता जयन्तु ।
 अस्माकं वीराऽउत्तरे भवन्त्वस्माँ ॥ ४३ ॥ देवाऽअवता हवेषु ॥ ४३ ॥
 अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्ये परेहि ।
 अभि प्रेहि निर्दह ह्रत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥ ४४ ॥
 अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसऽशिते ।
 गच्छामित्रान् प्र पद्यस्व मामीषां कञ्चनोच्छिषः ॥ ४५ ॥

प्रेता जयता नरऽइन्द्रो वः शर्मं यच्छतु।
 उग्रा वः सन्तु बाहवोऽनाधृष्या यथासथ॥४६॥
 असौ या सेना मरुतः परेषामभ्यैति नऽओजसा स्पर्द्धमाना ।
 तां गूहत तमसार्पव्रतेन यथामीऽअन्योऽअन्यन्न जानन्॥४७॥
 यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखाऽइव।
 तन्नऽइन्द्रो बृहस्पतिरदितिः शर्मं यच्छतु विश्वाहा शर्मं यच्छतु ॥४८॥
 ममीणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम् ।
 उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु॥४९॥
 उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत।
 रायस्पोषेण सःसृज प्रजया च ब्रह्मं कृधि॥५०॥
 इन्द्रेमं प्रतरां नय सजातानामसद्वशी।
 समेनं वर्चसा सृज देवानां भागदाऽअसत्॥५१॥
 यस्य कुर्मो गृहे हविस्तमग्ने वर्द्धया त्वम्।
 तस्मै देवाऽअधि ब्रुवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः॥५२॥
 उदु त्वा विश्वे देवाऽअग्ने भरन्तु चित्तिभिः।
 स नो भव शिवस्त्वःसुप्रतीको विभावंसुः॥५३॥
 पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं बाधमानाः।
 रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती रायस्पोषेऽअधि यज्ञोऽअस्थात्॥५४॥
 समिद्धेऽअग्नावधिं मामहानऽउक्थपत्रऽईड्यो गृभीतः।
 तप्तं घर्मं परिगृह्यायजन्तोर्जा यद्यज्ञमयजन्त देवाः॥५५॥
 दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे देवश्रीः श्रीमनाः शतपयाः।
 परिगृह्य देवा यज्ञमायन् देवा देवेभ्योऽअध्वर्यन्तोऽअस्थुः॥५६॥
 वीतःहविः शमितःशमिता यजध्यै तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति ।
 ततो वाकाऽआशिषो नो जुषन्ताम्॥५७॥

सूर्यरश्मिर्हृरिंकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयाँ२ ॥५८॥ अजस्रम्।
 तस्य पूषा प्रसवे याति विद्वान्सम्पश्यन्विश्वाम् भुवनानि गोपाः ॥५८॥
 विमानं ऽ एष दिवो मध्यं ऽ आस्तं ऽ आपप्रिवात्रोदसीं ऽ अन्तरिक्षम्।
 स विश्वाचीरभिचष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥५९॥
 उक्षा समुद्रोऽअरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुराविवेश।
 मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा विचक्रमे रजसस्यात्यन्तौ ॥६०॥
 इन्द्रं विश्वाऽअवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः।
 रथीतमं रथीनां वाजानां च सत्पतिं पतिम् ॥६१॥
 देवहूर्यज्ञं आ च वक्षत्सुम्नहूर्यज्ञं आ च वक्षत्।
 यक्षदग्निर्देवो देवाँ२ ॥५९॥ आ च वक्षत् ॥६२॥
 वाजस्य मा प्रसवऽउद्ग्राभेणोदग्रभीत्।
 अधा सपत्नानिन्द्रो मे निग्राभेणार्धराँ२ ॥५९॥ अकः ॥६३॥
 उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवाऽअवीवृधन्।
 अधा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम् ॥६४॥
 क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं हस्तेषु बिभ्रतः।
 दिवस्पृष्ठं स्वर्गत्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् ॥६५॥
 प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरोऽअग्निर्भवेह।
 विश्वाऽआशा दीद्यानो विभाहूर्जो नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥६६॥
 पृथिव्याऽअहमुदन्तरिक्षमारुहन्तरिक्षादिवमारुहम्।
 दिवो नाकस्य पृष्ठात् स्वर्ज्योतिरगामहम् ॥६७॥
 स्वर्यन्तो नापेक्षन्तऽआ द्यां रोहन्ति रोदसी।
 यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे ॥६८॥
 अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम्।
 इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥६९॥

नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकंसमीची।
 द्यावाक्षामा रुक्मोऽअन्तर्विभाति देवाऽअग्निं धारयन् द्रविणोदाः ॥७०॥
 अग्ने सहस्राक्ष शतमूर्द्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रं व्यानाः।
 त्वःसाहस्रस्य रायऽईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा ॥७१॥
 सुपर्णोऽसि गरुत्मान् पृष्ठे पृथिव्याः सीद। भासान्तरिक्षमापृण ज्योतिषा
 दिवमुत्तभान तेजसा दिशऽउद् दृःह ॥७२॥

आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वं योनिमासीद साधुया।
 अस्मिन्सधस्थेऽअध्युत्तरस्मिन् विश्वेदेवा यजमानश्च सीदत ॥७३॥
 तांश्चसवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्।
 यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनांश्चसहस्रधारां पर्यसा महीं गाम् ॥७४॥
 विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे।
 यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवींश्चिषि जुहुरे समिद्धे ॥७५॥
 प्रेद्धोऽअग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्या यविष्ठ।
 त्वांश्चशश्वन्तऽउपयन्ति वाजाः ॥७६॥
 अग्ने तमद्याश्वन्न स्तोमैः क्रतुन्न भद्रःहृदिस्पृशम्।
 ऋध्यामा तऽओहैः ॥७७॥

चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवाऽइहागमन्वीतिहोत्राऽऋतावृधः।
 पत्ये विश्वस्य भूमनो जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहादाभ्यःहविः ॥७८॥
 सप्त तैऽअग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्तऽऋषयः सप्त धाम प्रियाणि।
 सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरापृणस्व घृतेन स्वाहा ॥७९॥
 शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्मांश्च।
 शुक्रश्चऽऋतपाश्चात्यःहाः ॥८०॥
 ईदृङ् चान्यादृङ् च सदृङ् च प्रतिसदृङ् च।
 मितश्च सम्मितश्च सभराः ॥८१॥

ऋ॒तश्च॑ स॒त्यश्च॑ ध्रु॒वश्च॑ ध॒रुण॑श्च ।

ध॒र्ता च॑ वि॒धर्ता॑ च॒ विधा॑र्यः ॥८२॥

ऋ॒त॒जिच्च॑ स॒त्य॒जिच्च॑ से॒न॒जिच्च॑ सु॒षेण॑श्च ।

अ॒न्ति॒मि॒त्रश्च॑ दू॒रेऽअ॑मि॒त्रश्च॑ ग॒णः ॥८३॥

ई॒दृक्षा॑सऽए॒ता॒दृक्षा॑सऽऊ॒ षु णः॑ स॒दृक्षा॑सः प्र॒ति॒स॒दृक्षा॑सऽए॒त॒न॒मि॒ता॑सश्च॒ स॒मि॒ता॑सो नोऽअ॒द्य॑ स॒भ॒र॒सो म॑रुतो य॒ज्ञेऽअ॒स्मिन् ॥८४॥

स्व॒त॒वाँश्च॑ प्र॒घा॒सी च॑ सा॒न्त॒प॒नश्च॑ गृ॒हमे॒धी च॑ ।

क्री॒डी च॑ शा॒की चो॑ज्जे॒षी ॥८५॥

इन्द्रं॑ दै॒वी॒र्वि॒शो म॑रुतो ऽनु॒व॒र्त्मानो॑ऽभ॒व॒न्यथेन्द्रं॑ दै॒वी॒र्वि॒शो म॑रुतो ऽनु॒व॒र्त्मानो॑ ऽभ॒वन् । ए॒वमि॒मं य॒ज॒मानं॑ दै॒वीश्च॑ वि॒शो मा॑नु॒षीश्चानु॑व॒र्त्मानो॑ भवन्तु ॥८६॥

इ॒मं॑ऽस्त॒न॒मूर्ज॑स्व॒न्तं ध॒या॒पां प्र॑पी॒न॒म॒ग्ने स॑रि॒रस्य॑ म॒ध्ये ।

उ॒त्सं॑ जु॒षस्व॒ मधु॑म॒न्त॒मर्व॑न्त्समु॒द्रि॒यः स॒द॒न॒मा॒वि॒श॒स्व ॥८७॥

घृ॒तं मि॑मि॒क्षे घृ॒त॒मस्य॑ यो॒नि॒र्घृ॑ते श्रि॒तो घृ॒त॒म्वस्य॑ धा॒म ।

अ॒नु॒ष्व॒ध॒मा॒व॒ह मा॒द॒र्य॑स्व॒ स्वाहा॑कृतं वृष॒भ व॑क्षि ह॒व्यम् ॥८८॥

स॒मु॒द्रा॒दूर्मि॑र्मधु॒माँ॑र ॥ऽउ॒दा॒र॒दु॒पा॒ंशु॒ना॒ स॒म॒मृ॒त॒त्व॒मा॒न॒ट् ।

घृ॒त॒स्य॑ ना॒म गु॒ह्यं य॑दस्ति जि॒ह्वा दे॒वा॒ना॒म॒मृ॒त॒स्य॑ ना॒भिः ॥८९॥

व॒यं ना॑म प्र ब्र॒वामा॑ घृ॒त॒स्या॒स्मिन् य॒ज्ञे धा॑र॒यामा॑ न॒मो॒भिः ।

उ॒पं ब्र॒ह्मा शृ॑णव॒च्छ॒स्य॒मानं॑ चतुःशृ॒ङ्गे ऽव॑मीद् गौर॒ऽए॒तत् ॥९०॥

च॒त्वा॒रि शृ॒ङ्गा त्रयो॑ऽअस्य॒ पादा॑ द्वे शी॒र्षे स॒प्त ह॑स्ता॒सोऽअ॑स्य ।

त्रि॒धा ब॒द्धो वृष॑भो रौर॒वीति॑ म॒हो दे॒वो म॒र्त्योँ॑र ॥ऽआ॒वि॒वेश ॥९१॥

त्रि॒धा हि॒तं प॒णि॒भिर्गु॑ह्य॒मानं॑ ग॒वि दे॒वा॒सो घृ॒त॒म॒न्व॒वि॒न्दन् ।

इन्द्र॑ऽए॒कः॒सूर्य॑ऽए॒कञ्ज॑जान वे॒नादे॑कं॑ऽस्व॒धया॑ नि॒ष्ट॒तक्षुः ॥९२॥

ए॒ताऽअ॒र्षन्ति॑ ह॒द्यात्समु॒द्राच्छ॒तव्र॑जा रि॒पुणा॑ नाव॒चक्षे॑।
 घृ॒तस्य॑ धारा॑ऽअ॒भिचा॑कशीमि हि॒रण्य॑यो वे॒तसो॑ म॒ध्यऽआ॑साम्॥१३॥
 स॒म्यक् स्र॑वन्ति स॒रितो॑ न धे॒नाऽअ॒न्तर्हृ॑दा म॒नसा॑ पू॒यमा॑नाः ।
 ए॒तेऽअ॒र्षन्त्यूर्म॑यो घृ॒तस्य॑ मृ॒गाऽइ॒व क्षि॑प॒णोरी॑षमाणाः॥१४॥
 सि॒न्धोरि॑व प्रा॒ध्वने॑ शू॒घना॑सो वा॒र्तप्र॑मियः प॒तय॑न्ति य॒ह्वाः।
 घृ॒तस्य॑ धारा॑ऽअ॒रुषो॑ न वा॒जी का॑ष्ठा भि॒न्दन्नूर्मि॑भिः पि॒न्वमा॑नः ॥१५॥
 अ॒भिप्र॑वन्त॒ सम॑ने॒व योषाः॑ क॒ल्या॒ण्युः स्म॑र॒माना॑सोऽअ॒ग्निम् ।
 घृ॒तस्य॑ धारा॑ः स॒मिधो॑ न॒सन्त॒ ता जु॑षा॒णो ह॑र्यति जा॒तवे॑दाः ॥१६॥
 क॒न्याऽइ॒व वह॑तुमे॒तवाऽउ॑ऽअ॒ञ्ज्य॒ञ्जाना॑ऽअ॒भि चा॑कशीमि।
 यत्र॑ सोमः॒ सूय॑ते॒ यत्र॑ य॒ज्ञो घृ॒तस्य॑ धारा॑ऽअ॒भि त॑त्प॒वन्ते॥१७॥
 अ॒भ्यृष॑त सु॒ष्टुतिं॑ ग॒व्यमा॑जि॒मस्मा॑सु भ॒द्रा द्र॑वि॒णानि॑ ध॒त्त।
 इ॒मं य॒ज्ञं न॑यत दे॒वता॑ नो घृ॒तस्य॑ धारा॒ मधु॑म॒त्पव॑न्ते॥१८॥
 धाम॑न्ते॒ विश्वं॑ भु॒वन॑मधि॒ श्रित॑म॒न्तः सं॑मु॒द्रे हृ॑द्य॒न्तरा॑र्युषि।
 अ॒पाम॑नी॒के स॑मि॒थे यऽआ॑भृ॒तस्त॑म॒श्याम् म॑धु॒मन्तं॑ तऽऊ॒र्मिम्॥१९॥

इति सप्तदशोऽध्यायः॥

अथाष्टादशोऽध्यायः

—:0:—

वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे
क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रवश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च
मे स्वश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥१॥

प्राणश्च मेऽपानश्च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च मेऽआधीतं
च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च
मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥२॥

ओजश्च मे सहश्च मेऽआत्मा च मे तनूश्च मे शर्मं च मे वर्मं च
मेऽङ्गानि च मेऽस्थीनि च मे परुश्च मे शरीराणि च मेऽआयुश्च
मे जरा च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥३॥

ज्यैष्ठ्यं च मेऽआधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च
मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे
वर्षिमा च मे द्राधिमा च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥४॥

सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च मे विश्वं च मे महश्च
मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे
सुकृतं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥५॥

ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे
दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुखं च मे शयनं च मे सूषाश्च
मे सुदिनं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥६॥

यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च मे महश्च
मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम्॥७॥

शं च॑ मे म॒र्यश्च॑ मे प्रि॒यं च॑ मेऽनु॒काम॑श्च॒ मे काम॑श्च॒ मे सौम॑न॒सश्च॑
मे भ॒र्गश्च॑ मे द्र॒विणं॑ च॒ मे भ॒द्रं च॑ मे श्रे॒यश्च॑ मे व॒सीय॑श्च॒ मे य॒शश्च॑
मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥८॥

ऊ॒र्क् च॑ मे सू॒नृता॑ च॒ मे प॒र्यश्च॑ मे र॒सश्च॑ मे घृ॒तं च॑ मे म॒धु च॑ मे
स॒ग्धिश्च॑ मे स॒पीति॑श्च॒ मे कृ॒षिश्च॑ मे वृ॒ष्टिश्च॑ मे जै॒त्रं च॑ म॒ऽऔ॒द्धि॒द्यं
च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥९॥

र॒यिश्च॑ मे रा॒यश्च॑ मे पु॒ष्टं च॑ मे पु॒ष्टिश्च॑ मे वि॒भु च॑ मे प्र॒भु च॑
मे पू॒र्णं च॑ मे पू॒र्णतरं॑ च॒ मे कु॒र्यवं च॑ मेऽक्षि॑तं च॒ मेऽन्नं॑ च॒ मेऽक्षु॑च्च॒ मे
य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥१०॥

वि॒त्तं च॑ मे वे॒द्यं च॑ मे भू॒तं च॑ मे भ॒विष्य॑च्च॒ मे सु॒गं च॑ मे सु॒प॒थ्यं
च॑ म॒ऽऋ॒द्धं च॑ म॒ऽऋ॒द्धिश्च॑ मे क्लृ॑प्तं च॒ मे क्लृ॑प्तिश्च॒ मे म॒तिश्च॑ मे
सु॒म॒तिश्च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥११॥

व्री॒ह॒र्यश्च॑ मे य॒वाश्च॑ मे मा॒षाश्च॑ मे ति॒लाश्च॑ मे मु॒द्गाश्च॑ मे
ख॒ल्वाश्च॑ मे प्रि॒यङ्ग॑वश्च॒ मेऽण॑वश्च॒ मे श्या॒माका॑श्च॒ मे नी॒वारा॑श्च॒ मे
गो॒धूमा॑श्च॒ मे म॒सूरा॑श्च॒ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥१२॥

अ॒श्मा च॑ मे मृ॒त्तिका॑ च॒ मे गि॒र्यश्च॑ मे प॒र्वीता॑श्च॒ मे सि॒कता॑श्च॒ मे
व॒न॒स्पत॑र्यश्च॒ मे हि॒रण्यं॑ च॒ मेऽर्य॑श्च॒ मे श्या॒मं च॑ मे लो॒हञ्च॑ मे सी॒सं
च॑ मे त्र॒पुं च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥१३॥

अ॒ग्निश्च॑ म॒ऽआ॒र्षश्च॑ मे वी॒रु॒धश्च॑ म॒ऽओ॒ष॒धय॑श्च॒ मे कृ॒ष्टप॑च्याश्च॒ मे
मेऽकृ॑ष्टप॒च्याश्च॑ मे ग्रा॒म्याश्च॑ मे प॒शव॑ऽआ॒र॒ण्याश्च॑ मे वि॒त्तञ्च॑ मे
वि॒त्तिश्च॑ मे भू॒तञ्च॑ मे भू॒तिश्च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥१४॥

व॒सुं च॑ मे व॒स॒तिश्च॑ मे क॒र्मं च॑ मे श॒क्तिश्च॑ मेऽर्थ॑श्च॒ म॒ऽए॒मश्च॑
म॒ऽइ॒त्या च॑ मे ग॒तिश्च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥१५॥

अ॒ग्निश्च॑ म॒ऽइ॒न्द्रश्च॑ मे सो॒मश्च॑ म॒ऽइ॒न्द्रश्च॑ मे स॒वि॒ता च॑ म॒ऽइ॒न्द्रश्च॑
मे सर॑स्वती च॒ म॒ऽइ॒न्द्रश्च॑ मे पू॒षा च॑ म॒ऽइ॒न्द्रश्च॑ मे बृ॒ह॒स्पति॑श्च॒ मे
म॒ऽइ॒न्द्रश्च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥१६॥

मि॒त्रश्च॑ म॒ऽइन्द्र॑श्च मे वरु॑णश्च म॒ऽइन्द्र॑श्च मे धा॒ता च॑ म॒ऽइन्द्र॑श्च
मे त्व॒ष्टा च॑ म॒ऽइन्द्र॑श्च मे म॒रुत॑श्च म॒ऽइन्द्र॑श्च मे वि॒श्वे च॑ मे
दे॒वाऽइन्द्र॑श्च मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥१७॥

पृ॒थि॒वी च॑ म॒ऽइन्द्र॑श्च मेऽन्तरि॑क्षं च म॒ऽइन्द्र॑श्च मे द्यौ॑श्च म॒ऽइन्द्र॑श्च
मे समा॑श्च म॒ऽइन्द्र॑श्च मे नक्ष॑त्राणि च म॒ऽइन्द्र॑श्च मे दि॒शश्च॑ म॒ऽइन्द्र॑श्च
मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥१८॥

अ॒शुश्च॑ मे र॒श्मिश्च॑ मेऽदा॑भ्यश्च मेऽधि॑पतिश्च मऽ उपा॑थश्च
मेऽन्तर्या॑मश्च मऽऐन्द्र॑वायवश्च मे मै॒त्रावरु॑णश्च मऽआ॑श्विनश्च मे
प्रति॑प्रस्थानश्च मे शु॒क्रश्च॑ मे म॒न्थी च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥१९॥

आ॒ग्र॒य॒णश्च॑ मे वैश्व॑देवश्च मे ध्रु॒वश्च॑ मे वैश्वान॑रश्च मऽऐन्द्रा॑ग्नश्च
मे म॒हावै॑श्वदेवश्च मे मरु॒त्वती॑याश्च मे नि॒ष्के॑वत्यश्च मे सा॒वि॒त्रश्च॑ मे
सा॒रस्व॑तश्च मे पा॒त्नीव॑तश्च मे हा॒रि॒यो॒ज॒नश्च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥२०॥

स्रु॒चश्च॑ मे चम॑साश्च मे वा॒य॒व्या॒नि च॑ मे द्रो॒णक॑ल॒शश्च॑ मे
ग्रा॒वा॒णश्च॑ मेऽधि॑षवणे च मे पू॒तभृ॑च्च मऽआ॑ध॒वनी॑र्यश्च मे वेदि॑श्च मे
ब॒र्हि॑श्च मेऽव॑भृथश्च मे स्व॒गाका॑रश्च मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥२१॥

अ॒ग्नि॑श्च मे घ॒र्मश्च॑ मेऽर्क॑श्च मे सूर्य॑श्च मे प्रा॒णश्च॑ मेऽश्व॑मेधश्च
मे पृ॒थि॒वी च॑ मेऽदि॑तिश्च मे दि॒तिश्च॑ मे द्यौ॑श्च मेऽङ्गु॑लयः शक्व॑रयो
दि॒शश्च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥२२॥

व्र॒तं च॑ मऽऋ॒तव॑श्च मे तप॑श्च मे संव॑त्सरश्च मेऽहो॑रा॒त्रेऽऊ॑र्व॒ष्ठीवे
बृ॒ह॒द्र॒थ॒न्त॒रे च॑ मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम्॥२३॥

० ए॒का च॑ मे ति॒स्रश्च॑ मे ति॒स्रश्च॑ मे प॒ञ्च च॑ मे प॒ञ्च च॑ मे स॒प्त
च॑ मे स॒प्त च॑ मे न॒व च॑ मे न॒व च॑ म॒ऽएका॑दश च म॒ऽएका॑दश च मे
त्रयो॑दश च मे त्रयो॑दश च मे प॒ञ्चद॑श च मे प॒ञ्चद॑श च मे स॒प्तद॑श च
मे स॒प्तद॑श च मे न॒वद॑श च मे न॒वद॑श च म॒ऽए॒का॒विं॒शति॑श्च
म॒ऽए॒का॒विं॒शति॑श्च मे त्रयो॑विं॒शति॑श्च मे त्रयो॑विं॒शति॑श्च मे

पञ्चविंशतिश्च मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे
सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च मे ऽएकत्रिंशच्च
मे ऽएकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥ २४॥

क चतस्रश्च मे ऽष्टौ च मे ऽष्टौ च मे द्वादश च मे द्वादश च मे
षोडश च मे षोडश च मे विंशतिश्च मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च
मे चतुर्विंशतिश्च मे ऽष्टाविंशतिश्च मे ऽष्टाविंशतिश्च मे द्वात्रिंशच्च
मे द्वात्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे
चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च
मे ऽष्टाचत्वारिंशच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥ २५॥

त्र्यविंशच मे त्र्यवी च मे दित्यवाट् च मे दित्यौही च मे पञ्चाविंशच
मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट् च मे तुर्यौही
च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥ २६॥

पृष्ठवाट् च मे पृष्ठौही च मे ऽउक्षा च मे वशा च मे ऽऋषभश्च मे
वेहच्च मे ऽनुड्वाँश्च मे धेनुश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥ २७॥

क वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहापिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे
स्वाहा ऽहर्पतये स्वाहाह्ने मुधाय स्वाहा मुधाय वैनश्शिनाय स्वाहा विनश्शिन
आन्त्यायनाय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये
स्वाहा प्रजापतये स्वाहा। र इयं ते राणिमत्राय यन्तासि यमनऽऊर्जे त्वा
वृष्ट्यै त्वा प्रजानां त्वाधिपत्याय॥ २८॥

क आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां श्रोत्रं
यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां मात्मा यज्ञेन कल्पतां
ब्रह्मा यज्ञेन कल्पतां ज्योतिर्यज्ञेन कल्पतां स्वर्यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन
कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम्। र स्तोमश्च यजुश्च ऽऋक् च साम च
बृहच्च रथन्तरञ्च। स्वर्देवाऽअगन्तामृताऽअभूम प्रजापतेः प्रजाऽअभूम
वेट् स्वाहा॥ २९॥

वाजस्य नु प्रसुवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं
विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविषत् ॥३०॥

विश्वेऽअद्य मरुतो विश्वऽऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः ।

विश्वे नो देवाऽअवसागमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजोऽअस्मे ॥३१॥

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः ।

वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु ॥३२॥

वाजो नोऽअद्य प्रसुवाति दानं वाजो देवाँः ॥ऽऋतुभिः कल्पयाति ।

वाजो हि मा सर्ववीरं जजान विश्वाऽआशा वाजपतिर्जयेयम् ॥३३॥

वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवान् हविषा वर्द्धयाति ।

वाजो हि मा सर्ववीरं चकार सर्वाऽआशा वाजपतिर्भवेयम् ॥३४॥

सं मा सृजामि परसा पृथिव्याः सं मा सृजाम्यद्भिरोषधीभिः ।

सोऽहं वाजःसनेयमग्ने ॥३५॥

परः पृथिव्यां पयऽओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः ।

परस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम् ॥३६॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।

सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेः साम्राज्येनाभिषिञ्चामि ॥३७॥

ऋताषाडृतधामाग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरसो मुदो नाम ।

स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥३८॥

संहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसऽआयुवो
नाम । स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥३९॥

सुषुम्णः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो भेकुरयो
नाम । स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥४०॥

इषिरो विश्वव्यचा वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽअप्सरसुऽऊर्जो नाम ।

स नऽइदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥४१॥

भुज्युः सुपुर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणाऽअप्सरसं स्तावा नाम।
 स नऽद्भुदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा॥४२॥
 प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनो गन्धर्वस्तस्यऽऋक्सामान्यप्सरसऽएष्टयो नाम।
 स नऽद्भुदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा॥४३॥
 स नो भुवनस्य पते प्रजापते यस्य तऽउपरि गृहा यस्य वेह।
 अस्मै ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय महि शर्म यच्छ स्वाहा॥४४॥

समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा
 मारुतोऽसि मरुती गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहाऽवस्यूरसि
 दुर्वस्वाञ्छम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा॥४५॥

यास्तेऽअग्ने सूर्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः।

ताभिर्नोऽअद्य सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि॥४६॥

या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः।

इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते॥४७॥

रुचं नो धेहि ब्राह्मणेषु रुचःराजसु नस्कृधि।

रुचं विश्वेषु शूद्रेषु मयि धेहि रुचा रुचम्॥४८॥

तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः।

अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशंस मा नऽआयुः प्रमोषीः॥४९॥

स्वर्णं घर्मः स्वाहा स्वर्णार्कः स्वाहा स्वर्णं शुक्रः स्वाहा स्वर्णं
 ज्योतिः स्वाहा स्वर्णं सूर्यः स्वाहा॥५०॥

अग्निं युनज्मि शर्वसा घृतेन दिव्यंसुपर्णं वयसा बृहन्तम्।

तेन वयं गमिम ब्रध्नस्य विष्टपथंस्वो रुहाणाऽअधि नाकमुत्तमम् ॥५१॥

इमौ ते पक्षावजरौ पत्त्रिणौ याभ्यांरक्षांरक्ष्यपहंरक्ष्यग्ने।

ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्रऽऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः॥५२॥

इन्दुर्दक्षः श्येनऽऋतावा हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युः।
 महान्तस्रधस्थे ध्रुवऽआ निषत्तो नमस्तेऽअस्तु मा मा हिंसीः ॥५३॥
 दिवो मूर्द्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम्।
 विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे ॥५४॥
 विश्वस्य मूर्द्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः समुद्रे ते हृदयमप्स्वायुरपो दत्तोद्धिं
 भिन्त । दिवस्पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याव ॥५५॥
 इष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिः।
 तस्य नऽइष्टस्य प्रीतस्य द्रविणेहागमेः ॥५६॥
 इष्टोऽअग्निराहुतः पिपर्तु नऽइष्टःहविः। स्वगेदं देवेभ्यो नमः ॥५७॥
 यदाकृतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा ।
 तदनु प्रेतं सुकृतामु लोकं यत्रऽऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ॥५८॥
 एतस्रधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः।
 अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वोऽअत्र तश्चस्म जानीत परमे व्योमन् ॥५९॥
 एतं जानाथ परमे व्योमन्देवाः सधस्था विद रूपमस्य।
 यदागच्छात्पथिभिर्देवानैरिष्टापूर्ते कृणवाथाविरस्मै ॥६०॥
 उद् बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते ससृजेथामयं च ।
 अस्मिन्स्रधस्थेऽअध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥६१॥
 येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम्।
 तेनेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥६२॥
 प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्या च बर्हिषा।
 ऋचेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥६३॥
 यद्दत्तं यत्परादानं यत्पूर्तं याश्च दक्षिणाः।
 तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥६४॥

यत्र धाराऽअनपेता मधोर्घृतस्य च याः।
 तद्ग्निरवैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत्॥६५॥
 अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं मऽआसन्।
 अर्कस्त्रिधातू रजसो विमानोऽर्जस्रो घर्मो हविरस्मि नामा॥६६॥
 ऋचो नामास्मि यजूंषि नामास्मि सामानि नामास्मि। येऽअग्नयः
 पाञ्चजन्याऽअस्यां पृथिव्यामधि। तेषामसि त्वमुत्तमः प्र नो जीवातवे
 सुव॥६७॥

वार्त्रहत्याय शर्वसे पृतनाषाहाय च । इन्द्र त्वावर्तयामसि॥६८॥
 सहदानुम्पुरुहूत क्षियन्तमहस्तमिन्द्र सम्पिणक् कुणारुम्।
 अभि वृत्रं वर्द्धमानं पियारुमपादमिन्द्र तवसा जघन्थ॥६९॥
 वि नऽइन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः।
 योऽअस्माँ२॥ऽअभिदासत्यधरं गमया तमः॥७०॥
 मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावतऽआर्जगन्था परस्याः।
 सूक्ःसःशायं पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रून्ताडि वि मृधो नुदस्व॥७१॥
 वैश्वानरो नऽऊतयऽआ प्र यातु परावतः । अग्निर्नः सुष्टुतीरुप॥७२॥
 पृष्टो दिवि पृष्टोऽअग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वाऽओषधीराविवेश।
 वैश्वानरः सहसा पृष्टोऽअग्निः स नो दिवा स रिषस्पातु नक्तम्॥७३॥
 अश्याम तं काममग्नेतवोतीऽअश्याम रयिःरयिवः सुवीरम्।
 अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते॥७४॥
 वयं तेऽअद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता नमसोपसद्य।
 यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवानस्त्रैधता मन्मना विप्रोऽअग्ने॥७५॥
 धामच्छदग्निरिन्द्रो ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः।
 सचेतसो विश्वे देवा यज्ञं प्रावन्तु नः शुभे॥७६॥
 त्वं यविष्ठ दाशुषो नूः पाहि शृणुधी गिरः ।
 रक्षा तोकमुत त्मना ॥७७॥

अथैकोनविंशोऽध्यायः

—:0:—

स्वाद्धीं त्वा स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृतामृतेन। मधुमतीं मधुमता
सृजामि सःसोमेन। सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
सुत्राम्णे पच्यस्व ॥१॥

परीतो षिञ्चता सुतःसोमो यऽउत्तमःहविः।

दधन्वान् यो नर्यो अप्स्वन्तरा सुषाव सोममद्रिभिः॥२॥

वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्क्सोमोऽअतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा।

वायोः पूतः पवित्रेण प्राङ्क्सोमोऽअतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥३॥

पुनाति ते परिस्त्रुतःसोमःसूर्यस्य दुहिता। वारेण शश्वता तना ॥४॥

ब्रह्म क्षत्रं पवते तेजऽइन्द्रियःसुरया सोमः सुतऽआसुतो मदाय।

शुक्रेण देव देवताः पिपृग्धि रसेनान्नं यजमानाय धेहि॥५॥

कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूर्य इहेहैषां कृणुहि
भोर्जनानि ये बर्हिषो नमऽउक्तिं यजन्ति। उपयामर्गृहीतोऽस्यश्विभ्यां
त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णेऽएष ते योनिस्तेजसे त्वा वीर्याय त्वा
बलाय त्वा॥६॥

नाना हि वां देवहितःसदस्कृतं मा सःसृक्षाथां परमे व्योमन्। सुरा
त्वमसि शुष्मिणी सोमऽएष मा मा हिःसीः स्वाँ योनिमाविशन्ती॥७॥

उपयामर्गृहीतोऽस्याश्विनं तेजः सारस्वतं वीर्यमैन्द्रं बलम्।

एष ते योनिर्मोदाय त्वानन्दाय त्वा महसे त्वा॥८॥

तेजोऽसि तेजो मयि धेहि वीर्यमसि वीर्यु मयि धेहि बलमसि बलं
मयि धेह्योजोऽस्योजो मयि धेहि मन्युरसि मन्युं मयि धेहि सहोऽसि
सहो मयि धेहि॥९॥

या व्याघ्रं विषूचिकोभौ वृकं च रक्षति।

श्येनं पतत्रिणंसिंहसेमं पात्वहसः॥१०॥

यदापिपेष मातरं पुत्रः प्रमुदितो धरन्। एतत्तदग्नेऽनृणो भवाम्यहतौ
पितरौ मया। सम्पृचं स्थ सं मा भद्रेण पृङ्ग विपृचं स्थ वि मा पाप्मना
पृङ्ग॥११॥

देवा यज्ञमन्वत भेषजं भिषजाश्विना।

वाचा सरस्वती भिषगिन्द्रायेन्द्रियाणि दधतः॥१२॥

दीक्षायै रूपंशष्पाणि प्रायणीयस्य तोक्मानि।

क्रयस्य रूपंसोमस्य लाजाः सोमांशवो मधु॥१३॥

आतिथ्यरूपं मासरं महावीरस्य नग्नहुः।

रूपमुपसदामेतत्त्रिस्तो रात्रीः सुरासुता॥१४॥

सोमस्य रूपं क्रीतस्य परिस्त्रुत्परिषिच्यते।

अश्विभ्यां दुग्धं भेषजमिन्द्रायैन्द्रसं सरस्वत्या॥१५॥

आसन्दी रूपंराजासन्द्यै वेद्यै कुम्भी सुराधानी।

अन्तरऽउत्तरवेद्या रूपं कारोतरो भिषक्॥१६॥

वेद्या वेदिः समाप्यते बर्हिषा बर्हिरिन्द्रियम्।

यूपेन यूपऽआप्यते प्रणीतोऽअग्निर्गिनी॥१७॥

हविर्धानं यदश्विनाग्नीध्रं यत्सरस्वती।

इन्द्रायैन्द्रसदस्कृतं पत्नीशालं गार्हपत्यः॥१८॥

प्रैषेभिः प्रैषानाजोत्याप्रीभिराप्रीर्यज्ञस्य।

प्रयाजेभिरनुयाजान्वषट्कारेभिराहुतीः॥१९॥

पशुभिः पशूनाजोति पुरोडाशैर्हवींशष्पा।

छन्दोभिः सामिधेनीर्याज्याभिर्वषट्कारान्॥२०॥

धानाः कर्मभः सक्तवः परीवापः पयो दधि।
 सोमस्य रूपं हविषः आमिक्षा वाजिनं मधु॥ २१ ॥
 धानानां रूपं कुर्वलं परीवापस्य गोधूमाः।
 सक्तूनां रूपं बदरमुपवाकाः कर्मभस्य॥ २२ ॥
 पर्यसो रूपं यद्यवा दध्नो रूपं कर्कन्धूनि।
 सोमस्य रूपं वाजिनः सौम्यस्य रूपमामिक्षा॥ २३ ॥
 आ श्रावयेति स्तोत्रियाः प्रत्याश्रावोऽनुरूपः।
 यजेति धाय्यारूपं प्रगाथा ये यजामहाः॥ २४ ॥
 अर्धः ऋचैरुक्थानां रूपं पदैराप्नोति निविदः।
 प्रणवैः शस्त्राणां रूपं पर्यसा सोमऽआप्यते॥ २५ ॥
 अश्विभ्यां प्रातः सवनमिन्द्रेणैन्द्रं माध्यन्दिनम्।
 वैश्वदेवः सरस्वत्या तृतीयमाप्तः सवनम्॥ २६ ॥
 वायव्यैर्वायव्यान्याप्नोति सतेन द्रोणकलशम्।
 कुम्भीभ्यामम्भृणौ सुते स्थालीभिः स्थालीराप्नोति॥ २७ ॥
 यजुर्भिराप्यन्ते ग्रहा ग्रहैः स्तोमाश्च विष्टुतीः।
 छन्दोभिरुक्थाशस्त्राणि साम्नावभृथऽआप्यते॥ २८ ॥
 इडाभिर्भक्षानाप्नोति सूक्तवाकेनाशिषः।
 शंयुना पत्नीसंयजान्त्समिष्टयजुषा सऽस्थाम्॥ २९ ॥
 व्रतेन दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम्।
 दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रद्धया सत्यमाप्यते॥ ३० ॥
 एतावद्रूपं यज्ञस्य यद्वैर्ब्रह्मणा कृतम्।
 तदेतत्सर्वमाप्नोति यज्ञे सौत्रामणी सुते॥ ३१ ॥
 सुरावन्तं बर्हिषदः सुवीरं यज्ञं हिन्वन्ति महिषा नमोभिः।
 दधानाः सोमं द्विवि देवतासु मदेमेन्द्रं यजमानाः स्वर्काः॥ ३२ ॥

यस्ते रसः सम्भृतऽओषधीषु सोमस्य शुष्मः सुरया सुतस्य ।
 तेन जिन्व यजमानं मदेन सरस्वतीमश्विनाविन्द्रमग्निम् ॥ ३३ ॥
 यमश्विना नमुचेरासुरादधि सरस्वत्यसुनोदिन्द्रियाय ।
 इमं तःशुक्रं मधुमन्तमिन्दुःसोमः राजानमिह भक्षयामि ॥ ३४ ॥
 यदत्र रिप्तःसिनः सुतस्य यदिन्द्रोऽअपिबच्छचीभिः ।
 अहं तदस्य मनसा शिवेन सोमःराजानमिह भक्षयामि ॥ ३५ ॥

पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा
 नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः । अक्षन् पितरोऽमीमदन्त
 पितरोऽतीतृपन्त पितरः पितरः शुन्धध्वम् ॥ ३६ ॥

पुनन्तु मा पितरः सोम्यासः पुनन्तु मा पितामहाः पुनन्तु प्रपितामहाः ।
 पवित्रेण श्तायुषा । पुनन्तु मा पितामहाः पुनन्तु प्रपितामहाः । पवित्रेण
 श्तायुषा विश्वमायुर्व्यश्नवै ॥ ३७ ॥

अग्नऽआयूँषि पवसऽआ सुवोर्जमिषं च नः ।

आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ ३८ ॥

पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनसा धियः ।

पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदः पुनीहि मा ॥ ३९ ॥

पवित्रेण पुनीहि मा शुक्रेण देव दीद्यत् । अग्ने क्रत्वा क्रतूर ॥ ४० ॥

यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने विततमन्तरा । ब्रह्म तेन पुनातु मा ॥ ४१ ॥

पवमानः सोऽअद्य नः पवित्रेण विचर्षणिः । यः पोता स पुनातु मा ॥ ४२ ॥

उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च । मां पुनीहि विश्वतः ॥ ४३ ॥

वैश्वदेवी पुनती देव्यागाद्यस्यामिमा बह्व्यस्तन्वो वीतपृष्ठाः ।

तया मदन्तः सधमादेषु वयश्शस्याम् पतयो रयीणाम् ॥ ४४ ॥

ये समाः समनसः पितरौ यमराज्ये ।

तेषां लोकः स्वधा नमो यज्ञो देवेषु कल्पताम् ॥ ४५ ॥

ये समा॒नाः सम॑नसो जी॒वा जी॒वेषु॑ माम॒काः।

तेषां॑ श्रीर्म॒यि क॒ल्पता॑म॒स्मिँल्लो॒के श॒तःस॑माः॥४६॥

द्वे सृ॒तीऽअ॑शृण॒वं पि॒तृणा॑म॒हं दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्।

ताभ्या॑मि॒दं वि॒श्वमे॑ज॒त्समे॑ति॒ यद॑न्तरा पि॒तरं॑ मा॒तरं॑ च॥४७॥

इ॒दं ह॒विः प्र॒जन॑नं मेऽअस्तु॒ दश॑वीरः॒सर्व॑गण॑स्व॒स्तये॑। आ॒त्म॒सनि॑
प्रजा॒सनि॑ पशु॒सनि॑ लोक॒सन्ध॑भय॒सनि॑। अ॒ग्निः प्र॒जां बहु॑लां मे॒ करो॑त्वन्नं
पयो॒ रेतो॑ऽअ॒स्मासु॑ धत्त ॥४८॥

उदी॑रता॒मवर॑ऽउ॒त्परा॑सु॒ऽउन्म॑ध्य॒माः पि॒तरः॑ सो॒म्यासः॑।

असुं॑ यऽई॒युर॑वृ॒काऽऋ॑त॒ज्ञास्ते॑ नो॒ऽवन्तु॑ पि॒तरो॒ हवेषु॑॥४९॥

अ॒ङ्गिर॑सो नः पि॒तरो॒ नव॑ग्वा॒ऽअथ॑र्वा॒णो भृ॑गवः सो॒म्यासः॑।

तेषां॑ व॒यःसु॑म॒तौ य॒ज्ञिया॑ना॒मपि॑ भ॒द्रे सौ॑म॒नसे॒ स्याम॑॥५०॥

ये नः॑ पूर्वे॑ पि॒तरः॑ सो॒म्यासो॑ऽनू॒हिरे॑ सौ॒मपी॒थं वसि॑ष्ठाः।

तेभि॑र्य॒मः सं॒ररा॑णो ह॒वीश्च॑ष्यु॒शत्रु॑श॒द्धिः प्र॑तिक्राम॒मत्तु॑॥५१॥

त्वःसो॑म॒ प्रचि॑कितो म॒नीषा॑ त्वः॒रजि॑ष्ठ॒मनु॑ नेषि॒ पन्था॑म्।

तव॑ प्रणी॒ती पि॒तरो॑ नऽइ॒न्दो दे॒वेषु॑ रत्न॑म॒भजन्त॑ धी॒राः॥५२॥

त्वया॑ हि नः॑ पि॒तरः॑ सो॒म पूर्वे॑ क॒र्माणि॑ च॒क्रुः प॑व॒मान॒ धीराः॑।

व॒न्वन्न॑वा॒तः परि॑धीँ॑१॥ऽर॒पोर्णु॑ वी॒रेभि॑र॒श्वैर्म॑घ॒वा भवा॑ नः॥५३॥

त्वःसो॑म पि॒तृभिः॑ संवि॒दानो॑ऽनु॒ द्यावा॑पृथि॒वीऽआ॑ त॒तन्था॑।

तस्मै॑ तऽइ॒न्दो ह॒विषा॑ वि॒धेम॑ व॒यश्च॑स्या॒म प॑तयो॒ रयी॑णाम्॥५४॥

ब॒र्हिष॑दः पि॒तरऽऊ॒त्यु॒र्वागि॑मा वो॒ ह॒व्या च॑कृ॒मा जु॑षध्व॒म्।

तऽआ॑ ग॒ताव॑सा॒ शन्त॑मे॒नाथा॑ नः॒ शं यो॑र॒रपो॑ द॒धात॑॥५५॥

आहं॑ पि॒तृन्सु॑वि॒दत्राँ॑२॥ऽअ॒वित्ति॑ न॒पातं॑ च वि॒क्रम॑णं च॒ विष्णोः॑।

ब॒र्हिष॑दो॒ ये स्व॒धया॑ सु॒तस्य॑ भ॒जन्त॑ पि॒त्वस्तऽइ॒हाग॑मिष्ठाः॥५६॥

उपहूताः पितरः सोम्यासौ बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु।
 तऽआ गमन्तु तऽइह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान्॥५७॥
 आ यन्तु नः पितरः सोम्यासौऽग्निष्वात्ताः पथिभिर्देवयानैः ।
 अस्मिन् यज्ञे स्वधया मदन्तोऽधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान्॥५८॥
 अग्निष्वात्ताः पितरऽएह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः।
 अत्ता हवींश्षि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिःसर्ववीरं दधातन॥५९॥
 येऽअग्निष्वात्ता येऽअनग्निष्वात्ता मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते।
 तेभ्यः स्वराडसुनीतिमेतां यथावशं तन्वं कल्पयाति॥६०॥
 अग्निष्वात्तानृतुमतौ हवामहे नाराशसे सोमपीथं यऽआशुः।
 ते नो विप्रासः सुहवा भवन्तु वयंशस्याम पतयो रयीणाम् ॥६१॥
 आच्या जानु दक्षिणतो निषद्येमं यज्ञमभि गृणीत विश्वे।
 मा हिंसिष्ट पितरः केन चित्रो यद्वऽआर्गः पुरुषता कराम्॥६२॥
 आसीनासोऽअरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त दाशुषे मर्त्याय।
 पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत तऽइहोर्जी दधात॥६३॥
 यमग्ने कव्यवाहन त्वं चिन्मन्यसे रयिम्।
 तन्नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम्॥६४॥
 योऽअग्निः कव्यवाहनः पितृन्यक्षदृतावृधः।
 प्रेदु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्यऽआ॥६५॥
 त्वमग्नेऽईडितः कव्यवाहनावाहुव्यानि सुरभीणि कृत्वी।
 प्रादाः पितृभ्यः स्वधया तेऽअक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींश्षि ॥६६॥
 ये चेह पितरो ये च नेह याँश्च विद्म याँः॥६७॥ उ च न प्रविद्म ।
 त्वं वैत्थ यति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञसुकृतं जुषस्व॥६७॥
 इदं पितृभ्यो नमोऽअस्त्वद्य ये पूर्वीसो यऽउपरासऽईयुः।
 ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनसुवृजनासु विक्षु॥६८॥

अथा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासोऽअग्नऽऋतमाशुषाणाः ।

शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तोऽअरुणीरप व्रन्॥६९॥

उशन्तस्त्वा नि धीमह्युशन्तः समिधीमहि ।

उशन्नशतऽआ वह पितृहृविषेऽअत्तवे॥७०॥

अपां फेनेन नमुचेः शिरऽइन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः॥७१॥

सोमो राजामृतःसुतऽऋजीषेणाजहान्मृत्युम् । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं
विपानःशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु॥७२॥

अद्ध्यः क्षीरं व्यपिबत् क्रुड्डाङ्गिरसो धिया । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं
विपानःशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु॥७३॥

सोममद्ध्यो व्यपिबच्छन्दसा हःसः शुचिषत् । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं
विपानःशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु॥७४॥

अन्नात्परिस्त्रुतो रसं ब्रह्मणा व्यपिबत् क्षत्रं पयः सोमं प्रजापतिः ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानःशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं
मधु॥७५॥

रेतो मूत्रं वि जहाति योनिं प्रविशदिन्द्रियम् । गर्भो जरायुणावृतऽउल्बं
जहाति जन्मना । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानःशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं
पयोऽमृतं मधु॥७६॥

दृष्ट्वा रूपे व्याकरोत्सत्यानृते प्रजापतिः । अश्रद्धामनृतेऽदधाच्छ्रद्धां-
सत्ये प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानःशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं
पयोऽमृतं मधु॥७७॥

वेदेन रूपे व्यपिबत्सुतासुतौ प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं
विपानःशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु॥७८॥

दृष्ट्वा परिस्त्रुतो रसःशुकेण शुक्रं व्यपिबत् पयः सोमं प्रजापतिः ।
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानःशुक्रमन्धसऽइन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं
मधु ॥७९॥

सीसेन तन्त्रं मनसा मनीषिणऽऊर्णासूत्रेण क्वयौ वयन्ति ।
 अश्विना यज्ञःसविता सरस्वतीन्द्रस्य रूपं वरुणो भिषज्यन् ॥८०॥
 तदस्य रूपममृतःशचीभिस्तिस्त्रो दधुर्देवताः सरराणाः ।
 लोमानि शषैर्बहुधा न तोक्मभिस्त्वर्गस्य माथ्समभवन्न लाजाः ॥८१॥
 तदश्विना भिषजा रुद्रवर्तनी सरस्वती वयति पेशोऽअन्तरम् ।
 अस्थि मज्जानं मास्रैः कारोतरेण दधतो गवां त्वचि ॥८२॥
 सरस्वती मनसा पेशलं वसु नासत्याभ्यां वयति दर्शतं वपुः ।
 रसं परिस्त्रुता न रोहितं नग्नहुर्धीरस्तसरं न वेम ॥८३॥
 पर्यसा शुक्रममृतं जनित्रःसुरया मूत्राज्जनयन्त रेतः ।
 अपामतिं दुर्मतिं बाधमानाऽऊवध्यं वातःसुब्बुं तदारात् ॥८४॥
 इन्द्रः सुत्रामा हृदयेन सत्यं पुरोडाशेन सविता जजान ।
 यकृत् क्लोमानं वरुणो भिषज्यन् मतस्ने वायव्यैर्न मिनाति
 पित्तम् ॥८५॥

आन्त्राणि स्थालीर्मधु पिन्वमाना गुदाः पात्राणि सुदुघा न धेनुः ।
 श्येनस्य पत्रं न प्लीहा शचीभिरासन्दी नाभिरुदरं न माता ॥८६॥
 कुम्भो वनिष्ठुर्जनिता शचीभिर्यस्मिन्नग्रे योन्यां गर्भोऽअन्तः ।
 प्लाशिर्व्यक्तः शतधारऽउत्सो दुहे न कुम्भी स्वधां पितृभ्यः ॥८७॥
 मुखःसदस्य शिरऽइत् सतेन जिह्वा पवित्रमश्विनासन्त्सरस्वती ।
 चप्पं न पायुर्भिषगस्य वालो वस्तिर्न शेषो हरसा तरस्वी ॥८८॥
 अश्विभ्यां चक्षुरमृतं ग्रहाभ्यां छागेन तेजो हविषा शृतेन ।
 पक्ष्माणि गोधूमैः कुवलैरुतानि पेशो न शुक्रमसितं वसाते ॥८९॥
 अविर्न मेषो नसि वीर्याय प्राणस्य पन्थाऽअमृतो ग्रहाभ्याम् ।
 सरस्वत्युपवाकैर्व्यानं नस्यानि बर्हिर्बदरैर्जजान ॥९०॥
 इन्द्रस्य रूपमृषभो बलाय कर्णीभ्याथ्स्रोत्रममृतं ग्रहाभ्याम् ।

यवा न बर्हिर्भ्रुवि केसराणि कर्कन्धु जज्ञे मधु सार्घं मुखात् ॥११॥
 आत्मन्नुपस्थे न वृकस्य लोम मुखे श्मश्रूणि न व्याघ्रलोम । केशा न
 शीर्षन्यशासे श्रियै शिखा सिंहस्य लोम त्विषिरिन्द्रियाणि ॥१२॥
 अङ्गान्यात्मन् भिषजा तदश्विनात्मानमङ्गैः समधात् सरस्वती ।
 इन्द्रस्य रूपंशतमानमायुश्चन्द्रेण ज्योतिर्मृतं दधानाः ॥१३॥
 सरस्वती योन्यां गर्भमन्तरश्विभ्यां पत्नी सुकृतं विभर्ति ।
 अपांश्चरसेन वरुणो न साम्नेन्द्रंश्चश्रियै जनयन्नप्सु राजा ॥१४॥
 तेजः पशूनांश्चहविरिन्द्रियावत् परिस्रुता पर्यसा सार्घं मधु । अश्विभ्यां
 दुग्धं भिषजा सरस्वत्या सुतासुताभ्याममृतः सोमोऽइन्दुः ॥१५॥

इत्येकोनविंशोऽध्यायः ॥

अथ विंशोऽध्यायः

—:0:—

क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसि । मा त्वा हिंसीन्मा मा हिंसीः ॥१॥

निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा । साम्राज्याय सुक्रतुः ।

मृत्योः पाहि विद्योत्पाहि ॥२॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।
अश्विनोर्भैषज्येन तेजसे ब्रह्मवर्चसायाभि षिञ्चामि सरस्वत्यै भैषज्येन
वीर्यायान्नाद्यायाभि षिञ्चामीन्द्रस्येन्द्रियेण बलाय श्रियै यशसेऽभि
षिञ्चामि ॥३॥

कोऽसि कतमोऽसि कस्मै त्वा काय त्वा ।

सुश्लोक सुमङ्गल सत्यराजन् ॥४॥

शिरो मे श्रीर्यशो मुखं त्विषिः केशाश्च श्मश्रूणि ।

राजा मे प्राणोऽमृतसम्राट् चक्षुर्विराट् श्रोत्रम् ॥५॥

जिह्वा मे भद्रं वाङ् महो मनो मन्युः स्वराड् भामः ।

मोदाः प्रमोदाऽअङ्गुलीरङ्गानि मित्रं मे सहः ॥६॥

बाहू मे बलमिन्द्रियहस्तौ मे कर्म वीर्यम् । आत्मा क्षत्रमुरो मम ॥७॥

पृष्टीर्मे राष्ट्रमुदरमसौ ग्रीवाश्च श्रोणी ।

ऊरूऽअरुन्नी जानुनी विशो मेऽङ्गानि सर्वतः ॥८॥

नाभिर्मे चित्तं विज्ञानं पायुर्मेऽपचितिर्भसत् । आनन्दनन्दावाण्डौ मे
भगः सौभाग्यं पसः । जङ्घाभ्यां पद्भ्यां धर्मोऽस्मि विशि राजा
प्रतिष्ठितः ॥९॥

प्रति क्षत्रे प्रति तिष्ठामि राष्ट्रे प्रत्यश्वेषु प्रति तिष्ठामि गोषु । प्रत्यङ्गेषु
प्रति तिष्ठाम्यात्मन् प्रति प्राणेषु प्रति तिष्ठामि पुष्टे प्रति द्यावापृथिव्योः
प्रति तिष्ठामि यज्ञे ॥१०॥

त्रया देवाऽएकादश त्रयस्त्रिंशाः सुरार्धसः।

बृहस्पतिपुरोहिता देवस्य सवितुः सवे । देवा देवैरवन्तु मा ॥११॥

प्रथमा द्वितीयैर्द्वितीयास्तृतीयैस्तृतीयाः सत्येन सत्यं यज्ञेन यज्ञो
यजुर्भिर्यजूंषि सामभिः सामान्यृग्भिर्ऋचैः पुरोऽनुवाक्याभिः पुरोऽनुवाक्या
याज्याभिर्याज्या वषट्कारैर्वषट्काराऽ आहुतिभिराहुतयो मे कामान्त्समर्धयन्तु
भूः स्वाहा ॥१२॥

लोमानि प्रयतिर्मम त्वड् मऽआनतिरागतिः।

मांशंसं मऽउपनतिर्वस्वस्थि मज्जा मऽआनतिः ॥१३॥

यद्देवा देवहेडनं देवासश्चकृमा वयम्।

अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वहंसः ॥१४॥

यदि दिवा यदि नक्तमेनांशसि चकृमा वयम्।

वायुर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वहंसः ॥१५॥

यदि जाग्रद्यदि स्वप्नऽएनांशसि चकृमा वयम्।

सूर्यो मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वहंसः ॥१६॥

यद् ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये । यच्छूद्रे यदर्ये यदेनश्चकृमा
वयं यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि ॥१७॥

यदापोऽअध्याऽइति वरुणोति शर्पामहे ततो वरुण नो मुञ्च ।
अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः । अव देवैर्देवकृतमेनोऽयक्ष्यव
मर्त्यैर्मर्त्यकृतं पुरुराव्णो देव रिषस्याहि ॥१८॥

समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः । सुमित्रिया
नऽआपऽओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योस्मान् द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्मः ॥१९॥

द्रुपदादिव मुमुचानः स्विन्नः स्नातो मलादिव।

पूतं पवित्रेणैवाज्यमापः शुन्धन्तु मैनसः ॥२०॥

उद्वयं तमसस्परि स्वः पश्यन्तऽउत्तरम्।
 देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥२१॥
 अपोऽअद्यान्वचारिषःरसेन समसृक्षमहि।
 पर्यस्वानग्नऽआगमं तं मा सःसृज वर्चसा प्रजया च धनेन च ॥२२॥
 एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेहि। समाववर्ति
 पृथिवी समुषाः समु सूर्यः । समु विश्वमिदं जगत्। वैश्वानरज्योतिर्भूयासं
 विभून्कामान्व्यश्नवै भूः स्वाहा॥२३॥
 अभ्यादधामि समिधमग्ने व्रतपते त्वयि।
 व्रतं च श्रद्धां चोपैमीन्धे त्वा दीक्षितोऽअहम्॥२४॥
 यत्र ब्रह्म च क्षत्रं च सम्यञ्चौ चरतः सह।
 तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र देवाः सहाग्निना॥२५॥
 यत्रेन्द्रश्च वायुश्च सम्यञ्चौ चरतः सह।
 तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र सेदिर्न विद्यते॥२६॥
 अंशुना ते अंशुः पृच्यतां परुषा परुः।
 गन्धस्ते सोममवतु मदाय रसोऽअच्युतः॥२७॥
 सिञ्चन्ति परि षिञ्चन्त्युत्सिञ्चन्ति पुनन्ति च।
 सुरायै बभ्रवै मदे किन्त्वो वदति किन्त्वः॥२८॥
 धानावन्तं करम्भिणामपूपवन्तमुक्थिनम्। इन्द्रं प्रातर्जुषस्व नः॥२९॥
 बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम्।
 येन ज्योतिरजनयन्नृतावृधो देवं देवाय जागृवि॥३०॥
 अध्वर्योऽअद्रिभिः सुतःसोमं पवित्रऽआ नया पुनाहीन्द्राय पातवे॥३१॥
 यो भूतानामधिपतिर्यस्मिँल्लोकाऽअधि श्रिताः।
 यऽईशे महतो महास्तेन गृह्णामि त्वामहं मयि गृह्णामि त्वामहम् ॥३२॥

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो ऽस्य॒श्वि॒भ्यां॑ त्वा॒ सर॑स्वत्यै॒ त्वेन्द्रा॑य॒ त्वा सु॒त्रा॒म्णा॑ऽए॒ष
ते॒ यो॒नि॒र॒श्वि॒भ्यां॑ त्वा॒ सर॑स्वत्यै॒ त्वेन्द्रा॑य॒ त्वा सु॒त्रा॒म्णौ॑॥३३॥

प्रा॒ण॒पा मे॑ऽअ॒पा॒न॒पा॒श्च॑क्षुष्याः श्रो॒त्र॒पा॒श्च॑ मे।

वा॒चो मे॑ वि॒श्व॒भैष॑जो॒ मन॑सो ऽसि॒ विला॑यकः॥३४॥

अ॒श्वि॒न॒कृ॒त॒स्य॒ ते सर॑स्वति॒कृ॒त॒स्ये॒न्द्रेण॑ सु॒त्रा॒म्णा॑ कृ॒त॒स्य।

उ॒प॒हू॒त॒ऽउ॒प॒हू॒त॒स्य॒ भक्ष॑यामि॥३५॥

स॒मि॒द्ध॒ऽइन्द्र॑ऽउ॒ष॒सा॒मनी॑के॒ पुरो॑रु॒चा॒ पूर्व॑कृ॒द्वा॒वृ॒धा॒नः।

त्रि॒भि॒र्दे॒वैस्त्रि॑ंश॒ता॒ वज्र॑बाहु॒र्ज॒घानं॑ वृ॒त्रं वि॒ दुरो॑ ववार॥३६॥

नरा॒शः॒सः॒ प्रति॑ शूरो॒ मि॒मा॒न॒स्त॒नू॒न॒पा॒त्प्र॒ति॒ य॒ज्ञ॒स्य॒ धाम॑।

गो॒भि॒र्व॒पा॒वा॒न्म॒धु॒ना॒ स॒म॒ञ्ज॒न्हि॒र॒ण्यै॒श्च॒न्द्री॑ य॒जति॑ प्र॒चे॒ताः॥३७॥

ई॒डि॒तो॒ दे॒वैर्ह॑रि॒वाँ२॥ऽअ॒भि॒ष्टि॒रा॒जु॒ह्वा॒नो॒ ह॒वि॒षा॒ शर्द्ध॑मानः।

पु॒र॒न्द॒रो॒ गो॒त्र॒भि॒द्व॒ज्र॑बा॒हुरा॑या॒तु॒ य॒ज्ञ॒मु॒प॒ नो॒ जु॒षा॒णः॥३८॥

जु॒षा॒णो॒ ब॒र्हि॒र्ह॑रि॒वान्न॑ऽइन्द्रः॒ प्रा॒ची॒नः॒सी॒द॒त्प्र॒दि॒शा॒ पृथि॒व्याः।

उ॒रु॒प्र॒थाः॒ प्रथ॑मान॒स्यो॒न॒मा॒दि॒त्यै॒र॒क्तं॑ वसु॒भिः॒ स॒जो॒षाः॥३९॥

इन्द्रं॑ दुरः॒ क॒व॒ष्यो॒ धा॒र्व॒मा॒ना॒ वृ॒षा॒णं॑ य॒न्तु॒ ज॒न॒यः॒ सु॒प॒त्नीः।

द्वारो॑ दे॒वी॒र॒भितो॑ वि श्र॒य॒न्ता॒सु॒वी॒रो॒ वी॒रं॑ प्रथ॒मा॒ना॒ महो॑भिः॥४०॥

उ॒षा॒सा॒न॒क्ता॑ बृ॒हती॑ बृ॒हन्तं॑ प॒र्य॑स्वती सु॒दु॒घे॒ शू॒र॒मि॒न्द्रम्।

त॒न्तुं॑ त॒तं॑ पेशासा॒ सं॒व॒र॒न्ती॑ दे॒वानां॑ दे॒वं॒ य॒ज॒तः॒ सु॒रु॒क्मे॥४१॥

दै॒व्या॒ मि॒मा॒ना॒ म॒नु॒षः॒ पु॒रु॒त्रा॒ हो॒ता॒रा॒वि॒न्द्रं॑ प्रथ॒मा॒ सु॒वा॒चा।

मूर्द्ध॑न्य॒ज्ञ॒स्य॒ म॒धु॒ना॒ द॒धा॒ना॒ प्रा॒ची॒नं॑ ज्योतिर्ह॒वि॒षा॑ वृ॒धा॒तः॥४२॥

ति॒स्रो॒ दे॒वी॒र्ह॑वि॒षा॒ वर्द्ध॑मा॒ना॒ऽइन्द्रं॑ जु॒षा॒णा॒ ज॒न॒यो॒ न॒ प॒त्नीः।

अ॒च्छि॑न्नं॒ त॒न्तुं॑ प॒र्य॑सा॒ सर॑स्वती॒डा॑ दे॒वी॒ भा॒रती॑ वि॒श्व॒तूर्तिः॥४३॥

त्वष्टा॑ दध॒च्छु॒ष्म॒मि॒न्द्रा॑य॒ वृ॒ष्णे॑ऽपा॒को॑ऽचि॒ष्टु॒र्य॒शसै॑ पु॒रू॒णि।

वृ॒षा॒ य॒ज॒न्वृ॒षणं॑ भूरि॒रे॒ता॒ मूर्द्ध॑न्य॒ज्ञ॒स्य॒ स॒म॒न॒क्तु॑ दे॒वान्॥४४॥

वनस्पतिरवसृष्टो न पाशैस्त्वन्त्या समञ्जच्छमिता न देवः।
 इन्द्रस्य हव्यैर्जठरं पृणानः स्वदाति यज्ञं मधुना घृतेन॥४५॥
 स्तोत्रानामिन्दुं प्रति शूरऽइन्द्रो वृषायमाणो वृषभस्तुराषाट्।
 घृतप्रुषा मनसा मोदमानाः स्वाहा देवाऽअमृता मादयन्ताम्॥४६॥
 आयात्विन्द्रोऽवसऽउप नऽइह स्तुतः सधमादस्तु शूरः।
 वावृथानस्तविषीर्यस्य पूर्वीद्यौर्न क्षत्रमभिभूति पुष्यात्॥४७॥
 आ नऽइन्द्रो दूरादा नऽआसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः।
 ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून्॥४८॥
 आ न इन्द्रो हरिभिर्यात्वच्छावाचीनोऽवसे राधसे च।
 तिष्ठाति वज्री मघवा विरष्णीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ॥४९॥
 त्रारमिन्द्रमवितारमिन्द्रः हवेहवे सुहवः शूरमिन्द्रम्।
 ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥५०॥
 इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ२॥ऽअवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः।
 बाधतां द्वेषोऽअभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम॥५१॥
 तस्य वयः सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम।
 स सुत्रामा स्ववाँ२ऽइन्द्रोऽअस्मेऽआराच्चिद् द्वेषः सनुतर्युयोतु॥५२॥
 आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः।
 मा त्वा के चिन्नि यमन्विं न पाशिनोऽति धन्वेव ताँ२॥ऽइहि॥५३॥
 एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासोऽअभ्यर्चन्त्यर्कैः।
 स न स्तुतो वीरवद्धातु गोमद्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥५४॥
 समिद्धोऽअग्निरश्विना तप्तो घर्मो विराट् सुतः।
 दुहे धेनुः सरस्वती सोमः शुक्रमिहेन्द्रियम्॥५५॥
 तनूपा भिषजा सुतेऽश्विनोभा सरस्वती।
 मध्वा रजाँसीन्द्रियमिन्द्राय पृथिभिर्वहान्॥५६॥

इन्द्रायेन्दुःसरस्वती नराशंसैन नग्नहुम्।
 अधातामश्विना मधु भेषजं भिषजा सुते॥५७॥
 आजुह्वाना सरस्वतीन्द्रायेन्द्रियाणि वीर्यम्।
 इडाभिरश्विनाविषःसमूर्जःसश्रियं दधुः॥५८॥
 अश्विना नमुचेः सुतःसोमःशुक्रं परिस्नुता।
 सरस्वती तमा भरद् बर्हिषेन्द्राय पातवे॥५९॥
 क्ववष्यो न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिशः।
 इन्द्रो न रोदसीऽउभे दुहे कामान्त्सरस्वती॥६०॥
 उषासानक्तमश्विना दिवेन्द्रःसायमिन्द्रियैः।
 संजानाने सुपेशसा समञ्जाते सरस्वत्या॥६१॥
 पातं नोऽअश्विना दिवा पाहि नक्तःसरस्वति।
 दैव्या होतारा भिषजा पातमिन्द्रःसचासुते॥६२॥
 तिस्रस्त्रेधा सरस्वत्यश्विना भारतीडा।
 तीव्रं परिस्नुता सोममिन्द्राय सुषुवुर्मदम्॥६३॥
 अश्विना भेषजं मधु भेषजं नः सरस्वती।
 इन्द्रे त्वष्टा यशः श्रियःरूपःरूपमधुः सुते॥६४॥
 ऋतुथेन्द्रो वनस्पतिः शशमानः परिस्नुता।
 कीलालमश्विभ्यां मधु दुहे धेनुः सरस्वती॥६५॥
 गोभिर्न सोममश्विना मासरेण परिस्नुता।
 समधातःसरस्वत्या स्वाहेन्द्रै सुतं मधु॥६६॥
 अश्विना हविरिन्द्रियं नमुचेर्धिया सरस्वती।
 आ शुक्रमासुराद्वसु मघमिन्द्राय जश्रिरे॥६७॥
 यमश्विना सरस्वती हविषेन्द्रमवर्द्धयन्।
 स बिभेद वलं मघं नमुचावासुरे सचा॥६८॥

तमिन्द्रं पशवः सचाश्विनोभा सरस्वती।
 दधानाऽअभ्यनूषत हविषा यज्ञऽइन्द्रियैः॥६९॥
 यऽइन्द्रऽइन्द्रियं दधुः सविता वरुणो भर्गः।
 स सुत्रामा हविष्यतिर्यजमानाय सश्चत॥७०॥
 सविता वरुणो दधद्यजमानाय दाशुषे।
 आदत्त नमुचेर्वसु सुत्रामा बलमिन्द्रियम्॥७१॥
 वरुणः क्षत्रमिन्द्रियं भर्गेन सविता श्रियम्।
 सुत्रामा यशसा बलं दधाना यज्ञमाशत॥७२॥
 अश्विना गोभिरिन्द्रियमश्वेभिर्वीर्यु बलम्।
 हविषेन्द्रः सरस्वती यजमानमवर्द्धयन्॥७३॥
 ता नासत्या सुपेशसा हिरण्यवर्तनी नरा।
 सरस्वती हविष्यतीन्द्र कर्मसु नोऽवत॥७४॥
 ता भिषजा सुकर्मणा सा सुदुघा सरस्वती।
 स वृत्रहा शतक्रतुरिन्द्राय दधुरिन्द्रियम्॥७५॥
 युवः सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा।
 विपिपानाः सरस्वतीन्द्रं कर्मस्वावत॥७६॥
 पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दःसनाभिः।
 यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णाक्॥७७॥
 यस्मिन्नश्वासऽऋषभासऽउक्षणो वशा मेषाऽअवसृष्टासऽआहुताः।
 कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनय चारुमग्नये॥७८॥
 अहाव्यग्ने हविरास्ये ते स्रुचीव घृतं चम्वीव सोमः।
 वाजसनिर्धिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम्॥७९॥
 अश्विना तेजसा चक्षुः प्राणेन सरस्वती वीर्यम्।
 वाचेन्द्रो बलेनेन्द्राय दधुरिन्द्रियम्॥८०॥

गोमदू षु णासत्याश्वावद्यातमश्विना । वर्त्ती रुद्रा नृपाय्यम् ॥८१॥
 न यत्परो नान्तरऽआदधर्षद् वृषणवसू । दुःशंसो मर्त्यो रिपुः ॥८२॥
 ता नऽआ वोढमश्विना रयिं पिशङ्गसन्दृशम् ।
 धिष्ण्या वरिवोविदम् ॥८३॥
 पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥८४॥
 चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती ॥८५॥
 महोऽअर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना ।
 धियो विश्वा वि रजति ॥८६॥
 इन्द्रा याहि चित्रभानो सुताऽइमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥८७॥
 इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥८८॥
 इन्द्रा याहि तूतुजानऽउप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥८९॥
 अश्विना पिबतां मधु सरस्वत्या सजोषसा ।
 इन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्तां सोम्यं मधु ॥९०॥

इति विंशोऽध्यायः ॥

अथोत्तरविंशतिः

अथैकविंशोऽध्यायः

—:0:—

इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय ।

त्वामवस्युराचके ॥ १ ॥

तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः ।

अहैडमानो वरुणेह बोध्युरुशःसु मा नऽआयुः प्र मौषीः ॥ २ ॥

त्वं नोऽअग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽअव यासिसीष्ठाः ।

यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांशसि प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥ ३ ॥

स त्वं नोऽअग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठोऽअस्या उषसो व्युष्टौ ।

अव यक्ष्व नो वरुणःरराणो वीहि मृडीकःसुहवो नऽएधि ॥ ४ ॥

महीमू षु मातरःसुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम ।

तुविक्षुत्रामजरन्तीमुरूचींश सुशर्मीणमदितिःसुप्रणीतिम् ॥ ५ ॥

सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसःसुशर्मीणमदितिःसुप्रणीतिम् ।

दैवीं नावःश्वरित्रामनागसमस्त्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ॥ ६ ॥

सुनावमा रुहेयमस्त्रवन्तीमनागसम् । शतारित्रांशस्वस्तये ॥ ७ ॥

आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजांशसि सुक्रतू ॥ ८ ॥

प्र बाहवा सिसृतं जीवसे नऽआ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन ।

आ मा जनै श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा ॥ ९ ॥

शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः ।

जम्भयन्तोऽहिं वृकःरक्षांशसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥ १० ॥

वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्राऽअमृताऽऋतज्ञाः ।

अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः ॥ ११ ॥

समिद्धोऽअग्निः समिधा सुसमिद्धो वरेण्यः।
गायत्री छन्दऽइन्द्रियं त्र्यविर्गौर्वयो दधुः॥१२॥
तनूनपाच्छुचिब्रतस्तनूपाश्च सरस्वती।
उष्णिहा छन्दऽइन्द्रियं दित्यवाड् गौर्वयो दधुः॥१३॥
इडाभिरग्निरीड्यः सोमो देवोऽअमर्त्यः।
अनुष्टुप् छन्दऽइन्द्रियं पञ्चाविर्गौर्वयो दधुः॥१४॥
सुबर्हिरग्निः पूषण्वान्त्स्तीर्णबर्हिरमर्त्यः।
बृहती छन्दऽइन्द्रियं त्रिवत्सो गौर्वयो दधुः॥१५॥
दुरो देवीर्दिशो महीर्ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः।
पङ्क्तिश्छन्दऽइहेन्द्रियं तुर्यवाड् गौर्वयो दधुः॥१६॥
उषे यही सुपेशसा विश्वेदेवाऽअमर्त्याः।
त्रिष्टुप् छन्दऽइहेन्द्रियं पष्ठवाड् गौर्वयो दधुः॥१७॥
दैव्या होतारा भिषजेन्द्रेण सयुजा युजा।
जगती छन्दऽइन्द्रियमनड्वान् गौर्वयो दधुः॥१८॥
तिस्रऽइडा सरस्वती भारती मरुतो विशः।
विराट् छन्दऽइहेन्द्रियं धेनुर्गौर्न वयो दधुः॥१९॥
त्वष्टा तुरीपोऽअद्धतऽइन्द्राग्नी पुष्टिवर्धना।
द्विर्पदा छन्दऽइन्द्रियमुक्षा गौर्न वयो दधुः॥२०॥
शमिता नो वनस्पतिः सविता प्रसुवन् भगम्।
ककुप् छन्दऽइहेन्द्रियं वशा वेहद्वयो दधुः॥२१॥
स्वाहा यज्ञं वरुणः सुक्षत्रो भेषजं करत्।
अतिच्छन्दाऽइन्द्रियं बृहदृषभो गौर्वयो दधुः॥२२॥
वसन्तेनऽऋतुना देवा वसवस्त्रिवृता स्तुताः।
रथन्तरेण तेजसा हविरिन्द्रे वयो दधुः॥२३॥

ग्रीष्मेणऽऋतुना देवा रुद्राः पञ्चदशे स्तुताः।

बृहता यशसा बलं हविरिन्द्रे वयो दधुः॥२४॥

वर्षाभिर्ऋतुनादित्या स्तोमे सप्तदशे स्तुताः।

वैरूपेण विशौजसा हविरिन्द्रे वयो दधुः॥२५॥

शारदेनऽऋतुना देवाऽएकविंशऽऋभवं स्तुताः।

वैराजेन श्रिया श्रियं हविरिन्द्रे वयो दधुः॥२६॥

हेमन्तेनऽऋतुना देवास्त्रिणवे मरुतं स्तुताः।

बलेन शक्वरीः सहो हविरिन्द्रे वयो दधुः॥२७॥

शैशिरेणऽऋतुना देवास्त्रयस्त्रिंशुऽमृता स्तुताः।

सत्येन रेवतीः क्षत्रं हविरिन्द्रे वयो दधुः॥२८॥

होता यक्षत्समिधाग्निमिडस्पदेऽश्विनेन्द्रः सरस्वतीमजो धूम्रो न गोधूमैः
कुर्वलैर्भेषजं मधु शष्पैर्न तेजऽइन्द्रियं पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु
व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥२९॥

होता यक्षत्तनूनपात्सरस्वतीमविर्मेधो न भेषजं पथा मधुमता
भरन्नश्विनेन्द्राय वीर्यं बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः पयः सोमः
परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३०॥

होता यक्षन्नराशंसं न नग्नहुं पतिंसुरया भेषजं मेषः सरस्वती
भिषग्रथो न चन्द्रयुश्विनोर्वपाऽइन्द्रस्य वीर्यं बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः
पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३१॥

होता यक्षदिडेडितऽआजुह्वानः सरस्वतीमिन्द्रं बलेन वर्धयन्नृषभेण
गर्वेन्द्रियमश्विनेन्द्राय भेषजं यवैः कर्कन्धुभिर्मधु लाजैर्न मासरं पयः
सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३२॥

होता यक्षद् बहिरूणीप्रदा भिषड् नासत्या भिषजाश्विनाश्वा शिशुमती
भिषग्धेनुः सरस्वती भिषग्दुहऽइन्द्राय भेषजं पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं
मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३३॥

होता यक्षुहुरो दिशः कवृष्यो न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिशऽइन्द्रो न रोदसी दुर्घे दुहे धेनुः सरस्वत्यश्विनेन्द्राय भेषजःशुक्रं न ज्योतिरिन्द्रियं पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३४॥

होता यक्षत्सुपेशसोषे नक्तं दिवाश्विना समञ्जाते सरस्वत्या त्विषिमिन्द्रे न भेषजःश्वेनो न रजसा हृदा श्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३५॥

होता यक्षद्वैव्या होतारा भिषजाश्विनेन्द्रं न जागृवि दिवा नक्तं न भेषजैः शूषःसरस्वती भिषक्सीसेन दुहऽइन्द्रियं पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३६॥

होता यक्षत्तिस्त्रो देवीर्न भेषजं त्रयस्त्रिधातवोऽपसो रूपमिन्द्रे हिरण्ययमश्विनेडा न भारती वाचा सरस्वती महऽइन्द्राय दुहऽइन्द्रियं पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३७॥

होता यक्षत्सुरेतसमृषभं नयीपसं त्वष्टारमिन्द्रमश्विना भिषजं न सरस्वतीमोजो न जूतिरिन्द्रियं वृको न रभसो भिषग्यशः सुरया भेषजःश्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३८॥

होता यक्षद्वनस्पतिःशमितारःशतक्रतुं भीमं न मन्युराजानं व्याघ्रं नमसाश्विना भामःसरस्वती भिषगिन्द्राय दुहऽइन्द्रियं पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥३९॥

ॐ होता यक्षदग्निःस्वाहाज्यस्य स्तोकानांस्वाहा मेदसां पृथक् स्वाहा छागमश्विभ्यांस्वाहा मेषःसरस्वत्यै स्वाहऽऋषभमिन्द्राय सिंहाय सहसऽइन्द्रियंस्वाहाग्निं न भेषजंस्वाहा सोममिन्द्रियंस्वाहेन्द्रःसुत्रामाणःसवितारं वरुणं भिषजां पतिंस्वाहा वनस्पतिं प्रियं पाथो न भेषजंस्वाहा देवाऽआज्यपा जुषाणोऽअग्निर्भेषजं पयः सोमः परिस्त्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥४०॥

होता यक्षदश्विनौ छागस्य वपाया मेदसो जुषेतां हविर्होतर्यज।
होता यक्षत्सरस्वतीं मेषस्य वपाया मेदसो जुषेतां हविर्होतर्यज। होता
यक्षदिन्द्रमृषभस्य वपाया मेदसो जुषेतां हविर्होतर्यज॥४१॥

क होता यक्षदश्विनौ सरस्वतीमिन्द्रसुत्रामाणमिमे सोमाः सुरामाण-
शृङ्गागैर्न मेषैर्ऋषभैः सुताः शष्पैर्न तोक्मभिलार्जैर्महस्वन्तो मदा मासरेण
परिष्कृताः शुक्राः पर्यस्वन्तोऽमृताः प्रस्थिता वो मधुश्चुतस्तानश्विना
सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्तां सोम्यं मधु पिबन्तु मदन्तु व्यन्तु
होतर्यज॥४२॥

क होता यक्षदश्विनौ छागस्य हविषऽआत्तामद्य मध्यतो मेदऽउद्धृतं
पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घस्तां नूनं घासेऽअज्राणां यवसप्रथमानां
सुमत्क्षराणां शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः
श्रोणितः शितामतऽउत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करतऽएवाश्विना जुषेतां
हविर्होतर्यज॥४३॥

क होता यक्षत् सरस्वतीं मेषस्य हविषऽआवयद्य मध्यतो मेदऽ
उद्धृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घसन्नूनं घासेऽअज्राणां
यवसप्रथमानां सुमत्क्षराणां शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां
पार्श्वतः श्रोणितः शितामतऽउत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करदेवः सरस्वती
जुषेतां हवि- होतर्यज॥४४॥

क होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य हविषऽ आवयद्य मध्यतो मेदऽउद्धृतं
पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घसन्नूनं घासेऽअज्राणां यवसप्रथमानां
सुमत्क्षराणां शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः
श्रोणितः शितामतऽउत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करदेवमिन्द्रो जुषेतां
हवि- होतर्यज॥४५॥

क होता यक्षद्वनस्पतिमभि हि पिष्टतमया रभिष्ठया रशनयाधित ।
यत्राश्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामानि यत्र सरस्वत्या मेषस्य हविषः
प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्यऽऋषभस्य हविषः प्रिया धामानि यत्राग्नेः प्रिया

धामानि यत्र सोमस्य प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्य सुत्राम्णाः प्रिया धामानि यत्र सवितुः प्रिया धामानि यत्र वरुणस्य प्रिया धामानि यत्र वनस्पतेः प्रिया पाथाँसि यत्र देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यत्राग्नेर्होतुः प्रिया धामानि तत्रैतान् प्रस्तुत्येवोपस्तुत्येवोपावस्त्रक्षुद्रभीयसऽइव कृत्वी करदेवं देवो वनस्पतिर्जुषताँहविर्होतर्यज॥४६॥

क होता यक्षद्गनिँस्विष्टकृतमयाड्ग्निरश्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामान्ययाट् सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया धामान्य- याडिन्द्रस्यऽऋषभस्य हविषः प्रिया धामान्ययाड्गनेः प्रिया धामान्ययाट् सोमस्य प्रिया धामान्ययाडिन्द्रस्य सुत्राम्णाः प्रिया धामान्ययाट् सवितुः प्रिया धामान्ययाड् वरुणस्य प्रिया धामान्ययाड् वनस्पतेः प्रिया पाथाँस्ययाड् देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यक्षद्गनेर्होतुः प्रिया धामानि यक्षत् स्वं महिमानमार्य- जतामेज्याऽ इषः कृणोतु सोऽअध्वरा जातवेदा जुषेताँहविर्होतर्यज॥४७॥

देवं बर्हिः सरस्वती सुदेवमिन्द्रेऽअश्विना।

तेजो न चक्षुरक्ष्योर्बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥४८॥

देवीद्वारोऽअश्विना भिषजेन्द्रे सरस्वती।

प्राणं न वीर्यं नसि द्वारो दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४९॥

देवीऽउषासावश्विना सुत्रामेन्द्रे सरस्वती। बलं न वार्चमास्यऽउषाभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५०॥

देवी जोष्ट्री सरस्वत्यश्विनेन्द्रमवर्धयन्। श्रोत्रं न कर्णयोर्यशो जोष्ट्रीभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५१॥

देवीऽऊर्जाहुती दुर्घे सुदुघेन्द्रे सरस्वत्यश्विना भिषजावतः । शुक्रं न ज्योति स्तनयोराहुती धत्तऽइन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५२॥

देवा देवानां भिषजा होताराविन्द्रमश्विना । वषट्कारैः सरस्वती त्विषिं न हृदये मतिःहोतृभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५३॥

देवीस्तिस्त्रस्तिस्त्रो देवीरश्विनेडा सरस्वती। शूषं न मध्ये नाभ्यामिन्द्राय

दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५४॥

देवऽइन्द्रो नराशंसस्त्रिवरूथः सरस्वत्याश्विभ्यामीयते रथः। रेतो न रूपममृतं जनित्रमिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५५॥

देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णोऽश्विभ्यां सरस्वत्या सुपिप्पलऽइन्द्राय पच्यते मधु। ओजो न जूतिर्ऋषभो न भामं वनस्पतिर्नो दधदिन्द्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५६॥

देवं बर्हिर्वारितीनामध्वरे स्तीर्णमश्विभ्यामूर्णप्रदाः सरस्वत्या स्योनमिन्द्र ते सदाः। ईशायै मन्युराजानं बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५७॥

ॐ देवोऽग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्षद्यथायथः होताराविन्द्रमश्विना वाचा वाचः सरस्वतीमग्निः सोमं स्विष्टकृत् स्विष्टऽइन्द्रः सुत्रामा सविता वरुणो भिषगिष्टो देवो वनस्पतिः स्विष्टा देवाऽआज्यपाः १ स्विष्टोऽग्निरग्निना होता होत्रे स्विष्टकृद्यशो न दधदिन्द्रियमूर्जमर्पचितिं स्वधां वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥५८॥

अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन्यक्तीः पचन्पुरोडाशान् बध्नन्नश्विभ्यां छागः सरस्वत्यै मेषमिन्द्रायऽऋषभः सुन्वन्नश्विभ्यां सरस्वत्याऽइन्द्राय सुत्राम्णो सुरासोमान्॥५९॥

सूपस्थाऽअद्य देवो वनस्पतिरभवदश्विभ्यां छागेन सरस्वत्यै मेषेणेन्द्रायऽऋषभेणाक्षस्तान् मेदस्तः प्रति पचतागृभीषतावीवृधन्त पुरोडाशैरपुरश्विना सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा सुरासोमान्॥६०॥

त्वामद्यऽऋषऽआर्षेयऽऋषीणां नपादवृणीतायं यजमानो बहुभ्यऽआ सङ्गतेभ्यऽएष मे देवेषु वसु वार्यायक्ष्यतऽइति ता या देवा देव दानान्यदुस्तान्यस्माऽआ च शास्वा च गुरस्वेषितश्च होतरसि भद्रवाच्याय प्रेषितो मानुषः सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रूहि॥६१॥

अथ द्वाविंशोऽध्यायः

—:0:—

तेजोऽसि शुक्रमृतमायुष्याऽआयुर्मे पाहि।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददे॥१॥

द्रुमामृगणन् रशनामृतस्य पूर्वऽआयुषि विदथेषु क्व्या।

सा नोऽअस्मिन्सुतऽआ बभूवऽऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती॥२॥

अभिधाऽअसि भुवनमसि यन्तासि धर्ता।

स त्वमग्निं वैश्वानरः सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः॥३॥

स्वगा त्वा देवेभ्यः प्रजापतये ब्रह्मन्नश्वं भन्त्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये
तेन राध्यासम् । तं बंधान देवेभ्यः प्रजापतये तेन राधनुहि॥४॥

प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वायवे
त्वा जुष्टं प्रोक्षामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि सर्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि । योऽअर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः ।
परो मर्त्तः परः श्वा॥५॥

अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहापां मोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा वायवे
स्वाहा विष्णवे स्वाहेन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय
स्वाहा॥६॥

*हिङ्गाराय स्वाहा हिङ्कृताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहाऽवक्रन्दाय
स्वाहा प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथाय स्वाहा गन्धाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा
निविष्टाय स्वाहोर्पविष्टाय स्वाहा सन्दिताय स्वाहा वल्गति स्वाहा- सीनाय
स्वाहा शयानाय स्वाहा स्वपते स्वाहा जाग्रते स्वाहा कूर्जते स्वाहा
प्रबुद्धाय स्वाहा विजृम्भमाणाय स्वाहा विचृताय स्वाहा संहानाय
स्वाहोर्पस्थिताय स्वाहाऽर्यनाय स्वाहा प्रार्यणाय स्वाहा॥७॥

क^०यते स्वाहा धावते स्वाहोद्द्रावाय स्वाहोद्द्रुताय स्वाहा शूकाराय
 स्वाहा शूकृताय स्वाहा निषण्णाय स्वाहोत्थिताय स्वाहा जवाय स्वाहा
 बलाय स्वाहा विवर्त्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहा विधून्वानाय
 स्वाहा ^१विधूताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहेक्षमाणाय
 स्वाहेक्षिताय स्वाहा व्रीक्षिताय स्वाहा निमेषाय स्वाहा यदत्ति तस्मै
 स्वाहा यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मूत्रं करोति तस्मै स्वाहा कुर्वते स्वाहा
 कृताय स्वाहा ॥८॥

तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥९॥
 हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुप ह्वये । स चेत्ता देवता पदम् ॥१०॥
 देवस्य चेततो महीं प्र सवितुर्हवामहे । सुमतिःसत्यराधसम् ॥११॥
 सुष्टुतिःसुमतीवृधो रातिःसवितुरीमहे । प्र देवाय मतीविदे ॥१२॥
 रातिःसर्पतिं महे सवितारमुप ह्वये । आस्रवं देववीतये ॥१३॥
 देवस्य सवितुर्मतिमास्रवं विश्वदेव्यम् । धिया भगं मनामहे ॥१४॥
 अग्निंस्तोमेन बोधय समिधानोऽमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत् ॥१५॥
 स हव्यवाडमर्त्यऽउशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धिया समृण्वति ॥१६॥
 अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे । देवाँर ॥१७॥ आ सादयादिह ॥१७॥
 अजीजनो हि पवमान् सूर्यं विधारे शक्मना पर्यः ।
 गोजीरया रंहमाणः पुरन्ध्या ॥१८॥

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि मयोऽस्यवीसि सप्तिरसि
 वाज्यसि वृषासि नृमणाऽअसि । ययुर्नामाऽसि शिशुर्नामास्यादित्यानां
 पत्वान्विहि देवाऽआशापालाऽएतं देवेभ्योऽश्वं मेर्धाय प्रोक्षितरक्षतेह
 रन्तिरिह रमतामिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा ॥१९॥

क^०काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहा स्वाहाधिमाधीताय
 स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा चित्तं विज्ञातायादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै
 स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै

स्वाहा ^१सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा
पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे
पुरुरूपाय स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहा विष्णवे
शिपिविष्टाय स्वाहा॥२०॥

विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो वुरीत सख्यम्।

विश्वो रायऽइषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा॥२१॥

आ ब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्युः
शूरऽइषव्योऽतिव्याधी महारथो जायतां दोग्ध्रीं धेनुर्वोढान्द्वानाशुः सप्तिः
पुरन्धिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां
निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो नऽओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो
नः कल्पताम्॥२२॥

प्राणाय स्वाहापानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय
स्वाहा वाचे स्वाहा मनसे स्वाहा॥२३॥

प्राच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहार्वाच्यै
दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै
दिशे स्वाहोर्ध्वाच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै
दिशे स्वाहा॥२४॥

अद्भ्यः स्वाहा वार्य्यः स्वाहोदकाय स्वाहा तिष्ठन्तीभ्यः स्वाहा
स्रवन्तीभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा कूप्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः
स्वाहा धार्याभ्यः स्वाहार्णवाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा सरिराय स्वाहा॥२५॥

वाताय स्वाहा धूमाय स्वाहाभ्राय स्वाहा मेघाय स्वाहा विद्योतमानाय
स्वाहा स्तनयते स्वाहावस्फूर्जते स्वाहा वर्षते स्वाहाववर्षते स्वाहोग्रं
वर्षते स्वाहा शीघ्रं वर्षते स्वाहोद्गृह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा पुष्णते
स्वाहा शीकायते स्वाहा पुष्वाभ्यः स्वाहा ह्यादुनीभ्यः स्वाहा नीहाराय
स्वाहा॥२६॥

अ॒ग्नये॑ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॑न्तरि॒क्षाय॑
स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ दि॒ग्भ्यः॑ स्वाहाशा॑भ्यः॒ स्वाहोर्व्यै॑ दि॒शे स्वाहा॑र्वाच्यै॒
दि॒शे स्वाहा॑ ॥ २७ ॥

क नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ नक्ष॒त्रिये॑भ्यः॒ स्वाहा॑होरा॒त्रेभ्यः॑ स्वाहा॑र्धमा॒सेभ्यः॑
स्वाहा॑ मा॒सेभ्यः॑ स्वाहा॑ऽऋ॒तुभ्यः॑ स्वाहा॑र्त्त॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑ संवत्स॒राय॑ स्वाहा॑
द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑ऽस्वाहा॑ च॒न्द्राय॑ स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑ र॒श्मिभ्यः॑
स्वाहा॑ वसु॑भ्यः॒ स्वाहा॑ रु॒द्रेभ्यः॑ स्वाहा॑दि॒त्येभ्यः॑ स्वाहा॑ म॒रुद्भ्यः॑ स्वाहा॑
विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑ मू॒लेभ्यः॑ स्वाहा॑ शाखा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ वन॒स्पति॑भ्यः॒
स्वाहा॑ पु॒ष्पेभ्यः॑ स्वाहा॑ फ॒लेभ्यः॑ स्वाहा॑ष॒धीभ्यः॑ स्वाहा॑ ॥ २८ ॥

पृथि॒व्यै स्वाहा॑न्तरि॒क्षाय॑ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑
च॒न्द्राय॑ स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑द्भ्यः॑ स्वाहा॑ष॒धीभ्यः॑ स्वाहा॑ वन॒स्पति॑भ्यः॒
स्वाहा॑ परि॒प्ल॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑ च॒राच॒रेभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒रीसृ॒पेभ्यः॑ स्वाहा॑ ॥ २९ ॥

अस॑वे॒ स्वाहा॑ वस॑वे॒ स्वाहा॑ वि॒भुवे॑ स्वाहा॑ वि॒वस्व॑ते॒ स्वाहा॑ ग॒णश्रि॑ये
स्वाहा॑ ग॒णप॑तये॒ स्वाहा॑भि॒भुवे॑ स्वाहा॑धि॒पत॑ये॒ स्वाहा॑ शू॒षाय॑ स्वाहा॑
स॒स॒र्पाय॑ स्वाहा॑ च॒न्द्राय॑ स्वाहा॑ ज्योति॑षे॒ स्वाहा॑ म॒लि॒म्लु॒चाय॑ स्वाहा॑
दि॒वा प॑तय॒ते स्वाहा॑ ॥ ३० ॥

म॒ध॒वे॒ स्वाहा॑ मा॒ध॒वाय॑ स्वाहा॑ शु॒क्राय॑ स्वाहा॑ शु॒चये॑ स्वाहा॑ न॒भ॒से
स्वाहा॑ न॒भ॒स्याय॑ स्वाहा॑षाय॑ स्वाहा॑र्जा॑य॒ स्वाहा॑ स॒ह॒से॒ स्वाहा॑ स॒ह॒स्याय॑
स्वाहा॑ त॒प॒से॒ स्वाहा॑ त॒प॒स्याय॑ स्वाहा॑ऽह॒स॒स्प॒तये॑ स्वाहा॑ ॥ ३१ ॥

वाजा॑य॒ स्वाहा॑ प्र॒स॒वाय॑ स्वाहा॑पि॒जाय॑ स्वाहा॑ क्र॒त॒वे॒ स्वाहा॑ स्व॒ः
स्वाहा॑ मू॒र्ध्ने॑ स्वाहा॑ व्य॒श्नु॒विने॑ स्वाहा॑न्त्या॑य॒ स्वाहा॑न्त्या॑य॒ भौव॑नाय॒ स्वाहा॑
भु॒व॒न॒स्य॑ प॒त॒ये॒ स्वाहा॑धि॒प॒तये॑ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑ ॥ ३२ ॥

क आ॒र्यु॒र्य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒ताऽस्वाहा॑ प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒ताऽस्वाहा॑पा॒नो
य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒ताऽस्वाहा॑ व्या॒नो य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒ताऽस्वाहा॑दा॒नो य॒ज्ञेन॑
क॒ल्प॒ताऽस्वाहा॑ स॒मानो॑ य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒ताऽस्वाहा॑ चक्षु॑र्य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒ताऽऽ

स्वाहा श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतांश्स्वाहा वाग्यज्ञेन कल्पतांश्स्वाहा मनो
 यज्ञेन कल्पतांश्स्वाहात्मा यज्ञेन कल्पतांश्स्वाहा ब्रह्मा यज्ञेन कल्पतांश्स्वाहा
 ज्योतिर्यज्ञेन कल्पतांश्स्वाहा स्वर्यज्ञेन कल्पतांश्स्वाहा पृष्ठं यज्ञेन
 कल्पतांश्स्वाहा यज्ञो यज्ञेन कल्पतांश्स्वाहा ॥३३॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यांश्स्वाहा शताय स्वाहैकशताय स्वाहा व्युष्ट्यै
 स्वाहा स्वर्गाय स्वाहा ॥३४॥

इति द्वाविंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रयोविंशोऽध्यायः

—:0:—

हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽआसीत्।

स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम॥१॥

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः सूर्यस्ते महिमा । यस्तेऽहन्त्संवत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते वायावन्तरिक्षे महिमा सम्बभूव यस्ते दिवि सूर्ये महिमा सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये स्वाहा देवेभ्यः॥२॥

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैकऽइद्राजा जगतो बभूव।

यऽईशैऽअस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम॥३॥

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिश्चन्द्रमास्ते महिमा । यस्ते रात्रौ संवत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते पृथिव्यामग्नौ महिमा सम्बभूव यस्ते नक्षत्रेषु चन्द्रमसि महिमा सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये देवेभ्यः स्वाहा॥४॥

युज्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥५॥

युज्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥६॥

यद्वातोऽअपोऽअगनीगन्त्रियामिन्द्रस्य तन्वम्।

एतश्चस्तोतर्नेन पथा पुनरश्वमारवर्त्तयासि नः॥७॥

वसवस्त्वाज्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाज्जन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसादित्या-
स्त्वाज्जन्तु जागतेन छन्दसा । भूर्भुवः स्वर्लाजी३॥ ज्छाची३॥ न्यव्ये
गव्यऽएतदन्नमत्त देवाऽएतदन्नमद्धि प्रजापते॥८॥

कः स्वित्काकी चरति कऽउ स्विज्जायते पुनः।

किश्चस्विद्धिमस्य भेषजं किम्वावर्पनं महत्॥९॥

सूर्योऽएकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः।

अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत्॥१०॥

का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किञ्चस्विदासीद् बृहद्वयः।

का स्विदासीत्पिलिप्पिला का स्विदासीत्पिशङ्गिला॥११॥

द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वोऽआसीद् बृहद्वयः।

अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला॥१२॥

वायुष्ट्वा पचतैरवत्वसितग्रीवश्छागैर्न्यग्रोधश्चमसैः शल्मलिर्वृद्ध्या ।
एष स्य राथ्यो वृषा पद्भिश्चतुर्भिरेदगन्ब्रह्माकृष्णाश्च नोऽवतु
नमोऽग्नये ॥१३॥

संशितो रश्मिना रथः संशितो रश्मिना हर्यः।

संशितो अप्स्वप्सुजा ब्रह्मा सोमपुरोगवः॥१४॥

स्वयं वाजिँस्तन्वं कल्पयस्व स्वयं यजस्व स्वयं जुषस्व।

महिमा तेऽन्येन न सन्नशे॥१५॥

न वाऽउऽएतन्त्रियसे न रिष्यसि देवाँ२॥ऽइदेषि पथिभिः सुगेभिः ।

यत्रासते सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा देवः सविता दधातु ॥१६॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त सऽएतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः स तै
लोको भविष्यति तं जैष्यसि पिबैताऽअपः । वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त
सऽएतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स तै लोको भविष्यति तं जैष्यसि
पिबैताऽअपः । सूर्यः पशुरासीत्तेनायजन्त सऽएतं लोकमजयद्यस्मिन्सूर्यः
स तै लोको भविष्यति तं जैष्यसि पिबैताऽअपः॥१७॥

प्राणाय स्वाहापानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा । अम्बेऽअम्बिकेऽम्बालिके
न मा नयति कश्चन । ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकां काम्पीलवासिनीम्॥१८॥

गुणानां त्वा गुणपतिःहवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिः हवामहे
निधीनां त्वा निधिपतिःहवामहे वसो मम । आहर्मजानि गर्भधमा त्वर्मजासि
गर्भधम्॥१९॥

ताऽउभौ चतुरः पदः सम्प्रसारयाव स्वर्गे लोक प्रोर्णुवाथां वृषा
वाजी रेतोधा रेतो दधातु॥२०॥

उत्सक्थ्याऽअव गुदं धेहि समज्जिं चारया वृषन् ।

य स्त्रीणां जीवभोजनः॥२१॥

यकासकौ शकुन्तिकाहलगिति वञ्चति ।

आहन्ति गभे पसो निगल्गलीति धारका॥२२॥

यकोऽसकौ शकुन्तकऽआहलगिति वञ्चति ।

विवक्षतऽइव ते मुखमध्वर्यो मा नस्त्वमभि भाषथाः ॥२३॥

माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः ।

प्रतिलामीति ते पिता गभे मुष्टिमत्सयत्॥२४॥

माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य क्रीडतः ।

विवक्षतऽइव ते मुखं ब्रह्मन्मा त्वं वदो बहु॥२५॥

ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रापय गिरौ भारःहरन्निव ।

अथास्यै मध्यमेधताऽशीते वाते पुनन्निव॥२६॥

ऊर्ध्वमेनमुच्छ्रयताद् गिरौ भारःहरन्निव ।

अथास्य मध्यमेजतु शीते वाते पुनन्निव॥२७॥

यदस्याऽअऽहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपात्सत् ।

मुष्काविदस्याऽएजतो गोशफे शकुलाविव॥२८॥

यद्देवासो ललामगुं प्र विष्टीमिनमाविषुः ।

सक्थ्ना देदिश्यते नारी सत्यस्याक्षिभुवो यथा॥२९॥

यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं पशु मन्यते ।

शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति॥३०॥

यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं बहु मन्यते ।

शूद्रो यदर्यीयै जारो न पोषमनु मन्यते॥३१॥

दधि॒क्राव्णोऽ॒अकारिषं जि॒ष्णोरश्व॑स्य वा॒जिनः॑ ।
 सु॒रभि॑ नो॒ मुखा॑ क॒रत्र॑ ण॒ऽआयू॑श्श॒षि तारि॑षत् ॥ ३२ ॥
 गा॒यत्री॑ त्रि॒ष्टुब्ज॑ग॒त्यनु॑ष्टु॒प्पङ्क्त्या॑ स॒ह ।
 बृ॒हत्यु॑ष्णिहा॒ क॒कुप्सू॑चीभिः श॒म्यन्तु॑ त्वा ॥ ३३ ॥
 द्वि॒पदा॑ याश्चतु॒ष्पदा॑स्त्रि॒पदा॑ याश्च॒ षट्प॑दाः ।
 वि॒च्छन्दा॑ याश्च॒ सच्छ॑न्दाः सू॒चीभिः॑ श॒म्यन्तु॑ त्वा ॥ ३४ ॥
 म॒हाना॑म्यो रे॒वत्यो॑ वि॒श्वा आ॑शाः प्र॒भूर्वरीः॑ ।
 मै॒धीर्वि॑द्युतो॒ वाचः॑ सू॒चीभिः॑ श॒म्यन्तु॑ त्वा ॥ ३५ ॥
 ना॒र्य॑स्ते॒ पत्यो॑ लो॒म वि॑चिन्वन्तु मनी॒षया॑ ।
 दे॒वानां॑ प॒त्यो दि॑शः सू॒चीभिः॑ श॒म्यन्तु॑ त्वा ॥ ३६ ॥
 र॒ज॒ता हरि॑णीः सी॒सा यु॑जो॒ युज्य॑न्ते॒ कर्म॑भिः ।
 अश्व॑स्य वा॒जिन॑स्त्व॒चि सि॑माः श॒म्यन्तु॑ श॒म्यन्तीः॑ ॥ ३७ ॥
 कु॒विद॑ङ्ग॒ यव॑मन्तो॒ यव॑ञ्चिद्यथा॒ दान्त्य॑नुपूर्व॒ वियू॑या ।
 इ॒हेहै॑षां कृणुहि॒ भोज॑नानि॒ ये ब॒र्हिषो॑ नमऽउ॒क्तिं य॑जन्ति ॥ ३८ ॥
 कस्त्वा॑ छ्यति॒ कस्त्वा॑ वि॒शास्ति॑ कस्ते॒ गात्रा॑णि श॒म्यति॑ ।
 कऽउ॑ ते श॒मिता॑ क॒विः ॥ ३९ ॥
 ऋ॒तव॑स्तऽऋ॒तुथा॑ पर्व॑ श॒मितारो॑ वि शा॒सतु॑ ।
 सं॒वत्स॑रस्य॒ तेज॑सा श॒मीभिः॑ श॒म्यन्तु॑ त्वा ॥ ४० ॥
 अ॒र्द्धमा॑साः प॒रूश्श॑षि॒ ते मा॑साऽआ॒ च्छ्यन्तु॑ श॒म्यन्तः॑ ।
 अ॒होरा॑त्राणि॒ म॒रुतो॑ वि॒लिष्टः॑सू॒दय॑न्तु॒ ते ॥ ४१ ॥
 दै॒व्याऽअ॑ध्व॒र्यव॑स्त्वाच्छ्यन्तु॒ वि च॑ शा॒सतु॑ ।
 गात्रा॑णि पर्व॒शस्ते॑ सि॒माः कृ॑णवन्तु॒ शम्य॑न्तीः ॥ ४२ ॥
 द्यौस्ते॑ पृथि॒व्यन्तरि॑क्षं वा॒युश्छि॑द्रं पृ॒णातु॑ ते ।
 सूर्य॑स्ते॒ नक्ष॑त्रैः स॒ह लो॒कं कृ॑णोतु॒ साधु॑या ॥ ४३ ॥

शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः।
 शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शम्वस्तु तन्वै तव॥४४॥
 कः स्वित्देकाकी चरति कऽउ स्विज्जायते पुनः।
 किंश्चिद्विद्विमस्य भेषजं किमवावपनं महत्॥४५॥
 सूर्यऽएकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः।
 अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत्॥४६॥
 किंश्चिद्वित्सूर्यसमं ज्योतिः किंश्चिद्विसमुद्रसमं सरः।
 किंश्चिद्वित्पृथिव्यै वर्षीयः कस्य मात्रा न विद्यते ॥४७॥
 ब्रह्म सूर्यसमं ज्योतिर्द्यौः समुद्रसमं सरः।
 इन्द्रः पृथिव्यै वर्षीयान् गोस्तु मात्रा न विद्यते॥४८॥
 पृच्छामि त्वा चितये देवसखु यदि त्वमत्र मनसा जगन्था।
 येषु विष्णुस्त्रिषु पदेष्वेष्टस्तेषु विश्वं भुवनमा विवेशाँ३॥५१॥४९॥
 अपि तेषु त्रिषु पदेष्वस्मि येषु विश्वं भुवनमा विवेश।
 सद्यः पर्येमि पृथिवीमुत द्यामेकेनाङ्गेन दिवोऽस्य पृष्ठम्॥५०॥
 केष्वन्तः पुरुषेऽआ विवेश कान्यन्तः पुरुषेऽअर्पितानि।
 एतद् ब्रह्मन्नुप वह्मामसि त्वा किंश्चिद्विन्नः प्रति वोचास्यत्र ॥५१॥
 पञ्चस्वन्तः पुरुषेऽआ विवेश तान्यन्तः पुरुषेऽअर्पितानि।
 एतत्त्वात्र प्रतिमन्वानोऽअस्मि न मायया भवस्युत्तरो मत्॥५२॥
 का स्वित्दासीत्पूर्वचित्तिः किंश्चिद्विदासीद् बृहद्वयः।
 का स्वित्दासीत्पिलिप्पिला का स्वित्दासीत्पिशङ्गिला ॥५३॥
 द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वऽआसीद् बृहद्वयः।
 अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला॥५४॥
 काऽईमरे पिशङ्गिला काऽई कुरुपिशङ्गिला।
 कऽईमास्कन्दमर्षति कऽई पन्थां वि सर्पति॥५५॥

अजारे पिशाङ्गिला श्वावित्कुरुपिशाङ्गिला।
 शशऽआस्कन्दमर्षत्यहिः पन्थां वि सर्पति॥५६॥
 कत्यस्य विष्ठाः कत्यक्षराणि कति होमासः कतिधा समिद्धः।
 यज्ञस्य त्वा विदथा पृच्छमत्र कति होतारऽऋतुशो यजन्ति ॥५७॥
 षडस्य विष्ठाः शतमक्षराण्यशीतिर्होमाः समिधो ह तिस्रः।
 यज्ञस्य ते विदथा प्र ब्रवीमि सप्त होतारऽऋतुशो यजन्ति ॥५८॥
 कोऽअस्य वेद भुवनस्य नाभिं को द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षम्।
 कः सूर्यस्य वेद बृहतो जनित्रं को वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥५९॥
 वेदाहमस्य भुवनस्य नाभिं वेद द्यावापृथिवीऽअन्तरिक्षम्।
 वेद सूर्यस्य बृहतो जनित्रमथो वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥६०॥
 पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः।
 पृच्छामि त्वा वृष्णोऽअश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥६१॥
 इयं वेदिः परोऽअन्तः पृथिव्याऽअयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः।
 अयंसोमो वृष्णोऽअश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥६२॥
 सुभूः स्वयम्भूः प्रथमोऽन्तर्महत्पर्णवे।
 दधे ह गर्भमृत्वियं यतो जातः प्रजापतिः ॥६३॥
 होता यक्षत्प्रजापतिःसोमस्य महिम्नः। जुषतां पिबतु सोमःहोतर्यज ॥६४॥
 प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव।
 यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नोऽअस्तु वयश्शस्याम् पतयो रयीणाम् ॥६५॥

अथ चतुर्विंशोऽध्यायः

—:0:—

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्याः कृष्णाग्रीवऽआग्नेयो रराटे पुरस्तात्
सारस्वती मेघ्युधस्ताद्धन्वोराश्विनावधोरोमौ बाह्वोः सौमापौष्णाः श्यामो
नाभ्यांऽसौर्ययामौ श्वेतश्च कृष्णश्च पार्श्वयोस्त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ
सक्थ्योर्वायव्यः श्वेतः पुच्छऽइन्द्राय स्वपस्याय वेहद्वैष्णवो वामनः॥१॥

रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते सौम्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुक्रबभ्रुस्ते
वारुणाः शितिरन्ध्रोऽन्यतः शितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते सावित्राः
शितिबाहुरन्यतःशितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्ते बार्हस्पत्याः पृषती क्षुद्रपृषती
स्थूलपृषती ता मैत्रावरुण्यः॥२॥

शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्तऽआश्विनाः श्येतः श्येताक्षोऽ-
रुणस्ते रुद्राय पशुपतये कर्णा यामाऽअवलिप्ता रौद्रा नभोरूपाः
पार्जन्याः॥३॥

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरुर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितोर्णी पलक्षी
ताः सारस्वत्यः प्लीहाकर्णः शुण्ठाकर्णोऽध्यालोहकर्णस्ते त्वाष्ट्राः
कृष्णाग्रीवः शितिकक्षोऽज्जिसक्थस्तऽऐन्द्राग्नाः कृष्णाज्जिरल्पा-
ज्जिर्महाज्जिस्तऽउषस्याः॥४॥

शिल्पा वैश्वदेव्यो रोहिण्यस्त्र्यवयो वाचेऽविज्ञाताऽअदित्यै सरूपा
धात्रे वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः॥५॥

कृष्णाग्रीवाऽआग्नेयाः शितिभ्रवो वसूनांऽरोहिता रुद्राणांऽश्वेताऽ-
अवरोकिणऽआदित्यानां नभोरूपाः पार्जन्याः॥६॥

उन्नतऽऋषभो वामनस्तऽऐन्द्रावैष्णवाऽउन्नतः शितिबाहुः शितिपृष्ठस्तऽ
ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शुक्ररूपा वाजिनाः कल्मषाऽआग्निमारुताः श्यामाः
पौष्णाः॥७॥

एताऽऐन्द्राग्ना द्विरूपाऽअग्नीषोमीया वामनाऽअनड्वाहऽआग्नावैष्णवा
वशा मैत्रावरुणयोऽन्यतऽएन्यो मैत्र्यः ॥८॥

कृष्णाग्रीवाऽआग्नेया बभ्रवः सौम्याः श्वेता वायव्याऽअविज्ञाताऽअदित्यै
सरूपा धात्रे वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥९॥

कृष्णा भौमा धूम्राऽआन्तरिक्षा बृहन्तो दिव्याः शबला वैद्युताः
सिध्मास्तारकाः ॥१०॥

धूम्रान् वसन्तायालभते श्वेतान् ग्रीष्माय कृष्णान् वर्षाभ्योऽरुणाञ्छरदे
पृषतो हेमन्ताय पिशङ्गाञ्छिशिराय ॥११॥

त्रययो गायत्र्यै पञ्चावयस्त्रिष्टुभे दित्यवाहो जगत्यै त्रिवत्साऽअनुष्टुभे
तुर्यवाहऽउष्णिहे ॥१२॥

पृष्ठवाहो विराजऽउक्षाणो बृहत्याऽऋषभाः ककुभेऽनड्वाहः पङ्क्त्यै
धेनवोऽतिछन्दसे ॥१३॥

कृष्णाग्रीवाऽआग्नेया बभ्रवः सौम्याऽउपध्वस्ताः सावित्रा वत्सतर्यः
सारस्वत्यः श्यामाः पौष्णाः पृश्नयो मारुता बहुरूपा वैश्वदेवा वशा
द्यावापृथिवीयाः ॥१४॥

उक्ताः संञ्चराऽएताऽऐन्द्राग्नाः कृष्णा वारुणाः पृश्नयो मारुताः
कायास्तूपराः ॥१५॥

अग्नयेऽनीकवते प्रथमजानालभते मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यः सवात्यान्
मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो बष्किहान् मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः संसृष्टान् मरुद्भ्यः
स्वतवद्भ्योऽनुसृष्टान् ॥१६॥

उक्ताः संञ्चराऽएताऽऐन्द्राग्नाः प्राशृङ्गा माहेन्द्रा बहुरूपा वैश्व-
कर्मणाः ॥१७॥

धूम्रा बभ्रुनीकाशाः पितृणां सोमवतां बभ्रवो धूम्रनीकाशाः पितृणां
बर्हिषदां कृष्णा बभ्रुनीकाशाः पितृणामग्निष्वात्तानां कृष्णाः पृषन्त-
स्त्रैयम्बकाः ॥१८॥

उक्ताः संञ्चराऽएताः शुनासीरीयाः श्वेता वायव्याः श्वेताः सौर्याः॥१९॥

वसन्ताय कपिञ्जलानालभते ग्रीष्माय कलविङ्कान् वर्षाभ्यस्ति-
त्तिरीञ्छरदे वर्त्तिका हेमन्ताय ककराञ्छिशिराय विककरान्॥२०॥

समुद्राय शिशुमारानालभते पर्जन्याय मण्डूकानद्भ्यो मत्स्यान् मित्राय
कुलीपयान् वरुणाय नाक्रान्॥२१॥

सोमाय हंसानालभते वायवे बलाकाऽइन्द्राग्निभ्यां क्रुञ्चान् मित्राय
मद्गून् वरुणाय चक्रवाकान्॥२२॥

अग्नये कुटरूनालभते वनस्पतिभ्यऽउलूकानग्नीषोमाभ्यां चाषान्-
श्विभ्यां मयूरान् मित्रावरुणाभ्यां कपोतान्॥२३॥

सोमाय लबानालभते त्वष्ट्रे कौलीकान् गौषादीर्देवानां पत्नीभ्यः
कुलीका देवजामिभ्योऽग्नये गृहपतये पारुष्णान्॥२४॥

अह्ने पारावतानालभते रात्र्यै सीचापूरहोरात्रयोः सन्धिभ्यो जतूर्मासेभ्यो
दात्यौहान्त्संवत्सराय महतः सुपर्णान्॥२५॥

भूम्याऽआखूनालभतेऽन्तरिक्षाय पाङ्क्त्रान् दिवे कशान् दिग्भ्यो
नकुलान् बभ्रुकानवान्तरदिशाभ्यः॥२६॥

वसुभ्यऽऋश्यानालभते रुद्रेभ्यो रुरूनादित्येभ्यो न्यङ्कून् विश्वेभ्यो
देवेभ्यः पृषतान्त्साध्येभ्यः कुलुङ्गान्॥२७॥

ईशानाय परस्वतऽआलभते मित्राय गौरान् वरुणाय महिषान् बृहस्पतये
गवयाँस्त्वष्ट्रेऽउष्ट्रान्॥२८॥

प्रजापतये पुरुषान् हस्तिनऽआलभते वाचे प्लुषींश्चक्षुषे मशकाञ्छ्रोत्राय
भृङ्गाः॥२९॥

प्रजापतये च वायवे च गोमृगो वरुणायारण्यो मेषो यमाय कृष्णो
मनुष्यराजाय मर्कटः शार्दूलाय रोहिदृषभाय गवयी क्षिप्रश्येनाय वर्त्तिका
नीलङ्गोः क्रिमिः समुद्राय शिशुमारो हिमवते हस्ती॥३०॥

म॒युः प्रा॒जाप॒त्यऽउ॒लो ह॒लि॒क्ष्णो॑ वृषद॒ःशस्ते॑ धा॒त्रे दि॒शां क॒ङ्को
धुङ्क्षाग्ने॒यी क॒ल॒वि॒ङ्को लोहि॒ताहिः॑ पु॒ष्कर॒सा॒दस्ते॑ त्वा॒ष्ट्रा वा॒चे
क्रु॒ञ्चः॥३१॥

सोमा॒य कु॒लुङ्गऽआ॒र॒ण्योऽजो॑ न॒कुलः॑ शका॒ ते पौ॒ष्णाः क्रो॒ष्टा
मा॒यो॒रिन्द्र॑स्य गौरमृ॒गः पि॒द्वो न्यङ्कुः॑ कक्क॒टस्तेऽनु॑मत्यै प्रति॒श्रु॒त्कायै॑
चक्र॒वा॒कः॥३२॥

सौ॒री ब॒लाका॑ शा॒र्गः सृ॒ज॒यः श॒याण्ड॑कस्ते मै॒त्राः सर॑स्वत्यै शा॒रिः
पुरु॒षवा॒क् श्वा॒वि॒द्भौमी॑ शार्दूलो वृ॒कः पृ॒दाकु॑स्ते म॒न्यवे॒ सर॑स्वते शु॒कः
पुरु॒षवा॒क्॥३३॥

सु॒पर्णः पा॒र्जन्यऽआ॒ति॒र्वाह॑सो दर्वि॒दा ते वा॒यवे॑ बृहस्पतये वा॒चस्प॑तये
पै॒ङ्ग॒रा॒जोऽल॒जऽआ॒न्तरि॑क्षः प्ल॒वो म॒द्गु॒र्मत्स्य॑स्ते नदीप॒तये॑ द्यावापृथि॒वीयः॑
कूर्मः॥३४॥

पुरु॒षमृ॒गश्च॒न्द्रम॑सो गो॒धा का॒लका॑ दा॒र्वाघा॑टस्ते वन॒स्पती॑नां कृ॒क्वाकुः॑
सा॒वि॒त्रो ह॒सो वा॒तस्य॑ ना॒क्रो म॒र्करः॑ कुली॒पय॑स्तेऽकू॒पार॑स्य हि॒यै
शल्य॑कः॥३५॥

ए॒ण्यह्नो॑ म॒ण्डूको॑ मूषिका ति॒त्तिरि॑स्ते सर्पा॒णां लोपा॑शऽआ॒श्विनः॑
कृष्णो॑ रात्र्याऽऽ॒रक्षो॑ ज॒तूः सु॒षिली॑का तऽइ॒तर॒जनानां॑ जह॒का वैष्ण॑वी॥३६॥

अ॒न्यवा॒पोऽर्द्ध॑मा॒साना॑मृ॒शयो॑ म॒यूरः॑ सु॒पर्णस्ते॑ गन्ध॒र्वाणा॑म॒पामु॑द्रो
मा॒साङ्क॑श्यपो रोहि॒त्कुण्ड॑णाचीं गो॒लत्ति॑का तेऽप्सर॒सां मृत्य॑वेऽसि॒तः॥३७॥

व॒र्षाहू॑र्ह॒तूना॑मा॒खुः कशो॑ मा॒न्थाल॑स्ते पि॒तृणां॑ बला॒याज॑ग॒रो वसू॑नां
क॒पि॒ञ्जलः॑ क॒पोत॑ऽउ॒लूकः॑ श॒शस्ते॑ नि॒त्रह॑त्यै वरु॒णाय॑र॒ण्यो मे॒षः॥३८॥

श्वि॒त्रऽआ॑दि॒त्याना॑मु॒ष्ट्रो घृ॒णीवा॒न्वा॒र्धीन॑स्ते म॒त्याऽअ॑र॒ण्याय॑ स॒मरो॑
रु॒रु रौ॒द्रः क्व॒यिः कु॒टरु॑र्दा॒त्यौह॑स्ते वा॒जिनां॑ का॒माय॑ पि॒कः॥३९॥

ख॒ड्गो वै॑श्वदे॒वः श्वा॑ कृष्णः क॒र्णो गर्द॑भस्तरक्षुस्ते रक्ष॒सामिन्द्रा॑य
सू॒करः॑ सि॒ंहो मा॑रु॒तः कृ॑कला॒सः पि॒प्पका॑ श॒कुनि॑स्ते श॒रव्या॑यै
विश्वै॑षां दे॒वानां॑ पृ॒षतः॥४०॥

अथ पञ्चविंशोऽध्यायः

—:0:—

क श्वादं दद्भिरवकां दन्तमूलैर्मृदं बस्वैस्तेगान्दंष्ट्राभ्यां सरस्वत्याऽ
अग्रजिह्वं जिह्वायाऽ उत्सादमवक्रन्देन तालु वाजः हनुभ्यामपऽ आस्येन
वृषणमाण्डाभ्यामादित्याँ श्मश्रुभिः पन्थानं भ्रूभ्यां द्यावापृथिवी वर्त्तोभ्यां
विद्युतं कनीनकाभ्यां शुक्लाय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा पार्याणि
पक्ष्माण्यवार्याऽ इक्षवोऽ वार्याणि पक्ष्माणि पार्याऽ इक्षवः ॥ १ ॥

वातं प्राणेनापानेन नासिकेऽ उपयाममधरेणौष्ठेन सदुत्तरेण प्रकाशे-
नान्तरमनूकाशेन बाह्यं निवेष्यं मूर्ध्ना स्तनयित्नुं निर्बाधेनाशनिं मस्तिष्केण
विद्युतं कनीनकाभ्यां कर्णाभ्यां श्रोत्रं श्रोत्राभ्यां कर्णौ तेदनीमधर-
कण्ठेनापः शुष्ककण्ठेन चित्तं मन्याभिरदितिः शीर्ष्णा निर्रहति निर्जर्जल्येन
शीर्ष्णा संक्रोशैः प्राणान् रेष्माणंस्तुपेन ॥ २ ॥

मशकान् केशैरिन्द्रं स्वपसा वहेन बृहस्पतिः शकुनिसादेन कूर्माञ्छ-
फैराक्रमणं स्थूराभ्यामृक्षलाभिः कपिज्जलाज्जवं जङ्घाभ्यामध्वानं
बाहुभ्यां जाम्बीले नारण्यमग्निमतिरुग्भ्यां पूष्णं
दोभ्यामश्विनावसाभ्यां रुद्रः- रोराभ्याम् ॥ ३ ॥

अग्नेः पक्षतिर्वायोर्निपक्षतिरिन्द्रस्य तृतीया सोमस्य चतुर्थ्यदित्यै
पञ्चमीन्द्राण्यै षष्ठी मरुतां सप्तमी बृहस्पतेरष्टम्युर्यम्णो नवमी
धातुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यमस्य त्रयोदशी ॥ ४ ॥

इन्द्राग्न्योः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिर्मित्रस्य तृतीयापां चतुर्थी निर्रहत्यै
पञ्चम्युग्नीषोमयोः षष्ठी सर्पाणां सप्तमी विष्णोरष्टमी पूष्णो नवमी
त्वष्टुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यम्यै त्रयोदशी द्यावापृथिव्योर्द-
क्षिणं पार्श्वं विश्वेषां देवानामुत्तरम् ॥ ५ ॥

मरुतांश्चस्कन्धा विश्वेषां देवानां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
तृतीया वायोः पुच्छमग्नीषोमयोर्भासदौ क्रुञ्चौ श्रोणिभ्यामिन्द्राबृहस्पतीऽ-
ऊरुभ्यां मित्रावरुणावल्गाभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां बलं कुष्ठाभ्याम् ॥६॥

पूष्णं वनिष्ठुनान्धाहीन्त्स्थूलगुदया सर्पान् गुदाभिर्विहुतऽआन्त्रैरपो
वस्तिना वृषणमाण्डाभ्यां वाजिनःशेषेन प्रजांशरेतसा चाषान् पित्तेन
प्रदरान् पायुना कूशमाञ्छकपिण्डैः ॥७॥

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यं दिशां जत्रवोऽदित्यै भसज्जीमूतान्
हृदयौपशेनान्तरिक्षं पुरीतता नभऽउदर्येण चक्रवाकौ मतस्नाभ्यां दिवं
वृक्काभ्यां गिरीन् प्लाशिभिरुपलान् प्लीहा वल्मीकान् क्लोमभिर्ग्लौ-
भिर्गुल्मान् हिराभिः स्रवन्तीर्हृदान् कुक्षिभ्यांश्चसमुद्रमुदरेण वैश्वानरं
भस्मना ॥८॥

विधृतिं नाभ्या घृतःरसेनापो यूष्णा मरीचीर्विप्रुड्भिर्नीहारमूष्मणा शीनं
वसया प्रुष्वाऽअश्रुभिर्हादुनीर्दूषीकाभिरस्ना रक्षांश्चसि चित्राण्यङ्गैर्नक्षत्राणि
रूपेण पृथिवीं त्वचा जुम्बकाय स्वाहा ॥९॥

हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽआसीत्।

स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१०॥

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैकऽइद्राजा जगतो बभूव।

यऽईशेऽअस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥११॥

यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रःसया सहाहुः।

यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१२॥

यऽआत्मदा बलदा यस्य विश्वऽउपासते प्रशिषं यस्य देवाः।

यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१३॥

आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासोऽअपरीतासऽउद्भिदः।

देवा नो यथा सदमिद् वृधेऽअसन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे ॥१४॥

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो निर्वर्त्तताम्।
 देवानां सख्यमुपसेदिमा वयं देवा नऽआयुः प्रतिरन्तु जीवसे॥१५॥
 तान् पूर्वाया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्त्रिधम्।
 अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मर्यस्करत्॥१६॥
 तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः।
 तद् ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम्॥१७॥
 तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियञ्जिन्वमवसे हूमहे वयम्।
 पूषा नो यथा वेदसामसद् वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये॥१८॥
 स्वस्ति नऽइन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः।
 स्वस्ति नस्ताक्षर्योऽरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु॥१९॥
 पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः।
 अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवाऽअवसागमन्निह॥२०॥
 भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः।
 स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाग्ँ संस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं यदायुः॥२१॥
 शतमिन्नु शरदोऽअन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम्।
 पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः॥२२॥
 अदितिद्यौरदितिर्न्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः।
 विश्वेदेवाऽअदितिः पञ्च जनाऽअदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्॥२३॥
 मा नो मित्रो वरुणोऽअर्यमायुरिन्द्रोऽऋभुक्षा मरुतः परिख्यन्।
 यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि॥२४॥
 यन्निर्णिजा रेक्णासा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति।
 सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूपोऽइन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पार्थः॥२५॥
 एष छागः पुरोऽअश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः।
 अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेदेनःसौश्रवसाय जिन्वति॥२६॥

यद्धविष्मृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति।
 अत्रा पूष्णः प्रथमो भागऽएति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥२७॥
 होताध्वर्युरावयाऽअग्निमिन्धो ग्रावग्राभऽउत शशंस्ता सुविप्रः ।
 तेन यज्ञेन स्वरङ्कृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पूष्णध्वम् ॥२८॥
 यूपव्रस्काऽउत ये यूपवाहाश्चषालं येऽअश्वयूपाय तक्षति।
 ये चार्वते पचनःसम्भरन्त्युतो तेषामभिगूर्तिर्नऽइन्वतु ॥२९॥
 उप प्रागात्सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशाऽउप वीतपृष्ठः।
 अन्वेनं विप्राऽऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् ॥३०॥
 यद्वाजिनो दाम सन्दानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य ।
 यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणःसर्वा ता तेऽअपि देवेष्वस्तु ॥३१॥
 यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति।
 यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता तेऽअपि देवेष्वस्तु ॥३२॥
 यदूर्ध्वमुदरस्यापवाति यऽआमस्य क्रविषो गन्धोऽअस्ति।
 सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तु मेधःशृतपाकं पचन्तु ॥३३॥
 यत्ते गात्राद्गिना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति।
 मा तद्धूम्यामाश्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥३४॥
 ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं यऽईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति।
 ये चार्वतो माशंसभिक्षामुपासतऽउतो तेषामभिगूर्तिर्नऽइन्वतु ॥३५॥
 यन्नीक्षणं माँस्पचन्याऽउखाया या पात्राणि यूष्णाऽआसेचनानि।
 ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्गाः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् ॥३६॥
 मा त्वाग्निध्वंनयीद् धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्निः।
 इष्टं वीतमभिगूर्त्तं वर्षट्कृतं तं देवासुः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् ॥३७॥
 निक्रमणं निषदनं विवर्त्तनं यच्च पड्वीशमर्वतः।
 यच्च पपौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता तेऽअपि देवेष्वस्तु ॥३८॥

यदश्वाय॑ वास॑ऽउपस्तृणन्त्य॑धीवासं॒ या हिर॑ण्यान्यस्मै ।
 स॒न्दान॒मर्व॑न्तं प॒ड्वी॑शं प्रि॒या दे॒वेष्वा या॑मयन्ति ॥ ३९ ॥
 यत्ते॑ सा॒दे मह॑सा शू॒कृत॑स्य॒ पाष्य॑यी वा॒ कशा॑या वा तुतोद॑ ।
 स्रु॒चेव॑ ता ह॒विषो॑ऽअध्व॒रेषु॑ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा सूदयामि ॥ ४० ॥
 चतु॑स्त्रिंशद्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धोर्व॒ड्क्री॑रश्व॒स्य स्व॑धितिः॒ समे॑ति ।
 अ॒च्छि॑द्रा गात्रा॒ वयु॑ना॒ कृणो॑त॒ परु॑ष्यरु॒रनु॑घुष्या॒ विश॑स्ता ॥ ४१ ॥
 ए॒क॒स्त्वष्टु॑रश्व॒स्या विश॑स्ता॒ द्वा य॑न्तारा॑ भवत॒स्तथ॑ऽऋ॒तुः ।
 या ते॒ गात्रा॑णामृ॒तुथा॑ कृ॒णोमि॒ ता ता॒ पिण्डा॑नां प्र जु॒होम्य॒ग्नौ ॥ ४२ ॥
 मा त्वा॑ तप॒त्रिय॑ऽआ॒त्मापि॑यन्तं॒ मा स्व॑धितिस्त॒न्वुऽआ ति॑ष्ठिपत्ते ।
 मा ते॑ गृ॒ध्नुर॑विश॒स्ताति॑हाय॒ छिद्रा॑ गात्रा॒ण्यसि॑ना॒ मिथू॑ कः ॥ ४३ ॥
 न वाऽउ॑ऽए॒तन्त्रि॑यसे॒ न रि॑ष्यसि दे॒वाँ२ ॥ ५ ॥ इ॒देषि॑ प॒थिभिः॑ सु॒गेभिः॑ ।
 हरी॑ ते॒ युञ्जा॑ पृष॒तीऽअ॑भूता॒मुपा॑स्थाद्वा॒जी धु॑रि रास॑भस्य ॥ ४४ ॥
 सु॒गव्यं॑ नो वा॒जी स्व॑श्व्यं पु॒ंसः पु॒त्राँ२ ॥ ५ ॥ उ॒त वि॑श्वा॒पुष॑र्चि॒यिम् ।
 अ॒ना॒गा॒स्त्वं नो॑ऽअ॒दितिः॑ कृणोतु॒ क्षत्रं॑ नो॒ऽअश्वो॑ वनता॒ं ह॒विष्मान् ॥ ४५ ॥
 इ॒मा नु॑ कं भु॒वना॑ सीष॒धामे॑न्द्र॒श्च वि॑श्वे॒ च दे॒वाः । आ॒दित्यै॑रिन्द्रः
 सर्ग॑णो म॒रुद्भि॑र॒स्मभ्यं॑ भेष॒जा कर॑त् । य॒ज्ञं च॑ नस्त॒न्वं च॑ प्र॒जां चा॑दित्यै॒रिन्द्रः॑
 सह॑ सीष॒धाति ॥ ४६ ॥
 अ॒ग्ने त्वं नो॑ऽअ॒न्तम॑ऽउ॒त त्रा॑ता शि॒वो भ॑वा वरू॒थ्यः । वसु॑र॒ग्निर्व॑-
 सु॒श्रवा॑ऽअ॒च्छा न॑क्षि द्यु॒मत्त॑म॒र्चिं दा॑ः । तं त्वा॑ शोचिष्ठ दी॒दिवः॑
 सु॒म्नाय॑ नूनमी॒महे॑ सखि॒भ्यः ॥ ४७ ॥

अथ षड्विंशोऽध्यायः

—:0:—

अग्निश्च पृथिवी च सन्नते ते मे सं नमतामदो वायुश्चान्तरिक्षं च
सन्नते ते मे सं नमतामदऽआदित्यश्च द्यौश्च सन्नते ते मे सं
नमतामदऽआपश्च वरुणश्च सन्नते ते मे सं नमतामदः । सप्त
सदोऽअष्टमी भूतसाधनी । सकामाँर ॥ऽअध्वनस्कुरु संज्ञानमस्तु मेऽमुना ॥१॥

यथेमां वाचं कल्याणीमावदानि जनैभ्यः । ब्रह्मराजन्याभ्यांशूद्राय
चार्य्यै च स्वाय चारणाय च । प्रियो देवानां दक्षिणायै दातुरिहभूयासमयं
मे कामः समृध्यतामुप मादो नमतु ॥२॥

बृहस्पतेऽअति यदर्योऽअर्हीद् द्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु । यद्दीदयच्छवसऽ
ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् । उपयामगृहीतोऽसि बृहस्पतये
त्वैष ते योनिर्बृहस्पतये त्वा ॥३॥

इन्द्र गोमन्निहा याहि पिबा सोमंशतक्रतो । विद्यद्विर्गावभिः सुतम् ।
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा गोमतऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा गोमते ॥४॥

इन्द्रा याहि वृत्रहन् पिबा सोमंशतक्रतो । गोमद्विर्गावभिः सुतम् ।
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा गोमतऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा गोमते ॥५॥

ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे ।

उपयामगृहीतोऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥६॥

वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिःश्रीः । इतो
जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण । उपयामगृहीतोऽसि
वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥७॥

वैश्वानरो नऽऊतयऽआ प्र यातु परावतः । अग्निरुक्थेन वाहसा ।
उपयामगृहीतोऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥८॥

अग्निर्ऋषिः पर्वमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् ।

उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा वर्चसऽएष ते योनिर्ग्नये त्वा वर्चसे ॥९॥

महँ२॥ऽइन्द्रो वज्रहस्तः षोडशी शर्म यच्छतु। हन्तु पाप्मानं
 योऽस्मान्द्वेष्टि। उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥१०॥
 तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः।
 अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनवऽइन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥११॥
 यद्वाहिष्ठं तदग्नये बृहदर्चं विभावसो।
 महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजाऽउदीरते॥१२॥
 एहू षु ब्रवाणि तेऽग्नऽइत्येतरा गिरः। एभिर्वर्द्धासुऽइन्दुभिः॥१३॥
 ऋतवस्ते यज्ञं वि तन्वन्तु मासा रक्षन्तु ते हविः।
 संवत्सरस्ते यज्ञं दधातु नः प्रजां च परि पातु नः॥१४॥
 उपह्वरे गिरीणां सङ्गमे च नदीनाम्। धिया विप्रोऽअजायत॥१५॥
 उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्या ददे। उग्रशर्म महि श्रवः॥१६॥
 स नऽइन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः। वरिवोवित्परि स्रव॥१७॥
 एना विश्वान्यर्यऽआ द्युम्नानि मानुषाणाम्। सिषासन्तो वनामहे॥१८॥
 अनु वीरैरनु पुष्यास्म गोभिरन्वश्वैरनु सर्वेण पुष्टैः।
 अनु द्विपदानु चतुष्पदा वयं देवा नो यज्ञमृतुथा नयन्तु ॥१९॥
 अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप। त्वष्टारः सोमपीतये॥२०॥
 अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिबऽऋतुना।
 त्वःहि रत्नधाऽअसि॥२१॥
 द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत। नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत॥२२॥
 तवायः सोमस्त्वमेह्यर्वाड् शश्वत्तमः सुमनाऽअस्य पाहि।
 अस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्या दधिष्वेमं जठरऽइन्दुमिन्द्र॥२३॥
 अमेव नः सुहवाऽआ हि गन्तन् नि बर्हिषि सदतना रणिष्टन। अथा
 मन्दस्व जुजुषाणोऽअन्धसस्त्वष्ट देवेभिर्जनिभिः सुमद्गणः॥२४॥
 स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया। इन्द्राय पातवे सुतः॥२५॥
 रक्षोहा विश्वचर्षणिरभि योनिमयोहते। द्रोणे सधस्थमासदत्॥२६॥

अथ सप्तविंशोऽध्यायः

—:0:—

समास्त्वाग्नेऽऋतवो वर्द्धयन्तु संवत्सराऽऋषयो यानि सत्या।
सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वाऽआ भाहि प्रदिशश्चतस्रः॥१॥
सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगाय।
मा च रिषदुपसत्ता तेऽअग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु माऽन्ये॥२॥
त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणाऽऽइमे शिवोऽअग्ने संवरणे भवा नः।
सपत्नहा नोऽअभिमातिजिच्च स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन्॥३॥
इहैवाग्नेऽअधि धारया रयिं मा त्वा नि क्रन्पूर्वचितौ निकारिणः।
क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्द्धतां तेऽअनिष्टृतः॥४॥
क्षत्रेणाग्ने स्वायुः संभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व।
सजातानां मध्यमस्थाऽएधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह॥५॥
अति निहोऽअति स्त्रिधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने।
विश्वा ह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्मभ्यःसहवीराश्चरयिं दाः॥६॥
अनाधृष्यो जातवेदाऽअनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह।
विश्वाऽआशाः प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवेभिरद्य परि पाहि नो वृधे॥७॥
बृहस्पते सवितर्बोधयैनःसशितं चित्सन्तराश्चसशिशाधि।
वर्धयैनं महते सौभगाय विश्वऽएनमनु मदन्तु देवाः॥८॥
अमुत्रभूयादथ यद्यमस्य बृहस्पतेऽअभिशास्तेरमुञ्चः।
प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा शचीभिः॥९॥
उद्वयन्तमसपरि स्वुः पश्यन्तऽउत्तरम्।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥१०॥

ऊर्ध्वाऽअस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचींश्च्यग्नेः।
 द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः॥११॥
 तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः ।
 पथो अनक्तु मध्वा घृतेन ॥१२॥
 मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो नराशंसो अग्ने।
 सुकृद्देवः सविता विश्ववारः॥१३॥
 अच्छायमेति शर्वसा घृतेनेडानो वह्निर्ममसा।
 अग्निंश्चस्त्रुचोऽअध्वरेषु प्रयत्सु॥१४॥
 स यक्षदस्य महिमानमग्नेः सऽई मन्द्रा सुप्रयसः।
 वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च॥१५॥
 द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्तेऽअग्नेः।
 उरुव्यर्चसो धाम्ना पत्यमानाः॥१६॥
 तेऽअस्य योषणे दिव्ये न योनाऽउषासानक्ता।
 इमं यज्ञमवतामध्वरं नः॥१७॥
 दैव्या होताराऽऊर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्।
 कृणुतं नः स्विष्टिम्॥१८॥
 तिस्रो देवीर्बर्हिरेदःसदन्विडा सरस्वती भारती । मही गृणाना॥१९॥
 तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा सुवीर्यम् ।
 रायस्पोषं वि ष्यतु नाभिमस्मे ॥२०॥
 वनस्पतेऽव सृजा रराणस्मना देवेषु ।
 अग्निर्हव्यंशमिता सूदयाति ॥२१॥
 अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेदऽइन्द्राय हव्यम्।
 विश्वेदेवा हविरिदं जुषन्ताम्॥२२॥

पीवोऽअन्ना रयिवृधः सुमेधाः श्वेतः सिषक्ति नियुतामभिःश्रीः।
 ते वायवे समनसो वि तस्थुर्विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः॥२३॥
 राये नु यं जज्ञतू रोदसीमे राये देवी धिषणा धाति देवम् ।
 अध वायुं नियुतः सश्चत स्वाऽउत श्वेतं वसुधितिं निरेके ॥२४॥
 आपो ह यद् बृहतीर्विश्वमायन् गर्भं दधाना जनयन्तीरग्निम् ।
 ततो देवानांऽसमवर्त्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥२५॥
 यश्चिदापो महिना पर्यपश्यदक्षं दधाना जनयन्तीर्यज्ञम्।
 यो देवेष्वधि देवऽएकऽआसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम॥२६॥
 प्र याभिर्यासि दाश्वाऽसमच्छा नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे।
 नि नो रयिःसुभोजसं युवस्व नि वीरं गव्यमश्व्यं च राधः॥२७॥
 आ नो नियुद्धिः शतिनीभिरध्वरःसहस्त्रिणीभिरुप याहि यज्ञम्।
 वायोऽअस्मिन्सर्वने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥२८॥
 नियुत्वान्वायवा गह्ययःशुक्रोऽअयामि ते । गन्तासि सुन्वतो गृहम्॥२९॥
 वायो शुक्रोऽअयामि ते मध्वोऽअग्रं दिविष्टिषु।
 आ याहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता॥३०॥
 वायुरग्रेणा यज्ञप्रीः साकं गन्मनसा यज्ञम् । शिवो नियुद्धिः शिवाभिः॥३१॥
 वायो ये ते सहस्त्रिणो रथासस्तेभिरा गहि । नियुत्वान्तसोमपीतये॥३२॥
 एकया च दशभिश्च स्वभूते द्वाभ्यामिष्टये विश्शती च।
 तिसृभिश्च वहसे त्रिःशता च नियुद्धिर्वायविह ता वि मुञ्च॥३३॥
 तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत । अवाऽस्या वृणीमहे॥३४॥
 अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धाऽइव धेनवः।
 ईशानमस्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः॥३५॥
 न त्वावाँ२॥ऽअन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते।
 अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे॥३६॥

त्वामिद्धि हवामहे सातौ वाजस्य कारवः।

त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः॥३७॥

स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया मह स्तवानोऽअद्रिवः।

गामश्वर्श्वमिन्द्र सं किर सत्रा वाजं न जिग्युषे॥३८॥

कया नश्चित्रऽआ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता॥३९॥

कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा चिदारुजे वसु॥४०॥

अभी षु णः सखीनामविता जरितृणाम् । शतं भवास्यूतये॥४१॥

यज्ञायज्ञा वोऽअग्नये गिरागिरा च दक्षसे।

प्रप्र वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम्॥४२॥

पाहि नोऽअग्नऽएकया पाह्युत द्वितीयया।

पाहि गीर्भिस्त्रिसृभिरूर्जा पते पाहि चतसृभिर्वसो॥४३॥

ऊर्जो नपातंस हिनायमस्मयुर्दाशेम हव्यदातये।

भुवद्वाजेष्वविता भुवद् वृधऽउत त्राता तनूनाम्॥४४॥

संवत्सरोऽसि परिवत्सरोऽसीदावत्सरोऽसीद्वत्सरोऽसि वत्सरोऽसि ।
उषसस्ते कल्पन्तामहोरात्रास्ते कल्पन्तामर्द्धमासास्ते कल्पन्तां मासास्ते
कल्पन्तामृतवस्ते कल्पन्तां संवत्सरस्ते कल्पताम् । प्रेत्याऽएत्यै सं चाञ्च
प्र च सारय । सुपर्णचिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवः सीद॥४५॥

अथाष्टाविंशोऽध्यायः

—:0:—

होता यक्षत्समिधेन्द्रमिडस्पदे नाभा पृथिव्याऽअधि।
दिवो वर्षन्त्समिध्यतऽओजिष्ठश्चर्षणीसहां वेत्वाज्यस्य होतर्यज॥१॥
होता यक्षत्तनूनपातमूतिभिर्जेतारमपराजितम् । इन्द्रं देवश्चस्वर्विदं
पृथिभिर्मधुमत्तमैर्नराशःसैन तेजसा वेत्वाज्यस्य होतर्यज॥२॥
होता यक्षदिडाभिरिन्द्रमीडितमाजुह्वानममर्त्यम्।
देवो देवैः सवीर्यो वज्रहस्तः पुरन्दरो वेत्वाज्यस्य होतर्यज॥३॥
होता यक्षद् बर्हिषीन्द्रं निषद्वरं वृषभं नर्यापसम्।
वसुभी रुद्रैरादित्यैः सयुग्भिर्बर्हिरासद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज॥४॥
होता यक्षदोजो न वीर्युःसहो द्वारऽइन्द्रमवर्द्धयन् । सुप्रायणाऽअस्मिन्
यज्ञे वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारऽइन्द्राय मीढुषे व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥५॥
होता यक्षदुषेऽइन्द्रस्य धेनू सुदुघे मातरा मही।
सवातरौ न तेजसा वत्समिन्द्रमवर्द्धतां वीतामाज्यस्य होतर्यज॥६॥
होता यक्षद्वैव्या होतारा भिषजा सखाया हविषेन्द्रं भिषज्यतः।
कवी देवौ प्रचेतसाविन्द्राय धत्तऽइन्द्रियं वीतामाज्यस्य होतर्यज॥७॥
होता यक्षत्तिस्त्रो देवीर्न भेषजं त्रयस्त्रिधातवोऽपसऽइडा सरस्वती
भारती महीः । इन्द्रपत्नीर्हविष्मतीर्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज॥८॥
होता यक्षत्त्वष्टारमिन्द्रं देवं भिषजःसुयजं घृतश्रियम् । पुरुरूपः
सुरेतसं मघोनमिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥९॥
होता यक्षद्वनस्पतिःशमितारःशतक्रतुं धियो जोष्टारमिन्द्रियम्। मध्वा
समञ्जन् पृथिभिः सुगेभिः स्वदाति यज्ञं मधुना घृतेन वेत्वाज्यस्य
होतर्यज॥१०॥

होता यक्षुदिन्द्रश्चास्वाहाज्यस्य स्वाहा मेदसः स्वाहा स्तोकानांश्चास्वाहा
स्वाहाकृतीनांश्चास्वाहा हव्यसूक्तीनाम्। स्वाहा देवाऽआज्यपा जुषाणाऽ-
इन्द्रऽआज्यस्य व्यन्तु होतर्यज ॥ ११ ॥

देवं बर्हिरिन्द्रः सुदेवं देवैर्वीरवत् स्तीर्णं वेद्यामवर्द्धयत् । वस्तोर्वृतं
प्राक्तोर्भृतः राया बर्हिष्मतोऽत्यगाद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ १२ ॥

देवीर्द्वारऽइन्द्रः सङ्गते वीड्वीर्यामन्नवर्द्धयन् । आ वत्सेन तरुणेन कुमारेण
च मीवतापार्वीणश्चेणुककाटं नुदन्तां वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ १३ ॥

देवीऽउषासानक्तेन्द्रं यज्ञे प्रयत्यह्वेताम् । दैवीर्विशः प्रायासिष्टांश्चासुप्रीते
सुधिते वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ १४ ॥

देवी जोष्टी वसुधिति देवमिन्द्रमवर्द्धताम् । अयाव्यन्याघा द्वेषांश्चास्यान्या
वक्षुद्वसु वार्याणि यजमानाय शिक्षिते वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ १५ ॥

देवीऽऊर्जाहुति दुघे सुदुघे पयसेन्द्रमवर्द्धताम् । इषमूर्जमन्या
वक्षुत्सग्धिः सपीतिमन्या नवेन पूर्वं दयमाने पुराणेन नवमधातामूर्ज-
मूर्जाहुतीऽऊर्जयमाने वसु वार्याणि यजमानाय शिक्षिते वसुवने वसुधेयस्य
वीतां यज ॥ १६ ॥

देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रमवर्द्धताम् । हुताघशःसावाभाष्टा वसु
वार्याणि यजमानाय शिक्षितौ वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ १७ ॥

देवीस्तिस्त्रस्त्रो देवीः पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् । अस्पृक्षद्भारती
दिवःरुद्रैर्यज्ञः सरस्वतीडा वसुमती गृहान्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ १८ ॥

देवऽइन्द्रो नराशःसस्त्रिवरूथस्त्रिबन्धुरो देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । शतेन
शितिपृष्ठानामाहितः सहस्रेण प्र वर्तते मित्रावरुणेदस्य होत्रमर्हतो बृहस्पति
स्तोत्रमश्विनाध्वर्यवं वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ १९ ॥

देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णो मधुशाखः सुपिप्पलो देवमिन्द्रमवर्द्धयत् ।
दिवमग्रेणास्पृक्षदान्तरिक्षं पृथिवीमदःहीद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ २० ॥

देवं बर्हिर्वारितीनां देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । स्वासस्थमिन्द्रेणासन्नमन्या
बर्हींश्चाभ्यभूद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ २१ ॥

देवोऽअग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । स्विष्टं कुर्वन्स्विष्टकृत्
स्विष्टमद्य करोतु नो वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ २२ ॥

अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशं
बध्नन्निन्द्राय छागम् । सूपस्थाऽअद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय छागेन।
अघत्तं मैदस्तः प्रति पचताग्रभीदवीवृधत्पुरोडाशेन ॥ २३ ॥

होता यक्षत्समिधानं महद्यशः सुसमिद्धं वरेण्यमग्निमिन्द्रं वयोधसम्।
गायत्रीं छन्दऽइन्द्रियं त्र्यविं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ २४ ॥

होता यक्षत्तनूनपातमुद्धिद् यं गर्भमदितिर्दधे शुचिमिन्द्रं वयोधसम्।
उष्णिहं छन्दऽइन्द्रियं दित्यवाहं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ २५ ॥

होता यक्षदीडेन्यमीडितं वृत्रहन्तममिडाभिरीड्यःसहः सोममिन्द्रं वयोधसम् ।
अनुष्टुभं छन्दऽइन्द्रियं पञ्चाविं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ २६ ॥

होता यक्षत्सुबर्हिषं पूषणवन्तममर्त्यःसीदन्तं बर्हिषि प्रियेऽमृतेन्द्रं वयोधसम्
बृहतीं छन्दऽइन्द्रियं त्रिवत्सं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ २७ ॥

होता यक्षद्व्यचस्वतीः सुप्रायणाऽऋतावृधो द्वारो देवीर्हिरेण्ययीर्ब्रह्माण-
मिन्द्रं वयोधसम् । पङ्क्तिं छन्दऽइहेन्द्रियं तुर्यवाहं गां वयो दधद्व्यन्त्वाज्यस्य
होतर्यज ॥ २८ ॥

होता यक्षत्सुपेशसा सुशिल्पे बृहतीऽउभे नक्तोषासा न दर्शते विश्वमिन्द्रं
वयोधसम् । त्रिष्टुभं छन्दऽइहेन्द्रियं पष्ठवाहं गां वयो दधद्वीतामाज्यस्य
होतर्यज ॥ २९ ॥

होता यक्षत्प्रचेतसा देवानामुत्तमं यशो होतारा दैव्या क्वी सयुजेन्द्रं
वयोधसम् । जगतीं छन्दऽइन्द्रियमनड्वाहं गां वयो दधद्वीतामाज्यस्य
होतर्यज ॥ ३० ॥

होता यक्षत्पेशस्वतीस्तिस्त्रो देवीर्हिरेण्ययीर्भारतीर्बृहतीर्महीः पतिमिन्द्रं
वयोधसम् । विराजं छन्दऽइहेन्द्रियं धेनुं गां न वयो दधद्व्यन्त्वाज्यस्य
होतर्यज ॥ ३१ ॥

होता यक्षत्सुरेतसं त्वष्टारं पुष्टिवर्द्धनरूपाणि बिभ्रतं पृथक् पुष्टिमिन्द्रं वयोधसम् । द्विपदं छन्दऽइन्द्रियमुक्षाणं गां न वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३२ ॥

होता यक्षद्वनस्पतिश्शमितारश्शतक्रतुश्हिरण्यपर्णमुक्थिनश्शनां बिभ्रतं वशिं भगमिन्द्रं वयोधसम् । ककुभं छन्दऽइहेन्द्रियं वशां वेहतं गां वयो दधद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३३ ॥

होता यक्षत् स्वाहाकृतीरग्निं गृहपतिं पृथग्वरुणं भेषजं क्विं क्षत्रमिन्द्रं वयोधसम् । अतिच्छन्दसं छन्दऽइन्द्रियं बृहदृषभं गां वयो दधद्वयन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३४ ॥

देवं बर्हिर्वयोधसं देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । गायत्र्या छन्दसेन्द्रियं चक्षुरिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ ३५ ॥

देवीर्द्वारो वयोधसश्शुचिमिन्द्रमवर्द्धयन् । उष्णिहा छन्दसेन्द्रियं प्राणमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ३६ ॥

देवीऽउषासानक्ता देवमिन्द्रं वयोधसं देवी देवमवर्द्धताम् । अनुष्टुभा छन्दसेन्द्रियं बलमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ ३७ ॥

देवी जोष्ट्री वसुधिती देवमिन्द्रं वयोधसं देवी देवमवर्द्धताम् । बृहत्या छन्दसेन्द्रियश्श्रोत्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ ३८ ॥

देवीऽऊर्जाहुती दुघे सुदुघे पयसेन्द्रं वयोधसं देवी देवमवर्द्धताम् । पङ्क्त्या छन्दसेन्द्रियश्शुक्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ ३९ ॥

देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रं वयोधसं देवौ देवमवर्द्धताम् । त्रिष्टुभा छन्दसेन्द्रियं त्विषिमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ ४० ॥

देवीस्तिस्त्रस्तिस्त्रो देवीर्वयोधसं पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् ।

जगत्या छन्दसेन्द्रियश्शूषमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ४१ ॥

देवो नराशंसौ देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत् । विराजा

छन्दसेन्द्रियं रूपमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज॥४२॥

देवो वनस्पतिर्देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत्। द्विपदा छन्दसेन्द्रियं
भगमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज॥४३॥

देवं बर्हिर्वारितीनां देवमिन्द्रं वयोधसं देवं देवमवर्द्धयत्। ककुभा
छन्दसेन्द्रियं यशऽइन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज॥४४॥

देवोऽअग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रं वयोधसं देवो देवमवर्द्धयत्।
अतिच्छन्दसा छन्दसेन्द्रियं क्षत्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु
यज॥४५॥

अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशं
बध्नन्निन्द्राय वयोधसे छागम् । सूपस्थाऽअद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय
वयोधसे छागेन । अघत्तं मैदस्तः प्रतिपचताग्रभीदवीवृधत्पुरोडाशेन॥४६॥

इत्यष्टाविंशोऽध्यायः॥

अथैकोनत्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

समिद्धोऽअज्जन् कृदरं मतीनां घृतमग्ने मधुमत् पिन्वमानः।
वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सुधस्थम्॥१॥
घृतेनाज्जन्त्सं पथो देवयानान् प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्।
अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताश्स्वधामस्मै यजमानाय धेहि॥२॥
ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेध्यश्च सप्ते।
अग्निष्ट्वा देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः॥३॥
स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम्।
देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु॥४॥
एताऽउ वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणाऽउदातैः।
ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु ॥५॥
अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाने।
उषासा वाश्सुहिरण्ये सुशिल्पेऽऋतस्य योनाविह सादयामि॥६॥
प्रथमा वाश्सरथिना सुवर्णी देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा।
अपिप्रयं चोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥७॥
आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञःसरस्वती सह रुद्रैर्नऽआवीत्।
इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो देवीर्मृतेषु धत्त॥८॥
त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरवी जायतऽआशुरश्वः।
त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजान ब्रहोः कर्तारमिह यक्षि होतः॥९॥
अश्वो घृतेन त्मन्या समक्तऽउप देवाँ२॥ऽऋतुशः पार्थऽएतु।
वनस्पतिर्देवलोकं प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत्॥१०॥

प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने।
 स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः॥११॥
 यदक्रन्दः प्रथमं जायमानऽउद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
 श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहूऽउपस्तुत्यं महि जातं तैऽअर्वन् ॥१२॥
 यमेन दत्तं त्रितऽएनमायुनगिन्द्रऽएणं प्रथमोऽअध्यतिष्ठत्।
 गन्धर्वोऽअस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट ॥१३॥
 असि यमोऽअस्यादित्योऽअर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन।
 असि सोमेन समया विपृक्तऽआहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥१४॥
 त्रीणि तऽआहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे।
 उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्यत्रा तऽआहुः परमं जनित्रम् ॥१५॥
 इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानाऽसनितुर्निधाना।
 अत्रा ते भद्रा रशनाऽअपश्यमृतस्य याऽअभिरक्षन्ति गोपाः ॥१६॥
 आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतङ्गम्।
 शिरोऽअपश्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥१७॥
 अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिषऽआ पदे गोः।
 यदा ते मर्तोऽअनु भोगमानडादिद् ग्रसिष्ठऽओषधीरजीगः ॥१८॥
 अनु त्वा रथोऽअनु मर्योऽअर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्।
 अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यं ते ॥१९॥
 हिरण्यशृङ्गेऽयोऽअस्य पादा मनोजवाऽअर्वरऽइन्द्रऽआसीत्।
 देवाऽइदस्य हविरद्यमायन्योऽअर्वन्तं प्रथमोऽअध्यतिष्ठत् ॥२०॥
 ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सःशूरणासो दिव्यासोऽअत्याः।
 हःसाऽइव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः ॥२१॥
 तव शरीरं पतयिष्वर्वन्तव चित्तं वातऽइव ध्रजीमान्।
 तव शृङ्गाणि विष्टिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ॥२२॥

उप प्रागाच्छसनं वाज्यवीं देवद्रीचा मनसा दीध्यानः।
 अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः॥२३॥
 उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वी२॥ऽअच्छा पितरं मातरं च।
 अद्या देवाज्जुष्टतमो हि गम्याऽअथा शास्ते दाशुषे वार्यीणि॥२४॥
 समिद्धोऽअद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः।
 आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः॥२५॥
 तनूनपात्पथऽऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्त्स्वदया सुजिह्व।
 मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः॥२६॥
 नराशंसस्य महिमानमेषामुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः।
 ये सुक्रतवः शुचयो धियन्धाः स्वदन्ति देवाऽउभयानि हव्या॥२७॥
 आजुह्वानऽईड्यो वन्द्यश्चा याह्यग्ने वसुभिः सजोषाः।
 त्वं देवानामसि यह्व होता सऽएनान्यक्षीषितो यजीयान्॥२८॥
 प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यतेऽअग्नेऽअह्वाम्।
 व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्योऽअदितये स्योनम्॥२९॥
 व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः।
 देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः॥३०॥
 आ सुष्वयन्ती यजतेऽउपाकेऽउषासानक्ता सदतां नि योनौ।
 दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मेऽअधि श्रियःशुक्रपिशं दधाने॥३१॥
 दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यज्ज्यै।
 प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता॥३२॥
 आ नो यज्ञं भारती तूर्यमेत्विडा मनुष्वदिह चेतयन्ती।
 तिस्रो देवीर्बर्हिरेदथस्योनःसरस्वती स्वर्षसः सदन्तु॥३३॥
 यऽइमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिःशुद्धुवनानि विश्वा।
 तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान्॥३४॥

उपावसृज त्मन्या समञ्जन्देवानां पार्थऽऋतुथा हवींश्शषि।
 वनस्पतिः शमिता देवोऽअग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन॥३५॥
 सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः।
 अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि स्वाहाकृतःहविरदन्तु देवाः ॥३६॥
 केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्याऽअपेशसे । समुषद्भिरजायथाः॥३७॥
 जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे।
 अनाविद्धया तन्वा जय त्वंस त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु ॥३८॥
 धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम ।
 धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम॥३९॥
 वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियंसखायं परिषस्वजाना।
 योषेव शिङ्गे वितताधि धन्वञ्ज्या इयंसमने पारयन्ती॥४०॥
 तेऽआचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे।
 अप शत्रून्विध्यतां संविदानेऽआर्त्नीऽइमे विष्फुरन्तीऽअमित्रान् ॥४१॥
 बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य।
 इषुधिः सङ्गाः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः ॥४२॥
 रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः।
 अभीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः॥४३॥
 तीव्रान् घोषान् कृण्वते वर्षपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः।
 अवक्रामन्तः प्रपदैर्मित्रान् क्षिणन्ति शत्रूँश् ॥ऽरनपव्ययन्तः॥४४॥
 रथवाहनःहविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म।
 तत्रा रथमुप शग्मंसदेम विश्वाहा वयंसुमनस्यमानाः॥४५॥
 स्वादुषंसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः।
 चित्रसेनाऽइषुबलाऽअमृध्राः सतोवीराऽउरवो व्रातसाहाः॥४६॥

ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवीऽअनेहसा।
 पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा मार्किर्नोऽअघशंसऽईशत॥४७॥
 सुपर्णं वस्ते मृगोऽअस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता।
 यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन्॥४८॥
 ऋजीते परि वृद्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः।
 सोमोऽअधि ब्रवीतु नोऽदितिः शर्म यच्छतु॥४९॥
 आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ२॥ऽउप जिघ्नते।
 अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय॥५०॥
 अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः।
 हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान्युमान्युमाँसं परि पातु विश्वतः॥५१॥
 वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूयाऽअस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः।
 गोभिः सन्नद्धोऽअसि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि॥५२॥
 दिवः पृथिव्याः पर्योजऽउद्भृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतसहः।
 अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रहविषा रथं यज ॥५३॥
 इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः।
 सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय॥५४॥
 उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं जगत्।
 स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद्वीयोऽअप सेध शत्रून्॥५५॥
 आ क्रन्दय बलमोजो नऽआथा निष्टनिहि दुरिता बाधमानः।
 अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुनाऽइतऽइन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व॥५६॥
 आमूरज प्रत्यावर्त्तयेमाः कैतुमहुन्दुभिर्वीवदीति।
 समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु॥५७॥

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः
शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः शिल्पो वैश्वदेवऽऐन्द्रोऽरुणो मारुतः कल्मषऽ-
ऐन्द्राग्नः संहितोऽधोरामः सावित्रो वारुणः कृष्णऽएकशितिपात्येत्वः ॥५८॥

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरन्ड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी
वैश्वदेवौ पिशङ्गौ तूपरौ मारुतः कल्मषऽआग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती
मेषी वारुणः पेट्वः ॥५९॥

कअग्नये गायत्राय त्रिवृते राथन्तरायाष्टाकपालऽइन्द्राय त्रैष्टुभाय
पञ्चदशाय बार्हतायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः
सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविं-
शाभ्यां वैराजाभ्यां पयस्या बृहस्पतये पाङ्गाय त्रिणवाय शाक्वराय
चरुः सवित्रऽऔष्णिहाय त्रयस्त्रिंशाय रैवताय द्वादशकपालः प्राजापत्य-
श्चरुरदित्यै विष्णुपत्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालोऽनुमत्याऽ-
अष्टाकपालः ॥६०॥

इत्येकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

देव सवितुः प्र सुव यज्ञं प्र सुव यज्ञपतिं भगाय।

दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचं नः स्वदतु ॥ १ ॥

तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ २ ॥

विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परा सुव। यद्भद्रन्तन्नऽआ सुव ॥ ३ ॥

विभक्तारः हवामहे वसोश्चित्रस्य राधसः। सवितारं नृचक्षसम् ॥ ४ ॥

ब्रह्मणे ब्राह्मणं क्षत्राय राज्ञ्यं मरुद्भ्यो वैश्यं तपसे शूद्रं तमसे
तस्करं नारकाय वीरहणं पाप्मने क्लीबमाक्रयायाऽ अयोगूं कामाय
पुंश्चलूमतिक्रुष्टाय मागधम् ॥ ५ ॥

नृत्ताय सूतं गीताय शैलूषं धर्मीय सभाचरं नरिष्ठायै भीमलं नर्माय
रेभःहसाय कारिमानन्दाय स्त्रीषखं प्रमदे कुमारीपुत्रं मेधायै रथकारं
धैर्याय तक्षाणम् ॥ ६ ॥

तपसे कौलालं मायायै कर्मारः रूपाय मणिकारः शुभे
वपःशरव्यायाऽइषुकारः हेत्यै धनुष्कारं कर्मणे ज्याकारं दिष्टाय रज्जुसर्ज
मृत्यवे मृगयुमन्तकाय श्वनिनम् ॥ ७ ॥

नदीभ्यः पौञ्जिष्ठमृक्षीकाभ्यो नैषादं पुरुषव्याघ्राय दुर्मदं गन्धर्वाप्सरोभ्यो
व्रात्यं प्रयुग्भ्यऽउन्मत्तः सर्पदेवजनेभ्योऽप्रतिपदमयेभ्यः कितवमीर्यतायाऽ-
अकितवं पिशाचेभ्यो विदलकारीं यातुधानेभ्यः कण्टकीकारीम् ॥ ८ ॥

सन्धये जारं गेहायोपपतिमात्यै परिवित्तं नित्रहृत्यै परिविविदान-
मराद्ध्याऽएदिधिषुःपतिं निष्कृत्यै पेशस्कारीः संज्ञानाय स्मरकारीं
प्रकामोद्यायोपसदं वर्णीयानुरुधं बलायोपदाम् ॥ ९ ॥

उत्सादेभ्यः कुब्जं प्रमुदे वामनं द्वार्यः स्वामथं स्वजायान्धमधर्माय
बधिरं पवित्राय भिषजं प्रज्ञानाय नक्षत्रदर्शमाशिक्षायै प्रश्निनमुप-
शिक्षायाऽअभिप्रश्निनं मर्यादायै प्रश्नविवाकम्॥ १०॥

अर्मेभ्यो हस्तिपं जवायाश्वपं पुष्ट्यै गोपालं वीर्यायाविपालं
तेजसेऽजपालमिरायै कीनाशं कीलालाय सुराकारं भद्राय गृहपथं श्रेयसे
वित्तधमाध्यक्ष्यायानुक्षत्तारम्॥ ११॥

भायै दार्वहारं प्रभायाऽअग्न्येधं ब्रध्नस्य विष्टपायाभिषेक्तारं वर्षिष्ठाय
नाकाय परिवेष्टारं देवलोकाय पेशितारं मनुष्यलोकाय प्रकरितारं सर्वेभ्यो
लोकेभ्यऽउपसेक्तारमवऽऋत्यै वधायोपमन्थितारं मेधाय वासः पल्पूलीं
प्रकामाय रजयित्रीम्॥ १२॥

ऋतये स्तेनहृदयं वैरहत्याय पिशुनं विविकत्यै क्षत्तारमौपद्रव्यायानुक्षत्तारं
बलायानुचरं भूम्ने परिष्कन्दं प्रियाय प्रियवादिनमरिष्ट्याऽअश्वसादथं
स्वर्गाय लोकाय भागदुघं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारम्॥ १३॥

मन्यवेऽयस्तापं क्रोथाय निसुरं योगाय योक्तारं शोकायाभिसुत्तारं
क्षेमाय विमोक्तारमुत्कूलनिकूलेभ्यस्त्रिष्ठिनं वपुषे मानस्कृतं शीलायाञ्ज-
नीकारीं निऋत्यै कोशकारीं यमायासूम्॥ १४॥

यमाय यमसूमथर्वभ्योऽवतोकाथं संवत्सराय पर्यायिणीं परिवत्सराया-
विजातामिदावत्सरायातीत्वरीमिद्वत्सरायातिष्कद्वरीं वत्सराय विजर्जराथं
संवत्सराय पलिकनीमृभुभ्योऽजिनसन्धः साध्येभ्यश्चर्मन्म्॥ १५॥

सरोभ्यो धैवरमुपस्थावराभ्यो दाशं वैशन्ताभ्यो बैन्दं नड्वलाभ्यः
शौष्कलं पाराय मार्गारमवाराय कैवर्त्तं तीर्थेभ्यऽआन्दं विषमेभ्यो मैनालथं
स्वनेभ्यः पर्णकं गुहाभ्यः किरातः सानुभ्यो जम्भकं पर्वतेभ्यः किम्पू-
रुषम्॥ १६॥

बीभत्सायै पौल्कसं वर्णीय हिरण्यकारं तुलायै वाणिजं पश्चादोषाय
ग्लाविनं विश्वेभ्यो भूतेभ्यः सिध्मलं भूत्यै जागरणमभूत्यै स्वपनमात्यै
जनवादिनं व्यृद्ध्याऽअपगल्भः संशराय प्रच्छिदम्॥ १७॥

अक्षराजाय कित्त्वं कृतायादिनवदर्शं त्रेतायै कल्पिनं द्वापरायाधि-
कल्पिनमास्कन्दाय सभास्थाणुं मृत्यवे गोव्यच्छमन्तकाय गोघातं क्षुधे यो
गां विकृन्तन्तं भिक्षमाणऽउप तिष्ठति दुष्कृताय चरकाचार्य पाप्मने
सैलगम् ॥ १८ ॥

प्रतिश्रुत्कायाऽअर्तनं घोषाय भूषमन्ताय बहुवादिनमन्ताय मूकः
शब्दायाडम्बराघातं महसे वीणावादं क्रोशाय तूणवध्ममवरस्पराय शङ्खध्मं
वनाय वनपमन्यतौरण्याय दावपम् ॥ १९ ॥

नर्माय पुँश्चलूथं हसाय कारिं यादसे शाबल्यां ग्रामण्युं गणकम-
भिक्रोशकं तान्महसे वीणावादं पाणिघ्नं तूणवध्मं तान्नुत्तायानन्दाय
तलवम् ॥ २० ॥

अग्नये पीवानं पृथिव्यै पीठसर्पिणं वायवे चाण्डालमन्तरिक्षाय
वःशनर्तिनं दिवे खलतिः सूर्याय हर्यक्षं नक्षत्रेभ्यः किर्मिरं चन्द्रमसे
किलासमह्ने शुक्लं पिङ्गाक्षः रात्र्यै कृष्णं पिङ्गाक्षम् ॥ २१ ॥

अथैतानष्टौ विरूपाणा लभतेऽतिदीर्घं चातिह्रस्वं चातिस्थूलं चातिकृशं
चातिशुक्लं चातिकृष्णं चातिकुल्वं चातिलोमशं च । अशूद्राऽअब्राह्मणास्ते
प्राजापत्याः । मागधः पुँश्चली कित्तवः क्लीबोऽशूद्राऽअब्राह्मणास्ते
प्राजापत्याः ॥ २२ ॥

इति त्रिंशोऽध्यायः ॥

अथैकत्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्।
स भूमिः सर्वत स्पृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम्॥१॥
पुरुषऽएवेदःसर्वं यद् भूतं यच्च भाव्यम्।
उतामृतत्वस्येशानो यदत्रेनातिरोहति॥२॥
एतावानस्य महिमातो ज्यायाँश्च पूरुषः।
पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥३॥
त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः।
ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशनेऽभि॥४॥
ततो विराडजायत विराजोऽधि पूरुषः।
स जातोऽत्यरिच्यत पश्चाद् भूमिमथो पुरः ॥५॥
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतं पृषदाज्यम्।
पशूँस्ताँश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्च ये॥६॥
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऽऋचः सामानि जज्ञिरे।
छन्दाँश्चसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत॥७॥
तस्मादश्वाऽअजायन्त ये के चोभयादतः।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाताऽअजावर्यः॥८॥
तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन् पुरुषं जातमग्रतः।
तेन देवाऽअयजन्त साध्याऽऋषयश्च ये॥९॥
यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन्।
मुखं किमस्यासीत्किं बाहू किमूरु पादाऽउच्येते॥१०॥

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् ब्राह्मं राजन्यः कृतः।
 ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रोऽअजायत॥११॥
 चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षुः सूर्योऽअजायत।
 श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखाद्ग्निरजायत॥१२॥
 नाभ्याऽआसीदन्तरिक्षःशीर्ष्णो द्यौः समवर्तत।
 पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँर॥१३॥
 यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत।
 वसन्तोऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्मऽइध्मः शरद्भुविः॥१४॥
 सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः।
 देवा यद्यज्ञं तन्वानाऽअबध्नन् पुरुषं पशुम्॥१५॥
 यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्।
 ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः॥१६॥
 अद्भ्यः सम्भृतः पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्मणः समवर्तताग्रे ।
 तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति तन्मर्त्यस्य देवत्वमाजानमग्रे ॥१७॥
 वेदाहमेतं पुरुषं महान्तमादित्यवर्णं तमसः परस्तात्।
 तमेव विदित्वाति मृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥१८॥
 प्रजापतिश्चरति गर्भेऽअन्तरजायमानो बहुधा वि जायते ।
 तस्य योनिं परि पश्यन्ति धीरास्तस्मिन्ह तस्थुर्भुवनानि विश्वा ॥१९॥
 यो देवेभ्यऽआतपति यो देवानां पुरोहितः।
 पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मये॥२०॥
 रुचं ब्राह्मं जनयन्तो देवाऽअग्रे तदब्रुवन्।
 यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यात्तस्य देवाऽअसन्वशे॥२१॥
 श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ
 व्यात्तम् । इष्णान्निषाणामुं मऽइषाण सर्वलोकं मऽइषाण॥२२॥

अथ द्वात्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः।
तदेव शुक्रं तद् ब्रह्म ताऽआपः स प्रजापतिः॥१॥
सर्वे निमेषा जज्ञिरे विद्युतः पुरुषादधि।
नैनमूर्ध्वं न तिर्यञ्चं न मध्ये परि जग्रभत्॥२॥
न तस्य प्रतिमाऽअस्ति यस्य नाम महद्यशः॥३॥
एषो ह देवः प्रदिशोऽनु सर्वाः पूर्वो ह जातः सऽउ गर्भोऽअन्तः।
सऽएव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ् जनास्तिष्ठति सर्वतोमुखः ॥४॥
यस्माज्जातं न पुरा किं चनैव य आबभूव भुवनानि विश्वा।
प्रजापतिः प्रजया संरराणस्त्रीणि ज्योतींश्चि सचते स षोडशी ॥५॥
येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढा येन स्व स्तभितं येन नाकः।
योऽअन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम॥६॥
यं क्रन्दसीऽअवसा तस्तभानेऽअभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने।
यत्राधि सूरऽउदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम॥७॥
वेनस्तत्पश्यन्निहितं गुहा सद्यत्र विश्वं भवत्येकनीडम्।
तस्मिन्निदं सं च वि चैति सर्वं सऽओतः प्रोतश्च विभूः प्रजासु ॥८॥
प्र तद्वोचेदमृतं नु विद्वान् गन्धर्वो धाम विभृतं गुहा सत्।
त्रीणि पदानि निहिता गुहास्य यस्तानि वेद स पितुः पितासत् ॥९॥
स नो बन्धुर्जनिता स विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा।
यत्र देवाऽअमृतमानशानास्तृतीये धामन्नध्यैरयन्त॥१०॥
परीत्य भूतानि परीत्य लोकान् परीत्य सर्वाः प्रदिशो दिशश्च।
उपस्थाय प्रथमजामृतस्यात्मनात्मानमभि सं विवेश॥११॥

परि द्यावापृथिवी सद्यऽइत्वा परि लोकान्परि दिशः परि स्वः।
 ऋतस्य तन्तुं विततं विचृत्य तदपश्यत्तदभवत्तदासीत्॥१२॥
 सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम्।
 सनिं मेधामयासिषथ्वा स्वाहा॥१३॥
 यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते।
 तथा मामद्य मेधयाग्ने मेधाविनं कुरु स्वाहा॥१४॥
 मेधां मे वरुणो ददातु मेधामग्निः प्रजापतिः।
 मेधामिन्द्रश्च वायुश्च मेधां धाता ददातु मे स्वाहा ॥१५॥
 इदं मे ब्रह्म च क्षत्रं चोभे श्रियमश्नुताम्।
 मयि देवा दधतु श्रियमुत्तमां तस्यै ते स्वाहा॥१६॥

इति द्वात्रिंशोऽध्यायः॥

अथ त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

अस्याजरासो दमामरित्राऽअर्चद्धूमासोऽअग्नयः पावकाः।
श्वितीचयः श्वात्रासो भुरण्यवो वनर्षदो वायवो न सोमाः॥१॥
हरयो धूमकेतवो वातजूताऽउप द्यवि । यतन्ते वृथगग्नयः ॥२॥
यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँर॥ऽऋतं बृहत्।
अग्ने यक्षि स्वं दमम्॥३॥
युक्ष्वा हि देवहूतमाँर॥ऽअश्वौँर॥ऽअग्ने रथीरिव।
नि होता पूर्यः सदः॥४॥
द्वे विरूपे चरतः स्वर्थेऽअन्यान्या वत्समुप धापयेते।
हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रोऽअन्यस्यां ददृशे सुवर्चीः ॥५॥
अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्यः ।
यमर्जवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे ॥६॥
त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नव चासपर्यन् ।
औक्षन् घृतैरस्तृणन् बर्हिरस्माऽआदिद्धोतारं न्यसादयन्त॥७॥
मूर्द्धानं दिवोऽअरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृतऽआ जातमग्निम् ।
कविः सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥८॥
अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद् द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्रऽआहुतः ॥९॥
विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्नऽइन्द्रेण वायुना । पिबा मित्रस्य धामभिः ॥१०॥
आ यदिषे नृपतिं तेजऽआनट् शुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै।
अग्निः शर्द्धमनवद्यं युवानं स्वार्ध्यं जनयत्सूदयच्च॥११॥
अग्ने शर्द्धं महते सौभगाय तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु।
सं जास्पत्यः सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठा महाँसि ॥१२॥

त्वा॑ऽहि म॒न्द्रत॑मम॒र्कशो॒कैर्व॑वृ॒महे॒ महि॑ नः श्रोष्य॒ग्ने ।
 इन्द्रं॑ न त्वा॒ शर्व॑सा दे॒वता॑ वा॒युं पृ॑णन्ति राध॒सा नृ॑तमाः ॥ १३ ॥
 त्वेऽअ॒ग्ने स्वा॑हुत प्रि॒यासः॑ सन्तु सूर॒यः ।
 य॒न्तारो॑ ये म॒घवा॑नो॒ जनाना॑मूर्वा॒न्दय॑न्त॒ गोना॑म् ॥ १४ ॥
 श्रु॒धि श्रु॑त्कर्णं॒ वह्नि॑भिर्दे॒वैर॑ग्ने स॒याव॑भिः ।
 आ सी॑दन्तु ब॒र्हिषि॑ मि॒त्रोऽअ॒र्यमा॑ प्रा॒तर्या॑वा॒णोऽअ॒ध्वर॑म् ॥ १५ ॥
 विश्वे॑षामदि॒तिर्य॑ज्ञि॒यानां॑ विश्वे॑षामति॒थिर्मानु॑षाणाम् ।
 अ॒ग्निर्दे॒वाना॑मव॒ऽआवृ॑णानः सु॒मृडी॒को भ॑वतु जा॒तवे॑दाः ॥ १६ ॥
 म॒होऽअ॒ग्नेः समि॑धान॒स्य श॑र्म॒ण्यना॑गा मि॒त्रे वरु॑णे स्व॒स्तये॑ ।
 श्रेष्ठे॑ स्याम सवि॒तुः सवी॑मनि॒ तद्दे॒वाना॑मवो॒ऽअ॒द्या वृ॑णीमहे ॥ १७ ॥
 आप॑श्चि॒त्पि॒ष्यु स्त॒र्यो न॑ गावो॒ नक्ष॑त्र॒तं ज॑रि॒तार॑स्तऽइन्द्र ।
 या॒हि वा॒युर्न॑ नि॒युतो॑ नोऽअ॒च्छा त्वः॑ हि धी॒भिर्द॑यसे वि वा॒जान् ॥ १८ ॥
 गाव॑ऽउपा॒वता॑व॒तं म॒ही य॒ज्ञस्य॑ र॒प्सुदा॑ । उ॒भा क॑र्णी॒ हिर॑ण्यया ॥ १९ ॥
 यद॒द्य सूर॑ऽउदि॒तेऽना॑गा मि॒त्रोऽअ॒र्यमा॑ । सु॒वाति॑ सवि॒ता भ॑र्गः ॥ २० ॥
 आ सु॒ते सि॑ञ्चत॒ श्रिय॑ः रोद॒स्योर॑भि॒श्रिय॑म् । र॒सा द॑धीत वृष॒भम् ॥ २१ ॥
 आ॒तिष्ठ॑न्तं॒ परि॒ विश्वे॑ऽअ॒भूष॑ञ्छ्रियो॒ वसान॑श्चरति॒ स्वरो॑चिः ।
 म॒हत्तद् वृ॑ष्णोऽअ॒सुर॑स्य॒ नामा॑ विश्वरू॒पोऽअ॒मृता॑नि तस्थौ ॥ २२ ॥
 प्र वो॑ म॒हे म॒न्दमा॑ना॒यान्ध॒सोऽर्ची॑ विश्वान॒राय॑ विश्वा॒भुवे॑ ।
 इन्द्र॑स्य॒ यस्य॑ सु॒मख॑ः स॒हो महि॑ श्रवो॒ नृ॒ष्णं च॒ रोद॑सी सप॒र्यतः॑ ॥ २३ ॥
 बृ॒हन्नि॑दि॒ध्मऽए॑षां भूरि॑ श॒स्तं पृ॒थुः स्वरुः॑ । येषा॑मिन्द्रो॒ युवा॑ सखा ॥ २४ ॥
 इन्द्रे॑हि मत्स्यन्ध॒सो विश्वे॑भिः सोम॒पर्व॑भिः । म॒हाँर॑ ॥ऽअ॒भिष्टि॑रोज॒सा ॥ २५ ॥
 इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑वृ॒णो॒च्छर्द्ध॑नीतिः॒ प्र मा॒यिना॑ममिना॒द्वर्ष॑णीतिः ।
 अह॑न् व्यु॒ःसमु॑श॒ध॒ग्वने॑ष्वा॒विर्धे॑ना॒ऽअ॒कृ॒णो॒द्राम्या॑णाम् ॥ २६ ॥

कुतस्त्वमिन्द्र माहि॑नः सन्नेको॑ यासि सत्पते॑ किं तं॑ऽइत्था ।
 सं पृच्छ॑से समरा॒णः शु॒भानै॒र्वो॒चेस्तन्नो॑ हरिवो॒ यत्ते॑ऽअ॒स्मे ॥ २७ ॥
 आ तत्तं॑ऽइन्द्रा॒यवः॑ पनन्ता॒भि यऽऊ॒र्व गोम॑न्तं॒ तितृ॑त्सान् ।
 स॒कृत्स्वुं॑ ये पु॒रुपु॒त्रां म॒हीथं॑ सहस्र॒धारां॑ बृ॒हतीं॑ दुदुक्षन् ॥ २८ ॥
 इ॒मां ते॒ धियं॑ प्र भ॒रे म॒हो म॒हीम॑स्य स्तो॒त्रे धि॒षणा॑ यत्तं॑ऽआ॒नजे॑ ।
 तमु॑त्स॒वे च॑ प्रस॒वे च॑ सास॒हिमि॑न्द्रं दे॒वासः॑ शर्व॒सामद॑न्ननु ॥ २९ ॥
 वि॒भ्राड् बृ॒हत्पि॑बतु सो॒म्यं म॒ध्वायु॑र्दध॒द्यज्ञ॑पता॒ववि॑हुतम् ।
 वा॒तजू॒तो योऽअ॑भिरक्षति॒ त्मना॑ प्र॒जाः पु॒पोष॑ पु॒रुधा॒ वि रं॑जति ॥ ३० ॥
 उदु॑ त्यं जा॒तवे॑दसं दे॒वं वह॑न्ति के॒तवः॑ । दृ॒शे वि॒श्वाय॑ सूर्य॑म् ॥ ३१ ॥
 येना॑ पावक॒ चक्ष॑सा भुर॒ण्यन्तं॑ जनाँ॒र ॥ऽअ॒नु । त्वं वरु॑ण॒ पश्य॑सि ॥ ३२ ॥
 दै॒व्याव॑ध्वर्यु॑ऽआ ग॒तः रथे॑न॒ सूर्य॑त्वचा । म॒ध्वा य॒ज्ञः सम॑ञ्जाथे ॥ ३३ ॥
 आ न॒ऽइडा॑भिर्वि॒दथे॑ सु॒श॒स्ति वि॒श्वान॑रः सवि॒ता दे॒वऽए॑तु ।
 अपि॑ यथा॒ युवानो॑ मत्स॒था नो॒ विश्वं॑ जगद॒भिपि॑त्वे म॒नीषा॑ ॥ ३४ ॥
 यद॒द्य कच्च॑ वृ॒त्रह॑न्नुदगा॑ऽअ॒भि सूर्य॑ । सर्वं॑ तदिन्द्र॒ ते वशे॑ ॥ ३५ ॥
 त॒रणि॑र्वि॒श्वदर्श॑तो ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य॑ । विश्व॒मा भा॑सि रोच॒नम् ॥ ३६ ॥
 तत्सूर्य॑स्य दे॒वत्वं॑ तन्म॒हित्वं॑ म॒ध्या क॑र्तो॒र्वित॑तः सं ज॒भारा॑ ।
 यदे॑दयु॒क्त ह॑रितः स॒धस्था॒दाद्रा॑त्री वास॒स्तनु॑ते सि॒मस्मै॑ ॥ ३७ ॥
 तन्मि॑त्रस्य॒ वरु॑णस्या॒भिचक्षे॑ सूर्यो॑ रू॒पं कृ॑णुते द्यो॒रुप॑स्थे ।
 अ॒न॒न्तम॒न्यद्रु॑शदस्य॒ पाजः॑ कृ॒ष्णाम॒न्यद्ध॑रितः सं भ॒रन्ति॑ ॥ ३८ ॥
 बण॑म॒हाँ॒र ॥ऽअ॑सि सूर्य॑ बडा॒दित्य॑ म॒हाँ॒र ॥ऽअ॑सि ।
 म॒हस्ते॑ स॒तो म॑हि॒मा प॑नस्यते॒ऽद्धा दे॑व म॒हाँ॒र ॥ऽअ॑सि ॥ ३९ ॥
 बट् सूर्य॑ श्रव॒सा म॒हाँ॒र ॥ऽअ॑सि स॒त्रा दे॑व म॒हाँ॒र ॥ऽअ॑सि ।
 म॒ह्ना दे॒वाना॑मसु॒र्यः पु॒रोहि॑तो वि॒भु ज्योति॑रदा॒भ्यम् ॥ ४० ॥

श्रायन्तऽइव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत।
 वसूनि जाते जनमानऽओजसा प्रति भागं न दीधिम॥४१॥
 अद्या देवाऽउदिता सूर्यस्य निरःहसः पिपृता निरवद्यात्।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवीऽउत द्यौः ॥४२॥
 आ कृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च।
 हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन्॥४३॥
 प्र वावृजे सुप्रया बर्हिरेषामा विश्पतीव बीरिटऽइयाते।
 विशामक्तोरुषसः पूर्वहूतौ वायुः पूषा स्वस्तये नियुत्वान्॥४४॥
 इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम् । आदित्यान्मारुतं गणम्॥४५॥
 वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः ।
 करतां नः सुरार्धसः॥४६॥
 अधि न इन्द्रैषां विष्णो सजात्यानाम् । इता मरुतोऽअश्विना ॥४७॥
 अग्नऽइन्द्र वरुण मित्र देवाः शर्द्धः प्र यन्त मारुतोत विष्णो।
 उभा नासत्या रुद्रोऽअधु ग्नाः पूषा भगुः सरस्वती जुषन्त॥४८॥
 इन्द्राग्नी मित्रावरुणादितिः११ स्वः पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वताँ२॥५अपः।
 हुवे विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगुं नु शःसःसवितारमृतये॥४९॥
 अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भरहूतौ सजोषाः।
 यः शःसते स्तुवते धायि पञ्चऽइन्द्रज्येष्ठाऽअस्माँ२॥५अवन्तु देवाः॥५०॥
 अर्वाञ्चोऽअद्या भवता यजत्राऽआ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम्।
 त्राध्वं नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्त्तादवपदो यजत्राः॥५१॥
 विश्वेऽअद्य मरुतो विश्वऽऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः।
 विश्वे नो देवाऽअवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजोऽअस्मे॥५२॥
 विश्वेदेवाः शृणुतेमः हवं मे येऽअन्तरिक्षे यऽउप द्यवि ष्ठा।
 येऽअग्निजिह्वाऽउत वा यजत्राऽआसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम्॥५३॥

देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्योऽमृतत्वः सुवसिं भागमुत्तमम्।
 आदिहामानः सवितर्व्यूणुषेऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः॥५४॥
 प्र वायुमच्छा बृहती मनीषा बृहद्रथिं विश्ववारः रथप्राम्।
 द्युतद्यामा नियुतः पत्यमानः कविः कविमियक्षसि प्रयज्यो॥५५॥
 इन्द्रवायुऽइमे सुताऽउप प्रयोभिरा गतम् । इन्द्रवो वामुशन्ति हि॥५६॥
 मित्रः हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् ।
 धियं घृताचीथं सार्धन्ता॥५७॥
 दस्त्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः । आ यातः रुद्रवर्तनी॥५८॥
 विदद्यदी सुरमा रुग्णमद्रेर्महि पार्थः पूर्यः सध्र्यक्कः।
 अग्रं नयत्सुपद्यक्षराणामच्छा रवं प्रथमा जानती गात्॥५९॥
 नहि स्पशमविदन्नन्यमस्माद्वैश्वानरात्पुंरऽएतारमग्नेः।
 एमेनमवृधन्नमृताऽअमर्त्यं वैश्वानरं क्षैत्रजित्याय देवाः॥६०॥
 उग्रा विघनिना मृधऽइन्द्राग्नी हवामहे । ता नो मृडातऽईदृशे ॥६१॥
 उपास्मै गायता नरः पर्वमानायेन्द्रवे । अभि देवाँरऽइर्यक्षते ॥६२॥
 ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्द्धन्ये शाम्बरे हरिवो ये गविष्टौ।
 ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र सोमः सर्गणो मरुद्धिः॥६३॥
 जनिष्ठाऽउग्रः सहसे तुराय मन्द्रऽओजिष्ठो बहुलाभिमानः।
 अवर्द्धन्निन्द्रं मरुतश्चिदत्र माता यद्वीरं दधनद्धनिष्ठा॥६४॥
 आ तू नऽइन्द्र वृत्रहन्नस्माकमर्द्धमा गहि । महान्महीभिरूतिभिः ॥६५॥
 त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वाऽअसि स्पृधः।
 अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः॥६६॥
 अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा ।
 विश्वास्ते स्पृधः शनथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि ॥६७॥

यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः।
 आ वोऽर्वाचीं सुमतिर्वृत्त्यादः होश्चिद्या वरिवोवित्तरासत् ॥६८॥
 अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वः शिवेभिर्द्य परि पाहि नो गयम् ।
 हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नोऽअघशःसऽईशत ॥६९॥
 प्र वीर्या शुचयो दद्रिरे वामध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः।
 वह वायो नियुतो याह्यच्छा पिबा सुतस्यान्धसो मदाय ॥७०॥
 गावऽउपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णी हिरण्यया ॥७१॥
 काव्ययोराजानेषु क्रत्वा दक्षस्य दुरोणे । रिशादसा सधस्थऽआ ॥७२॥
 दैव्यावध्वर्युऽआ गतः रथेन सूर्यत्वचा । मध्वा यज्ञः समञ्जाथे ॥७३॥
 तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषामधः स्विदासीऽदुपरि स्विदासीऽत् ।
 रेतोधाऽआसन्महिमानऽआसन्त्स्वधाऽअवस्तात्प्रयतिः परस्तात् ॥७४॥
 आ रोदसीऽअपृणदा स्वर्महज्जातं यदेनमपसोऽअधारयन् ।
 सोऽअध्वराय परि णीयते कविरत्यो न वाजसातये चनोहितः ॥७५॥
 उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा या मन्दाना चिदा गिरा । आङ्गूषैराविवासतः ॥७६॥
 उप नः सूनवो गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृडीका भवन्तु नः ॥७७॥
 ब्रह्माणि मे मतयः शःसुतासः शुष्मऽइयति प्रभृतो मेऽअद्रिः ।
 आ शासते प्रति हर्यन्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नोऽअच्छ ॥७८॥
 अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँः ॥ऽअस्ति देवता विदानः ।
 न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध ॥७९॥
 तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञऽउग्रस्त्वेषनृम्णः ।
 सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रूननु यं विश्वे मदन्त्यूमाः ॥८०॥
 इमाऽउ त्वा पुरूवसो गिरो वर्द्धन्तु या मम ।
 पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितोऽभि स्तोमैरनूषत ॥८१॥

यस्यायं विश्वऽआर्यो दासः शेवधिपाऽअरिः।
 तिरश्चिदर्ये रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सोऽअज्यते रयिः॥८२॥
 अयः सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्रऽइव पप्रथे।
 सत्यः सोऽअस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥८३॥
 अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वः शिवेभिरद्य परि पाहि नो गर्यम् ।
 हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नोऽअघशःसऽईशत ॥८४॥
 आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः।
 अन्तः पवित्रऽउपरि श्रीणानोऽयः शुक्रोऽअयामि ते॥८५॥
 इन्द्रवायू सुसुन्दृशा सुहवेह हवामहे।
 यथा नः सर्वऽइज्जनोऽनमीवः सङ्गमे सुमनाऽअसत्॥८६॥
 ऋधगित्था स मर्त्यः शशमे देवतातये।
 यो नूनं मित्रावरुणावभिष्टयऽआचक्रे हव्यदातये॥ ८७॥
 आ यातमुप भूषतं मध्वः पिबतमश्विना।
 दुग्धं पयो वृषणा जेन्यावसू मा नो मर्धिष्टमा गतम्॥८८॥
 प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता।
 अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः॥८९॥
 चन्द्रमाऽअप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि।
 रयिं पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहः हरिरेति कनिक्रदत्॥९०॥
 देवदेवं वोऽवसे देवं देवमभिष्टये।
 देवदेवः हुवेम वाजसातये गृणन्तो देव्या धिया॥९१॥
 दिवि पृष्टोऽअरोचताग्निर्वैश्वानरो बृहन्।
 क्षमया वृधानऽओजसा चनोहितो ज्योतिषा बाधते तमः॥९२॥
 इन्द्राग्नीऽअपादियं पूर्वागात्पद्वतीभ्यः।
 हित्वी शिरो जिह्वया वावदच्चरत्रिःशत्यदा न्यक्रमीत्॥९३॥

दे॒वासो॒ हि ष्मा॒ मन॒वे॒ सम॒न्यवो॒ विश्वे॑ सा॒कः॑ सरा॒तयः॑ ।
 ते नो॑ऽअ॒द्य तेऽअ॒परं॑ तु॒चे तु नो॒ भव॑न्तु वरि॒वो॒विदः॑ ॥१४॥
 अ॒पा॒धम॒द॒भि॒श॒स्ती॒र॒श॒स्ति॒हा॒थेन्द्रो॑ द्यु॒म्या॒भवत् ।
 दे॒वास्त॑ऽइन्द्र॒ स॒ख्याय॑ येमिरे॒ बृह॑द्भानो॒ मरु॑द्गण ॥१५॥
 प्र व॒ऽइन्द्रा॑य बृ॒हते॑ मरु॒तो ब्र॑ह्मार्चत ।
 वृ॒त्रः ह॑नति वृ॒त्रहा॑ श॒त॒क्र॒तुर्व॒ज्रेण॑ श॒त॒प॒र्वणा॑ ॥१६॥
 अ॒स्येदिन्द्रो॑ वावृ॒धे वृ॒ष्ण्यः॑ शवो॒ मदे॑ सु॒तस्य॒ विष्णा॑वि ।
 अ॒द्या तम॑स्य म॒हि॒मान॑मा॒यवो॑ ऽनु॒ ष्टु॑वन्ति पू॒र्वथा॑ ॥१७॥

इति त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ चतुस्त्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवैति।
दूरङ्गमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥१॥
येन कर्माण्यपसो मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः।
यदपूर्वं यक्षमन्तः प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥२॥
यत्प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु।
यस्मान्नऽऋते किं चन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥३॥
येनेदं भूतं भुवनं भविष्यत्परिगृहीतममृतेन सर्वम्।
येन यज्ञस्तायते सप्तहोता तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥४॥
यस्मिन्नृचः साम यजूंषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाः।
यस्मिँश्चित्तः सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥५॥
सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान्नेनीयते ऽभीशुभिर्वाजिनऽइव।
हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं जविष्ठं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥६॥
पितुं नु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम्।
यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रं विपर्वमर्दयत्॥७॥
अन्विदनुमते त्वं मन्यासै शं च नस्कृधि।
क्रत्वे दक्षाय नो हिनु प्र णऽआयूँषि तारिषः॥८॥
अनु नो ऽद्यानुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम्।
अग्निश्च हव्यवाहनो भवतं दाशुषे मयः॥९॥
सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा।
जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिद्धि नः॥१०॥

पञ्च नद्युः सरस्वतीमपि यन्ति सस्त्रौतसः।
 सरस्वती तु पञ्चधा सो देशे ऽभवत्सरित् ॥११॥
 त्वमग्ने प्रथमोऽअङ्गिराऽऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा।
 तव व्रते कवयो विद्वानापसो ऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥१२॥
 त्वं नोऽअग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य।
 त्राता तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषः रक्षमाणस्तव व्रते ॥१३॥
 उत्तानायामव भरा चिकित्वान्तसद्यः प्रवीता वृषणं जजान।
 अरुषस्तूपो रुशदस्य पाजुऽइडायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट ॥१४॥
 इडायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्याऽअधि।
 जातवेदो निधीमह्यग्ने हव्याय वोढवे ॥१५॥
 प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्वणसेऽअङ्गिरस्वत्।
 सुवृक्तिभिः स्तुवतऽऋग्मियायाचीमार्कं नरे विश्रुताय ॥१६॥
 प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्पः शवसानाय साम।
 येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञाऽअर्चन्तोऽअङ्गिरसो गाऽअविन्दन् ॥१७॥
 इच्छन्ति त्वा सोम्यासः सखायः सुन्वन्ति सोमं दधति प्रयांश्सि ।
 तितिक्षन्तेऽअभिशास्तिं जनानामिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रक्रेतः ॥१८॥
 न ते दूरे परमा चिद्रजांश्या तु प्र याहि हरिवो हरिभ्याम्।
 स्थिराय वृष्णे सर्वना कृतेमा युक्ता ग्रावाणः समिधानेऽअग्नौ ॥१९॥
 अषाढं युत्सु पृतनासु पप्रिंश् स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम्।
 भरेषुजांश्सुक्षितिः सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥२०॥
 सोमो धेनुः सोमोऽअर्वन्तमाशुः सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति।
 सादन्यं विदथ्यः सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥२१॥
 त्वमिमाऽओषधीः सोम विश्वास्त्वमपोऽअजनयस्त्वं गाः।
 त्वमा ततन्थोर्वृन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥२२॥

देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागःसहसावन्नभि युध्य।
 मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ ॥२३॥
 अष्टौ व्यख्यत्कुभः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिन्धून्।
 हिरण्याक्षः सविता देवऽआगाद्दधद्रत्ना दाशुषे वार्याणि ॥२४॥
 हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवीऽअन्तरीयते।
 अपामीवां बाधते वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति ॥२५॥
 हिरण्यहस्तोऽअसुरः सुनीथः सुमृडीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ्।
 अपसेधन्नक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं गृणानः ॥२६॥
 ये ते पन्थाः सवितः पूर्यासोऽरेणवः सुकृताऽअन्तरिक्षे।
 तेभिर्नोऽअद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नोऽअधि च ब्रूहि देव ॥२७॥
 उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम् । अविद्वियाभिरूतिभिः ॥२८॥
 अर्जस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्त्रा वृषणा मनीषाम्।
 अद्युत्येऽवसे निह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥२९॥
 द्युभिरक्तुभिः परि पातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभगेभिः।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवीऽउत द्यौः ॥३०॥
 आ कृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च।
 हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥३१॥
 आ रात्रि पार्थिवः रजः पितुरप्रायि धामभिः।
 दिवः सदाऽसि बृहती वि तिष्ठसऽआ त्वेषं वर्त्तते तमः ॥३२॥
 उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनीवति।
 येन तोकं च तनयं च धामहे ॥३३॥
 प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रः हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना।
 प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रः हुवेम ॥३४॥

प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम वयं पुत्रमदितेर्यो विधत्ता।
 आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह॥३५॥
 भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः।
 भग प्र नो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम॥३६॥
 उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्वऽउत मध्येऽअह्वाम्।
 उतोदिता मघवन्त्सूर्यस्य वयं देवानांश्च सुमतौ स्याम॥३७॥
 भगऽएव भगवाँर॥ऽअस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम।
 तं त्वा भग सर्वऽइज्जोहवीति स नो भग पुरऽएता भवेह ॥३८॥
 समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय।
 अर्वाचीनं वसुविदं भगं नो रथमिवाश्वा वाजिनऽआ वहन्तु॥३९॥
 अश्वावतीर्गोमतीर्नऽउषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः।
 घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥४०॥
 पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्तऽइह स्मसि॥४१॥
 पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतोऽअभ्यानडर्कम्।
 स नो रासच्छुरुर्धश्चन्द्राग्रा धियंधियः सीषधाति प्र पूषा॥४२॥
 त्रीणि पदा विचक्रमे विष्णुर्गोपाऽअदाभ्यः।
 अतो धर्मीणि धारयन्॥४३॥
 तद्विप्रासो विपन्यवो जागृवाश्चसः समिन्धते । विष्णोर्यत्परमं पदम्॥४४॥
 घृतवती भुवनानामभिश्चियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा।
 द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभितेऽअजरे भूरिरेतसा ॥४५॥
 ये नः सपत्नाऽअप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् ।
 वसवो रुद्राऽआदित्याऽउपरिस्पृशं मोग्रं चेतारमधिराजमक्रन्॥४६॥
 आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना।
 प्रायुस्तारिष्टं नी रपांश्चसि मृक्षतः सेधतं द्वेषो भवतः सचाभुवा॥४७॥

एष व स्तोमो मरुतऽइयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः।
 एषा यासीष्ट तन्त्रे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥४८॥
 सहस्तोमाः सहच्छन्दसऽआवृतः सहप्रमाऽऋषयः सप्त दैव्याः।
 पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीराऽअन्वालेभिरे रथ्यो न रश्मीन्॥४९॥
 आयुष्यं वर्चस्यः रायस्पोषमौद्धिदम्।
 इदःहिरण्यं वर्चस्वज्जैत्रायाविशतादु माम्॥५०॥
 न तद्रक्षांश्चसि न पिशाचास्तरन्ति देवानामोर्जः प्रथमजश्च ह्येतत्।
 यो बिभर्ति दाक्षायणः हिरण्यः स देवेषु कृणुते दीर्घमायुः स मनुष्येषु
 कृणुते दीर्घमायुः॥५१॥
 यदाबध्नन्दाक्षायणा हिरण्यः शतानीकाय सुमनस्यमानाः।
 तन्मऽआ बध्नामि शतशारदायार्युष्माञ्जरदष्टिर्यथासम्॥५२॥
 उत नोऽहिर्बुध्न्यः शृणोत्वजऽएकपात्पृथिवी समुद्रः।
 विश्वेदेवाऽऋतावृधो हुवाना स्तुता मन्त्राः कविशस्ताऽअवन्तु ॥५३॥
 इमा गिरऽआदित्येभ्यो घृतस्नूः सनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि।
 शृणोतु मित्रोऽअर्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षोऽअःशः॥५४॥
 सप्तऽऋषयः प्रतिहिताः शरीरे सप्त रक्षन्ति सप्तमप्रमादम्। सप्तापः
 स्वर्पतो लोकमीयुस्तत्र जागृतोऽअस्वप्नजौ सत्रसदौ च देवौ॥५५॥
 उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे।
 उप प्र यन्तु मरुतः सुदानवऽइन्द्रं प्राशूर्भवा सचा॥५६॥
 प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम्।
 यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रोऽअर्यमा देवाऽओकांश्चसि चक्रिरे॥५७॥
 ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्वा।
 विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥५८॥

इति चतुस्त्रिंशोऽध्यायः॥

अथ पञ्चत्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

कअपेतो यन्तु पणयोऽसुम्ना देवपीयवः। अस्य लोकः सुतावतः।
रद्युभिरहोभिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्ववसानमस्मै॥१॥
सविता ते शरीरेभ्यः पृथिव्यां लोकमिच्छतु। तस्मै युज्यन्तामुस्त्रियाः॥२॥
वायुः पुनातु सविता पुनात्वग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चसा।
वि मुच्यन्तामुस्त्रियाः॥३॥
अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता।
गोभाजऽइत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम्॥४॥
सविता ते शरीराणि मातुरुपस्थऽआ वपतु। तस्मै पृथिवि शं
भव॥५॥

प्रजापतौ त्वा देवतायामुपोदके लोके निदधाम्यसौ ।
अप नः शोशुचदघम् ॥६॥
परं मृत्योऽअनु परेहि पन्थां यस्तेऽअन्यऽइतरो देवयानात्।
चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजाश्चरीरिषो मोत वीरान्॥७॥
शं वातः शश्हि ते घृणिः शं ते भवन्त्विष्टकाः।
शं ते भवन्त्वग्नयः पार्थिवासो मा त्वाभि शूशुचन्॥८॥
कल्पन्तां ते दिशस्तुभ्यमापः शिवतमास्तुभ्यं भवन्तु सिन्धवः।
अन्तरिक्षश्शिवं तुभ्यं कल्पन्तां ते दिशः सर्वाः॥९॥
अश्मन्वती रीयते सश्भध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः।
अत्रा जहीमोऽशिवा येऽअसञ्छिवान्वयमुत्तरेमाभि वाजान्॥१०॥
अपाघमप किल्बिषमप कृत्यामपो रपः।

अपामार्गं त्वमस्मदपं दुःष्वप्यं सुव॥११॥
 सुमित्रिया नऽआपऽओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान्
 द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः॥१२॥
 अनड्वाहमन्वारभामहे सौरभेयं स्वस्तये।
 स नऽइन्द्रऽइव देवेभ्यो वह्निः सन्तारणो भव॥१३॥
 उद्वयं तमसस्परि स्वः पश्यन्तऽउत्तरम्।
 देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥१४॥
 इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरोऽअर्थमेतम्।
 शतं जीवन्तु शरदः पुरूचीरन्तर्मृत्युं दधतां पर्वतेन॥१५॥
 अग्नऽआयूँषि पवसऽआ सुवोर्जमिषं च नः ।
 आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥१६॥
 आयुष्मानग्ने हविषा वृथानो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि।
 घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमान्स्वाहा ॥१७॥
 परीमे गामनेषत पर्यग्निमहृषत ।
 देवेष्वक्रत श्रवः कऽइमाँरऽआ दधर्षति ॥१८॥
 क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्यं गच्छतु रिप्रवाहः।
 इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥१९॥
 वह वपां जातवेदः पितृभ्यो यत्रैनान्वेत्थ निहितान् पराके। मेदसः
 कुल्याऽउप तान्स्त्रवन्तु सत्याऽएषामाशिषः सं नमन्ताँ स्वहा ॥२०॥
 कस्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथाः ।
 अप नः शोशुचदघम् ॥२१॥
 अस्मात्त्वमधि जातोऽसि त्वदयं जायतां पुनः।
 असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहा ॥२२॥

अथ षट्त्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

ऋचं वाचं प्र पद्ये मनो यजुः प्र पद्ये सामं प्राणं प्र पद्ये चक्षुः श्रोत्रं
प्र पद्ये । वागोजः सहौजो मरिचि प्राणापानौ ॥ १ ॥

यन्मे छिद्रं चक्षुषो हृदयस्य मनसो वातितृणं बृहस्पतिर्मे तद्दधातु।
शं नो भवतु भुवनस्य यस्पतिः ॥ २ ॥

ऋभूर्भुवः स्वः । तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि।
धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ३ ॥

कया नश्चित्रऽआ भुवदृती सदावृधः सखा ।

कया शचिष्ठया वृता ॥ ४ ॥

कस्त्वा सत्यो मदानां मन्हिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा चिदारुजे वसु ॥ ५ ॥

अभी षु णः सखीनामविता जरितृणाम् । शतं भवास्यूतिभिः ॥ ६ ॥

कया त्वं नऽऊत्याभि प्र मन्दसे वृषन् । कया स्तोतृभ्यऽआ भर ॥ ७ ॥

इन्द्रो विश्वस्य राजति । शन्नोऽअस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ८ ॥

शन्नो मित्रः शं वरुणः शन्नो भवत्वयमा ।

शन्नऽइन्द्रो बृहस्पतिः शन्नो विष्णुरुक्रमः ॥ ९ ॥

शन्नो वातः पवताश्च शन्नस्तपतु सूर्यः ।

शन्नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्योऽअभि वर्षतु ॥ १० ॥

अहानि शं भवन्तु नः शन्नात्रीः प्रति धीयताम् । शन्नऽइन्द्राग्नी
भवतामवोभिः शन्नऽइन्द्रावरुणा रातहव्या । शन्नऽइन्द्रापूषणा वाजसातौ
शमिन्द्रासोमा सुविताय शंयोः ॥ ११ ॥

शन्नो देवीरभिष्टयऽआपो भवन्तु पीतये । शंयोर्भि स्रवन्तु नः ॥ १२ ॥

स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्मि सप्रथाः ॥१३॥
 आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता नऽऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥१४॥
 यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥१५॥
 तस्माऽअरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ ।

आपो जनयथा च नः ॥१६॥

द्यौः शान्तिरन्तरिक्षः शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः
 शान्तिः । वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्वःशान्तिः
 शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि ॥१७॥

दृते दृहं मा मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम् ।
 मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे । मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे ॥१८॥

दृते दृहं मा । ज्योक्ते सदृशि जीव्यासं ज्योक्ते सदृशि जीव्यासम् ॥१९॥

नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्तेऽअस्त्वर्चिषे ।

अन्याँस्तेऽअस्मत्पन्तु हेतयः पावकोऽअस्मभ्यःशिवो भव ॥२०॥

नमस्तेऽअस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयित्त्रवे ।

नमस्ते भगवन्नस्तु यतः स्वः समीहसे ॥२१॥

यतो यतः समीहसे ततो नोऽअभयं कुरु ।

शं नः कुरु प्रजाभ्योऽअभयं नः पशुभ्यः ॥२२॥

सुमित्रिया नऽआपऽओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान्
 द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥२३॥

तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् । पश्येम शरदः शतं जीवेम
 शरदः शतः शृणुयाम शरदः शतं प्र ब्रवाम शरदः शतमदीनाः स्याम
 शरदः शतं भूयश्च शरदः शतात् ॥२४॥

अथ सप्तत्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्।
आ ददे नारिरसि॥१॥

युञ्जते मनऽउत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेकऽइन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥२॥
देवी द्यावापृथिवी मखस्य वामद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः।
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥३॥

देव्यो वम्यो भूतस्य प्रथमजा मखस्य वोऽद्य शिरो राध्यासं देवयजने
पृथिव्याः। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥४॥

इयत्यग्रऽआसीन्मखस्य तेऽद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः।
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥५॥

इन्द्रस्यौजः स्थ मखस्य वोऽद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः।
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे। मखाय
त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥६॥

प्रेतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता। अच्छा वीरं नयं पङ्क्तिराधसं
देवा यज्ञं नयन्तु नः। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे। मखाय त्वा
मखस्य त्वा शीर्ष्णे। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥७॥

मखस्य शिरोऽसि । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे। मखस्य शिरोऽसि ।
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे। मखस्य शिरोऽसि । मखाय त्वा मखस्य
त्वा शीर्ष्णे। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे। मखाय त्वा मखस्य त्वा
शीर्ष्णे। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥८॥

अश्वस्य त्वा वृष्णाः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः। मखाय
त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे। अश्वस्य त्वा वृष्णाः शक्ना धूपयामि देवयजने
पृथिव्याः। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे। अश्वस्य त्वा वृष्णाः शक्ना
धूपयामि देवयजने पृथिव्याः। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय
त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा
मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥९॥

ऋजवे त्वा साधवे त्वा सुक्षित्यै त्वा । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ।
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे॥१०॥

यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे। देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु
पृथिव्याः स॒थं स्पृश॑स्पाहि। अ॒र्चिर॑सि शो॒चिर॑सि तपोऽसि॥११॥

अनाधृष्टा पुरस्ताद्गनेराधिपत्येऽआयुर्मे दाः पुत्रवती दक्षिणतऽइन्द्रस्या-
धिपत्ये प्रजां मे दाः। सुषदा पश्चाद्देवस्य सवितुराधिपत्ये चक्षुर्मे दाऽ-
आश्रुतिरुत्तरतो धातुराधिपत्ये रायस्पोषं मे दाः। विधृतिरुपरिष्ठाद् बृहस्पते-
राधिपत्येऽओजो मे दा विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यस्पाहि मनोरश्वासि॥१२॥

स्वाहा मरुद्भिः परि श्रीयस्व दिवः स॒थं स्पृश॑स्पाहि।

मधु मधु मधु॥१३॥

गर्भो देवानां पिता मतीनां पतिः प्रजानाम्।

सं देवो देवेन सवित्रा गत सः सूर्येण रोचते॥१४॥

समग्निरग्निना गत सं दैवेन सवित्रा सःसूर्येणारोचिष्ट।

स्वाहा समग्निस्तपसा गत सं दैवेन सवित्रा सःसूर्येणारूरुचत॥१५॥

धर्ता दिवो वि भाति तपसस्पृथिव्यां धर्ता देवो देवानाममर्त्यस्तपोजाः।

वाचमस्मे नि यच्छ देवायुवम्॥१६॥

अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पृथिभिश्चरन्तम्।

स स॒ध्रीचीः स विषू॑चीर्वसानऽआ वरीवर्त्ति भुवनेष्वन्तः॥१७॥

विश्वासां भुवां पते विश्वस्य मनसस्पते विश्वस्य वचसस्पते सर्वस्य
वचसस्पते। देवश्रुत्त्वं देव घर्म देवो देवान् पाह्यत्र प्रावीरनु वां देववीतये।
मधु माध्वीभ्यां मधु माधूचीभ्याम्॥१८॥

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वा।

ऊर्ध्वोऽअध्वरं दिवि देवेषु धेहि॥१९॥

पिता नोऽसि पिता नो बोधि नमस्तेऽअस्तु मा मा हिंसीः।
त्वष्टमन्तस्त्वा सपेम पुत्रान्यशून् मयि धेहि प्रजामस्मासु धेह्यरिष्टाहःसह
पत्या भूयासम्॥२०॥

अहः केतुना जुषतां सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा।

रात्रिः केतुना जुषतां सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा॥२१॥

इति सप्तत्रिंशोऽध्यायः॥

अथाष्टात्रिंशोऽध्यायः

—:0:—

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्।

आ ददेऽदित्यै रास्नासि॥१॥

इडुऽएह्यदितुऽएहि सरस्वत्येहि । असावेह्यसावेह्यसावेहि॥२॥

अदित्यै रास्नासीन्द्राण्याऽउष्णीषः । पूषासि घर्माय दीष्व॥३॥

अश्विभ्यां पिन्वस्व सरस्वत्यै पिन्वस्वेन्द्राय पिन्वस्व।

स्वाहेन्द्रवत् स्वाहेन्द्रवत् स्वाहेन्द्रवत्॥४॥

यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः। येन
विश्वा पुष्यसि वार्याणि सरस्वति तमिह धातवेऽकः। उर्वन्तरिक्षमन्वेमि॥५॥

गायत्रं छन्दोऽसि त्रैष्टुभं छन्दोऽसि द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि
गृह्णाम्यन्तरिक्षेणोप यच्छामि । इन्द्राश्विना मधुनः सारघस्य घर्म पात
वसवो यजत वाट् । स्वाहा सूर्यस्य रश्मये वृष्टिवनये ॥६॥

समुद्राय त्वा वाताय स्वाहा सरिराय त्वा वाताय स्वाहा। अनाधृष्याय
त्वा वाताय स्वाहाप्रतिधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा। अवस्यवे त्वा वाताय
स्वाहाशिमिदाय त्वा वाताय स्वाहा॥७॥

इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवते स्वाहेन्द्राय त्वादित्यवते स्वाहेन्द्राय
त्वाभिमातिघ्ने स्वाहा । सवित्रे त्वऽऋभुमते विभुमते वाजवते स्वाहा
बृहस्पतये त्वा विश्वदैव्यावते स्वाहा॥८॥

यमाय त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा ।

स्वाहा घर्माय स्वाहा घर्मः पित्रे॥९॥

विश्वाऽआशा दक्षिणसद्विश्वान्देवानयाडिह।

स्वाहाकृतस्य घर्मस्य मधोः पिबतमश्विना॥१०॥

दिवि धाऽड्मं यज्ञमिमं यज्ञं दिवि धाः।

स्वाहाग्नये यज्ञियाय शं यजुर्भ्यः॥११॥

अश्विना घर्म पातःहार्द्वानमहर्दिवाभिरूतिभिः।

तन्त्रायिणे नमो द्यावापृथिवीभ्याम्॥१२॥

अपातामश्विना घर्ममनु द्यावापृथिवीऽअमःसाताम्।

इहैव रातयः सन्तु॥१३॥

इषे पिन्वस्वोर्जे पिन्वस्व ब्रह्मणे पिन्वस्व क्षत्राय पिन्वस्व
द्यावापृथिवीभ्यां पिन्वस्व । धर्मासि सुधर्मांमेन्यस्मे नृम्णानि धारय ब्रह्म
धारय क्षत्रं धारय विशं धारय॥१४॥

स्वाहा पूष्णे शरसे स्वाहा ग्रावभ्यः स्वाहा प्रतिरवेभ्यः। स्वाहा
पितृभ्यऽऊर्ध्वर्हिभ्यो घर्मपावभ्यः स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहा
विश्वेभ्यो देवेभ्यः॥१५॥

स्वाहा रुद्राय रुद्रहूतये स्वाहा सं ज्योतिषा ज्योतिः। अहः केतुना
जुषतां सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा। रात्रिः केतुना जुषतां सुज्योतिर्ज्योतिषा
स्वाहा। मधु हुतमिन्द्रतमेऽअग्नावश्याम ते देव घर्म नमस्तेऽअस्तु मा मा
हिःसीः॥१६॥

अभीमं महिमा दिवं विप्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा पृथिवीं
सःसीदस्व महारं॥ऽअसि रोचस्व देववीतमः। वि धूममग्नेऽअरुषं मियेद्ध्य
सृज प्रशस्त दर्शतम्॥१७॥

या ते घर्म दिव्या शुग्या गायत्र्यां हविर्धाने। सा तऽआ प्यायता-
न्निष्ट्यायतां तस्यै ते स्वाहा। या ते घर्मान्तरिक्षे शुग्या त्रिष्टुभ्याग्नीध्रे। सा
तऽआ प्यायतान्निष्ट्यायतां तस्यै ते स्वाहा। या ते घर्म पृथिव्यां शुग्या
जगत्यां सदस्या। सा तऽआ प्यायतान्निष्ट्यायतां तस्यै ते स्वाहा॥१८॥

क्षत्रस्य त्वा परस्पाय ब्रह्मणस्तन्वं पाहि।

विशस्त्वा धर्मणा वयमनु क्रामाम सुविताय नव्यसे॥१९॥

चतुःस्रक्तिर्नाभिर्ऋतस्य सप्रथाः स नो विश्वायुः सप्रथाः स नः
सर्वायुः सप्रथाः । अप द्वेषोऽप हरोऽन्यव्रतस्य सश्चिम ॥ २० ॥

घर्मैतत्ते पुरीषं तेन वर्द्धिस्व चा च प्यायस्व ।

वर्द्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषीमहि ॥ २१ ॥

अचिक्रद्द वृषा हरिर्महान्मित्रो न दर्शतः ।

सःसूर्येण दिद्युतदुदधिर्निधिः ॥ २२ ॥

सुमित्रिया नऽआपऽओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान्
द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ २३ ॥

उद्वयन्तमसस्परि स्वुः पश्यन्तऽउत्तरम् ।

देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ २४ ॥

एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेहि ॥ २५ ॥

यावती द्यावापृथिवी यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थिरे ।

तावन्तमिन्द्र ते ग्रहमूर्जा गृह्णाम्यक्षितं मयि गृह्णाम्यक्षितम् ॥ २६ ॥

मयि त्यदिन्द्रियं बृहन्मयि दक्षो मयि क्रतुः ।

घर्मस्त्रिशुग्वि राजति विराजा ज्योतिषा सह ब्रह्मणा तेजसा सह ॥ २७ ॥

पर्यसो रेतऽआभृतं तस्य दोहमशीमह्युत्तरामुत्तराथं समाम् । त्विषः
संवृक्क्रत्वे दक्षस्य ते सुषुम्णास्य ते सुषुम्णाग्निहुतः । इन्द्रपीतस्य
प्रजापतिभक्षितस्य मधुमतऽउपहूतऽउपहूतस्य भक्षयामि ॥ २८ ॥

अथैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः

—:0:—

स्वाहा प्राणेभ्यः सार्धिपतिकेभ्यः । पृथिव्यै स्वाहाग्नये स्वाहान्तरिक्षाय
स्वाहा वायवे स्वाहा । दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा ॥१॥

दिग्भ्यः स्वाहा चन्द्राय स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाद्भ्यः स्वाहा वरुणाय
स्वाहा । नाभ्यै स्वाहा पूताय स्वाहा ॥२॥

वाचे स्वाहा प्राणाय स्वाहा प्राणाय स्वाहा ।

चक्षुषे स्वाहा चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा ॥३॥

मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीय ।

पशूनांरूपमन्नस्य रसो यशः श्रीः श्रयतां मयि स्वाहा ॥४॥

प्रजापतिः सम्भ्रियमाणः सम्राट् सम्भृतो वैश्वदेवः संसन्नो घर्मः
प्रवृक्तस्तेजःउद्यतःआश्विनः पर्यस्यानीयमाने पौष्णो विष्पन्दमाने मारुतः
क्लथन् । मैत्रः शरसि सन्ताप्यमाने वायव्यो हियमाणःआग्नेयो हूयमानो
वाग्धुतः ॥५॥

सविता प्रथमेऽहन्नग्निर्द्वितीये वायुस्तृतीयःआदित्यश्चतुर्थे चन्द्रमाः
पञ्चमःऋतुः षष्ठे मरुतः सप्तमे बृहस्पतिरष्टमे । मित्रो नवमे वरुणो
दशमःइन्द्रःएकादशे विश्वेदेवा द्वादशे ॥६॥

उग्रश्च भीमश्च ध्वान्तश्च धुनिश्च ।

सासह्राँश्चाभियुग्वा च विक्षिपः स्वाहा ॥७॥

अग्निःहृदयेनाशनिःहृदयाग्रेण पशुपतिं कृत्स्नहृदयेन भवं यक्ना ।
शर्वं मतस्नाभ्यामीशानं मन्युना महादेवमन्तः पर्श्व्येनोग्रं देवं वनिष्ठुना
वसिष्ठहनुः शिङ्गीनि कोश्याभ्याम् ॥८॥

उग्रं लोहि॑तेन मि॒त्रःसौ॒व्र॒त्येन रु॒द्रं दौ॒र्व्र॑त्येनेन्द्रं प्रक्रीडेन म॒रुतो॒ बले॑न
सा॒ध्यान् प्र॒मुदा॑ । भ॒वस्य॑ कण्ठ्यःरु॒द्रस्या॑न्तः पा॒श्व्यं म॑हादेवस्य॒ यकृ॑च्छ॒र्वस्य॑
वनि॒ष्ठुः प॑शुपतेः पुरी॒तत् ॥१॥

लोम॑भ्यः स्वाहा लोम॑भ्यः स्वाहा त्व॒चे स्वाहा॑ त्व॒चे स्वाहा॑ लोहि॑ताय॒
स्वाहा॑ लोहि॑ताय॒ स्वाहा॑ मेदो॑भ्यः स्वाहा॑ मेदो॑भ्यः स्वाहा॑ । मा॒श्व॑सेभ्यः
स्वाहा॑ मा॒श्व॑सेभ्यः स्वाहा॑ स्नाव॑भ्यः स्वाहा॑ स्नाव॑भ्यः स्वाहा॑स्थ॑भ्यः
स्वाहा॑स्थ॑भ्यः स्वाहा॑ म॒ज्ज॑भ्यः स्वाहा॑ म॒ज्ज॑भ्यः स्वाहा॑ । रे॒तसे॑ स्वाहा॑
पा॒यवे॑ स्वाहा॑ ॥१०॥

आ॒या॒साय॑ स्वाहा॑ प्रा॒या॒साय॑ स्वाहा॑ सं॒या॒साय॑ स्वाहा॑ वि॒या॒साय॑
स्वाहो॑द्या॒साय॑ स्वाहा॑ । शु॒चे स्वाहा॑ शोच॑ते स्वाहा॑ शोच॑मानाय॒ स्वाहा॑
शोका॑य॒ स्वाहा॑ ॥११॥

त॒प॒से स्वाहा॑ त॒प्य॑ते स्वाहा॑ त॒प्य॑मानाय॒ स्वाहा॑ त॒प्ताय॑ स्वाहा॑ घ॒र्माय॑
स्वाहा॑ । निष्कृ॑त्यै स्वाहा॑ प्रा॒यश्चि॑त्यै स्वाहा॑ भेष॒जाय॑ स्वाहा॑ ॥१२॥

य॒माय॑ स्वाहान्त॑काय॒ स्वाहा॑ मृ॒त्यवे॑ स्वाहा॑ । ब्र॒ह्म॑णे॒ स्वाहा॑ ब्र॒ह्म॑ह॒त्यायै॑
स्वाहा॑ वि॒श्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑श्व॒स्वाहा॑ ॥१३॥

अथ चत्वारिंशोऽध्यायः॥

—:0:—

ईशा वास्यमिदं सर्वं यत्किञ्च जगत्यां जगत्।
तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्य स्विद्धनम्॥१॥
कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छतः समाः।
एवं त्वयि नान्यथेतोऽस्ति न कर्म लिप्यते नरे॥२॥
असुर्या नाम ते लोकाऽअन्धेन तमसावृताः।
तांस्ते प्रेत्यापि गच्छन्ति ये के चात्महनो जनाः॥३॥
अनेजदेकं मनसो जवीयो नैनद्देवाऽआप्नुवन् पूर्वमशीत्।
तद्भारवतोऽन्यानत्येति तिष्ठत्तस्मिन्नपो मातरिश्वा दधाति॥४॥
तदेजति तन्नैजति तद् दूरे तद्वन्तिके।
तदन्तरस्य सर्वस्य तद्दु सर्वस्यास्य बाह्यतः॥५॥
यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्नेवानुपश्यति।
सर्वभूतेषु चात्मानं ततो न विचिकित्सति॥६॥
यस्मिन्सर्वाणि भूतान्यात्मैवाभूद्विजानतः।
तत्र को मोहः कः शोकऽएकत्वमनुपश्यतः॥७॥
स पर्यगाच्छुक्रमकायमव्रणमस्नाविरंशुद्धमपापविद्धम्।
कविर्मनीषी परिभूः स्वयम्भूर्याथातथ्यतोऽर्थान् व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः समाभ्यः॥८॥
अन्धन्तमः प्रविशन्ति येऽसम्भूतिमुपासते।
ततो भूयऽइव ते तमो यऽउ सम्भूत्यांश्च रताः॥९॥
अन्यदेवाहुः सम्भवादन्यदाहुरसम्भवात्।
इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचक्षिरे॥१०॥

सम्भूतिं च विनाशं च यस्तद्वेदोभयंसह ।
 विनाशेन मृत्युं तीर्त्वा सम्भूत्यामृतमश्नुते ॥ ११ ॥
 अन्धन्तमः प्र विशन्ति येऽविद्यामुपासते ।
 ततो भूयऽइव ते तमो यऽउ विद्यायाश्चरताः ॥ १२ ॥
 अन्यदेवाहुर्विद्यायाऽअन्यदाहुरविद्यायाः ।
 इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचक्षिरे ॥ १३ ॥
 विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयंसह ।
 अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययामृतमश्नुते ॥ १४ ॥
 वायुरनिलममृतमथेदं भस्मान्तश्शरीरम् । ओ३म् क्रतो स्मर ।
 क्लिबे स्मर । कृतश्चस्मर ॥ १५ ॥
 अग्ने नय सुपथा रायेऽअस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
 युयोध्युस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमऽउक्ति विधेम ॥ १६ ॥
 हिरण्मयेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं मुखम् ।
 योऽसावादित्ये पुरुषः सोऽसावहम् । ओ३म् खं ब्रह्म ॥ १७ ॥

इति चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

इत्युत्तरविंशतिः समाप्ता ॥

समाप्ता यजुर्वेद-संहिता ॥

यजुर्वेद-मन्त्रानुक्रमणिका

अ		अग्निं तं मन्ये	१५.४१	अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य	६.२४
अक्रन्कर्म कर्मकृतः	३.४७	अग्निं दूतं पुरो	२२.१७	अग्ने वाजजिह्वाजम्	२.७
अक्रन्ददग्नि स्तनयन्	१२.६, १२.२१	अग्निं युनज्मि	१८.५१	अग्ने वाजस्य गोमतः	१५.३५
	१२.३३	अग्निं स्तोमेन	२२.१५	अग्ने वेहोत्रं	२.९
अक्षत्रमीमदन्त ह्यव	३.५१	अग्निं हृदयेन	३९.८	अग्ने व्रतपते	१.५
अक्षराजाय कितवं	३०.१८	अग्निं होतारं मन्ये	१५.४७	अग्ने व्रतपते व्रतमचा	२.२८
अग्र आयूँषि	१९.३८, ३५.१६	अग्निः पशुरासीत्	२३.१७	अग्ने व्रतपास्त्वे	५.४०
अग्रऽ इन्द्र वरुण	३३.४८	अग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिः	१०.२९	अग्ने व्रतपास्त्वे	५.६
अग्रये कव्यवाहनाय	२.२९	अग्निः प्रियेषु	१२.११७	अग्ने शर्धं महते	३३.१२
अग्रये कुटरून्	२४.२३	अग्नीषोमायोरुज्जितम्	२.१५	अग्ने सहस्त्राक्ष	१७.७१
अग्रये गायत्राय	२९.६०	अग्ने अङ्गिरः शतम्	१२.८	अग्ने सहस्व	९.३७
अग्रये गृहपतये	१०.२३	अग्ने अच्छा वदेह	९.२८	अग्नेस्तनूरसि वाचोः	१.१५
अग्रये त्वा मह्यं	७.४७	अग्नेऽदब्धायोऽ शीतम	२.२०	अग्नेस्तनूरसि विषण्वे	५.१
अग्रयेऽ नीकवते	२४.१६, २९.५९	अग्नेऽभ्यावर्त्तिन्नभि	१२.७	अग्ने स्वाहा कृणुहि	२७.२२
अग्रये पीवानं	३०.२१	अग्ने गृहपते सुगृह	२.२७	अग्नेः पक्षतिर्वायोर्नि	२५.४
अग्रये स्वाहा	२२.६, २७	अग्ने जातान् प्रणुदा	१५.१	अग्नेः पक्षतिर्वायोर्नि	६.२
अग्रा इ पत्नीन्सजूः	८.१०	अग्ने तमद्याश्वं	१५.४४, १७.७७	अग्ने बृहन्नृषसामूर्ध्वो	१२.१३
अग्रावग्निश्चरति	५.४	अग्ने तव श्रवो	१२.१०६	अङ्गान्यात्मन् भिषजा	१९.९३
अग्निमद्य होतारम्	२१.५९	अग्ने त्वन्नो अन्तमः	३.२५, १५.४८	अङ्गिरसो नः पितरः	१९.५०
	२८.२३, ४६		२५.४७	अचिक्रदद् वृषा हरिः	३८.२२
अग्निरस्मि जन्मना	१८.६६	अग्ने त्वं पुरीष्यः	१२.५९	अच्छायमेति शवसा	२७.१४
अग्निरैकाक्षरेण प्राणम्	९.३१	अग्ने त्वं सुजागृहि	४.१४	अच्छिन्नस्य ते देव	७.१४
अग्निर्ऋषिः पवमानः	२६.९	अग्ने दिवोऽ अर्णमच्छ	१२.४९	अजस्त्रमिन्दुमरुषं	१३.४३
अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः	३.९	अग्ने नय सुपथा	५.३६, ७.४३	अजारे पिशङ्गित्वा	२३.५६
अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिः	१३.४०		४०.१६	अजीजनो हि पवमान	२२.१८
अग्निर्देवता वातो	१४.२०	अग्ने पत्नीरिहा वह	२६.२०	अजो ह्यग्नेरजनिष्ठ	१३.५१
अग्निर्मूर्धा दिवः	३.१२, १३.१४	अग्ने पवस्व स्वपाः	८.३८	अति निहो अति स्त्रिधः	२७.६
	१५.२०	अग्ने पावक रोचिषा	१७.८	अति विश्वाः	१२.८४
अग्निर्वृत्राणि जङ्घनत्	३३.९	अग्ने प्रेहि प्रथमः	१७.६९	अत्यन्यारं ॥११॥ अगान्	५.४२
अग्निश्च पृथिवी च	२६.१	अग्ने ब्रह्म गृभ्णीष्व	१.१८	अत्र पितरो मादयध्वं	२.३१
अग्निश्च म आपश्च	१८.१४	अग्ने यत्ते दिवि	१२.४८	अत्रा ते रूपमुत्तमम्	२९.१८
अग्निश्च म इन्द्रश्च	१८.१६	अग्ने यत्ते शुक्रं	१२.१०४	अथैतानष्टौ विरूपाना	३०.२२
अग्निश्च मे घर्मश्च	१८.२२	अग्ने युङ्क्त्वा हि ये	१३.३६	अदब्धेभिः सवितः	३३.६९, ८४
अग्निष्वात्तानुतुमतः	१९.६१	अग्नेरनीकमप	८.२४	अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षम्	२५.२३
अग्निष्वात्ताः पितरः	१९.५९	अग्नेर्जनित्रमसि	५.२	अदितिष्ट्वा देवी	११.६१
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा	१७.१६	अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया	१४.२४	अदित्यास्त्वगस्यदित्यै	४.३०

अदित्यास्त्वा पृष्ठे	१४.५	अन्विदनुमते त्वं	३४.८	अयमग्निर्वीरतमः	१५.५२
अदित्यास्त्वा मूर्धन्ना	४.२२	अपश्यं गोपामनि	३७.१७	अयमग्निः पुरीष्यः	३.४०
अदित्यै रास्त्रासि	१.३०, ११.५९	अपाघमप किल्बिषम्	३५.११	अयमग्निः सहस्त्रिणः	१५.२१
	३८.३	अपातामश्विना घर्मम्	३८.१३	अयमिह प्रथमो धायि	३.१५
अदित्यै व्युन्दनमसि	२.२	अपाधमदभिःशस्तीः	३३.९५		१५.२६; ३३.६
अदृश्रमस्य केतवः	८.४०	अपामिदं न्ययनं	१७.७	अयमुत्तरात्संयद्	१५.१८
अद्भ्यः क्षीरं व्यपिबत्	१९.७३	अपाररुं पृथिव्यै	१.२६	अयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य	१५.१९
अद्भ्यः सम्भृतः	३१.१७	अपां गम्भन्त्सीद	१३.३०	अयं ते योनिर्ऋत्वियः	३.१४, १२.५२
अद्भ्यः स्वाहा	२२.२५	अपां त्वेमन्त्सादयामि	१३.५३		१५.५६
अद्या देवा उदिता	३३.४२	अपां पृष्ठमसि	११.२९; १३.२	अयं दक्षिणा विश्वकर्मा	१३.५५
अधा यथा नः	१९.६९	अपां पेरुरस्यापः	६.१०		१५.१६
अधा ह्यग्रे क्रतोः	१५.४५	अपां फेनेन नमुचेः	१९.७१	अयं नो अग्निः	५.३७, ७.४४
अधि न इन्द्रैषाम्	३३.४७	अपाथ् रसमुद्वयसम्	९.३	अयं पश्चाद्विश्वव्यचा	१३.५६; १५.१७
अधिपत्यसि बृहती	१५.१४	अपि तेषु त्रिषु	२३.५०	अयं पुरो भुवः	१३.५४
अध्यवोचदधिवक्ता	१६.५	अपेत वीत वि	१२.४५	अयं पुरो हरिकेशः	१५.१५
अध्वर्योऽन्द्रिभिः	२०.३१	अपेतो यन्तु पणयोः	३५.१	अयं वां मित्रावरुणा	७.९
अनड्वान्वयः पङ्क्तिः	१४.१०	अपोऽ अद्यान्वचारिषं	२०.२२	अयं वेनश्चोदयत्	७.१६
अनड्वाहमन्वारभामहे	३५.१३	अपो देवा मधुमतीः	१०.१	अयं सहस्रमृषिभिः	३३.८३
अनाधृष्टा पुरस्तात्	३७.१२	अपो देवीरुप सृज	११.३८	अयं सो अग्निर्यस्मिन्	१२.४७
अनाधृष्यो जातवेदाः	२७.७	अप्रस्वतीमश्विना	३४.२९	अर्थेत् स्थ राष्ट्रदा	१०.३
अनु ते शुष्मम्	३३.६७	अप्स्वग्रे सधिष्टव	१२.३६	अर्धं ऋचैरुक्थानां	१९.२५
अनुत्तमा ते मधवन्	३३.७९	अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजं	९.६	अर्धमासाः परुश्शषि	२३.४१
अनु त्वा माता	४.२०	अबोध्यग्निः समिधा	१५.२४	अर्मेभ्यो हस्तिपं	३०.११
अनु त्वा रथो	२९.१९	अभि गोत्राणि सहसा	१७.३९	अर्यमणं बृहस्पतिं	९.२७
अनु नोऽद्यानुमतिः	३४.९	अभि त्वं देवं सवितारं	४.२५	अर्वाञ्चोऽ अद्या	३३.५१
अनु वीरैरनु	२६.१९	अभि त्वा शूर	२७.३५	अवतत्य धनुष्टवं	१६.१३
अनेजदेकं मनसोः	४०.४	अभिधाऽ असि भुवनम्	२२.३	अवपतन्तीरवदत्	१२.९१
अन्तरग्रे रुचा	१२.१६	अभि प्रवन्त समनेव	१७.९६	अवभृथ निचुम्पुणः	३.४८, ८.२७
अन्तरा मित्रावरुणा	२९.६	अभिभूरस्येतास्ते	१०.२८	अव रुद्रमदीमहाव	३.५८
अन्तश्चरति रोचना	३.७	अभि यज्ञं गृणीहि	१६.२१	अवसृष्टा परापत	१७.४५
अन्तस्ते द्यावापृथिवी	७.५	अभीमं महिमा	३८.१७	अविर्न मेषो नसि	१९.९०
अन्धन्तम प्र विशन्ति	४०.९, १२	अभी षु णः सखीनां	२७.४१, ३६.६	अवेष्टा दन्दशूकाः	१०.१०
अन्ध स्थान्धः	३.२०	अभ्यर्षत सुष्टुतिम्	१७.९८	अवोचाम कवये	१५.२५
अन्नपतेऽन्नस्य	११.८३	अभ्यादधामि समिधम्	२०.२४	अश्मन्नूर्जं पर्वते	१७.१
अन्नात्परिस्नुतः	१९.७५	अभ्यावर्तस्व पृथिवि	१२.१०३	अश्मन्वती रीयते	३५.१०
अन्यदेवाहुर्विद्यायाः	४०.१३	अभिरसि नार्यसि	११.१०	अश्मा च मे	१८.१३
अन्यदेवाहुःसम्भवात्	४०.१०	अमीषां चित्तं प्रति	१७.४४	अश्याम तं काम	१८.७४
अन्यवापोऽ धमासानाम्	२४.३७	अमुत्र भूयादध	२७.९	अश्वत्ये वो निषदनं	१२.७९, ३५.४
अन्या वोऽ अन्याम्	१२.८८	अमेव नः सुहवा	२६.२४	अश्वस्तूपरो गोमृगः	२४.१
अन्वग्निरुषसाम्	११.१७	अयमग्निर्गृहपतिः	३.३९	अश्वस्य त्वा वृष्णाः	३७.९

अश्ववावतीगौमतीर्न	३४.४०	अहिरिव भोगैः	२९.५१	आ न इन्द्रो दूरादा	२०.४८
अश्ववावतीथः सोमावतीम्	१२.८१	अह्ने पारावतान्	२४.२५	आ न इन्द्रो हरिभिर्या	२०.४९
अश्विनकृतस्य ते	२०.३५	अहुतमसि हविर्धानम्	१.९	आ नऽ एतु मनः	३.५४
अश्विना गोभिः	२०.७३	अशुना ते अशु	२०.२७	आ नासत्या त्रिभिः	३४.४७
अश्विना घर्म	३८.१२	अशुरःशुष्टे देव	५.७	आ नो नियुद्धिः शतिनीभिः	२७.२८
अश्विना तेजसा	२०.८०	अशुश्च मे रश्मिश्च	१८.१९	आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु	२५.१४
अश्विना नमुचेः	२०.५९	आ		आ नो मित्रावरुणा घृतैः	२१.८
अश्विना पिबतां मधु०	२०.९०	आकूतिमग्निं प्रयुजं	११.६६	आ नो यज्ञं दिविस्पृशं	३३.८५
अश्विना भेषजं	२०.६४	आकूत्यै प्रयुजेऽ ग्रये	४.७	आ नो यज्ञं भारती	२९.३३
अश्विना हविरिन्द्रियम्	२०.६७	आ कृष्णेन रजसा	३३.४३, ३४.३१	आन्त्राणि स्थालीर्मधु	१९.८६
अश्विभ्यां चक्षुरमृतम्	१९.८९	आ क्रन्दय बलम्	२९.५६	आपतये त्वा परि	५.५
अश्विभ्यां पच्यस्व	१०.३१	आक्रम्य वाजिन्	११.१९	आपये स्वाहा स्वापये	९.२०
अश्विभ्यां पिन्वस्व	३८.४	आगत्य वाज्यध्वानम्	११.१८	आपवस्व हिरण्यवत्	८.६३
अश्विभ्यां प्रातःसवनम्	१९.२६	आगन्म विश्ववेदसम्	३.३८	आपश्चित्पिप्युः	३३.१८
अश्वो घृतेन त्मन्या	२९.१०	आग्नेयः कृष्णाग्रीवः	२९.५८	आपो अस्मान्मातरः	४.२
अषाढं युत्सु	३४.२०	आग्रयणश्च मे	१८.२०	आपोऽ देवीः प्रतिगृष्णीत	१२.३५
अषाढासि सहमाना	१३.२६	आ घा येऽ अग्निम्	७.३२	आपो ह यद् बृहतीः	२७.२५
अष्टौ व्यख्यत्	३४.२४	आच्छच्छन्दः प्रच्छच्छन्दः	१५.५	आपो हि ह्य मयो	११.५०, ३६.१४
असवे स्वाहा	२२.३०	आच्या जानु दक्षिणतः	१९.६२	आ प्यायस्व मदित्तम	१२.११४
असंख्याता सहस्त्राणि	१६.५४	आ जङ्घन्ति सान्वेषां	२९.५०	आ प्यायस्व समेतु	१२.११२
असि यमो अस्यादित्यः	२९.१४	आजिघ्न कलशं	८.४२	आ ब्रह्मन् ब्राह्मणः	२२.२२
असुन्वन्तमयजमानम्	१२.६२	आजुह्वानऽ ईड्यो वन्द्यः	२९.२८	आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिः	२०.५३
असुर्या नाम ते	४०.३	आजुह्वानः सुप्रतीकः	१७.७३	आ मा वाजस्य प्रसवः	९.१९
असौ यस्ताम्रोऽ अरुणः	१६.३	आजुह्वाना सरस्वती	२०.५८	आमूरज प्रत्यावर्त्तयेमाः	२९.५७
असौ या सेना	१७.४७	आ तत्तऽ इन्द्रायवः	३३.२८	आ यदिषे नृपतिम्	३३.११
असौ योऽ वसर्पति	१६.७	आ तं भज सौश्रवेषु	१२.२७	आ यन्तु नः पितरः	१९.५८
अस्कन्मद्य देवेभ्यः	२.८	आतिथ्यरूपं मासरं	१९.१४	आयं गौः पृश्निरक्रीमत्	३.६
अस्ताव्यग्निर्नराथः सुशेवः	१२.२९	आतिष्ठन्तं परि विश्वे	३३.२२	आ यातमुप भूषतम्	३३.८८
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु	१७.४३	आतिष्ठ वृत्रहन्	८.३३	आ यात्विन्द्रोऽ वस उप	२०.४७
अस्मात्त्वमधि जातः	३५.२२	आ तू नऽ इन्द्र वृत्रहन्	३३.६५	आयासाय स्वाहा	३९.११
अस्मिन्महत्यर्णवे	१६.५५	आ ते वत्सो मनो	१२.११५	आयुर्मे पाहि प्राणं मे	१४.१७
अस्मे रुद्रा मेहनां	३३.५०	आत्मने मे वर्चोदा	७.२८	आयुर्यज्ञेन कल्पतां	९.२१, १८.२९
अस्मे वो अस्तिन्द्रियम्	९.२२	आत्मन्नुपस्थे न वृकस्य	१९.९२	आयुष्मानग्ने हविषा	३५.१७
अस्य प्रतामनु द्युतं	३.१६	आत्मानं ते मनसा	२९.१७	आयुष्यं वर्चस्यम्	३५.५०
अस्याजरासो दमाम्	३३.१	आ त्वा जिघर्मि	११.२३	आयोष्ट्वा सदने	१५.६३
अस्येदिन्द्रो वावृधे	३३.९७	आ त्वाऽहार्षमन्तरभूः	१२.११	आ रात्रि पार्थिवम्	३४.३२
अहरहरप्रयावं	११.७५	आदित्यं गर्भम्	१३.४१	आ रोदसीऽ अपुणदा	३३.७५
अहः केतुना जुषतां	३७.२१	आदित्यैर्नो भारती	२९.८	आ वाचो मध्यमरुहद्	१५.५१
अहानि शं भवन्तु	३६.११	आधत्त पितरो	२.३३	आ वायो भूष शुचिपा	७.७
अहाव्यग्रे हविरास्ये	२०.७९	आ नऽ इडाभिर्विदथे	३३.३४		

आविर्मर्या आवित्तो	१०.९	इन्द्रस्य वृष्णो वरुण	१७.४१	इमा रुद्राय तवसे	१६.४८
आ विश्वतः प्रत्यञ्चम्	११.२४	इन्द्रस्य स्यूरसि	५.३०	इमां ते धियं	३३.२९
आ वो देवास ईमहे	४.५	इन्द्रस्यौजः स्थ	३७.६	इमौ ते पक्षावजरौ	१८.५२
आशुस्त्रिवृद् भान्तः	१४.२३	इन्द्रं दुरः कवष्यः	२०.४०	इयत्यग्रऽ आसीत्	३७.५
आशुः शिशानो वृषभः	१७.३३	इन्द्रं दैवीर्विशः	१७.८६	इयदस्यायुरसि	१०.२५
आ श्रयवयेति	१९.२४	इन्द्रं विश्वाऽ अवीवृधन्	१२.५६	इयमुपरि मतिस्तस्यै	१३.५८
आसन्दी रूपः राजा	१९.१६		१५.६१, १७.६१	इयं ते यज्ञिया	४.१३
आसीनासोऽ अरुणीनाम्	१९.६३	इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ	२०.५१	इयं वेदिः परो	२३.६२
आ सुते सिञ्चत	३३.२१	इन्द्रः सुत्रामा हृदयेन	१९.८५	इरज्यन्नग्रे प्रथयस्व	१२.१०९
आ सुष्वयन्ती यजते	२९.३१	इन्द्राग्रीऽ अपादियम्	३३.९३	इरावती धेनुमती	५.१६
आहं पितर्निमुविदत्रान्	१९.५६	इन्द्राग्रीऽ अव्यथमानाम्	१४.११	इषमूर्जमहमित	१२.१०५
		इन्द्राग्रीऽ आगतं सुतं	७.३१	इषश्चोर्जश्च शारदौ	१४.१६
इ		इन्द्राग्री मित्रावरुणादितिम्	३३.४९	इषिरो विश्वव्यचा	१८.४१
इच्छन्ति त्वा सोम्यासः	३४.१८	इन्द्राग्न्योः पक्षतिः	२५.५	इषे त्वोर्जे त्वा	१.१
इडऽ एह्यदितऽ एहि	३.२७, ३८.२	इन्द्राय त्वा वसुमते	६.३२, ३८.८	इषे पिन्वस्वोर्जे	३८.१४
इडाभिरग्निरीड्यः	२१.१४	इन्द्रा याहि चित्रभानो	२०.८७	इषे राये रमस्व	१३.३५
इडाभिर्भक्षानाप्रोति	१९.२९	इन्द्रा याहि तूतुजानः	२०.८९	इष्कर्तारमध्वरस्य	१२.११०
इडामग्रे पुरुदःस	१२.५१	इन्द्रा याहि धियेषितो	२०.८८	इष्कृतिर्नाम वो माता	१२.८३
इडायास्त्वा पदे	३४.१५	इन्द्रा याहि वृत्रहन्	२६.५	इष्टोऽ अग्निराहुतः	१८.५७
इडे रन्ते हव्ये काम्ये	८.४३	इन्द्रायेन्दुः सरस्वती	२०.५७	इष्टो यज्ञो भृगुभिः	१८.५६
इदमापः प्रवहत	६.१७	इन्द्रेमं प्रतरां नय	१७.५१	इह रतिरिह रमध्वम्	८.५१
इदमुत्तरात् स्वस्तस्य	१३.५७	इन्द्रेहि मत्स्यन्धसः	३३.२५	इहैवाग्रेऽ अधिधारया	२७.४
इदं पितृभ्यो नमः	१९.६८	इन्द्रो विश्वस्य राजति	३६.८		
इदं मे ब्रह्म च	३२.१६	इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः	३३.२६	ईडितो देवैर्हिरिवाँ	२०.३८
इदं विष्णुर्विचक्रमे	५.१५	इन्धानास्त्वा शतः हिमा	३.१८	ईड्यश्चासि वन्द्यश्च	२९.३
इदं हविः प्रजननम्	१९.४८	इममूर्णायुं वरुणस्य	१३.५०	ईदुक्षासऽ एतादुक्षास	१७.८४
इन्दुर्दुक्षः श्येन	१८.५३	इमं जीवेभ्यः परिधिम्	३५.१५	ईदृङ् चान्यादृङ् च	१७.८१
इन्द्र आसां नेता	१७.४०	इमं देवाऽ असपत्नम्	९.४०, १०.१८	ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमा	२९.२१
इन्द्र गोमन्निहा	२६.४	इमं नो देव सवितः	११.८	ईशानाय परस्वतः	२४.२८
इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः	५.११	इमं मा हिंस्रीकशफं	१३.४८	ईशावास्यमिदम्	४०.१
इन्द्र मरुत्व इह	७.३५	इमं मा हिंसीर्द्विपादं	१३.४७		
इन्द्रमिद्धरी वहतो	८.३५	इमं मे वरुण श्रुधी	२१.१	उ	
इन्द्रवायूऽ इमे सुता	७.८, ३३.५६	इमं साहस्रं शतधारम्	१३.४९	उक्ताः सञ्चराः	२४.१५, २४.१७
इन्द्रवायू बृहस्पतिम्	३३.४५	इमथ् स्तनमूर्जस्वन्तम्	१७.८७		
इन्द्रवायू सुसन्दृशा	३३.८६	इमाऽ उ त्वा पुरुवसः	३३.८१	उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा	३३.७६
इन्द्रश्च मरुतश्च	८.५५	इमा गिरऽ आदित्येभ्यः	३४.५४	उक्षा समुद्रो अरुणः	१७.६०
इन्द्रश्च सम्राड् वरुणश्च	८.३७	इमा ते वाजिन्नव	२९.१६	उखां कृणोतु शक्त्या	११.५७
इन्द्रस्य क्रोडोऽ दित्यै	२५.८	इमा नु कं भुवना	२५.४६	उग्रश्च भीमश्च ध्वान्तः	३९.७
इन्द्रस्य रूपमृषभः	१९.९१	इमामृषण्णन् रशना	२२.२	उग्रं लोहितेन मित्रं	३९.९
इन्द्रस्य वज्रो मरुताम्	२९.५४	इमा मे अग्र इष्टकाः	१७.२	उग्रा विघनिना मृध	३३.६१
इन्द्रस्य वज्रोऽसि	९.५, १०.२१				

उच्चा ते जातमन्धसः	२६.१६	उपयामगृहीतो ऽ सि मधवे	७.३०	ऊर्ध्वमेनमुच्छ्रयताद्विरो	२३.२७
उच्छुष्माऽ ओषधीनाम्	१२.८२	उपयामगृहीतोऽसि सावित्रो	८.७	ऊर्ध्वाऽ अस्य समिधो	२७.११
उत नोऽहिर्बुध्न्यः	३४.५३	उपयामगृहीतोऽ सि सुशर्मा	८.८	ऊर्ध्वामारोह	१०.१४
उत स्मास्य द्रवतस्तुर	९.१५	उपयामगृहीतोऽ सि हरिः	८.११	ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रापय	२३.२६
उतेदानीं भगवन्तः	३४.३७	उपयामगृहीतोऽ सीन्द्राय	७.२२	ऊर्ध्वो भव प्रतिविध्या	१३.१३
उत्क्राम महते सौभगाय	११.२१	उपयामगृहीतो ऽ स्यग्रये	८.४७		
उत्तानायामव भरा	३४.१४	उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ	७.४	ऋ	
उत्तिष्ठन्नोजसा सह	८.३९	उपयामगृहीतोऽस्यशिवभ्यां	२०.३३	ऋक्सामयोः शिल्पे	४.९
उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते	३४.५६	उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणः	७.२०	ऋचं वाचं प्रपद्ये	३६.१
उत्थाय बृहती भव	११.६४	उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यः	८.१	ऋचे त्वा रुचे त्वा	१३.३९
उत्सक्थ्याऽ अव गुदम्	२३.२१	उपमायगृहीतोऽस्याश्विनम्	१९.८	ऋचो नामास्मि	१८.६७
उत्सादेभ्यः कुब्जं प्रमुदे	३०.१०	उप ष्वासय पृथिवीम्	२९.५५	ऋजवे त्वा साधवे	३७.१०
उदक्रमीद् ब्रविणोदा	११.२२	उपहृताऽ इह गावः	३.४३	ऋजीते परि वृद्धि	२९.४९
उदग्रे तिष्ठ प्रत्यातनुष्व	१३.१२	उपहृताः पितरः सोमयासः	१९.५७	ऋतजिच्च सत्यजिच्च	१७.८३
उदीचीमा रोह	१०.१३	उपहृतो द्यौष्पितोप	२.११	ऋतये स्तेनहृदयम्	३०.१३
उदीरतामवर उत	१९.४९	उपहृते गिरीणाम्	२६.१५	ऋतवस्त ऋतुथा	२३.४०
उदु तिष्ठ स्वध्वरावा	११.४१	उपावसृज त्मन्या	२९.३५	ऋतवस्ते यज्ञं	२६.१४
उदुत्तमं वरुण	१२.१२	उपावीरस्युप देवान्	६.७	ऋतवः स्थ ऋतावृध	१७.३
उदु त्यं जातवेदसं	७.४१; ८.४१;	उपास्मै गायता नरः	३३.६२	ऋतश्च सत्यश्च	१७.८२
	३३.३१	उभा पिबतमश्विना	३४.२८	ऋतं च मे ऽ मृतम्	१८.६
उदु त्वा विश्वेदेवाः	१२.३१; १७.५३	उभाभ्यां देव सवितः	१९.४३	ऋतं सत्यमृतम्	११.४७
उदेनमुत्तरां नयाग्रे	१७.५०	उभा वामिन्द्राग्नी	३.१३	ऋतावानं महिषम्	१२.१११
उदेषां बाहू अति०	११.८२	उभे सुशुचन्द्र सर्पिषः	१५.४३	ऋतावानं वैश्वानरम्	२६.६
उद् ग्राभं च निग्राभम्	१७.६४	उरु विष्णो विक्रमस्व	५.३८, ४१	ऋताषाडृतधामाग्निः	१८.३८
उद्दिवश्च स्तभानान्तरिक्षम्	५.२७	उशन्तस्त्वा नि धीमहि	१९.७०	ऋतुथेन्द्रो वनस्पतिः	२०.६५
उद्दर्षय मघवन्	१७.४२	उशिक्ष्वं देव सोमाग्रेः	८.५०	ऋधगित्था स मर्त्यः	३३.८७
उद्बुध्यस्वाग्रे प्रति	१५.५४, १८.६१	उशिक्ष्वावको अरतिः	१२.२४	ए	
उद्द्वयं तमसस्पारि	२०.२१; २७.१०;	उशिगसि कविः	५.३२	एकया च दशभिश्च	२७.३३
	३५.१४, ३८.२४	उषस्तच्चित्रमा भरा	३४.३३	एकयाऽ स्तुवत प्रजाः	१४.२८
उन्नतऽ ऋषभो वामनः	२४.७	उषासानक्तमश्विना	२०.६१	एकस्त्वष्टुरश्वस्याविशस्ता	२५.४२
उप ज्मन्नुप वेतसे	१७.६	उषासानक्ता बृहती	२०.४१	एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां	२२.३४
उप त्वाऽग्रे हविष्मतीः	३.४	उषे यद्दी सुपेशसा	२१.१७	एका च मे तिस्रश्च	१८.२४
उप नः सूनवो गिरः	३३.७७	उस्त्रावेतं धूर्षाहौ	४.३३	एजतु दशमास्यो गर्भः	८.२८
उप प्रयन्तो अध्वरम्	३.११			एण्यहो मण्डूको मूषिका	२४.३६
उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा	२९.२३	ऊ		एतत्ते रुद्रावसन्तेन	३.६१
उप प्रागात्परमं यत्सधस्थं	२९.२४	ऊर्क् च मे सूनृता	१८.९	एतं जनाथ परमे	१८.६०
उप प्रागात्सुमन्मे धायि	२५.३०	ऊर्गस्याङ्गिरस्यूर्णप्रदा	४.१०	एतं ते देव सवितः	२.१२
उपयामगृहीतोऽसि ध्रुवो	७.२५	ऊर्जं वहन्तीरमृतम्	२.३४	एतं सधस्थ परि	१८.५९
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये	२३.२, ४	ऊर्जो नपाज्जातवेदः	१२.१०८	एता अर्षन्ति हृद्यात्	१७.९३
उपयामगृहीतोऽसि बृहस्पति	८.९	ऊर्जो नपातः स हिनायं	२७.४४	एता उ वः सुभगा	२९.५
		ऊर्ध्व उ षु ण ऊतये	११.४२		

एताऽ ऐन्द्राया द्विरूपा	२४.८	कल्पन्तां ते दिशः	३५.९	क्षत्रस्योल्बमसि	१०.८
एतावद्रूपं यज्ञस्य	१९.३१	कवष्यो न व्यचस्वतीः	२०.६०	क्षत्रेणाग्रे स्वायुः सं	२७.५
एतावानस्य महिमा	३१.३	कस्त्वा छ्यति कस्त्वा	२३.३९	क्षपो राजनुत	१५.३७
एदमगन्म देव	४.१	कस्त्वा युनक्ति स त्वा	१.६		
एधोऽस्येधिषीमहि	२०.२३, ३८.२५	कस्त्वा विमुञ्चति	२.२३	ख	
एना विश्वान्यर्य आ	२६.१८	कस्त्वा सत्यो मदानाम्	२७.४०	खड्गो वैश्वदेवः श्वा	२४.४०
एना वो अग्रिं नमसोः	१५.३२		३६.५	ग	
एभिर्नो अकैर्भवा	१५.४६	कः स्वित्देकाकी चरति	२३.९, ४५	गणानां त्वा गणपतिम्	२३.१९
एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः	१५.४	काऽ ईमरे पिशाङ्गिला	२३.५५	गन्धर्वस्त्वा विश्वावसुः	२.३
एवेदिन्द्रं वृषणम्	२०.५४	काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ति	१३.२०	गर्भोऽ अस्योषधीनाम्	१२.३७
एष छागः पुरः	२५.२६	कामं कामदुषे धुक्ष्व	१२.७२	गर्भो देवानां पिता	३७.१४
एष ते गायत्रो भागः	४.२४	काय स्वाहा कस्मै	२२.२०	गायत्रं छन्दोऽ सि	३८.६
एष ते निर्ऋते भागः	९.३५	कार्षिरसि समुद्रस्य	६.२८	गायत्री त्रिष्टुब्जगती	२३.३३
एष ते रुद्र भागः	३.५७	काव्ययोरराजानेषु	३३.७२	गायत्रेण त्वा छन्दसा	१.२७
एष व स्तोमो मरुत इयं	३४.४८	का स्वित्दासीत् पूर्वचित्तिः	२३.११	गावऽ उपावतावतं	३३.१९, ३३.७१
एष स्य वाजी क्षिपणाम्	९.१४		२३.५३	गृहा मा बिभीत	३.४१
एषा तेऽ अग्रे समित्तया	२.१४	किः स्वित्सूर्यसमम्	२३.४७	गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुम्	१७.३८
एषा ते शुक्र तनूः	४.१७	किः स्वित्दासीदधिष्ठानमारम्भ	१७.१८	गोभिर्न सोममश्विना	२०.६६
एषा वः सा सत्या	९.१२	किः स्वित्द्वनं क उ स वृक्ष	१७.२०	गोमदू षु णासत्या	२०.८१
एषो ह देवः प्रदिशः	३२.४	कुक्कुटोऽसि मधुजिह्व	१.१६	ग्रहाऽ ऊर्जाहुतयः	९.४
एह्यु षु ब्रवाणि	२६.१३	कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः	३३.२७	ग्रीष्मेणऽ ऋतुना देवा	२१.२४
		कुम्भो वनिष्ठुर्जनिता	१९.८७		
ऐ		कुर्वन्नेवेह कर्माणि	४०.२	घ	
ऐन्द्रः प्राणोऽ अङ्गेअङ्गे	६.२०	कुलायिनी घृतवती	१४.२	घर्मैतत्ते पुरीषम्	३८.२१
		कुविदङ्ग यवमन्तो	१०.३२	घृतती भुवनानामभिश्चि	३४.४५
ओ				घृतं घृतपावानः	६.१९
ओजश्च मे सहश्च	१८.३	कृणुष्व पाजः प्रसिति	१९.६; २३.३८	घृतं मिमिक्षे घृतमस्य	१७.८८
ओमासश्चर्षणीधृतः	७.३३	कृष्णाग्रीवाऽ आग्नेयः	१३.९	घृताची स्थो धुर्यो	२.१९
ओषधयः प्रतिगृष्णीत	११.४८		२४.६; २४.९;	घृताच्यसि जुहूर्नाम्ना	२.६
ओषधयः समवदन्त	१२.९६	कृष्णा भौमा धूम्राः	२४.१४	घृतेन सीता	१२.७०
ओषधीः प्रतिमोदध्वम्	१२.७७	कृष्णोऽ स्याखरेष्ठः	२४.१०	घृतेनाक्तौ पशूंस्त्रायेथाम्	६.११
ओषधीरिति मातरः	१२.७८	केतुं कृण्वन्नकेतवे	२.१	घृतेनाञ्जन्तं पथः	२९.२
		केष्वन्तः पुरुष आ	२९.३७		
क		कोऽअस्य वेद	२३.५१	च	
ककुभःरूपं वृषभस्य	८.४९	कोऽ दात्कस्माऽ अदात्	२३.५९	चक्षुषः पिता मनसा	१७.२५
कत्यस्य विष्ठाः कत्यक्षराणि	२३.५७	कोऽ सि कतमोऽसि	७.४८	चतस्त्रश्च मेऽ छौ च	१८.२५
कदा चन प्रत्युच्छसि	८.३	क्रमध्वमग्निना	७.२९, २०.४	चतुस्त्रिःशत्तन्तो	८.६१
कदा चन स्तरीरसि	३.३४; ८.२	क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि	१७.६५	चतुस्त्रिःशद्वाजिनो देव	२५.४१
कन्याऽ इव वहतुम्	१७.९७	क्षत्रस्य त्वा परस्याय	३५.१९	चतुः स्त्रिःकिर्नाभिः	३८.२०
कया त्वं न ऊत्याभि	३६.७	क्षत्रस्य योनिरसि	३८.१९	चत्वारि शृङ्गा त्रयः	१७.९१
कया नश्चित्रऽ आ	२७.३९		२०.१	चन्द्रमाऽ अप्स्वन्तरा	३३.९०
	३६.४				

(२०८)

यजुर्वेदः

मन्त्रानुक्रमणिका

चन्द्रमा मनसो जातः	३१.१२	तन्तुना रायस्योषेण	१५.७	तिस्रस्त्रेधा सरस्वती	२०.६३
चित्तिं जुहोमि मनसा	१७.७८	तन्नस्तुरीपमद्भुतम्	२७.२०	तिस्रो देवीर्बर्हिरीदं	२७.१९
चित्पतिर्मा पुनातु	४.४	तन्नो वातो मयोभु	२५.१७	तिस्रो देवीर्हविषा	२०.४३
चित्रं देवानामुदगादनीकं	७.४२	तन्मित्रस्य वरुणस्याभि	३३.३८	तीत्रान्योषान्कृण्वते	२९.४४
	१३.४६	तपश्च तपस्यश्च	१५.५७	तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम	१२.११६
चिदसि तथा देवतया	१२.५३	तपसे कौलालं मायायै	३०.७	तेऽ अस्य योषणे	२७.१७
चिदसि मनासि धीरसि	४.१९	तपसे स्वाहा तप्यते	३९.१२	तेऽ आचरन्ती समनेव	२९.४१
चोदयित्री सूनुतानाम्	२०.८५	तसायनी मेऽ सि	५.९	तेजः पशूनाथ इविः	१९.९५
		तमिद् गर्भं प्रथमं दध आपः	१७.३०	तेजोऽ सि तेजो मयि	१९.९
ज		तमिन्द्रं पशवः सचा	२०.६९	तेजोऽ सि शुक्रममृतम्	२२.१
जनयत्यै त्वा संयौमि	१.२२	तमीशानं जगतः	२५.१८	ते नोऽ अर्वन्तो हवन	९.१७
जनस्य गोपाऽ अजनिष्ठ	१५.२७	तमु त्वा दध्यङ्घ्रिषिः	११.३३	ते हि पुत्रासोऽ अदितेः	३.३३
जनिष्ठाऽ उग्रः सहसे तुरा	३३.६४	तमु त्वा पाथ्यो वृषा	११.३४	त्रया देवाऽ एकादश	२०.११
	९.९	तरणिर्विश्वदर्शतः	३३.३६	त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रम्	२०.५०
जवो यस्ते वाजिन्निहितः	२०.६	तव भ्रमासऽ आशुया	१३.१०	त्रिधा हितं पणिभिः	१७.९२
जिह्वा मे भद्रं वाङ् महो	२९.३८	तव वायवृतस्यते	२७.३४	त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः	३१.४
जीमूतस्येव भवति	२०.३९	तव शरीरं पतयिष्णवर्वन्	२९.२२	त्रिवृदसि त्रिवृते त्वा	१५.९
जुषाणो बर्हिर्हरिवान्	१८.४	तवायः सोमस्त्वमेह्यर्वाङ्	२६.२३	त्रिंशद्भाम वि राजति	३.८
ज्यैष्ठ्यं च मऽ आधिपत्यम्	५.३५	तस्मा अरं गमाम वः	११.५२	त्रीणि तऽ आहुर्दिवि	२९.१५
ज्योतिरसि विश्वरूपम्			३६.१६	त्रीणि पदा विचक्रमे	३४.४३
त		तस्मादश्वाऽ अजायन्त	३१.८	त्रीणि शता त्री सहस्राणि	३३.७
तऽ आयजन्त द्रविणं समस्या	१७.२८	तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः	३१.७	त्रीन्त्समुद्रान्त्समसृपत्	१३.३१
तच्चक्षुर्देवहितम्	३६.२४	तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभृतम्	३१.६	त्र्यम्बकं यजामहे	३.६०
ततो विराडजायत	३१.५	तस्य वयः सुमतौ	२०.५२	त्र्यवयो गायत्र्यै पञ्च	२४.१२
तत्त्वा यामि ब्रह्मणा	१८.४९; २१.२	तस्यास्ते सत्यसवसः	४.१८	त्र्यविश्च मे त्र्यवी च	१८.२६
तत्सवितुर्वरेण्यम्	३.३५; २२.९;	तं त्वा शोचिष्ठ	३.२६	त्र्यायुषं जमदग्रेः	३.६२
	३०.३	तं त्वा समिद्धिरङ्गिरः	३.३	त्वमग्र ईडितः कव्य	१९.६६
तत्सूर्यस्य देवत्वम्	३३.३७	तं पत्नीभिरनु गच्छेम	१५.५०	त्वमग्रे द्युभिस्त्वमा	११.२७
तदश्विना भिषजा	१९.८२	तं प्रत्नथा पूर्वथा	७.१२	त्वमग्रे प्रथमोऽ अङ्गिराः	३४.१२
तदस्य रूपममृतम्	१९.८१	तं यज्ञं बर्हिषि	३१.९	त्वमग्रे व्रतपाऽ असि	४.१६
तदिदास भुवनेषु	३३.८०	तं वो दस्ममृतीषहम्	२६.११	त्वमङ्ग प्रशंसिषः	६.३७
तदेजति तन्नैजति	४०.५	ताऽ अस्य सूददोहसः	१२.५५; १५.६०	त्वमिन्द्र प्रतूर्तिषु	३३.६६
तदेवाग्निस्तदादित्यः	३२.१	ता उभौ चतुरः पदः	२३.२०	त्वमिमाऽ ओषधीः सोम	३४.२२
तद्विप्रासो विपन्यवः	३४.४४	ता नऽ आ वोढमश्विना	२०.८३	त्वमुत्तमास्योषधे	१२.१०१
तद्विष्णोः परमं पदम्	६.५	ता नासत्या सुपेशसा	२०.७४	त्वया हि नः पितरः	१९.५३
तनूनपाच्छुचिन्नतः	२१.१३	तान्यूर्वया निविदा	२५.१६	त्वष्टा तुरीपोऽ अद्भुतः	२१.२०
तनूनपात्यथऽ ऋतस्य	२९.२६	ता भिषजा सुकर्मणा	२०.७५	त्वष्टा दधच्छुष्मम्	२०.४४
तनूनपादसुरो विश्व	२७.१२	ताथः सवितुर्वरेण्यस्य	१७.७४	त्वष्टा वीरं देवकामम्	२९.९
तनूपाऽ अग्रेऽ सि तन्वं	३.१७	तिरश्चीनो विततः	३३.७४	त्वं नो अग्रे तव देव	३४.१३
तनूपा भिषजा सुते	२०.५६	तिस्रऽ इडा सरस्वती	२१.१९	त्वं नोऽ अग्रे वरुणस्य	२१.३

त्वं यविष्ठ दाशुषः	१३.५२; १८.७७	देव सवितः प्रसुवः	९.१; ११.७	देवेन नो मनसा देव	३४.२३
त्वः सोम पितृभिः संविदानो	१९.५४		३०.१	देवेभ्यो हि प्रथमं	३३.५४
त्वः सोम प्रचिकितः	१९.५२	देव सवितरेष ते	५.३९	देवो अग्निः स्विष्टकृत्	२१.५८
त्वामग्नेऽ अङ्गिरसो गुहा	१५.२८	देवस्त्वा सवितोद्ववतु	११.६३		२८.२२; २८.४५
त्वामग्ने पुष्करादधि	१५.२२	देवस्य चेततो महीम्	२२.११	देवो देवैर्वनस्पतिः	२१.५६, २८.२०
त्वामग्ने यजमानाः	१२.२८	देवस्य त्वा सवितुः	१.१०, २१, २४;	देवो नराशंसो देवम्	२८.४२
त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा	२७.३		५.२२, २६; ६.१, ९, ३०;	देवो वनस्पतिर्देवम्	२८.४३
त्वामद्यऽ ऋह्यऽ आर्षेयः	२१.६१		९.३०, ३८; ११.९, २८;	देव्यो वस्यो भूतस्य	३७.४
त्वामिद्धि हवामहे साता	२७.३७		१८.३७; २०.३; ३७.१; ३८.१	देहि मे ददामि ते	३.५०
त्वां गन्धर्वा अखनंस्त्वा	१२.९८	देवस्य सवितुर्मतित्	२२.१४	दैव्याऽ अध्वर्यवस्त्वा	२३.४२
त्वां चित्रश्रवस्तम	१५.३१	देवस्याहः सवितुः	९.१०, १३	दैव्या मिमाना मनुषः	२०.४२
त्वाः हि मन्त्रतममर्कशोकैः	३३.१३	देवहूर्यज्ञ आ च	१७.६२	दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे	१७.५६
त्वे अग्ने स्वाहुत	३३.१४	देवंदेवं वोऽवसे देवं देवम्	३३.९१	दैव्यावध्वर्यु आ गतं	३३.३३; ३३.७३
		देवं बर्हिर्निन्द्रः सुदेवं	२८.१२	दैव्या होताराऽ ऊर्ध्वम्	२७.१८
द		देवं बर्हिवयोधसम्	२८.३५	दैव्या होतारा प्रथमा	२९.३२
दक्षिणामारोह	१०.११	देवं बर्हिर्वारितीनाम्	२१.५७	दैव्या होतारा भिषजा	२१.१८
दधिक्राव्णोऽ अकारिषम्	२३.३२		२८.२१; २८. ४४	द्यां मा लेखीरन्तरिक्षं	५.४३
दस्त्रा युवाकवः सुता	३३.५८	देवं बर्हिः सरस्वती	२१.४८	द्युभिरक्तुभिः परिपातम्	३४.३०
दः ष्ट्राभ्याम्	११.७८	देवा गातुविदो गातुम्	८.२१	द्यौरासीत्पूर्वचित्तिः	२३.१२; २३.५४
दिग्भ्यः स्वाहा	३९.२	देवा देवानां भिषजा	२१.५३	द्यौस्ते पृथिव्यन्तरिक्षम्	२३.४३
दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निः	१२.१८	देवा दैव्या होतारा	२८.१७; २८.४०	द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी	११.२०
दिवि धाऽ इमं यज्ञम्	३८.११	देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजू	२५.१५	द्यौः शान्तिरन्तरिक्षम्	३६.१७
दिवि पृष्ठोऽ अरोचत	३३.९२	देवान्दिवमगन्यज्ञः	८.६०	द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीम्	१३.५
दिवि विष्णुर्व्यक्रःस्त	२.२५	देवा यज्ञमतन्वत	१९.१२	द्रविणोदाः पिपीषति	२६.२२
दिवो मूर्धाऽसि पृथिव्या	१८.५४	देवासो हि ष्मा	३३.९४	द्रापेऽ अन्धसस्पते	१६.४७
दिवो वा विष्ण उत	५.१९	देवीऽ उषासानक्ता देवं	२८.३७	द्रुपदादिव मुमुचानः	२०.२०
दिवः स्पृथिव्याः पयोऽज	२९.५३	देवीऽ उषासानकेन्द्रम्	२८.१४	द्रुवन्नः सर्पिरासुतिः	११.७०
दीक्षाये रूपः शष्पाणि	१९.१३	देवीऽ उषासावश्विना	२१.५०	द्वारो देवीरन्वस्य	२७.१६
दीर्घायुस्तऽ ओषधे	१२.१००	देवीऽ ऊर्जाहुती दुधे	२१.५२	द्विपदा याश्चतुष्पदाः	२३.३४
दुरो देवीर्दिशो महीः	२१.१६		२८.१६; २८.३९	द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे	३३.५
दृते दृःह मा ज्योक्ते	३६.१९	देवी जोष्ट्री वसुधिति	२८.१५, २८.३८	द्वे सूतीऽ अश्रुणवं पितर्षाम्	१९.४७
दृते दृःह मा मित्रस्य	३६.१८	देवी जोष्ट्री सरस्वती	२१.५१		
दृशानो रुक्म उर्विया	१२.१; १२.२५	देवी द्यावापृथिवी	३७.३	ध	
दृष्ट्वा परिस्तुतो रसम्	१९.७९	देवीरापऽ एष वो	८.२६	धन्वना गा धन्वनाजिम्	२९.३९
दृष्ट्वा रूपे व्याकरोत्	१९.७७	देवीरापो अपां नपाद्यऽ	६.२७	धर्ता दिवो वि भाति	३७.१६
दृःहस्व देवि पृथिवि	११.६९	देवीरापः शुद्धा वोद्वम्	६.१३	धाता रातिः सवितेदम्	८.१७
देवऽ इन्द्रो नराशंसः	२१.५५	देवीर्द्वार इन्द्रः सङ्घाते	२८.१३	धानानाथ रूपं कुवलं	१९.२२
	२८.१९	देवीर्द्वारोऽ अश्विना	२१.४९	धानावन्तं करम्भिणम्	२०.२९
देवकृतस्यैनसोऽव	८.१३	देवीर्द्वारो वयोधसम्	२८.३६	धानाः करम्भः सक्तवः	१९.२१
देवश्रुतौ देवेष्वा	५.१७	देवीस्तिस्त्रस्तिस्त्रः	२१.५४; २८.१८	धान्यमसि धिनुहि	१.२०
देव सवितरेष ते	५.३९		२८.४१	धामच्छदग्निरिन्द्रः	१८.७६

धामन्ते विश्वं भुवनमधि	१७.१९	नमः सेनाभ्यः	१६.२६	नि षसाद धृतव्रतः	१०.२७, २०.२
धूम्रान्वसन्तायालभते	२४.११	नमः सोभ्याय च	१६.३३	नि होता होतृषदने	११.३६
धूमा बभ्रु नीकाशाः	२४.१८	नमः स्नुत्याय च	१६.३७	नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः	१६.५६, ५७
धूरसि धूर्व धूर्वन्तम्	१.८	नमो गणेभ्यः	१६.२५	नृत्ताय सूतं गीताय	३०.६
धृष्टिरस्यपाऽग्रेऽ अग्रिम्	१.१७	नमो ज्येष्ठाय	१६.३२	नृषदे वेडप्मुषदे	१७.१२
ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिः	१४.१	नमो धृष्णवे	१६.३६		
ध्रुवसदं त्वा नृषदं	९.२	नमो बभ्रुशाय	१६.१८	प	
ध्रुवाऽ सि धरुणास्तृता	१३.१६	नमो बिल्मिने	१६.३५	पञ्च दिशो दैवीः	१७.५४
ध्रुवाऽ सि धरुणेतः	१३.३४	नमो मित्रस्य वरुणस्य	४.३५	पञ्च नद्यः सरस्वतीम्	३४.११
ध्रुवाऽ सि ध्रुवोऽ यं	५.२८	नमो रोहिताय	१६.१९	पञ्चस्वन्तः पुरुषऽ आ	२३.५२
ध्रुवोऽ सि पृथिवीं दृंह	५.१३	नमो वञ्चते परि	१६.२१	पथस्पथः परिपतिम्	३४.४२
		नमो वन्याय च	१६.३४	पयसा शुक्रममृतं	१९.८४
		नमो वः पितरः	२.३२	पयसो रूपं यद्यवा	१९.२३
नक्तोषासा समनसा	१२.२; १७.७०	नमो वात्याय च	१६.३९	पयसो रेतऽ आभृतम्	३८.२८
नक्षत्रेभ्यः स्वाहा	२२.२८	नमो विसृजद्भ्यः	१६.२३	पयः पृथिव्यां पयः	१८.३६
न तद्रक्षाश्रसि न	३४.५१	नमो ब्रज्याय च	१६.४४	परमस्याः परावतः	११.७२
न तस्य प्रतिमा	३२.३	नमोऽ स्तु नीलग्रीवाय	१६.८	परमेष्ठी त्वा सादयतु	१५.५८, ६४
न तं विदाथ य इमा	१७.३१	नमोऽ स्तु रुद्रेभ्यो	१६.६४-६६	परमेष्ठ्यभिधीतः	८.५४
न ते दूरे परमा	३४.१९	नमोऽ स्तु सर्पेभ्यो ये	१३.६	परस्याऽ अधि संवतः	११.७१
न त्वावाँर ॥ऽ अन्यो दिव्यः	२७.३६	नमो हिरण्यबाहवे	१६.१७	परं मृत्यो अनु	३५.७
नदीभ्यः पौञ्जिष्ठम्	३०.८	नमो ह्रस्वाय च	१६.३०	परि ते दूडभो रथः	३.३६
नभश्च नभस्यश्च	१४.१५	न यत्परो नान्तरः	२०.८२	परि ते धन्वनो हेतितः	१६.१२
नमऽ आशवे च	१६.३१	नराशंसस्य महिमानमेषां	२९.२७	परि त्वा गिर्वणः	५.२९
नमऽ उष्णीषिणे	१६.२२	नराशंसः प्रति शूरः	२०.३७	परि त्वाग्रे पुनं वयम्	११.२६
नमस्तऽ आयुधाय	१६.१४	नर्माय पुंश्चलूः हसाय	३०.२०	परि द्यावापृथिवी	३२.१२
नमस्तक्ष्मभ्यः	१६.२७	नवदशभिरस्तुवत	१४.३०	परि नो रुद्रस्य हेतितः	१६.५०
नमस्तेऽ अस्तु विद्युते	३६.२१	नवभिरस्तुवत	१४.२९	परि माग्रे दुश्चरितात्	४.२८
नमस्ते रुद्र मन्यव	१६.१	नवविंशत्यास्तुवत	१४.३१	परि वाजपतिः कविः	११.२५
नमस्ते हरसे शोचिषे	१७.११; ३६.२०	न वाऽ उऽ एतन्मियसे	२३.१६, २५.४४	परि वीरसि परि त्वा	६.६
नमः कपर्दिने च	१६.२९	नहि तेषाममा चन	३.३२	परीतो षिञ्चता सुतम्	१९.२
नमः कूप्याय च	१६.३८	नहि स्पशमविदत्	३३.६०	परीत्य भूतानि परीत्य	३२.११
नमः कृत्स्नायतया	१६.२०	नाना हि वां देव	१९.७	परीमे गामनेषत	३५.१८
नमः पर्णाय च पर्णशदाय	१६.४६	नाभा पृथिव्याः	११.७६	परो दिवा परऽ एना	१७.२९
नमः पार्याय च वार्याय च	१६.४२	नाभिर्मे चित्तं विज्ञानम्	२०.९	पवमानः सोऽ अद्यः नः	१९.४२
नमः शङ्गवे च	१६.४०	नाभ्याऽ आसीदन्तरिक्षम्	३१.१३	पवित्रेण पुनीहि मा	१९.४०
नमः शम्भवाय च	१६.४१	नार्यस्ते पत्यो लोम	२३.३६	पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ	१.१२, १०.६
नमः शुष्ण्याय च	१६.४५	नाशयित्री बलासस्या	१२.९७	पशुभिः पशूनाप्नोति	१९.२०
नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यः	१६.२८	निक्रमणं निषदनम्	२५.३८	पष्ठवाट् च मे पष्ठौही	१८.२७
नमः सभाभ्यः	१६.२४	नियुत्वान्वायवा गहि	२७.२९	पष्ठवाहो विराजः	२४.१३
नमः सिकत्याय च	१६.४३	निवेशनः सङ्गमनः	१२.६६	पातं नोऽ अश्विना	२०.६२
नमः सु ते निर्ऋते	१२.६३			पावकया यश्चितयन्त्या	१७.१०

पावकवर्चाः शुक्रवर्चाः	१२.१०७	प्रघासिनो हवामहे	३.४४	प्रागपागुदगधराक्सर्वतः	६.३६
पावका नः सरस्वती	२०.८४	प्रजापतये च वायवे	२४.३०	प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा	२९.२९
पाहि नोऽ अग्रऽ एकया	२७.४३	प्रजापतये त्वा जुष्टं	२२.५	प्राचीमनु प्रदिशम्	१७.६६
पिता नोऽ सि पिता नो	३७.२०	प्रजापतये पुरुषान्	२४.२९	प्राच्यै दिशे स्वाहा	२२.२४
पितुं नु स्तोषं महः	३४.७	प्रजापतिर्विश्वकर्मा	१८.४३	प्राणदाऽ अपानदा	१७.१५
पितृभ्यः स्वाधियिभ्यः	१९.३६	प्रजापतिश्चरति	३१.१९	प्राणं मे पाह्यपानं	१४.८
पीवोऽ अन्ना रयिवृधः	२७.२३	प्रजापतिष्ट्वा सादयतु	१३.१७	प्राणपा मेऽ अपानपाश्चक्षुः	२०.३४
पुत्रमिव पितरावशिवना	१०.३४	प्रजापतिः सम्भ्रियमाणः	३९.५	प्राणश्च मेऽ पानश्च	१८.२
	२०.७७	प्रजापते न त्वदेता	१०.२०; २३.६५	प्राणाय मे वर्चोदा	७.२७
पुनन्तु मा देवजनाः	१९.३९	प्रजापतेस्तपसा	२९.११	प्राणाय स्वाहाऽ पानाय २२.२३	
पुनन्तु मा पितरः	१९.३७	प्रजापतौ त्वा देवतायां	३५.६	२३.१८	
पुनरासद्य सदनम्	१२.३९	प्र तद् विष्णु स्तवते	५.२०	प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रम्	३४.३४
पुनरूर्जा नि वर्त्तस्व	१२.९, ४०	प्र तद् वोचेदमृतं नु	३२.९	प्रातर्जितं भगमुग्रम्	३४.३५
पुनर्नः पितरो मनः	३.५५	प्रति क्षत्रे प्रति	२०.१०	प्रेता जयता नरः	१७.४६
पुनर्मनः पुनरायुर्म	४.१५	प्रतिपदसि प्रतिपदे	१५.८	प्रेदग्रे ज्योतिष्मान् याहि	१२.३२
पुनस्त्वाऽऽ दित्या रुद्रा	१२.४४	प्रति पन्थामपद्महि	४.२९	प्रेद्धोऽ अग्रे दीदिहि पुरः	१७.७६
पुनाति ते परिस्त्रुतम्	१९.४	प्रतिश्रुत्कायाऽ अर्तनम्	३०.१९	प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः	३३.८९, ३७.७
पुरा क्रूरस्य विसृपः	१.२८	प्रति स्पशो वि सृज	१३.११	प्रैतु वाजी कनिक्रदत्	११.४६
पुरीष्यासोऽ अग्रयः	१२.५०	प्रतीचीमारोह	१०.१२	प्रैषेभिः प्रैवानाप्रोति	१९.१९
पुरीष्योऽ सि विश्वभराः	११.३२	प्रतूर्त वाजिन्ना द्रव	११.१२	प्रोथदश्वो न यवसे	१५.६२
पुरुदस्मो विषुरूपः	८.३०	प्रतूर्वत्रेह्यवक्रामन्	११.१५	प्रोह्यमाणः सोमऽ आगतो	८.५६
पुरुष एवेदः सर्वम्	३१.२	प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा	१.७, २९	ब	
पुरुषमृगाश्चन्द्रमसः	२४.३५	प्रथमा द्वितीयैः	२०.१२	बद् सूर्य श्रवसा	३३.४०
पूर्णां दर्वि परापत	३.४९	प्रथमा वाशं सरथिना	२९.७	बण्महॉर ॥ऽ असि सूर्य	३३.३९
पूषणं वनिष्ठुनान्	२५.७	प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिः	३४.५७	बर्हिषदः पितर ऊति	१९.५५
पूषन्तव व्रते वयं	३४.४१	प्र नो यच्छत्वर्थमा	९.२९	बलविज्ञाय स्थविरः	१७.३७
पूषा पञ्चाक्षरेण	९.३२	प्र पर्वतस्य वृषभस्य	१०.१९	बह्वीनां पिता	२९.४२
पृच्छामि त्वा चितये	२३.४९	प्र प्रायमग्निर्भरतस्य	१२.३४	बाहू मे बलम्	२०.७
पृच्छामि त्वा परमन्तम्	२३.६१	प्र बाहवा सिसृतम्	२१.९	बीभत्सायै पौल्कसं	३०.१७
पृथिवि देवयजनि	१.२५	प्र मन्महे शवसानाय	३४.१६	बृहदिन्द्राय गायत	२०.३०
पृथिवि च मऽ इन्द्रश्च	१८.१८	प्रमुञ्च धन्वनस्त्वम्	१६.९	बृहन्निदिधमऽ एषाम्	३३.२४
पृथिवी छन्दोऽ न्तरिक्षम्	१४.१९	प्र याभिर्यासि दाश्वान्	२७.२७	बृहस्पतेऽ अति यदर्यो	२६.३
पृथिव्याऽ अहमुदन्तरिक्षम्	१७.६७	प्र वऽ इन्द्राय बृहते	३३.९६	बृहस्पते परि दीया	१७.३६
पृथिव्याः पुरीषमसि	१४.४	प्र वायुमच्छ बृहती	३३.५५	बृहस्पते वाजं जय	९.११
पृथिव्याः सधस्थादग्निम्	११.१६	प्र वावृजे सुप्रया बर्हिरिषाम्	३३.४४	बृहस्पते सवितर्बोधय	२७.८
पृथिव्यै स्वाहाऽ न्तरिक्षाय	२२.२९	प्र वीरया शुचयः	३३.७०	बोधा मे अस्य वचसो	१२.४२
पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निः	२४.४	प्र वो महे मन्दमानायाश्चसः	३३.२३	ब्रह्म क्षत्रं पवते	१९.५
पृषदश्वा मरुतः पृश्निः	२५.२०	प्र वो महे महि नमो	३४.१७	ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं	१३.३
पृष्टीर्म राष्ट्रमुदरम्	२०.८	प्रसद्य भस्मना योनिम्	१२.३८	ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता	३४.५८
पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः	१८.७३	प्रस्तरेण परिधिना	१८.६३	ब्रह्मणे ब्राह्मणं क्षत्राय	३०.५

ब्रह्म सूर्यसमं ज्योतिः	२३.४८	मयि गृह्णाम्यग्रे	१३.१	मित्रः सꣳ सृज्य पृथिवीम्	११.५३
ब्रह्माणि मे मतयः	३३.७८	मयि त्यदिन्द्रियम्	३८.२७	मित्रावरुणाभ्यां त्वा	७.२३
ब्राह्मणमद्य विदेयम्	७.४६	मयीदमिन्द्रऽ इन्द्रियम्	२.१०	मित्रो न एहि	४.२७
ब्राह्मणासः पितरः	२९.४७	मयुः प्राजापत्यऽ उलः	२४.३१	मित्रो नवाक्षरेण	९.३३
ब्राह्मणोऽ स्य मुखम्	३१.११	मरुताꣳ स्कन्धा विश्वेषाम्	२५.६	मीढुष्टम शिवतम	१६.५१
		मरुतो यस्य हि क्षये	८.३१	मुखꣳ सदस्य शिरः	१९.८८
भ		मरुत्वन्तं वृषभम्	७.३६	मुञ्चन्तु मा शपथ्यात्	१२.९०
भग एव भगवान्	३४.३८	मरुत्वाꣳर ॥ऽ इन्द्र वृषभः	७.३८	मूर्धानं दिवो अरतिम्	७.२४, ३३.८
भग प्रणेतर्भग सत्य	३४.३६	मर्माणि ते वर्मणा	१७.४९	मूर्धा वयः प्रजापतिः	१४.९
भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम	२५.२१	मशकान् केशैरिन्द्रम्	२५.३	मूर्धाꣳसि राड् ध्रुवाऽ सि	१४.२१
भद्राऽ उत प्रशस्तयः	१५.३९	महानाम्न्यो रेवत्यः	२३.३५	मृगो न भीमः कुचरः	१८.७१
भद्रो नोऽ अग्निराहुतः	१५.३८	महाँर ॥ऽ इन्द्रो नृवदा	७.३९	मेधां मे वरुणो	३२.१५
भद्रो मेऽ सि प्रच्यवस्व	४.३४	महाँर ॥ऽ इन्द्रो य ओजसा	७.४०	मो षू णऽ इन्द्रात्र	३.४६
भवतन्नः समनसौ	५.३; १२.६०	महाँर ॥ऽ इन्द्रो वज्रहस्तः	२६.१०	य	
भायै दार्वारहार्म	३०.१२	महि त्रीणामवोऽ स्तु	३.३१	य आत्मदा बलदा	२५.१३
भुज्युः सुपर्णो यज्ञः	१८.४२	मही द्यौः पृथिवी च नःऽ.३२; १३.३२		यऽ इन्द्रऽ इन्द्रियं दधुः	२०.७०
भुवो यज्ञस्य रजसश्च	१३.१५; १५.२३	महीनां पयोऽ सि	४.३	यऽ इमा विश्वा भुवनानि	१७.१७
भूताय त्वा नारातये	१.११	महीमू षु मातरम्	२१.५	यऽ इमे द्यावापृथिवी	२९.३४
भूम्याऽ आखूनालभते	२४.२६	महोऽ अग्नेः समिधानस्य	३३.१७	य एतावन्तश्च भूयाꣳस	१६.६३
भूरसि भूमिरसि	१३.१८	महोऽ अर्णः सरस्वती	२०.८६	यकासकौ शकुन्तिका	२३.२२
भूर्भुवः स्वद्यौरिव	३.५	मा छन्दः प्रमा छन्दः	१४.१८	यकोऽ सकौ शकुन्तकः	२३.२३
भूर्भुवः स्वः तत्सवितुः	३६.३	मा तऽ इन्द्र ते वयम्	१०.२२	यजा नो मित्रावरुणा	३३.३
भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः	३.३७	मता च ते पिता च	२३.२४, २५	यजुर्भिरायन्ते ग्रहाः	१९.२८
भेषजमसि भेषजम्	३.५९	मातेव पुत्रं पृथिवी	१२.६१	यजाग्रतो दूरम्	३४.१
म		मा त्वाग्निध्वनयीत्	२५.३७	यज्ञ यज्ञं गच्छ यज्ञपतिम्	८.२२
मखस्य शिरोऽ सि	३७.८	मा त्वा तपत्रियः	२५.४३	यज्ञस्य दोहो विततः	८.६२
मधवे स्वाहा माधवाय	२२.३१	मा नस्तोके तनये	१६.१६	यज्ञायज्ञा वो अग्रये	२७.४२
मधु नक्तमुतोषसः	१३.२८	मा नः शꣳसो अररुषः	३.३०	यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः	३१.१६
मधुमतीर्नऽ इषस्कृधि	७.२	मा नो महान्तमुत	१६.१५	यज्ञो देवानां प्रत्येति	८.४; ३३.६८
मधुमात्रो वनस्पतिः	१३.२९	मा नो मित्रो वरुणः	२५.२४	यते स्वाहा धावते	२२.८
मधु वाताऽ ऋतायते	१३.२७	मापो मौषधीर्हिꣳ सीः	६.२२	यतो यतः समीहसे	३६.२२
मधुश्च माधवश्च	१३.२५	मा भर्मा संविक्था	१.२३; ६.३५	यत्ते गात्रादग्निना	२५.३४
मध्वा यज्ञं नक्षसे	२७.१३	मा मा हिꣳसीज्जनिता	१२.१०२	यत्ते पवित्रमर्चिषि	१९.४१
मनसः काममाकृतिम्	३९.४	मा वो रिषत्खनिता	१२.९५	यत्ते सादे महसा	२५.४०
मनस्तऽ आ प्यायतां	६.१५	मा सु भित्था मा सु	११.६८	यत्ते सोम दिवि ज्योतिः	६.३३
मनो जूतिर्जुषताम्	२.१३	माहिर्भूर्मा पृदाकूः	६.१२; ८.२३	यत्पुरुषं व्यदधुः	३१.१०
मनो न येषु हवनेषु	७.१७	मित्रश्च म इन्द्रश्च	१८.१७	यत्पुरुषेण हविषा	३१.१४
मनो न्वाह्वामहे	३.५३	मित्रस्य चर्षणीधृतः	११.६२	यत्प्रज्ञानमुत चेतो	३४.३
मनो मे तर्पयत	६.३१	मित्रस्य मा चक्षुषा	५.३४	यत्र धारा अनपेता	१८.६५
मन्यवेऽ यस्तापं क्रोधाय	३०.१४	मित्रꣳ हुवे पूतदक्षं	३३.५७	यत्र बाणाः सम्पतन्ति	१७.४८

यत्र ब्रह्म च क्षत्रम्	२०.२५	यमाय त्वा मखाय	३७.११	यावती द्यावापृथिवी	३८.२६
यत्रेन्द्रश्च वायुश्च	२०.२६	यमाय यमसूमथर्वभ्यः	३०.१५	या वां कशा मधुमति	७.११
यत्रौषधीः समगमत	१२.८०	यमाय स्वाहान्तकाय	३९.१३	या वो देवाः सूर्ये	१३.२३; १८.४७
यथेमां वाचं कल्याणीम्	२६.२	यमेन दत्तं त्रितः	२९.१३	या व्याघ्रं विषुचिकोभौ	१९.१०
यदक्रन्दः प्रथमं जायमानः	२९.१२	यवानां भागोऽ स्ययवानां	१४.२६	या शतेन प्रतनोषि	१३.२१
यदग्ने कानिकानि चित्	११.७३	यश्चिदापो महिना	२७.२६	याश्चेदमुपशृण्वन्ति	१२.९४
यदत्त्युपजिह्विका	११.७४	यस्तु सर्वाणि भूतानि	४०.६	यास्तेऽ अग्ने सूर्ये रुचः	१३.२२, १८.४६
यदत्र रिशं रसिनः	१९.३५	यस्तेऽ अद्य कृण्वद्भद्रशोचे	१२.२६	याँ ॥ऽ आवहऽ उशतो देव	८.१९
यदद्य कच्च वृत्रहन्	३३.३५	यस्तेऽ अश्वसनिर्भक्षः	८.१२	यां मेधां देवगणाः	३२.१४
यदद्य सूरऽ उदिते	३३.२०	यस्ते द्रप्स स्कन्दति	७.२६	याः फलिनीयाः	१२.८९
यदश्वस्य क्रविषो मक्षिका	२५.३२	यस्ते रसः सम्भृतः	१९.३३	याः सेनाऽ अभीत्वरीः	११.७७
यदश्वाय वास उपस्तृणन्ति	२५.३९	यस्ते स्तनः शशयः	३८.५	युक्तेन मनसा वयं	११.२
यदस्या अंहुभेद्याः	२३.२८	यस्माज्जातं न पुरा	३२.५	युक्त्वाय सविता देवान्	११.३
यदाकृतात्समसुत्रोत्	१८.५८	यस्मान्न जातः परः	८.३६	युक्ष्वा हि केशिना हरी	८.३४
यदापिपेष मातरं	१९.११	यस्मिन्सर्वाणि भूतानि	४०.७	युक्ष्वा हि देवहृतमान्	१३.३७; ३३.४
यदापो अध्या इति	२०.१८	यस्मिन्नश्वास ऋषभासः	२०.७८	युजे वां ब्रह्म	११.५
यदा बध्नन् दाक्षायणा	३४.५२	यस्मिन्नृचः साम	३४.५	युञ्जते मन उत	५.१४; ११.४; ३७.२
यदि जाग्रद्यदि	२०.१६	यस्य कुर्मो गृहे	१७.५२	युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषम्	२३.५
यदि दिवा यदि नक्तम्	२०.१५	यस्य प्रयाणमन्वन्य	११.६	युञ्जन्त्यस्य काम्या	२३.६
यदिमा वाजयन्नहम्	१२.८५	यस्यायं विश्वः	३३.८२	युञ्जाथाथः रासभं रथे	११.१३
यद्वृष्यमुदरस्यापवाति	२५.३३	यस्यास्ते घोरऽ आसन्	१२.६४	युञ्जानः प्रथमं मनः	११.१
यद् ग्रामे यदरण्ये	३.४५; २०.१७	यस्येमे हिमवन्तः	२५.१२	युनक्त सीरा वि युगा	१२.६८
यद् दत्तं यत्परादनम्	१८.६४	यस्यै ते यज्ञियो गर्भः	८.२९	युवं तमिन्द्रापर्वता	८.५३
यद्देवा देवहेडनम्	२०.१४	यस्यौषधीः प्रसर्पथा	१२.८६	युवः सुरामश्विना	१०.३३; २०.७६
यद्देवासो ललामगुम्	२३.२९	यं क्रन्दसी अवसा	३२.७	युष्माऽ इन्द्रोऽ वृणीत	१.१३
यद्भरिणो यवमत्ति	२३.३०, ३१	यं ते देवी निर्ऋतिः	१२.६५	यूपन्नस्काऽ उत ये	२५.२९
यद्भविष्यमृतुशो देवयानम्	२५.२७	यं परिधिं पर्यधत्था	२.१७	येऽ अग्निष्वात्ता	१९.६०
यद्वाजिनो दाम	२५.३१	यः प्राणतो निमिषतो	२३.३; २५.११	ये चेह पितरो ये	१९.६७
यद्वातोऽ अपोऽ अगनीगन्	२३.७	या इषवो यातुधानानाम्	१३.७	ये जनेषु मलिम्लवः	११.७९
यद्वाहिष्ठं तदग्रये	२६.१२	याऽ ओषधीः पूर्वा	१२.७५	ये तीर्थानि प्रचरन्ति	१६.६१
यन्ता च मे धर्ता	१८.७	याऽ ओषधीः सोमराज्ञी	१२.९२	ये ते पन्थाः सवितः	३४.२७
यन्त्री राड् यन्त्र्यसि	१४.२२	या तेऽ अग्नेऽयः शया	५.८	ये त्वाहिहत्ये मघवन्	३३.६३
यन्त्रिणिजा रेक्गसा	२५.२५	या ते घर्म दिव्या	३८.१८	ये देवाऽ अग्निनेत्राः	९.३६
यन्त्रीक्षणं माँस्यचन्या	२५.३६	या ते धामानि परमाणि	१७.२१	ये देवा देवानाम्	१७.१३
यन्मे छिद्रं चक्षुषः	३६.२	या ते धामानि हविषा	४.३७	ये देवा देवेष्वधि	१७.१४
यमग्ने कव्यवाहन	१९.६४	या ते धामान्युष्मसि	६.३	ये देवासो दिव्येकादश	७.१९
यमग्ने पृत्यु मर्त्यमवा	६.२९	या ते रुद्र शिवा	१६.२, ४९	येनऽ ऋषयस्तपसा	१५.४९
यमश्विना नमुचेरा	१९.३४	या ते हेतिमीडुष्टम	१६.११	येन कर्माण्यपसः	३४.२
यमश्विना सरस्वती	२०.६८	यामिषुं गिरिशन्त	१६.३	येन द्यौरुग्रा पृथिवी	३२.६
यमाय त्वाऽ द्विरस्वते	३८.९				

विधेम ते परमे जन्मन्नग्रे	१७.७५	विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा	१२.५	शिवो भूत्वा मह्यमग्नेः	१२.१७
वि न इन्द्र मृधो जहि	८.४४;१८.७०	वीतः हविः शमितम्	१७.५७	शुक्रज्योतिश्च चित्र	१७.८०
वि पाजसा पृथुना	११.४९	वीतिहोत्रं त्वा कवे	२.४	शुक्रश्च शुचिश्च	१४.६
विभक्तारः हवामहे	३०.४	वृष्णऽ ऊर्मिरसि	१०.२	शुक्रं त्वा शुक्रेण	४.२६
विभूरसि प्रवाहणः	५.३१	वेदाहमस्य भुवनस्य	२३.६०	शुद्धवालः सर्वशुद्धवालः	२४.३
विभूर्मात्राः प्रभूः पित्रा	२२.१९	वेदाहमेतं पुरुषम्	३१.१८	शुनः सुफाला वि	१२.६९
विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यम्	३३.३०	वेदेन रूपे व्यपिबत्	१९.७८	शैशिरेणऽ ऋतुना देवाः	२१.२८
विमान एष दिवः	१७.५९	वेदोऽसि येन त्वम्	२.२१	श्रायन्तऽ इव सूर्यम्	३३.४१
वि मुच्यध्वमघ्न्या	१२.७३	वेद्या वेदिः समाप्यते	१९.१७	श्रीणामुदारः	१२.२२
विराडसि दक्षिणा दिक्	१५.११	वेनस्तत्पश्यन्निहितम्	३२.८	श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च	३१.२२
विराड् ज्योतिरधारयत्	१३.२४	वैश्वदेवी पुनती देव्या	१९.४४	श्रुधि श्रुत्कर्णं वह्निभिः	३३.१५
विवस्वन्नादित्यैष ते	८.५	वैश्वानरस्य सुमतौ	२६.७	श्वान्ना स्थ वृत्रतुरः	६.३४
विश्वकर्मन् हविषा	१७.२२	वैश्वानरो न ऊतयः	१८.७२, २६.८	श्वान्नाः पीता भवत	४.१२
विश्वकर्मन् हविषा वर्द्धनेन	८.४६	व्यचस्वतिरुर्विया	२९.३०	श्वित्रऽ आदित्यानाम्	२४.३९
	१७.२४	व्रत कृणुत व्रतं कृणुता	४.११	ष	
विश्वकर्मा त्वा सादयतु	१४.१२; १४.१४	व्रतं च मे	१८.२३	षडस्य विष्ठाः शतम्	२३.५८
विश्वकर्मा विमना	१७.२६	व्रतेन दीक्षामाप्नोति	१९.३०	षोडशी स्तोमऽ ओजः	१५.३
विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट	१७.३२	व्रीहयश्च मे यवाश्च	१८.१२	स	
विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतः	१७.१९	व्रेशीनां त्वा पत्मन्ना	८.४८	सऽ इधानो वसुष्कविः	१५.३६
विश्वस्मै प्राणायानाय	१३.१९	श		सऽ इषुहस्तैः स निषङ्गिभिः	१७.३५
विश्वस्य केतुर्भुवनस्य	१२.२३	शतमिन्नु शरदः	२५.२२	सखायः सं वः सम्यञ्च	१५.२९
विश्वस्य दूतममृतम्	१५.३३	शतं वो अम्ब	१२.७६	स जातो गर्भोऽ असि	११.४३
विश्वस्य मूर्धन्नधि	१८.५५	शमिता नो वनस्पतिः	२१.२१	सजूरब्दोऽ अयवोभिः	१२.७४
विश्वाऽ आशा दक्षिण	३८.१०	शर्म च स्थो वर्म च	११.३०	सजूर्ऋतुभिः सजूः	१४.७
विश्वानि देव सवितर्दुरितानि	३०.३	शर्मास्यवधूतः	१.१४, १९	सजूर्देवेन सवित्रा	३.१०
विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते	१२.३	शं च मे मयश्च	१८.८	सजोषाऽ इन्द्र सगणः	७.३७
विश्वासां भुवां पते	३७.१८	शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः	२३.४४	सत्यं च मे श्रद्धा	१८.५
विश्वेऽ अद्य मरुतः	१८.३१; ३३.५२	शं नो देवीरभिष्टये	३६.१२	सत्रस्यऽ ऋद्धिरसि	८.५२
विश्वेदेवा अःशुषु	८.५७	शं नो भवन्तु वाजिनः	९.१६;	स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त	२७.३८
विश्वेदेवाश्चमसेषु	८.५८	शं नो मित्रः शं वरुणः	२१.१०	स त्वं नोऽ अग्रेऽ वमः	२१.४
विश्वेदेवासऽ आगत	७.३४	शं नो वातः पवताम्	३६.९	सदसस्पतिमद्भुतम्	३२.१३
विश्वेदेवाः शृणुतेमम्	३३.५३	शं वातः शः हि ते	३६.१०	स दुद्रवत्स्वाहुतः	१५.३४
विश्वेभिः सोम्यम्	३३.१०	शादं दद्भिरवकाम्	२५.१	सद्यो जातो व्यमिमीत	२९.३६
विश्वेषामदितिर्यज्ञियानाम्	३३.१६	शारदेनऽ ऋतुना देवा	२१.२६	सधमादो द्युम्निनारापः	१०.७
विश्वो देवस्य नेतुः	४.८, ११.६७	शारो मे श्रीर्यशः	२०.५	स नऽ इन्द्राय यज्यवे	२६.१७
	२२.२१	शिल्पा वैश्वदेव्यः	२४.५	स नः पावक दीदिवः	१७.९
विष्णो रराटमसि	५.२१	शिवेन वचसा त्वा	१६.४	स नः पितेव सूनवे	३.२४
विष्णोर्नु कं वीर्याणि	५.१८	शिवो नामासि	३.६३	स नो बन्धुर्जनिता	३२.१०
विष्णोः कर्माणि पश्यत	६.४;	शिवो भव प्रजाभ्यः	११.४५	स नो भुवनस्य	१८.४४
	१३.३३				

सन्ध्ये जारं गेहायोप	३०.९	सविता ते शरीराणि	३५.५	सिः ह्यसि सपत्नसाही	५.१०
सन्नः सिन्धुरवभृथाय	८.५९	सविता ते शरीरेभ्यः	३५.२	सिः ह्यसि स्वाहा	५.१२
स पर्यगाच्छुक्रम्	४०.८	सविता त्वा सवानाम्	९.३९	सिञ्चति परिषिञ्चन्ति	२०.२८
सप्त ऋषयः प्रति	३४.५५	सविता प्रथमेऽ हन्	३९.६	सिनीवालि पृथुष्टुके	३४.१०
सप्त तेऽ अग्ने समिधः	१७.७९	सविता वरुणो दधद्	२०.७१	सिनीवाली सुकपर्दा	११.५६
सप्तास्यासन्परिधयः	३१.१५	सवितुस्त्वा प्रसव	१.३१	सिन्धोरिव प्राध्वने	१७.९५
स प्रथमो बृहस्पतिः	७.१५	सवित्रा प्रसवित्रा	१०.३०	सीद त्वं मातुः	१२.१५
स बोधि सूरिर्मघवा	१२.४३	सहदानुम्पुरुहूत	१८.६९	सीद होतः स्वऽ उ लोके	११.३५
समख्ये देव्या धिया	४.२३	सह रय्या निवर्त्तस्व	१२.१०;४१	सीरा युञ्जन्ति	१२.६७
समग्रिरग्निना गता	३७.१५	स हव्यवाडमर्त्यः	२२.१६	सीसेन तन्नं मनसा	१९.८०
समध्वरायोषसः	३४.३९	सहश्च सहस्यश्च	१४.२७	सुगव्यं नो वाजी	२५.४५
समास्त्वाग्रऽ ऋतवः	२७.१	सहसा जातान्	१५.२	सुगा वो देवाः	८.१८
समितः संकल्पेथां	१२.५७	सहस्तोमाः सह	३४.४९	सुजातो ज्योतिषा	११.४०
समिदसि सूर्यस्त्वा	२.५	सहस्त्रशीर्षा पुरुषः	३१.१	सुत्रामाणं पृथिवीम्	२१.६
समिद्धऽ इन्द्रऽ उषसाम्	२०.३६	सहस्त्रस्य प्रमासि	१५.६५	सुनावमा रुहेयम्	२१.७
समिद्धेऽ अग्नावधि	१७.५५	सहस्त्राणि सहस्त्रशः	१६.५३	सुपर्णं वस्ते मृगः	२९.४८
समिद्धो अग्रिरश्विना	२०.५५	सहस्व मेऽ अरातीः	१२.९९	सुपर्णः पार्जन्यः	२४.३४
समिद्धोऽ अग्निः समिधा	२१.१२	सं क्रन्दनेनानिमिषेण	१७.३४	सुपर्णोऽ सि गरुत्मान्	१२.४
समिद्धोऽ अञ्जनकृदरं	२९.१	सं चेध्यास्वाग्ने	२७.२	सुपर्णोऽ सि गरुत्मान् पृष्ठे	१७.७२
समिद्धोऽ अद्य मनुषो	२९.२५	संज्ञानमसि	१२.४६	सुप्रजाः प्रजाः	७.१८
समिधाग्निं दुवस्यत	३.१; १२.३०	सं ते पयाश्सि समु	१२.११३	सुबर्हिरग्निः पूषण्वान्	२१.१५
समिन्द्र णो मनसा	८.१५	सं ते मनो मनसा	६.१८	सुभूः स्वयम्भूः	२३.६३
समुद्रस्य त्वावकयाग्रे	१७.४	सं ते वायुर्मातरिश्वा	११.३९	सुमित्रिया नऽ आपः	३५.१२; ३६.२३
समुद्रं गच्छ स्वाहा	६.२१	सं त्वमग्ने सूर्यस्य	३.१९	सुरावन्तं बर्हिषदम्	३८.२३
समुद्रादूर्मिर्मधूमां उदारः	१७.८९	सं बर्हिरङ्क्ताम्	२.२२	सुवीरो वीरान्	१९.३२
समुद्राय त्वा वाताय	३८.७	सं मा सृजामि	१८.३५	सुषारथिरश्वानिव	७.१३
समुद्राय शिशुमारान्	२४.२१	संवत्सरोऽ सि परि	२७.४५	सुषुम्णाः सूर्यरश्मिः	३४.६
समुद्रे ते हृदयम्	८.२५; २०.१९	सं वर्चसा पयसा	२.२४; ८.१४, १६	सुष्टुतिः सुमतीवृधः	१८.४०
समुद्रे त्वा नृमणाः	१२.२०	सं वसाथाश्च स्वर्विदा	११.३१	सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन्	२२.१२
समुद्रोऽ सि नभस्वान्	१८.४५	सं वां मनाश्च सि	१२.५८	सुसमिद्धाय शोचिषे	३.२
समुद्रोऽ सि विश्वव्यचा	५.३३	सः शितं मे ब्रह्म	११.८१	सूपस्थाऽ अद्य देवः	२१.६०
सम्प्रच्यध्वमुप सम्	१५.५३	सः शितो रश्मिना	२३.१४	सूर्यऽ एकाकी चरति	२३.१०, ४६
सम्भूर्तिं च विनाशं	४०.११	सः समिद्युवसे वृषन्	१५.३०	सूर्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा	१०.४
सम्यक्स्त्रवन्ति सरितो	१३.३८; १७.९४	सः सीदस्व महान्	११.३७	सूर्यरश्मिर्हैरिक्देशः	१७.५८
सप्ताडसि प्रतीची दिक्	१५.१२	सः सृष्टां वसुभिः	११.५५	सूर्यस्य चक्षुरारोह	४.३२
स यक्षदस्य महिमा	२७.१५	सश्च स्त्रवभागा	२.१८	सोऽ अग्रियो वसुर्गृणे	१५.४२
सरस्वती मनसा	१९.८३	सः हितासि विश्व	३.२२	सोममद्भ्यो व्यपिबत्	१९.७४
सरस्वती योन्याम्	१९.९४	सः हितो विश्वसामा	१८.३९	सोम राजन् विश्वास्त्वम्	६.२६
सरोभ्यो धैवरम्	३०.१६	साकं यक्ष्म	१२.८७	सोमस्य त्वा द्युम्नेन	१०.१७
सर्वे निमेषा जज्ञिरे	३२.२	सा विश्वायुः	१.४		

सोमस्य त्विषिरसि	१०.५, १५	स्वाहा प्राणेभ्यः साधि	३९.१	होता यक्षत्समिधाग्रिम्	२१.२९
सोमस्य रूपं क्रीतस्य	१९.१५	स्वाहा मरुद्भिः परि	३७.१३	होता यक्षत्समिधानम्	२८.२४
सोमः राजानमवसे	९.२६	स्वाहा यज्ञं मनसः	४.६	होता यक्षत्समिधेन्द्रम्	२८.१
सोमः पवते सोमः	७.२१	स्वाहा यज्ञं वरुणः	२१.२२	होता यक्षत्सरस्वतीम्	२१.४४
सोमानां स्वरणम्	३.२८	स्वाहा रुद्राय रुद्र	३८.१६	होता यक्षत्सुपेशसा	२८.२९
सोमाय कुलङ्ग आरण्यः	२४.३२	स्वैर्दक्षैर्दक्षपितेह	१४.३	होता यक्षत्सुपेशसोषे	२१.३५
सोमाय लबानालभते	२४.२४			होता यक्षत्सुबर्हिषम्	२८.२७
सोमाय हंसानालभते	२४.२२	ह		होता यक्षत्सुरेतसम्	२८.३२
सोमो धेनुं सोमः	३४.२१	हरयो धूमकेतवः	३३.२	होता यक्षत्सुरेतसमृषभम्	२१.३८
सोमो राजामृतम्	१९.७२	हविर्धानं यदश्विना	१९.१८	होता यक्षत्स्वाहाकृतीः	२८.३४
सौरी बलाका शार्गः	२४.३३	हविष्मतीरिमाऽ आपः	६.२३	होता यक्षदग्रिश्च स्वाहा	२१.४०
स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा	२९.४	हस्तऽ आधाय सविता	११.११	होता यक्षदग्रिश्च स्विष्ट	२१.४७
स्तोकानामिन्दुं प्रति	२०.४६	हंसः शुचिषद्वसु	१०.२४; १२.१४	होता यक्षदश्विनौ	२१.४१, ४३
स्थिरो भव वीड्वङ्ग	११.४४	हिङ्गाराय स्वाहा	२२.७	होता यक्षदश्विनौ सरस्वतीम्	२१.४२
स्योना पृथिवी नो भवा	३५.२१	हिमस्य त्वा जरायुणा	१७.५	होता यक्षदिडाभिः	२८.३
	३६.१३	हिरण्ययेन पात्रेण	४०.१७	होता यक्षदिडेडितः	२१.३२
स्योनासि सुषदासि	१०.२६	हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे	१३.४;	होता यक्षदिन्द्रम्	२१.४५, २८.११
स्युचश्च मे चमसाश्च	१८.२१		२३.१; २५.१०	होता यक्षदीडेन्यम्	२८.२६
स्वगा त्वा देवेभ्यः	२२.४	हिरण्यपाणिमूतये	२२.१०	होता यक्षदुषे	२८.६
स्वतवाँश्च प्रघासी च	१७.८५	हिरण्यपाणिः सविता	३४.२५	होता यक्षदोजो न	२८.५
स्वयम्भूरसि श्रेष्ठो	२.२६	हिरण्यरूपाऽ उषसः	१०.१६	होता यक्षदुषो दिशः	२१.३४
स्वयं वाजिस्तन्वं	२३.१५	हिरण्यशृङ्गोऽ योऽ अस्य	२९.२०	होता यक्षद्वैव्या होताराः	२१.३६, २८.७
स्वराडसि सपत्नहा	५.२४	हिरण्यहस्तोऽ असुरः	३४.२६	होता यक्षद्विर्हिरुर्ण	२१.३३
स्वराडस्युदीची दिक्	१५.१३	हृदे त्वा मनसे त्वा	६.२५, ३७.१९	होता यक्षद्विर्हिषीन्द्रम्	२८.४
स्वर्णं घर्मः स्वाहा	१८.५०	हेमन्तेनऽ ऋतुना देवा	२१.२७	होता यक्षद्वनस्पतिम्	२१.३९, ४६;
स्वर्यन्तो नापेक्षन्तः	१७.६८	होताध्वर्युरावयाः	२५.२८		२८.१०, ३३
स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः	२५.१९	होता यक्षत्तनूनपातम्	२८.२, २५	होता यक्षद् व्यचस्वतीः	२८.२८
स्वाङ्कृतोऽ सि विश्वेभ्यः	७.३, ६	होता यक्षत्तनूनपात्	२१.३०	होता यक्षन्नराशंसम्	२१.३१
स्वादिष्ठया मदिष्ठया	२६.२५	होता यक्षत्तिस्रो देवीः	२१.३७, २८.८		
स्वादुषंसदः पितरः	२९.४६	होता यक्षत्त्वष्टारम्	२८.९		
स्वाद्धीं त्वा स्वादुना	१९.१	होता यक्षत्पेशस्वतीः	२८.३१		
स्वाहा पूष्णे शरसे	३८.१५	होता यक्षत्प्रचेतसा	२८.३०		
		होता यक्षत्प्रजापतिम्	२३.६४		